Jack London

Demir Ökçe

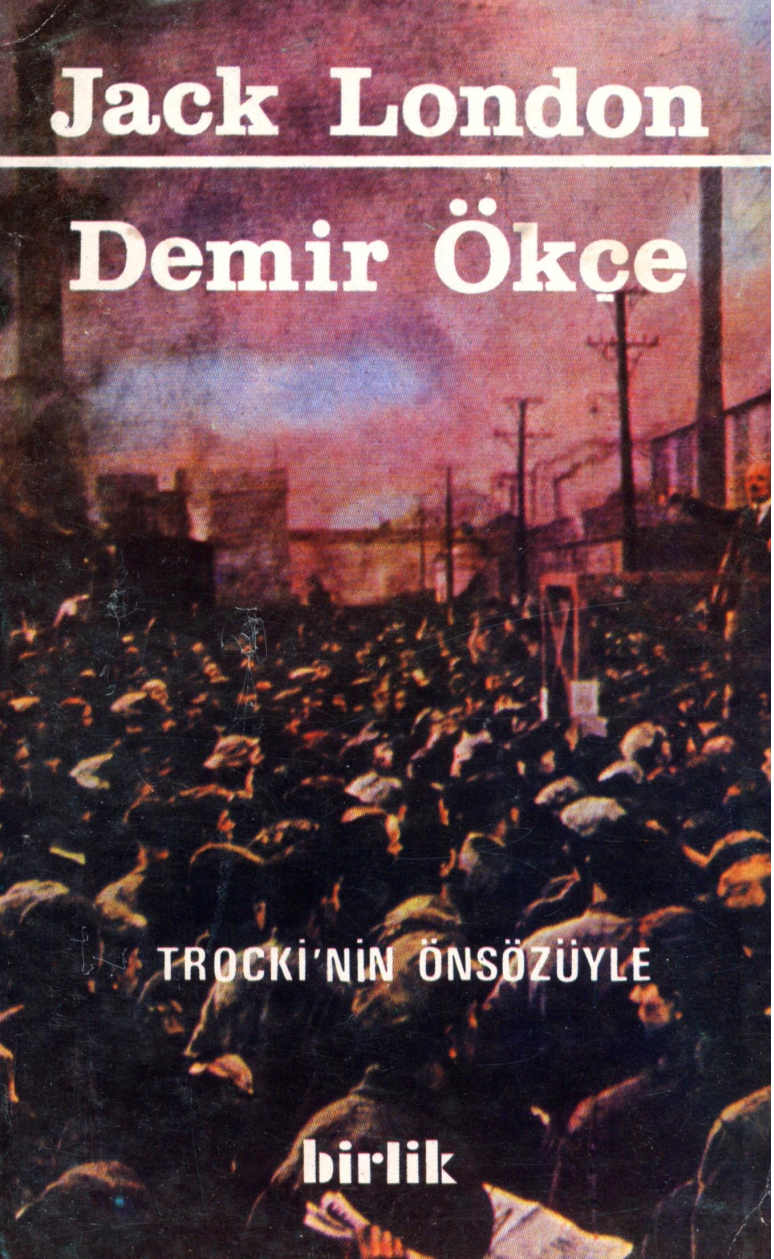

TROCKİ'NİN ÖNSÖZÜYLE

birlik

DEMİR ÖKÇE

Jack London

Sosyalist hareketi ezmek ve bütün kurumlarıyla bir faşizmi yerleştirmek isteyen tekelci kapitalistlerin girişimini bütün devrimcilere duyurmak, onları sarsıp uyandırmak isteyen bir mesaj, sosyalist reformize karşı bir çağrıdır **Demir Ökçe. Gelecekte** plütokarsi ve onun omuzvericileri ile emekçi sınıf arasında patlayacak kavganın habercİliğini, **Jack London** bu sosyalist romanında kaleminin bütün hüneriyle yapmaktadır. Ve kehanet sayılacak savları, zaman içinde doğrulanmış, sosyal önsezilerinin sağlamlığına bütün herkes tanık olmuştur. **Troçki'**nin belirttiği gibi, o çağlarda, **Lenin** ve **Rosa Luxembourg** dahil, tek bir ihtilâlci marksist, finans kapital ile işçi aristakrasisi arasındaki alçakça işbirliğini bu romanda olduğu kadar yetkin bir biçimde ifade edememiştir. Emek sermaye uzlaşmaz zıtlığının tarihi süreç içinde alacağı boyutlar, hayatı bütün acılığıyla yaşayarak tanımış bu yazarın dünya sosyal klasikleri arasında başsırayı alan bu romanında acımasız bir dille anlatılmaktadır. **Marx'**a adanan bu militan roman, devrimci öğretinin bir sanat eseriyle özleşmesinin en usta örneğidir.

DEMİR ÖKÇE — JACK LONDON — Türkçesi: Süleyman Nebioğlu — Dizgi : Erenler Matbaası — Baskı : Ertuğ Matbaası — Kapak film : Fatin Yılmaz — Kapak baskı : Tekin Ofset — Cilt : Şehir Mücellithanesi — BİRLİK YAYINLARI Kredi Han, kat : 3, CAĞALOĞLU/İST. — Yazışma ve havale : P.K. 1363 SİRKECİ/İST.

BİRİNCİ BASKI : ARALIK 1974

JACK LONDON

DEMİR ÖKÇE

Türkçesi:
Süleyman Nebioğlu

BİRLİK YAYINLARI
Kredi Han, Kat: 3, Cağaloğlu - İST.

BİRLİK Yayınlarının 2, Jack London Dizisinin I. kitabı olarak çıkarılan Demir Ökçe'nin özgün adı **The İron Heel**'dir.

Troçki, Jack London'un kızına yazdığı bu mektupta «Demir Ökçe»nin eleştirisini yapmaktadır.

Sevgili Yoldaş;

Jack London'un **Demir Ökçe**'sini, şu son günlerde, yani otuz yıllık bir gecikmeyle okuduğumu size itiraf ederken emin olun eni konu sıkılıyorum. Bu kitap benim üstümde - hiç abartmadan söyleyeyim - derin bir etki yarattı. Sadece sanat niteliğinden ötürü değil tabii: Romanın biçiminin burada sosyal sezgi ve çözümlemelere bir çerçeve yaratmaktan öte bir görevi yok. Hatta yazar, kasıtlı olarak sanat gösterilerine başvurmaktan elinden geldiğince kaçınmış. Onu ilgilendiren kişilerinin bireysel yazgıları değil, insan soyunun yazgısı. Ama bu sözlerimle, eserin özellikle Şikago Komünü'nden sonra yer olan son bölümlerinin sanat açısından değerini küçümsemek niyetinde olduğumu katiyen sanmayın. İşin özü bu değil. Kitap beni tarih konusunda geniş görüşleriyle ve önsezileriyle şaşkınlığa uğrattı.

Dünya işçi hareketi geçen yüzyılın sonunda ve bu yüzyılın başında reformizm kisvesi altında gelişti. İlk defa demokratik gelişmede ve sosyal reformlarda barışçıl ve sürekli bir ilerleyiş görü-

nümü kesin olarak yerleşmişti. Rus İhtilali Alman Sosyal Demokratlarının radikal kanadını kamçılamış ve Fransa'da bir süre için anarşik sendikacılığa etkin bir güç kazandırmıştı. Zaten **Demir Ökçe** de 1905 yılının damgasını taşır. Bu ilginç kitap yazılırken Rusya'da karşı devrim zafere ulaşıyordu. Rus proleteryasının aldığı yenilgi dünya sathında, sosyal demokrasiye kısa bir süre için elinden çıkardığı durumları yeniden kazandırmaktan çok, örgütlenmiş işçi hareketlerinin hepsini içine sızmak imkanı sağlamakla yararlı olmuştur. Bunu izleyen yıllarda - 1907 - 1914 yılları arası - özellikle uluslararası sosyal demokrasi hareketinin yaygın etkinliğine ulaştığını ve dünya savaşı sırasında alçak ve rezil görevini yerine getirdiğini hatırlatmak yeterlidir sanırım.

Jack London her gerçek yaratıcı gibi, ilk rus ihtilalinin doğurduğu içtepkileri yansıtmasını bilmiş, bu ihtilalin ışığında kapitalist toplumun yazgısını bir bütün içinde gözden geçirmeyi başarmıştır. Yaptığı iş yalnızca, bugünün resmi sosyalizminin kesin olarak ortadan kalktığını kabullendiği bir takım sorunlara eğilmekti: Toplumun bir kutbunda zenginliğin ve kudretin artması, diğer kutbunda sefaletin ve ıstırapların birikmesi. Toplumsal kinin büyümesi, kanlı katliamlara kaçınılmaz olarak sürüklenme... Jack London bütün bu soruları, bizi durmadan şaşkınlığa sürükleyerek «Bu satırlar ne zaman yazıldı acaba? Savaştan önce miydi?» diye düşünmeye iten bir yüreklilikle hissetmişti.

Jack London'un, insanlığın yakın bir gelece

ğinde bürokrasiye ve işçi aristokrasisine atfettiği roller özellikle dikkat çekmektedir. Bu kurumların desteğiyle, amerikan plütokrasisi işçi ayaklanmalarını bastırmayı başaracak ve gelecek üç yüzyılda demir diktatoryasını sürdürecekti. Bize olağanüstü uzun gelmemesi imkansız olan bir süre ele aldığı için yazarı eleştiremeyiz. Burada önemli olan Jack London'un karamsarlığı değil, günlük hayatın içinde kendilerini uyutulmaya terkedenleri sarsmaya, onları gözlerini açmaya, olanları ve her an olabilecekleri görmeye zorlamaya duyduğu ihtiraslı eğilimidir. Sanatçı olayları abartmayı ustaca yapıyor. Kapitalizmin iç eğilimlerini son sınırına, köleliğe, gaddarlığa, vahşete ve hainliğe kadar götürüyor. Sömürücülerin zorbalık arzularını ve işçi bürokrasisinin hiyanetini açıkça belirleyebilmek için üç yüz yıl gibi uzun bir zaman parçasından yararlanıyor. Ama tarih önünde, en romantik abartmaları bile, sözüm ona «gerçekçi» politikacıların muhasebe hesaplarından kat kat doğru çıkıyor.

O zaman resmi sosyalist düşüncenin, Jack London'un bu korkunç önsezilerini nasıl kurumlu bir boşveriyle karşılandığını hayallemek pek zor olmasa gerek. O zamanlar **Demir Ökçe** hakkında Alman gazeteleri «Neue Zeit» ve «Vorwaerst»te, Avusturya gazeteleri «Kampf ve «Arbeiter Zeitung»da yayımlanan eleştirilere bir göz atmak zahmetine katlanıldığında otuz yaşındaki bu romantiğin, o dönemin bütün sosyal demokrat liderlerinden, karşılaştırılamayacak kadar daha uzağı gördüğüne kesinkes inanmak pek zor değildir. Bu

konuda da zaten Jack London'u reformistlerle ve merkezcilerle karşılaştırmakla yetinmek yazarın kişiliğine büyük haksızlık olur. 1907 yıllarında Lenin ve Rosa Luxembourg da dahil, hiç bir devrimci marksistin finans kapital ile işçi aristokrasisi birliğinin alçakça görüntüsünü böylesine bir doyuruculukla çizemediği tereddütsüz söylenebilir. Bu da romanın özel değerinini açıklamaya yeter.

«Uçurumun Bağıran Hayvanı» adlı bölüm, tartışmasız eserin çekirdeğini oluşturmaktadır. Romanın yayımlandığı dönemde, bu anlaşılmaz bölüm abartma sanatının doruğu gibi görünmüş olmalıdır okurlara. Ama o günden bu yana olup bitenler, bu yazılanları bile geride bıraktı. Ve henüz, sınıf çatışmalarında son söz bile söylenmeden. «Uçurumun Hayvanı» en aşırı kölelik, sefalet ve soysuzlaşma derecesine indirgenmiş halktır. Bu yüzden kalkıp sanatçıya karamsarlığı yakıştırmak yerinde bir hareket olmaz! Hayır, London tam tersine bir iyimserdi, ama keskin bakışlı ve ince zekalı bir iyimser!

«İşte, eğer haddini bildirmediğiniz takdirde burjuvazinin bizi içine yuvarlayacağı uçurum!» düşüncesi buydu ve bu düşünce otuz yıl öncesine oranla bugün, karşılaştırılamayacak kadar güncel ve canlı bir geçerliğe sahiptir. Nihayet, Jack London'un bu eserinde ezilen insanlığın üstünde egemenliğini sürdürebilmek için **Demir Ökçe**'nin yararlanacağı yöntemler konusunda gerçekten kehanet sayılabilecek sezgilerin dışında

çarpıcı sayılacak hiç bir yön yoktur. London reformist ve barışçıl hayallerin sonuyla ilgili sezgileriyle kendini çok güzel doğrulamaktadır. Çizdiği gelecek tablosunda demokrasiye ve barışçıl ilerleyişe zerrece yer vermemektedir. Mülksüz yığınlarının üstünde, finanss oligarşisinin yapısını çepeçevre saran işçi aristokrasisi, yargıçlar ordusu ve her yerde hazır ve nazır polis birlikleri kastları yükselmektedir. Bu satırları okurken insanın gözlerine inanası gelmiyor: Bu, ekonomisiyle hükümet tekniğiyle, politik psikolojisiyle bir faşizm tablosudur.

Tartışma götürmez bir gerçek te şudur: Daha 1907'lerde, proleter ihtilali başarısızlığının kaçınılmaz sonucunun faşist rejim olacağını sezmiş ve bu rejimin tasvirini yapmıştır. Romanın ayrıntılarında «yanılgıları» ne olursa olsun - ki hiç kuşkusuz vardır - bu devrimci sanatçının güçlü önsezisi karşısında bizi saygıyla eğilmekten alıkoyamaz.

Bu satırları aceleyle yazıyorum. İşlerimin çokluğunun bana Jack London hakkında değerlendirmelerimi tamamlamaya fırsat bırakmayacağından korkuyorum. Bana gönderdiğiniz diğer eserlerini ilk fırsatta okumaya çalışıp, düşüncelerimi size ileteceğim. Mektuplarımdan gerekli gördüğünüz gibi yararlanmakta serbestsiniz. Babanız olan büyük insanın biyografisi üstüne girıştiğiniz çalışmada size başarılar dilerim.

Leon Troçki
Coyocan, 16 ekim 1937.

KARTALIM

Yaz rüzgârı dev çamların (1) dallarında hışırdıyor ve Wild-Water deresinin küçük dalgaları, yosunlu taşlara uyumla çarpıyor. Kelebekler dansediyor güneşte ve dörtbir yanda insanın uykusunu getiren bir arı vızıltısı titreşiyor. Böylesine derin bir sükunetin ortasında, tek başıma düşünceli ve kaygılı oturuyorum. Bu huzurun böylesine aşırı olması bile beni sıkıyor ve sanki gerçekdışıymış gibi geliyor bana. Uçsuz bucaksız dünya derin bir sükunet içinde, ama fırtınadan önceki sükunet bu. Dinliyorum ve bütün duyularımla patlamaya hazırlanan tufanın küçük te olsa bir belirtisini algılamaya çalışıyorum. Bu defa

(1) **Redwoods (Sequoia ya da Wellingtonia, sempervirens)** Kaliforniya'da boyları yüz metrenin üstüne çıkabilen, gövdeleri, içinden bir yol geçebilecek kadar geniş olan ve odunundan mobilyacılıkta yararlanılan Kozaklılar türünden bir ağaç. (Ç.N.)

zamansız olmasa! Zamanından önce patlak vermese! (2)

Kaygım nedensiz değil. Düşünüyorum, durup dinlenmeden düşünüyorum ve giderek düşünmekten kendimi alamıyorum. Kargaşa içinde o kadar uzun zaman yaşadım ki, şimdi sükunet bana bunaltıcı geliyor ve elimde olmadan hayalgücüm neredeyse patlayacak bu yıkıntı ve ölüm girdabına sürükleniyor. Kurbanların çığlıklarını duyar gibi oluyorum, geçmişte olduğu gibi, onları, bu körpe ve güzel insan etinin yaralanıp, ezilişini, ruhların soylu vücutlarından gaddarca koparılıp, Tanrının karşısına fırlatılışını yine görür gibi oluyorum (3). Amacımıza ulaşmak, şu yeryüzüne sonsuz bir barış ve mutluluk getirmek için katliama ve yıkıma zorunlu olan biz zavallı insanlar!

Üstelik yapayalnızım! Neler olması gerektiğini düşünmediğimiz zaman bir zamanlar olan-

---

(2) İkinci İhtilal, Avrupalı önderlerle doğal olarak işbirliği yapmasına rağmen geniş bir ölçüde Ernest Everhard'ın eseriydi. Eerhard'ın tutuklanması ve öldürülmesi 1932 ilkbaharının en çarpıcı olayıdır. Ama bu ayaklanmayı öylesine ince noktalarına kadar hazırlamıştı ki, yoldaşları pek şaşırmadan ve geciktirmeden tasarısını gerçekleştirebildiler. Everhard'ın öldürülmesinden sonra, dul karısı, Kaliforniya'da Sonoma dağları üstünde küçük bir yerleşme merkezi olan Wake Robin Lodge'ye çekilmişti.

(3) Birinci İhtilal'le, Şikago Kommünü ima edilmektedir.

ları, artık olmayanları düşlüyorum. Kartalımı düşünüyorum, yorulmak bilmez kanatlarıyla boşluğu döven ve kendi güneşine, insan özgürlüğünün göz kamaştırıcı amacına doğru uçup, yitip giden Kartalımı! Şimdi, davasının amacına ulaşmasını burada olup göremeyecek ama ben yine de, onun eseri olan bu büyük olayı eli kolu bağlı bekleyemem. Bu, onun ellerinin emeği, onun ruhunun ürünü (4). Ona en güzel yıllarını feda etti, uğruna hayatını verdi.

İşte bu bekleyiş ve kaygı dönemini kocamın anısına ayırmak isteyişim bu yüzden. Kişiliği üstüne ışık tutup, onu aydınlığa çıkarabilecek tek insan benim ama bu uğraşım bile böylesine soylu bir insanın yeterince anlaşılmasını sağlayamaz. Engin ruhlu bir insandı Kartalım. Ona olan aşkım bütün bencilliğinden sıyrıldığında, yaklaşan şafağı görmek için yanıbaşımda olamadığına yanarım. Artık yenilgiye uğramamız imkansız: Herşeyi çok sağlam ve güvenle kurdu. Yerle bir edilmiş insanlığın göğsünden lanet olası Demir Ökçeyi sökeceğiz! Bir işaretle, her tarafta ezilenler ayaklanacak ve dünya tarihinin şimdiye kadar görmediği bir olay olacak bu. Emekçi kitlelerin dayanışması sağlandıktan sonra, ilk defa bütün dünyayı baştan aşağı kaplayacak kadar geniş, ulus-

---

(4) Avis Everhard'a karşı olmamamıza rağmen, Everhard'ın İkinci İhtilali düzenleyen usta önderlerden sadece biri olduğunu belirtmeliyiz. Bugün, çağlar öncesine baktığımızda, o yaşasaydı bile hareketin ezilenler için daha az bir felâketle biteceğini ileri süremeyiz.

lararası bir ihtilal patlak verecek (5) !

Görüyorsun ya olmasını beklediğim bu olayların pençesindeyim şimdiden, çok uzun bir zadar benliğimde duyduğum olayların! İsyanın ruhunu oluşturan kişinin anısını ayrı tutamam mandır gece dündüz en küçük ayrıntılarına kabunlardan. Herkes onun kendini öldüresiye çalıştığını ve özgürlük için korkunç acılar çektiğini bilir; ama hayatını paylaştığım kargaşa ve kavgı dolu yirmi yıl içinde korkunç sabrını, dinmek bilmeyen gayretini, iki ay kadar önce uğruna öldüğü davaya kendini mutlak adayışını kimse benden iyi bilemez.

Şimdi onun hayatına nasıl girdiğimi, benim üstümdeki etkisinin onun bir parçası olacağıma kadar nasıl büyüdüğünü ve yazgımda nasıl olağanüstü büyük değişimler yarattığını anlatmaya uğraşacağım yalnızca; böylelikle onu benim gözlerimle görebilir, açıklanamayacak kadar tatlı bir

(5) İkinci İhitlal gerçekten uluslararası bir nitelikteydi. Tek bir insanın aklının altından kalkamayacağı kadar geniş kapsamlı bir girişimdi. Dünyanın bütün oligarşilerinde (azınlık yönetimi) bir işaretle bütün emekçiler ayaklanmaya hazırdılar. Almanya, İtalya, Fransa ve Avusturalya emekçi ülkeler, sosyalist devletlerdi ve öteki ülkelerin ihtilal girişimlerine yardım edeceklerdi. Bunu da kahramanca yerine getirdiler; ve bu yüzdendir ki, İkinci İhtilal bastırılıp, darmadağın edildiğinde, onlar da oligarşilerin evrensel birliği tarafından ezildiler; ve bu ülkelerde sosyalist hükümetlerin yerini oligarşik hükümetler aldı.

kaç mahrem anı dışında benim tanıdığım kadar onu tanıyabilirsiniz.

Onu ilk defa 1912 şubatında, babamın (6) akşam yemeği davetlisi olarak Berkeley'deki (7) evimize geldiğinde gördüm; ama bende doğurduğu ilk izlenimlerin pek olumlu olduğunu söyleyemeyeceğim. O akşam bizim ev çok kalabalıktı ve konuklarımızın gelmesini beklediğimiz salona girerken düşkün bir hali vardı. Babamın, biz bizeyken dediği gibi vaizler akşamıydı o akşam ve bu kilise adamlarının ortasında Ernest'in çevreden hoşlanmış bir hali yoktu.

Öncelikle, sırtındaki elbise vücuduna hiç uymamıştı. Koyu renkli kumaştan bir takımdı bu;

---

(6) Avis Everhard'ın babası olan John Cunningham, Kaliforniya yöresinde, Berkeley'de Devlet Üniversitesinde profesördü. Fizik bilimleri konusunda uzmandı ama ayrıca bir çok ilginç araştırmaları vardı; seçkin bir bilgin olarak tanınırdı. Bilme katkıda bulunduğu belli başlı eserleri **Elektronlar üstüne İncelemeler** ve maddenin başlangıç birimiyle kuvvetin başlangıç biriminin tek ve aynı şey olduğunu ispatladığı **Madde ve Enerjinin Ayniliği'dir.** Ondan önce bu düşünce Sir Oliver Lodge ve yeni bir alan olan radyoaktivite üstünde çalışan bazı bilginler tarafından sezinlenmiş ama ispat edilememişti.

(7) San Fransisko körfezinde yer alan Berkeley, Oakland ve bir kaç kent daha, bölge merkezi olan San Fransisko'ya sallarla bağlantı kurarlardı; bu sal yolculuğu birkaç dakika kadar sürerdi; uzaktan bakıldığında bütün bu yerleşme merkezleri tek bir kent görünümündeydi.

zaten hayatının sonuna kadar da üstüne oturacak hazır bir elbise bulamadı. O akşam da, ilerde her zaman olacağı gibi kasları kumaşı havalandırıyor ve vücudunun genişliğinden ceketinin omuzları arasında bir sürü kıvrımlar meydana geliyordu. Bir boks şampiyonu (8) gibi kalın ve sağlam bir boynu vardı. İşte, diyordum içimden, babamın keşfettiği nalbant emeklisi sosyal filozof bu demek: Pazularıyla ve boyun kaslarıyla mesleğinin adamıydı gerçekten. Her nedense bu adam, işçi sınıfının Kör Tom'u (9) gibi olağanüstü bir insan niteliğinde göründü birden bana.

Sonra elimi sertçe, kuvvetlice sıktı. Siyah gözleriyle de küstahca bakıyordu... bana kalırsa küstahlığın da ötesinde bir anlamla. Anladığınız gibi o çağımda çevremin bir ürünüydüm ve sınıf işgüdülerim çok güçlüydü. Kendi dünyamın bir adamında böylesine bir küstahlıkla karşılaşmak bana bağışlanmaz bir suç gibi göründü. Gözlerimi önüme indirmekten kendimi alamayacağımı biliyordum ve beni geçince, gerçekten büyük bir iç ferahlığıyla sevdiğim insanlardan biri olan Piskopos Morehuose'yi selamlamak için döndüm; orta yaşlı, tatlı, ciddi, İsa'ya benzer ve yine onun ka-

---

(8) O yıllarda, yoksul insanlar ortaya konan bir paraya sahip olabilmek uğruna birbirleriyle kıyasıya döğüşürlerdi. İçlerinden biri kendini kaybedip yığılmadan ya da canını vermeden diğeri bu para ödülünü alamazdı.

(9) Birleşik Devletlerde kısa bir süre rağbet gören kör zenci müzisyen.

dar iyi yürekli bir insan, ayrıca sıradan sayılmayacak bir bilgindi.

Bana kendini beğenmişlik gibi görünen bu küstahlığı, gerçekte beni Ernest Everhard'ın içdünyasına karışmaya götüren temel özelliklerinden biri oldu. Sade ve doğruydu, hiç bir şeyden korkmuyordu, yapmacık davranışlarla zamanını kaybetmeyi kabul etmiyordu. - Görür görmez hoşuma gitmiştiniz, diye açıklamıştı bana uzun bir süre sonra, ne diye hoşuma giden bir şeyle gözlerimi doldurmayacaktım? - Dediğim gibi onun gözünü hiç bir şey korkutmuyordu. Aristokrasiye düşman bir kesimin adamı olmasına rağmen anadan doğma aristokrattı. İnsanüstü bir varlıktı o. Nietzsche'nin ([10]) tanımladığı sarışın hayvandı. Ayrıca da ateşli bir demokrattı.

Diğer konukları ağırlamakla meşgul olduğumdan, belki de edindiğim ilk olumsuz izlenimin de etkisiyle bu işçi felezofu unutmuştum. Yemek boyunca bir ya da iki defa dikkatimi çekti ancak. Din adamlarının konuşmalarını dinliyordu, gözlerinde alaylı bir ışığın pırıldadığını görüyordum. Şakacı mizaçlı bir adam olduğunu kanaat getirdim ve az önceki davranışını da bu mizacına bağladım. Ama gecenin geç saatlerine yaklaşılmasına

---

(10) Friedrich Nietzsche, XIX. yüzyılın deli filozofu. Hıristiyanlığın egemenliğini sürdürdüğü bu yüzyılda bir takım fantastik gerçek kıvılcımlarını yakaladığı olmuştur. Ama insan düşüncesinin engin çemberi içinde döne döne aklını kaybetti.

rağmen daha bir defa olsun ağzını açmamıştı; oysa diğerleri işçi sınıfı, bu sınıfın, din adamlarıyla olan ilişkileri ve kilisenin emekçiler için geçmişte ve şimdi yaptıkları konusunda birbirlerine söylevler çekiyorlardı. Babam, Ernest'in bu suskunluğundan sıkılmış gibiydi. Kısa bir sessizlikten yararlanarak, bu konudaki düşüncesini sordu. Ernest omuzlarını kaldırmakla yetindi ve «Söyleyecek bir şeyim yok» dedikten sonra tekrar tuzlu bademlerini yemeye koyuldu.

Ama babam kolay kolay yenilgiyi kabullenecek insanlardan değildi; bir kaç dakika kadar sonra bu defa:

— İçimizde işçi sınıfının bir üyesi bulunuyor, dedi. Bize gerçekleri yeni, ilginç ve sağlıklı bir açıdan sunabileceğine eminim. Bay Everhard'dan söz ediyorum...

Din adamları yapmacık bir ilgiyle, Ernest'e düşüncelerini açıklaması için ısrara başladılar. Ona karşı tutumları öylesine geniş ve hoşgörülüydü ki, dikkatli bir insan burnu büyüklüklerinin farkına varırdı hemen. Ernest'te bunu farketmişti tabii ve rahiplerle için için alay ediyordu. Masanın etrafında dolaştırdığı bakışlarında muzipçe bir kıvılcımın tutuştuğunu görüyordum.

— Ben din tartışmaları yapacak kadar ince bir dile sahip değilim, diye başladı alçakgönüllü bir edayla; sonra tereddüt eder gibi sustu.

Sağdan soldan yüreklendirici sesler duyuldu devam etmesi için:

— Evet... Devam edin, devam edin!..

Ve Dr. Hammerfield ekledi:

Gerçeğin herhangi bir insanda da olabileceğine inanırız biz, yeterki o insan içtenlik sahibi olsun...

— Demek içtenliği gerçekten ayırt ediyorsunuz? diye sordu Ernest gülerek.

Dr Hammerfield bir süre ağzı açık kalakaldı sonra dili dolaşarak:

— En iyilerimiz bile yanılabilir delikanlı, en iyilerimiz bile.

Bu ara Ernest'de olağanüstü bir değişiklik oldu. Bir anda bambaşka bir insan oluverdi.

— O halde, sizin hepinizin yanıldığını söylemekle başlayayım sözüme. Siz, işçi sınıfı hakkında hiç bir şey bilmiyorsunuz, hatta bu konuda hiç sayılacak bile bilginiz yok. Sizin sosyolojiniz en az mantık yönteminiz kadar yanlış ve değersiz.

Söyledikleri, sesinin tonundan daha sert değildi ve sesinin ilk yankısıyla alak bullak oldum. Beni baştan aşağı sarsan bir çağrıydı bu. Bütün sofradakiler de sarsılmış, tekdüzeli, uyuşuk mırıldanmalardan bir anda sıyrılmışlardı.

— Bizim mantık yöntemimizde bu kadar korkunç yanlış ve değersiz bulduğunuz nedir, delikanlı? diye sordu Dr Hammerfield; sesinin yankısında duyduğu hoşnutsuzluk okunuyordu.

— Siz metafizikçilersiniz. Metafizik yöntemle ne olursa olsun ispatlıyabilirsiniz, ama bu, başka metafizikçileri kendi düşünüşleri yönünde, sizin bulgularınızın tersi bulguları ispat etmesini sağlar. Sizler düşünce alanının anarşistlerisiniz. Ayrıca evrene yön verme gibi çılgınca tutkularınız da

var. Her biriniz, kendine özgü hayalleriyle, kendine özgü arzularıyla yarattığı bir evrende yaşıyor. içinde yaşadığınız bu gerçek dünya konusunda hiç bir şey bilmiyorsunuz ve düşüncenizin gerçek içinde ancak bir mantık sapıklık olayı olarak bir yeri olabilir.

«Sizin az önce gelişi güzel konuşmalarınızı dinlerken ne düşündüğümü öğrenmek ister misiniz? Bana tıpkı, bir iğne ucunda kaç tane meleğin dansedebileceğini ciddiyetle ve bütün bilgiçlikleriyle tartışan ortaçağ skolastiklerini hatırlatıyordunuz. Baylar, sizler yirminci yüzyılın düşünce hayatından, on bin yıl önce vahşi bir ormanda yaşayan bir kızılderili büyücü kadar uzaksınız.»

Bu sözlerle çıkışırken, Ernest'in gerçekten öfkeli bir hali vardı. Bir kızıllığın bastığı yüzü, çatık kaşları, şimşek şimşek gözleri, çenesinin ve ağzının hareketleri, hepsi saldırgan mizacını açığa vuruyordu. Ama bu onun, sonradan alışacağım kendine özgü davranışlardan biriydi. İnsanları tahrike uğraşırdı yalnızca: Şiddetli saldırıları karşısındakilerin aklını başlarından alıyordu. Konuklarımız da hemen soğukkanlılıklarını kaybetmişlerdi. Piskopos Morehouse öne doğru eğilmiş, dikkatle dinliyordu. Dr Hammerfield'in yüzü sıkıntı ve öfkeden kıpkırmızı kesilmişti. Diğerleri de tedirgin olmuştu, içlerinde alaylı bir büyüklükle gülümseyenler bile vardı. Bana gelince, bu görüntüyü çok eğlenceli buluyordum. Babama baktım ve bizim çevrimize sokmak yürekliliğini gösterdiği bu insanî bombanın yaratığı etkinin

karşısında kahkahalarla gülmemek için kendini zor tuttuğunu farkettim.

— Terimleriniz bir parça belirsiz, diye sözünü kesti Dr Hammerfield. Bize metafizikçiler diyerek, tam olarak neyi kastettiğinizi açıklayabilir misiniz?

— Sizi metafizikçiler, diye adlandırıyorum, diye sürdürdü konuşmasını Ernest, çünkü siz metafizik yöntemle düşünüyorsunuz. Düşünce yönteminiz bilimsel yöntemin tam zıttı ve hiç bir geçerliği yok. Herşeyi ispatlarken, hiçbir şeyi ispatlayamazsınız, çünkü içinizde aynı konuda hemfikir olabilecek iki kişi bile çıkmaz. Herbiriniz evreni ve kendini açıklamak için aklına sığınıyor. İnsanın kendini, kendi aklıyla açıklamaya kalkışması da çizme konçlarından çekerek kendini havalandırmaya çalışmasına benzer.

— Anlayamadım, diye müdahale etti piskopos Morehouse. Akılla ilgili herşey bana metafiziktir gibi geliyor. Bütün bilimlerin en doğrusu ve derini olan matematik bütünüyle metafiziktir. Düşünen bir bilginin en küçük akıl yürütmesi bile metafizik bir işlemdir. Kuşkusuz, bu konuda hakkımı teslim edersiniz?

— Sözünüzün başında da söylediğiniz gibi, gerçekten anlamıyorsunuz, diye karşılık verdi Ernest. Metafizikçi, kalkış noktası olarak kendi özneliğini temel alarak tümdengelim yoluyla akıl yürütür; bilgin ise, deneylerin sonuçlarını kendine temel alarak tümevarım yoluyla akıl yürütür. Metafizikçi teoriden olaylara ulaşır, bilgin olaylardan teoriye varır. Metafizikçi evreni kendine

göre açıklar, bilgin evrene göre kendini açıklar.

— Şükür Tanrıya ki bilgin değiliz, diye mırıldandı Dr Hammerfield, safça bir memnunluk ifadesiyle.

— Peki, nesiniz o halde?

— Filozofuz.

— İşte şimdi çürük tahtaya bastınız, dedi Ernest gülerek. Gerçek ve sağlam olanı terkedip, uçan makine yerine bir sözcükle havalara atılıyorsunuz siz. Lütfen yeryüzüne inin ve bana felsefe sözcüğünden ne anladığınızı anlatın bakalım.

— Felsefe... (Dr Hammerfield burada boğazını temizledi) ...öyle bir şeydir ki yalnız ruh ve yaratılış yönünden filozof olanların anlayabileceği bir tanımı yapılabilir. Deney tüplerine burnunu sokmakla yetinen bilgin felsefeden anlayamaz.

Ernest bu saldırıdan etkilenmemiş gibi davrandı. Ama rakibine hemen karşı saldırıya geçmek te adetiydi, bu defa da, temizyürekli bir kardeşlik taşan yüzü ve sesiyle yine bu yolda davrandı.

— Ama size yapacağım felsefe tanımını mutlaka anlayacaksınız. Yalnız başlamadan önce, sözlerimde bir yanlış bulduğunuzda müdahele etmenizi yoksa metafizik bir sessizliği bozmamanızı rica edeceğim. Felsefe yalnızca bilimlerin en genişidir. Akıl yürütme yöntemi herhangi bir bilimin yararlandığı, başka bir deyişle bütün bilimlerin yararlandığı akıl yürütme yöntemidir. Tümdengelim yöntemi olan bu akıl yürütmeyle felse-

fe bütün özel bilimleri tek bir büyük bilim halinde toplar. Spencer'in dediği gibi bütün özel bilimlerin verileri kısım kısım birleştirilmiş bilgilerdir; felsefe bütün bu bilimlerden elde edilen bilgileri birleştirir. Felsefe bilimlerin bilimidir, ana bilimdir de diyebiliriz. Bu tanım için ne düşündüğünüzü öğrenebilirmiyim?

— Çok saygıdeğer bir tanım..., ilginç, diye mırıldandı Dr Hammerfield.

Ama Ernest acımasızdı.

— Buna çok dikkat edin, dedi. Bu, metafizik için uğursuz bir tanımdır. Eğer şimdiden tanımda bir boşluk bulamazsanız, bir az sonra metafizik iddalarınız benim için geçerli olmaz. Bütün hayatınızı bu gediği aramakla geçirmek ve bulacağınıza kadar dilinizi yutmuş gibi durmak zorunda kalırsınız.

Ernest sustu. Sessizlik uzadı, dayanılmaz bir hal aldı. Dr Hammerfield'in hem sıkılmış hem de onuru kırılmış bir hali vardı. Demircinin çekiç darbelerini andıran bu saldırıları onu şaşkına çevirmişti. Yalvaran bakışları sofrayı çepeçevre dolaştı ama kimse onun yerine karşılık vermeye yanaşmıyordu. Bu sırada babamı, peçetesini yüzüne bastırarak gülmesini engellemeye uğraşırken gördüm.

— Metafizikçileri safdışı etmek için bir yol daha vardır, diye sürdürdü konuşmasını Ernest, doktorun tamamen mat olduğunu gördükten sonra. Bu da, onları eserleriyle yargılamaktır. Havada hayaller yaratmaktan, Tanrı diye kendi gölge-

lerine sığınmaktan başka ne yapmışlar şu insanlık için? İnsan soyunun eğlencelerini bir parça arttırdıklarını kabul ederim ama yararlı sayılabilecek ne yapmışlardır? Duyguların yuvası olarak kabul ettikleri kalb üstüne felsefeler - kusura bakmayın pek makbul olmayan bu sözcüğü kullanıyorum - yürütürlerken, bu sırada bilginler kan dolaşımını keşfetmişlerdi. Onlar açlık ve vebayı Tanrının afetleri olarak ilan ederken, bilginler erzak depoları kuruyor ve insan topluluklarının sıhhati için tedbirler alıyorlardı. Bilginler Amerika'yı keşfedip, yıldızları ve bu yıldızları yöneten kanunları bulabilmek için uzay araştırmaları yaparken onlar dünyayı evrenin merkezi olarak tanımlıyorlardı. Özet olarak söylemek gerekirse, metafizikçiler insanlığın yararına hiç bir şey yapmamışlardır. Bilmin ilerleyişleri karşısında adım adım geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Ve bilimsel açıdan ispatlanan olaylar öznel görüşlerini yıkar yıkmaz, bu ispat edilmiş olayların tanımını da içine alacak daha geniş bir alana yayılan yeni öznel görüşler yumurtlamaya başlamışlardır. İşte, yüzyıllar geçse de bütün bu işleri sürdürmekten bıkmayacaklarından hiç kuşkum yok. Sizinle, Tanrıyı yağ yiyen ve kürkler giymiş biri gibi tasavvur eden bir Eskimo arasındaki fark, yalnızca aynı düşünceye birkaç bin yıl arayla sahip olmaktan ibarettir.

— Ama Aristo düşüncesinin oniki yüzyıl Avrupa'ya egemen olduğunu unutuyorsunuz bu arada, diye tumturaklı bir sesle atıldı Dr Ballingford, «ve Aristo da bir metafizikçiydi.»

Bakışlarını masadakilerin yüzlerinde dolaştırdı, tutumunu onaylayıcı gülümseyişler ve işaretlerle karşılaştı.

— Örneğiniz hiç te yerinde bir örnek değil, diye karşılık verdi Ernest. Bizim haklı olarak karanlık çağ diye adlandırdığımız insanlık tarihinin en bağnaz dönemini ele alıyorsunuz: Öyle bir dönem ki bilim metafiziğin karşısında ezilmiş, fizik yalnızca filozof taşının araştırılmasına indirgenmiş, kimya yerine simya, astronomi yerine astroloji ([11]) insanlık sahnesinde egemenlik sürdürmektedir. Aristo düşüncesinin böylesine etkin olması insanlık adına ne kadar esef duyulacak bir meseledir!

Dr Ballingford'un yüzü bir an sıkkın bir ifade aldı, ama sonra yine gülümseyerek:

— Bu çizdiğiniz karanlık tablonun gerçek olduğunu kabullensek bile işin özünde yine de metafiziğin bir değer taşıdığını tanımak zorunda olduğunuzu sanıyorum. Çünkü metafizik, insanlığı bu karanlık dönemden kurtarmış daha ilerki çağların aydınlığına sokmuştur.

— Metafiziğin bu dediğiniz şeyle uzak yakın hiç bir ilgisi yok, diye karşılık verdi Ernest.

— Ne! diye haykırdı Dr Hammerfield, keşif yolculuklarına zemin hazırlayan, bu tür felsefik düşünceler değil miydi?

— Ah! sevgili bayım, dedi Ernest gülümseyerek, ben sizin safdışı kaldığınızı sanıyordum. He-

(11) Yıldız falcılığı.

nüz felsefe tanımımda bir eksiklik bulamadınız ve şimdi havada asılı bir durumdasınız. Ama yadırgamadım bu, metafizikçilerde hep varolan bir alışkanlıktır, bu yüzden sizi bağışlıyorum. Tekrar ediyorum, hayır, metafiziğin bu ilerlemeyle hiç bir ilgisi yoktur. Ekmek ve yağ, ipek ve mücevherat, altın ve bakır para, Hindistan'a giden ticari karayollarının kapanması sorunları, işte keşif yolculuklarının nedenleri bunlardı. 1453 yılında İstanbul düşünce, Hindistana giden kervanların yolu tıkanmış oldu ve Avrupalı tüccarlar kendilerine yeni bir yol aramak zorunda kaldılar. İşte bu keşiflerin kökündeki neden budur. Kristof Kolomb Yeni bir Hindistan yolu bulmak için denize açılmıştı; bütün tarihi belgeler bunu size ispat eder. Bu arada tesadüfen dünyanın yaratılışı, büyüklüğü ve biçimi hakkında yeni bulgular elde edildi ve Ptoleme sistemi terkedildi.

Dr Hammerfield genzinden bir çeşit homurtu çıkardı.

— Benimle aynı düşüncede değil misiniz? diye sordu Ernest. Değilseniz, nerede yanlışa düştüğümü bana bildirin lütfen.

— Görüş açımın doğruluğunda ısrardan öte bir şey gelmez elimden şimdilik, diye ekşi bir sesle karşılık verdi Dr Hammerfield. Burada ispat edememeyeceğimiz kadar uzun zaman isteyen bir mesele bu.

— Burada, bir bilgin için çok uzun zaman isteyen hiç bir mesele olamaz, dedi Ernest tatlı bir sesle. İşte bu yüzden bilgin amacına ulaşır; işte bu yüzden Kolomb Amerika'ya varır...

Bu ilk karşılaşmanın, Ernest Evarhard'la geçirilen bu ilk saatlerin ayrıntılarını şimdi hatırlamak benim için bir sevinç kaynağı da olsa, bütün o akşamı anlatmak niyetinde değilim.

Ateşli bir tartışma patlak vermişti, papazlar, özellikle Ernest kendilerine romantik filozoflar, büyülü fener oyuncuları ve buna benzer sıfatlarla saldırdıkça öfkeden kıpkırmızı kesiliyorlardı. İkide bir onları gerçeğe getirmek için sözlerini ağızlarına tıkmak zorunda kalıyordu.

Her mat edici darbeden sonra:

— Bu bir gerçektir, dostum, inkâr edilemeyecek bir gerçek, diyordu zafer dolu bir sesle. Kendini hep gerçeklerle savunuyordu. Onları sendeletmek için gerçeklerle ayaklarına çelme takıyor, gerçeklerle onlara tuzaklar kuruyor, onları gerçek yağmuruna tutuyordu.

— Siz gerçeğin mihrabına, tapınıyorsunuz, dedi Dr Hammerfield.

— Tanrı olan yalnız gerçektir ve Bay Everhard da onun peygamberidir, dedi Dr Ballingford yalnızca söz söylemiş olmak için.

Ernest gülümseyerek onaylayıcı bir işaret yaptı:

— Ben Teksaslı bir insana benzerim, dedi.

Diğerleri bu sözün anlamını açıklaması için ısrar edince ekledi:

— Evet, örneğin Missourili biri «Bir şeye inanmam için görmem gerek» der; ama Teksaslı adam «Avucumda tutmadan inanmam» der. Bu da onun bir metafizikçi olmadığını gösterir.

Kısa bir süre sonra, tam Ernest metafizikçi filozofların gerçeklerin ispatına hiç bir çağda katlanamadıklarını ileri sürerken Dr Hammerfield aniden patladı:

— Gerçeğin ispatı nedir, delikanlı peki? Sizden çok daha akıllı insanların kafalarını çağlar boyu uğraştıran bu şeyin ne olduğunu bize açıklamak lütfunda bulunur musunuz?

— Memnuniyetle, diye karşılık verdi Ernest, rakiplerini her zaman öfkeye sürükleyen o derin sakinliğiyle. Akıllı kafalar gerçeği bulabilmek için uzun, zahmetli ve sonuçsuz uğraşlara girişmişlerdi, çünkü gerçeği havalarda bulmaya çalışıyorlardı. Eğer ayakları yerden kesilmeseydi, kolaylıkla bulabilirlerdi onu. Evet, bu akıllı adamlar hayatlarının hemen bütün davranışlarında ve pratik düşüncelerinde gerçeğin ta kendisini bulabilirlerdi.

— Delil! Kıstas! Bunlar nerede? diye sabırsızlıkla atıldı Dr Hammerfield. Sözlerinize öyle uzun uzun girizgahlar yapmayı bir yana bırakınız. Bize sözlerinizi ispat ediniz o zaman birer Tanrı gibi suskun olacağız.

Sözlerinde ve bu sözleri söyleyiş biçiminde, konukların çoğunun hoşuna giden yalnız Piskopos Morehouse'u tedirgin ettiği açık seçik belli olan saldırgan ve alaylı bir kuşkuculuk okunuyordu.

— Dr Jordan bunu çok anlaşılır bir biçimde açıklamıştır ([12]), diye karşılık verdi Ernest. İşte

(12) Stanford Üniversitesi başkanı, ünlü profesör.

onun bir gerçeği denetleme kıstası : «İşliyor mu? Hayatınızı emanet edebilir misiniz?»

— Bah! diye alaylıca konuştu Dr Hammerfield. Piskopos Berkeley'i hesaba katmıyorsunuz. ([13]) Ona henüz doyurucu bir karşılık veren çıkmadı.

— Metafizikçilerin en soylusu kuşkuuz Berkeley'di, dedi Ernest gülerek, ama örnek olarak yine de size pek yardımı dokunamayacak. Metafizik görüşünün geçersizliğin ispat için Berkeley'in kendisini tanık olarak kullanabiliriz.

Birden Dr Hammerfield, sanki Ernest'i hırsızlık yaparken ya da yalan söylerken suçüstü yakalamış gibi öfkeye kapıldı.

— Delikanlı! diye bağırdı yankılı bir sesle, sizin bu sözlerinizin değeri daha önce söylediklerıniz gibi hemen hiç. Hiç bir temele oturmayan küstahça iddialar bunlar.

— Beni yere vurdunuz, diye mırıldandı Ernest alçakgönüllü bir edayla. Ama beni nasıl yenik düşürdüğünüzü pek anlayamadım. Elle tutulacak kadar somut bir biçimde bunu bana açıklamanızı rica edeceğim.

— Elbette, elbette, dedi Dr Hammerfield. Piskopos Berkeley'in, metafiziğinin geçersiz olduğuna kendinin delil olarak kullanabileceğini söyleyemezsiniz. Elinizde delil yok delikanlı, siz

---

(13) Uzun süre madenin varlığını inkâr ederek zamanının filozoflarını etkilemiş tekbenci idealist piskopos. Bu görüş, bilimlerin deneysel verileri felsefede genelleştirilince yıkılmıştır.

hiç bir şey bilmiyorsunuz. Onun metafiziği her zaman geçerliliğini korumuştur.

— Bana kalırsa, Bekerley'in metafiziğinin geçersizliğini ispat edecek en somut olay - burada Ernest rahat ve derin bir soluk aldı - Berkeley'in her nedense duvarlardan değil de kapılardan geçme alışkanlığına sahip olmasıdır; karnını ekmekle, yağla, et kızartmalarıyla doyurmasıdır; sakalını iyi işleyen usturayla kesmesidir.

— Bunlar günlük olaylar, diye bağırdı doktor, oysa metafizik manevi bir kavramdır.

— Etkisi de manevi midir? diye tatlılıkla sordu Ernest.

Onaylayıcı bir işaret yaptı karşısındaki.

— Evet, manevi olarak diye sürdürdü konuşmasını Ernest dalgın dalgın, bir iğne ucunda sürüyle melek dansedebilir. Manevi olarak akıllı ve yağ içen bir tanrı olabilir; çünkü manevi olarak bunu çürütecek deliller yoktur. Öyle sanıyorum ki doktor, siz de manevi olarak yaşıyorsunuz?

— Evet, benim bütün hayatım manevidir, diye karşılık verdi Doktor.

— Öyleyse bir başka deyişle siz boşlukta yaşadığınızı da kabulleniyorsinuz. Ama yemek saatlerinde ve yer sarsıntılarında gerçek dünyasına döndüğünüze eminim. Böyle bir felaket karşısında, maddedışı olan bir tuğla tarafından yaralanmayacağınızdan emin olarak hiç korkuya kapılmaz mısınız?

Aynı anda, içgüdüsel bir davranışla Dr Hammerfield elini başına, saçlarının altındaki yara izine götürdü. Ernest farkında olmadan canalıcı

bir örnek vermişti. Birinci büyük yer sarsıntısında (14) Dr Hammerfield üstüne çöken bir bacanın altında neredeyse can verecekti. Herkes gülmeye başladı.

— Evet, dedi Ernest, masadaki gülüşmeler sona erdikten sonra karşı delillerinizi bekliyorum: Son örnek fena değildi ama yine de yetersiz sayılır.

Dr Hammerfield şimdilik tartışma dışı kalmıştı ama mücadele başka yönlerde sürüyordu. Din adamlarını Ernest bütün köşelerde sıkıştırıyordu. İşçi sınıfını tanıdıklarını ileri sürdükleri zaman ,onlara hiç bilmedikleri temel gerçekleri hatırlatıyor ve bu konuda hiç bir şey bilmediklerini ispatlıyordu. Onlara karşı hep gerçek, somut olaylardan yararlanıyor, göklerden koparıp yeryüzüne indiriyordu.

Bu sahne yine canlanıyor gözümün önünde, O savaşçı sesiyle gürleyişini, her biri yakıcı bir kızılcık dalı olan gerçek demetiyle karşısındakileri yere vuruşunu yine duyar gibi oluyorum. Acımasızdı da. Rakiplerinin vermeye hazır oldukları tavizlerle yetinmiyor ve hiç bir konuda uzlaşmaya yanaşmıyordu. Onlara indirdiği o son darbeyi hiç bir zaman unutamayacağım.

— Bu akşam, bir çok defa kendiliğinden itiraflarınızla ve bilinçsiz sözlerinizle işçi sınıfı hakkında hiç bir şey bilmediğinizi kabullenmek zo-

---

(14) 1906 yılında San Fransisko'yu yıkan büyük yer sarsıntısı.

runda kaldınız. Bu yüzden sizi suçlamıyorum, nasıl tanıyabilirdiniz ki? Onlarla aynı yerlerde yaşamıyorsunuz ki, siz kapitalistlerle aynı çayırda otluyorsunuz. Sonra, bunun dışında bir davranış göstermenizin de gereği yok. Sizin ücretinizi ödeyen, sizi besleyen, bu akşam sırtınıza geçirdiğiniz elbiseleri size sağlayan hep kapitalist sınıf. Ve siz de bunlara karşılık bu patronlarınızın çok hoşlarına giden ve kurulu sosyal düzene zarar vermediği için onlar tarafından kabul gören metafizik muhtevalı vaazlar veriyorsunuz.

Bu sözlere sofradan bir itiraz uğultusu yükseldi.

— Yanlış anlamayın, sizin içtenliğinizden hiç kuşkum yok, diye devam etti Ernest. İçtensiniz, çünkü verdiğiniz vaazlara kendiniz de inanıyorsunuz. Kapitalist sınıf gözünde gücünüz ve değeriniz de burada yatıyor zaten. Ama kurulu düzeni değiştirmeye yeltendiğinizde, sözleriniz patronlarınız tarafından hoş karşılanmayacak ve hemen kapı dışarı edileceksiniz. Zaten arada bir böyle olaylara rastlanıyor. Haksız mıyım? (15)

Bu defa hiç karşı çıkan olmadı. Onaylayıcı bir sessizliğe büründü hepsi. Yalnız Dr Hammerfield kabule yanaşmadı:

— Bazılarının düşünce yöntemlerinde bozukluklar çıkıyor, onlara da işten ayrılmaları rica ediliyor.

---

(15) O dönemde bir çok vaiz kapitalist sınıf tarafından tepkiyle karşılanan, özellikle sosyalist eğilimli vaazları yüzünden kiliselerden kovulmuştu.

— Düşünce yönteminde bozukluk, düşünce yönteminin patronların hoşuna gitmemesi anlamına geldiğini biliyorum. Size bütün içtenliğimle bu yüzden, vaaz vermeye devam edip, yine patronlarınızdan para sızdırın diyorum, ama Tanrı aşkına işçi sınıfını rahat bırakın. Onlarla ortak hiç bir yönünüz yok, siz düşman sınıfın saflarındasınız. Sizin için başkaları çalıştığı için elleriniz yumşaktır. Karınlarınız çok yemekten semirmiş, göbek salmışsınız. (sözün burasında Dr Ballingford yüzünü hafifçe buruşturdu ve bütün sofradakiler onun heybetli göbeğine baktılar. Yıllardır onun ayaklarını göremediği söylenirdi.) Sizin ruhunuz düzenin temel direklerini iyice sağlamlaştıracak düşünce ve öğreti harcıyla dolu. Kabul ediyorum, siz bu düzenin inanmış nöbetçilerisiniz, ama Fransa'da monarşi döneminde, İsviçreli Muhafız askerlerinden farklı bir yönünüz yok. Size ekmeğinizi, tuzunuzu, ücretinizi verenlere sadık kalınız. Vaazlarınıza devam edin ve işverenlerinizin çıkarlarını koruyun. Toplumun her iki zıt kutbunda namuslu olarak hayat sürmek imkansızdır. Ama işçi sınıfına sokulup ona yanlış önderlik etmeyin. İşçi sınıfı artık sizle bağlarını kopardı ve bundan böyle yolunu bulmak için sizle ilişki kurmaya çalışmayacak. Üstelik siz olmasanız, yolunu daha kolay, daha rahatlıkla bulur.

MEYDAN OKUMALAR

Konuklar gidince babam kendini bir koltuğa bırakıp çılgınca gülmeye başladı. Annemin ölümünden bu yana onun bu kadar içtenlikle güldüğünü ilk defa görüyordum.

— Yemin ederim ki Dr Hammerfield, hayatında böyle bir adamla karşılaşmamıştır, dedi iki kahkaha arasında. Dinsel tartışmaların kibarlığı! Ernest'in nasıl da konuya bir kuzu gibi uysal başladığını farkettin mi? Sonra nasıl kükreyen bir aslan kesildiğini? Enfes bir düşünce yöntemi olan bir adam. Eğer gücünü bir bilim dalına yönetse birinci sınıf bir bilgin olurdu.

Ernest Everhard'ın yalnız söyledikleri ve sesinin tonuyla değil, kişiliğiyle de bende büyük bir ilgi doğurduğunu bilmem söylemeye gerek var mı? Böyle bir insana hiç rastlamamıştım, yirmidört yaşına bastığım halde halâ evlenmeyişim herhalde bu yüzden olacaktı. Ama çok hoşuma gittiğini ve ona yakınlık duymamın tartışmadaki becerisinden çok başka bir özelliğine dayandığını söylemeliyim. Pazularına ve boksör boynuna rağ-

men bende uysal bir çocuk izlenimi uyandırıyordu. Geveze bir aydın görünüşününün altında duygulu, ince bir ruhun gizlendiğini anlamıştım. Sanırım kadınlık sezgilerim aracılığıyla farkına varabildiğim bir takım izlenimler doğurmuştu bende.

Yankılı sesinde yüreğime işleyen bir vurgu vardı. Şimdi yine onu duyar gibi oluyorum ve sesini dinlemenin özlemini çekiyorum. Yüzünün derin ciddiyetini bozan gözlerindeki o neşe pırıltılarını yine görmek istiyorum. Belirsiz ama daha derin duygular sokuluyor yüreğime. Onu daha ilk akşam sevmeye başlamıştım. Ama onu bir daha hiç görmeseydim, bu karmaşık duygularımın silineceğini ve onu kolaylıkla unutacağımı sanıyorum.

Onunla bir daha karşılaşmamak yokmuş yazgımda. Kısa bir süredir babamın sosyolojiye ilgi duyması ve evde sık sık toplantılar düzenlemesi böyle bir ihtimali ortadan kaldırıyordu. Babam sosyolog değildi: Fizik alanında uzmandı ve bu daldaki araştırmaları çok başarı kazanmıştı. Evlilik yaşantısı çok mutlu geçmişti. Ama annemin ölümünden sonra, bu araştırmalar bile annemin boşluğunu dolduramamıştı. Felsefeyle önceleri avunmak için ilgilendi ama bu ilgi giderek büyüdü: Ekonomi politiğe ve sosyal bilimlere doğru derin bir merakla sürüklendi ve yüreğinde ateşli bir adalet duygusu olduğu için haksızlıkların düzeltilmesi için çalışmaya başladı. Sonunun bizim için nereye varacağından hiç kaygılanmadan, on-

da doğan bu ilgiyi sevinçle izliyordum. O da sonucunu hiç düşünmeden bir delikanlı heyecanıyla kendini araştırmalarına vermişti.

Uzun yıllardır laboratuar çalışmalarına alışkın olduğu için evimizin salonunu bir sosyal laboratuar haline getirmişti. Orada her görüşten, her tabakadan insanlar bilginler, politikacılar, bankerler, sosyalistler ve anarşistler toplanıyordu. Onları kendi aralarında tartışmaya tevşik ediyor, sonra onların hayat ve toplum hakkındaki düşüncelerini çözümlüyordu.

Ernest'le «Papazlar Akşamı'ndan kısa bir süre önce tanışmıştı. Din adamları gittikten sonra bana onunla nasıl tanıştığını anlattı: Bir akşam, bir sokaktan geçerken, bir sabun sandığının üstüne çıkmış, toplanmış bir gurup işçiye söylev veren bir adamı dinlemek için durmuştu. Bu adam Ernest'ti. Sosyalist Partinin ileri gelen önderlerinden biri olduğu kadar sosyalist felsefenin ünlü adlarından biriydi de. En soyut sorunları bile sade bir dille ve açık seçik bir biçimde sunmayı bilen bu anadan doğma eğitimci, emekçilere ekonomi politiği açıklayabilmek için bir sabun sandığının üstüne çıkmayı küçültücü bir davranış olarak kabul etmiyordu.

Babam onu dinlemek için durmuş, söylevi ilgisini çekmiş, konuşmacıyla buluşup tanışmış, din adamlarının geleceği akşam yemeğine onu da davet etmişti. Sonra onun hakkında topladığı bilgileri bana aktardı. İkiyüz yılı aşkın bir zamandır Amerika'da yerleşmiş bulunan eski bir aileden olmasına rağmen bir işçi ana babanın oğluydu

([36]). Onyedi yaşında küçük bir atölyede çalışmış, sonra bir nalbantın yanına çırak olarak girmişti. Kendi kendini yetiştirmiş bir adamdı: Kişisel çabasıyla fransızca ve almanca öğrenmişti ve o dönemde Şkago'da zorluklar içinde mücadele veren sosyalist eğilimli bir yayımevine bilimsel ve felsefi kitaplar çevirerek karnını doyuracak kadar hayatını kazanıyordu. Bu kazanca, kendi eserlerinden gelen çok kısıtlı bir yayın hakkı ücreti de arada bir ekleniyordu.

İşte o akşam yatmaya gitmeden önce onun hakkında babamdan edindiğim bütün bilgiler bunlardı, ve yatakta hafızama işleyen sesini dinleyerek uzun süre gözlerim açık yattım. Kendi düşüncelerimden korkmaya başlamıştım. Sınıfımın insanlarına hiç benzemiyordu, bana öylesine yabancı ve öylesine güçlü görünüyordu ki! O üstün havası hem başımı döndürüyor hem de korkutuyordu beni, öyle ki bir ara hayalgücümün beni onun sevgilisi ve karısı olarak canlandırdığının farkına vardım. Erkeklerde kadınların hiç bir zaman dayanamayacağı bir çekicilik olduğunu hep duyardım ama Ernest'in çekiciliği aşırıydı! Hayır, hayır! diyordum, bu imkansız, saçma!

Ve ertesi sabah uyandığımda onu yine görmek, yeni bir tartışmada zaferine tanık olmak, mücadele dolu sesinin yankısıyla titremek, bütün kendine güveni ve gücüyle karşısındakileri mat

---

(16) O dönemde, yerli halkla göçmenler arasında derin bir uçurum vardı.

edip, köhnemiş düşüncelerini çürütürken onu hayranlıkla seyretmek arzusu doldurdu yüreğimi yine. Çok konuşmasının ne zararı vardı? Kendi deyimiyle etki yapıyor, tepkiler doğruyordu. Bir savaşın başındaymış gibi heyecanlı sözlerini dinlemek te üstelik ayrı bir zevk veriyordu insana.

O akşamı izleyen bir kaç günü babamın bana verdiği Ernest'in eserlerinden bazılarını okumakla geçirdim. Yazılı sözleri de, açığa vurduğu düşünceleri gibi açık seçik ve inandırıcıydı. Mutlaka yakın sadeliği insanda hiç bir kuşku bırakmıyordu. Düşüncelerini berrak bir görünüşe büründürmeyi çok iyi biliyordu. Ama üslubunun yetkinliğine rağmen, yazılarında bir çok şey hiç hoşuma gitmemişti. Sınıf çatışması diye adlandırdığı kavrama, emekle sermaye arasındaki zıtlığa ve çıkar çatışmasına gereğinden çok önem veriyordu.

Babam alaylı bir sevinç içinde Dr Hammerfield'in Ernest hakında edindiği kanıyı bana anlattı. Dr Hammerfield'e göre Ernest «yetersiz bilgisiyle ukalâlık taslayan küstah bir kabadayı»ydı ve yeniden onunla karşılaşmayı hiç arzu etmiyordu. Oysa Piskopos Morehouse Ernest'e büyük bir ilgi duymuş, tekrar görüşmek için can atıyordu. «Güçlü bir delikanlı» diyordu, «ve canlı, çok canlı; ama kendine çok güveniyor, aşırı güveniyor.»

Ernest bir öğleüstü babamla birlikte eve geldi. Piskopos Morehouse daha önce gelmişti, birlikte balkonda çay içiyorduk. Konuşma sırasında Ernest'in Berkeley üstünde fazlasıyla durmasının

nedeni, üniversite'de biyoloji derslerini izlemesi ve «Felsefe ve Devrim» başlığını taşıyan yeni bir eserinin üstünde yoğun bir biçimde çalışmasına bağlandı ([17])

Ernest adımını atar atmaz sanki balkon birden küçülüverdi. Bedenen aşırı iri olduğundan değil, etrafında bir büyüklük izlenimi yarattığından bana böyle gelmişti. Beni selamlamak için durduğunda yüzünde şaşkınca bir ifade belirdi; bu da hüstah bakışlarına ve el sıkışıyla çelişiyordu; elimi kendinden emin ve sert bir şekilde sıktı; gözleri de elleri kadar güven doluydu, ilk günkü gibi gözlerime biraz fazla uzun bakarken bir soru sorar gibiydi.

— «Emekçi Sınıfların Felsefesi»» adlı kitabınızı okudum, dedim; gözleri bir memnuniyet pırıltısıyla aydınlandı.

— Bu söylevin nasıl insanlara yöneltildiğini sanırım gözden kaçırmamışsınızdır, diye karşılık verdi.

— Evet, ben de bu konuda sizle bir parça konuşmak istiyorum.

— Benim de, dedi Piskopos Morehouse, benim de sizinle görülecek bir hesabım var.

Bu çifte meydan okuyuş karşısında Ernest uysal bir çocuk gibi omuzlarını kaldırdı ve bir fincan çayı kabul etti.

---

(17) Üçyüz yıllık Demir Ökçe tarihinde bu kitap gizli olarak sürekli basılmıştır. Ardis Ulusal Kütüphanesinde çeşitli basımlarından nüshalar bulunmaktadır.

İlk sözü Piskopos bana bıraktı.

— Sınıflar arasındaki kini körüklüyorsunuz, dedim Ernest'e. İşçi sınıfının dar ve kaba yanlarına seslenmek bence bir yanlış, hatta suçtur. Sınıflar arasındaki kin anti - sosyal, bana kalırsa anti-sosyalisttir de.

— Suçsuz olduğumu belirtiyorum, diye karşılık verdi. Ne mektuplarımda ne de eserlerimde sınıflar arasındaki kinin sözünü eden tek bir satır vardır.

— Amma ha! diye bağırdım onu yalanlar gibi.

Kitabı alıp, açtım.

Kitabın sayfalarını karıştırırken o gülümseyerek sakin sakin çayını içiyordu.

—Sayfa 132 - yüksek sesle okumaya başladım : «Böylece sosyal gelişmenin bu aşamasında sınıf kavgası, ücretleri ödeyen sınıfla ücretli sınıf arasında patlak verir.»

Muzafferane bir edayla ona baktım.

— Burada sınıflar arası kin diye bir şey yok, dedi gülümseyerek.

— Ama «sınıf kavgası» diyorsunuz ya...

— Aynı anlama gelmez. Bana içtenlikle inanın ki biz bu kini körüklemiyoruz. Biz, sınıf kavgasının sosyal gelişmenin kaçınılmaz bir sonucu olduğunu ileri sürüyoruz. Bunun sorumlulukları da biz değiliz. Çünkü bunu yapan biz değiliz. Newton merkezkaç olayını nasıl açıklamışsa biz de bu sosyal olayı açıklamakla yetiniyoruz. Sınıf

kavgasını doğuran çıkarlar çatışmasını çözümlüyoruz.

— Ama çıkar çatışması diye bir şey olmamalıdır, diye bağırdım.

— Ben de sizinle aynı düşüncedeyim, dedi. İşte biz sosyalistler de bu çıkar çatışmasının ortadan kalkması için çabalıyoruz. İzin verirseniz size birkaç satır ben okuyayım. - Kitabı eline aldı, sayfaları karıştırdı. - Sayfa 126 «İlkel kabile komünizminin ortadan kalkması ve özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla başlayan sınıf kavgası sosyal varlığı sürdürmeyi sağlayan araçların özel mülkiyetin elinden alınmasıyla son bulacaktır.»

— Ben sizinle aynı düşüncede değilim, diye müdahele etti, heyecanından kansız yüzü kızaran Piskopos. İddialarınız asılsızdır. Emekle sermaye arasında çıkar çatışması yoktur başka bir deyişle olmamalıdır.

— Bu sözlerinizle benim iddialarımı onaylamaktan başka bir şey yapmadığınız için çok teşekkür ederim, dedi Ernest ciddi bir sesle.

— Ama ne diye bir çatışma olsun? diye sordu Piskopos hararetle.

Ernest omuzlarını silkti : - Çünkü, yaratılışımız böyle sanıyorum.

— Hayır, bizim yaratılışımız böyle değil.

— Sizin sözünü ettiğiniz ideal, kutsal ve bencillikten yoksun insan mı? diye sordu Ernest. Bu dediğiniz türden insan o kadar azdır ki, bunları yok olarak bile varsayabiliriz. Yoksa siz sıradan, sokaktaki insandan mı söz ediyorsunuz?

— Evet sıradan insanlardan söz ediyorum.

— Güçsüz, her an yanlış yapmaya hazır, saf insandan mı?

Piskopos onaylayıcı bir işaret yaptı.

— Ve bayağı, bencil insandan mı?

Bir daha onayladı Piskopos.

— Dikkat edin, diye bildirdi Ernest. Bencil dedim.

— Sıradan insan bencildir, diye yüreklice kabullendi Piskopos.

— Eline geçirmesi mümkün ne varsa hepsini eline geçirmek ister mi?

— Evet, ne kadar mümkünse sahip olmak ister; acı bir şey ama gerçek.

— O halde şimdi avucuma düştünüz - Ve Ernest'in çenesi bu sözü söylerken, bir kapanın yayı gibi kapandı. - Şimdi tramvayda çalışan bir işçiyi ele alalım.

— Eğer sermaye olmasaydı tramvayda çalışamazdı, diye sözünü kesti Piskopos.

— Doğru, ama öyle sanıyorum ki, kârı ortaya çıkaran emek olmasa sermayenin bir işe yaramayacağını da siz kabullenirsiniz.

Piskopos karşılık vermedi.

— Aynı düşüncede değil misiniz? diye sorosunda ısrar etti Ernest.

Bu defa başıyla onayladı din adamı.

— İkimizin düşüncesi de karşılıklı olarak birbirini ortadan kaldırdığı için, biz yine kalkış noktasına dönmüş oluruz. Tekrar başlayalım. Tramvay işçileri emeği sağlar, kapitalistler de serma-

yeyi. Emek ve sermayenin ortak çabasıyla para kazanılır ([18]). Bu kazancı aralarında paylaşırlar. Bu paylaşmada sermayenin payına kâr, emeğin payına ücret denir.

— Ne kadar güzel, diye yine sözünü kesti Piskopos, bu paylaşmanın anlayış içinde yapılmamasına hiç bir gerek yok.

— Az önceki konuşmalarımızı hemen unuttunuz, diye karşılık verdi Ernest. Ele aldığımız insan sıradan ve bencildi. Siz her şeye gökyüzünden bakma alışkanlığınızla bu insanla, ideal olması gereken ama olmayan insanı birbirine karıştırıyorsunuz. Gerçeğe dönelim; emekçi bencil olduğundan payını mümkün olduğunca arttırmaya çalışır. Kapitalist de bencil olduğundan o da mümkün olduğunca çok almaya bakar. Eğer bir şey sınırlı bir miktarda varsa ve iki insan bu şey üstünde mümkün olduğunca büyük paylar kapmak istiyorlarsa, burada bir çıkar çatışması söz konusudur. İşte emekle sermaye arasındaki çatışma da uzlaşmaz bir çatışmadır. Dünya üstünde işçiler ve kapitalistler varoldukça bu paylaşma konusunda mutlaka aralarında mücadele edeceklerdir. Eğer bu gün öğleden sonra San-Fransisko'da olsaydınız gideceğiniz yere yayan gitmek zorunda kalacaktınız. Çünkü tek bir tren işlemiyordu.

---

(18) O dönemde bir takım haydutlar ulaştırma araçlarını denetim altında tutarlardı ve bu araçlardan yararlanmak isteyen onlara bir çeşit vergi öderdi.

— Yine mi grev? ([19]) diye sordu korkulu bir sesle Piskopos.

— Evet, banliyö trenleri kârının paylaşılması konusunda bir uyuşmazlık çıkmış.

Piskopos birden öfkelendi.

— Haksızlar, diye bağırdı. İşçiler burunlarının ucunu bile göremiyorlar. Bizim sevgimizi kaybetmeyeceklerini nasıl umabilirler böyle davranırlarsa...

— Yayan yürümek zorunda kaldığımızda, diye ekledi Ernest muzipçe.

Ama Piskopos sözünü tamamlayan bu cümleciğe hiç aldırmadı.

— Onların görüş açıları çok dar, diye sürdürdü konuşmasını. İnsanlar insan gibi davranmalıdır, hayvan gibi değil. Yine şiddet hareketleri, yine cinayetler olacak, bir sürü dul, bir sürü yetim kalacak geride. Sermaye ve emek birleşmelidir. Karşılıklı çıkarlarını korumak için elele yürümelidirler.

— İşte yine havalara çıktınız, dedi soğuk bir sesle Ernest. Haydi, tekrar yeryüzüne dönün ve insanoğlunun bencil olduğu görüş açısından ay-

---

(19) Bu tür mücadeleler o karışıklık ve anarşi günlerinde sık sık patlak verirdi. Bazen işçiler çalışmak istemez bazen de işverenler onların çalışmalarına engel olurlardı. Bu anlaşmazlıklardan doğan bir sürü şiddet hareketi bir çok insanın canına ve mal kaybına yol açmıştı. Bu bize bugün tuhaf geliyor, ama o dönemin alt tabaka insanları karılarıyla kavga ettiklerinde evlerindeki eşyaları belki de aynı eğilimle kırarlardı.

rılmayın.

— Ama böyle olmamalıdır! diye bağırdı Piskopos.

— Bu konuda ben de sizinle aynı düşüncedeyim. Ama böyle domuzca bir ahlâk üstüne kurulmuş bir sosyal düzende yaşadıkça bencil olmaya devam edecektir.

Piskopos korkmuş gibiydi, babam bile yüzünü buruşturdu.

— Evet domuzca bir ahlâk, diye sözünü ısrarla tekrarladı Ernest. İşte kapitalist düzeninize verilebilecek ad. Kilisenizin desteklediği, kürsünüzden verdiğiniz vaazlarınızın öğütlediği hep bu domuzluk ahlâkı. Evet ancak bu ad verilebilir.

Piskopos sanki yardımına çağırmak için babama döndü ama o gülerek başını salladı.

— Dostumuzun hakkı olduğunu sanıyorum, dedi. Bu gerçekten «bırakınız yapsınlar», herkes kendini düşünsün ve benden sonra kıyamet anlayışı sizin aşıladığınız. Geçen akşam Bay Everhard'ın dediği gibi, siz Kilise adamlarının görevi kurulu düzenin devamını sağlamaya yardımcı olmak. Ve toplum da bu temel üstüne dayanmaktadır.

— Ama bu İsa'nın öğretisi değil ya...

— Bugün Kilise İsa'nın öğretisini aşılamıyor ki, diye karşılık verdi Ernest. İşte bu yüzden Kiliseyle ilişkilerini koparma kararlılar. Kilise, kapitalistin emekçi yığınlarını gaddarlıkla ve vahşice sömürüp ezmesine seyirci kalmakta, onaylamaktadır.

— Hayır, onaylamıyor, diye atıldı Piskopos.

— Karşı çıkmadığına göre, onaylıyor sayılır, dedi Ernest. Kilisenin kapitalist sınıf tarafından finanse edildiğini de gözden kaçırmak gerek.

— Olayları bu ışığın altında değerlendirmemiştim, diye itiraf etti safça Piskopos. Yanılıyor olmalısınız. Bu dünyada üzücü ve kötü bir çok şey olduğu ben de biliyorum. Kilisenin, sizin proletarya (20) diye adlandırdığınız topluluğu kaybettiğini de biliyorum.

— Siz hiç bir zaman proleteryaya sahip olamadınız, diye bağırdı Ernest. O Kilisenin dışında ve yalnız başına büyüdü.

— Anlıyorum, dedi ölgün bir sesle Piskopos.

— Açıklayacağım. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru toplum hayatına makinelerin girmesi ve sanayileşmenin başlamasıyla, emekçi yığınları topraktan söküldü ve eski çalışma düzeni bozuldu. Köylerinden ayrılan insanlar sanayii kentlerine doluştular. Analar ve çocuklar yeni makineler üstünde çalışmaya başladılar. Aile düzeni bozuldu. Şartlar korkunç ağırlaştı. Gözyaşı ve kanla yazılmış bir tarih sayfasıdır bu.

— Biliyorum, biliyorum, diye sözünü kesti Piskopos, kederli bir sesle. Bu korkunç bir şeydi;

---

(20) Proletarya, latince **Proletarii** sözcüğünden türemiştir. Servus Tullius döneminde Devlete çocuk **(proles)** yetiştirmekten başka bir hizmette bulunmayanlara verilen addı. Bunların ne para, ne mevki ne de yasal hakları vardı.

ama bu olay birbuçuk yüzyıl önce İngiltere'de geçmişti.

— Ve işte yüzelli yıl önce, çağdaş proleterya doğdu, diye devam etti Ernest. Kilise onun varlığını görmezlikten geldi. Kapitalistler bu halk mezbahalarını kurarlarken, Kilise sessizliğinden sıyrılmadı ve halâ da bu sessizliğini sürdürmekte. Austin Lewis'in ([21]) bu dönemden söz ederken belirttiği gibi «Kuzularımı besleyin» buyruğunu benimsemesi gereken Kilise adamları bu kuzuların satılmasını ve iliklerine kadar sömürülmesini hiç ses çıkarmadan seyrettiler... ([22]) Sözüme devam etmeden önve bana açıkça aynı düşüncede olup olmadığımızı söylemelisiniz. Kilise o dönemde bu tür saldırılara alışık değildi.

Piskopos Morehouse tereddüt etti. O da Dr, Hammerfield gibi, Ernest'in deyimiyle kendi evinde bu tür saldırılar alışık değildi.

— XVIII. yüzyılın tarihi yazılmıştır, diye devam etti Ernest. Eğer Kilise suskunluğunu bozmuş olsaydı, hiç kuşkusuz kitaplarda onun karşı çıkışına rastlardık.

— Ne yazık ki, sessizliğini bozmadığını sanıyorum, diye itiraf etti Morehouse.

---

(21) Felsefik ve ekonomik eserleri olan, İngiliz doğumlu düşünür; 1906 seçimlerinde önderlerinden biri olduğu Sosyalist Parti tarafından aday gösterilmiştir.

(22) XVIII. yüzyılın ikinci yarısında, İngiliz fabrikalarında kadın ve çocukların uğradığı zulüm kadar tarihte korkunç bir şey yoktur. O çağın en büyük servetleri de bu sanayi cehennemlerinde doğmuştur.

— Ve bugün de aynı suskunluğu sürdürmeye devam ediyor.

— Bu noktada aynı düşüncede değiliz.

Ernest sustu, muhtabına dikkatle baktı ve tartışmayı kabul etti.

— Peki, dedi, göreceğiz. Şikago'da doksan sent kazanabilmek için bütün bir hafta çalışan kadınlar var. Kilise bunlar karşı çıkıyor mu?

— Bunu ilk defa duyuyorum. Doksan sent ha! Bu korkunç bir şey!

— Kilise karşı çıktı mı buna? diye sorusunda ısrar etti Ernest.

— Kilise bundan habersizdir. Din adamları onlar için çok uğraşıyorlar.

— Ama Kiliseye «Kuzularımı besleyin» buyruğu verilmişti, dedi Ernest acı bir alayla. Sonra birden toparlanarak: Bu dokunaklı sözüm için beni bağışlayın, ama sizlerle konuşurken sabrımızın tükenmesine sanırım şaşırmazsınız. Kapitalist kökenli din kuruluşları güneydeki dokuma fabrikalarında çocukların çalıştırılmasına bir defa olsun karşı durdu mu? (23). Altı, yedi yaşların-

---

(23) Everhard, Kuzey-Güney savaşından önce, kölelik düzenini açıkça savunan Güney Kilisesinin tutumunu daha keskin bir örnek olarak verebilirdi. Şu belgelerden kalkıyordu Kilise: 1835 yılında Presbiteryen Kilisesi Genel Kurulu «Ahdiatikte ve Ahdiceditte köleliğin varlığına işaret edildiği ve Kutsal İradenin buna karşı hiç bir yasaklama getirmediğini» bildirmişti.

Aynı yıl Charleston Vaftiz Birliği de «Efendilerin köleleri üstündeki tasarruf hakkının herşeyin Yaratıcısı ta-

daki küçücük çocuklar oniki saat süren gece vardiyalarında çalışıyorlar. Kutsal güneş ışığını görmekten bile yoksunlar. Ve sonra sinekler gibi ölüyorlar. Kârlar onların kanlarıyla besleniyor. Bu

---

rafından açıkça tanındığını ve onun, istediği şeyin mülkiyetini kime gerekli görüyorsa ona vermekte serbest olduğunu bildiriyordu. Virginia'da Randolph-Macon kolejinde öğretim üyesi olan ve İlahiyat doktoru E. - D. Simon şöyle yazıyordu: «Kutsal Kitap en küçük bir kuşkuya yer vermeyecek bir biçimde köleler üstündeki mülkiyet hakkının, bütün sonuçlarıyla birlikte kabul gerektiğini bildirmektedir. Onları satmak ve almak hakkı da açıkça belirtilmiştir. Tanrının kendinin yazdırdığı İncil'deki ayetlere ,kamuoyu tarafından kabul görmüş gelenek ve ve adetlere, İncil'in salıklarına baktığımızda kölelik düzenin ahlâka karşı olmadığını görürüz. İlk Afrikalıların yasal olarak köleleştirilmelerinden sonra, onların çocuklarının da aynı şekilde köleleştirilmesi kaçınılmaz bir sonuçtur. İşte bunlardan anlaşılıyor ki Amerika'da varolan kölelik yasal bir kurumdur.»

Aynı düşüncenin bir iki nesil sonra, Kilise tarafından bu defa kapitalist mülkiyetin savunusu için ele alınmasında hiç bir tuhaf yön yoktur. Asgard müzesinde, 1905 yılında Henry Van Dyke tarafından yayımlanan **Uygulama Denemeleri** adlı bir kitap bulunmaktadır. Kitaptan anlaşılan yazar bir rahiptir ve Ernest'in dediği bir burjuva mantığına sahiptir. Vaftiz Birliğinin bildirisiyle altmış yıl sonra Van Dyke'ın yazdıklarının benzerliğine dikkat edin: «İncil dünyanın sahibinin Tanrı olduğu düşüncesini öğretir. Ve Tanrı bu dünyayı, genel kanunlara uyarak, canı nasıl isterse insanlar arasında bölüştürür.»

parayla New England'da görkemli kiliseler yapıyorlar ve meslektaşlarınız bu kiliselerde bu kâr kumbaralarının şişman ve parlak göbekleri karşısında yavan vaazlar veriyorlar.

— Bilmiyordum, diye mırıldandı Piskopos bitkinleşmiş bir edayla. Sanki içi bulanıyormuş gibi yüzü solmuştu.

— Demek ki karşı çıkmadınız?

Morehouse hayır anlamına güçlükle bir hareket yaptı.

— Demek Kilise XVIII. yüzyılda olduğu gibi bugün de dilsizdir?

Piskopos karşılık vermedi ve ilk defa Ernest muhatabının üstüne gidip, ısrar etmedi.

— Ve, Kilise adamlarından kim karşı durmaya kalkışırsa, hemen işinden atıldığını da unutmayın.

— Böyle olduğunu hiç sanmıyorum.

— Siz karşı durur muydunuz?

— Kendi ruhani bölgemde sözünü ettiğiniz haksızlıkları bana gösterin, hemen sesimi yükselteceğim.

— Size bunları göstermek için emrinize amadeyim, dedi Ernest sakin bir sesle, size bu cehennemde bir yolculuk yaptıracağım.

— Ve ben de ne görürsem açıklayacağım. Ve sandığınız gibi olmadığını da size ispat edeceğim.

Morehuose oturduğu yerden ayağa fırlamış, nurani yüzünde savaşçı bir ifade belirmişti.

— Kilise böyle bir şeye seyirci kalmaz!

— Atılırsınız, diye uyardı Ernest.

— Size gerçeklerin dediğiniz gibi olmadığını ispat edeceğim, oldu karşılığı. Eğer bütün dedikleriniz doğruysa bile Kilisenin bilgisizliği yüzünden yanlış bir yola saptığını göreceksiniz. Hatta ben sanayi toplumundaki kötü durumların kapitalist sınıfın bunları bilmeyişinden ileri geldiğine inanıyorum. Bundan haberdar olur olmaz hemen bu yaranın iyileştirilmesine çalışacaktır. Bu haberi ona ulaştırmak ta kilisenin görevidir.

Ernest gülmeye başladı. Gülüşü kabacaydı ve bir içtepiyle Piskoposun savunusunu üstüme aldım.

— Size de, madalyonun yalnızca bir yüzünü gördüğümüz unutmayın, dedim Ernest'e. Bizde en küçük bir iyi taraf olmadığını ileri sürmenize rağmen şunu bilin ki bizim de aramızda çok iyi olan insanlar vardır. Piskopos Morehouse'ın hakkı var. Endüstrinin yarattığı kötü şartlar bilgisizlik yüzünden ortaya çıkmaktadır. Sınıflar arasındaki uçurumu çok derinmiş gibi gösteriyorsunuz.

— Vahşi kızılderililer bile kapitalist sınıf kadar gaddar ve acımasız değildir, diye karşılık verdi ;o sırada içimden boğazını sıkmak arzusu geçti.

— Bizi tanımıyorsunuz, dedim. Biz ne gaddarız, ne de acımasız.

— İspat edin, dedi meydan okur gibi.

Öfkelenmeye başlamıştım. Başını salladı.

— Bana ispat etmenizi değil, kendinize ispat etmenizi istiyorum.

— Ne yapacağımı biliyorum, dedim.

— Hiç bir şey bilmiyorsunuz, diye karşılık verdi kabaca.

Babam yatıştırıcı bir sesle araya girdi:

— Haydi, haydi çocuklar!...

— Benim için farketmez, diye kızgınlıkla yeniden söze başlıyordum ki Ernest sözümü kesti:

— Sierra dokuma fabrikalarına yatırılmış sizin yada babanızın parası olduğunu sanıyorum. İkisi de aynı kapıya çıkar zaten.

— Konumuzla ne ilgisi var? diye bağırdım.

— Çok az şey, dedi kesik kesik, yalnız giydiğiniz elbiselerin kanla lekeli olduğunu söylemek isterim. Yediğiniz besinler de kan kokuyor. Sizi barındıran evin kirişlerinden küçük çocukların ve sağlam adamların kanları damlıyor. Bunların etrafıma damla damla düştüğünü işitmem için gözlerimi bir parça yummam yeterli.

Sözünü bir davranışla bağlamak için koltuğunda kendini geriye doğru attı ve gözlerini yumdu. Kızgınlık ve kırılan onurumun hüznüyle gözyaşlarına boğuldum. Hayatımda böylesine aşağılandığımı hatırlamıyordum. Piskopos ve babam da benim gibi allak bullak olmuşlardı. Konuşmayı daha az keskin bir alana getirmek istediler ama Ernest gözelerini koca koca açarak bana baktı ve bir el hareketiyle aradan çekilmelerini işaret etti. Ağzı ve bakışları sinirliydi, gözlerinde en küçük bir sevinç pırıltısı yoktu. Bana ne diyecekti, bana nasıl bir suçlama yöneltecekti, bunu hiç bir zaman öğrenemedim. Çünkü bu sırada kaldırımdan geçen bir adam bize bakmak için durmuştu. İri-

yarı, yoksul kıyafetli sırtında bambu kamışları ve kumaştan yapılma sehpalardan ve sandalyelerden ağır bir yük taşıyordu. Mal satmak için girip girmemekte tereddüt ediyormuş gibi eve bakıyordu.

— Bu adamın adı Jackson'dur, dedi Ernest.

— Sağlam yapılı biri, böyle gezgin satıcılık yapacağına çalışması gerekir, dedim soğuk bir sesle. (24)

— Ceketinin sol koluna dikkat edin, diye uyardı Ernest.

Dediği gibi yapınca ceket kolunun boş olduğunu farkettim.

— Sizin çatınızdan damladığını duyduğum kanın bir kısmı da bu koldan akıyor, diye devam etti Ernest aynı tatlı ve hüzünlü sesle. Kolunu Sierra dokuma tezgahlarında kaybetti ve siz de sakatlanmış bir at gibi onu ölmesi için sokağa saldınız. «Siz» dediğim zaman, sizin ve diğer hissedarların adına teşgahları işleten müdür yardımcılarını ve yöneticileri de muhatap alıyorum elbette. Kaza, bu işçinin şirketinize birkaç dolar kazandırma zorunluluğundan doğdu. Kolunu tarağın dişlisine kaptırdı. Makinenin dişleri arasında gördüğü taş parçasını orada bırakabilirdi, çok çok iki dizi dişi kırardı. Bu taşı çıkarayım derken kolunu, parmak uçlarından ta omuzbaşına kadar

(24) O dönemde, mallarını sırtlarında taşıyarak sokak sokak gezip ekmek paralarını çıkarmaya uğraşan gezgin satıcılar çoktu.

dişliye kaptırdı. Geceydi. Dokuma fabrikasında fazla mesai yapılıyordu. O mevsim ortaklarına yüksek kârpayı dağıtmıştı şirket. Kaza gecesi Jackson saatler boyu çalışmış ve kasları çevikliğini, canlılığını kaybetmişti. Makineye kapılmasının nedeni de bu oldu. Bir karısı, üç çocuğu vardı.

— Peki şirket ne yaptı onun için? diye sordum.

— Hiç bir şey. Oh! bağışlayın, unutuyordum, bazı şeyler yaptı elbette. Jackson'un hastaneden çıktıktan sonra açtığı tazminat davasını düşürdü. Şirket çok usta avukatlar kullanır.

— Hepsini anlatmadınız, ya da hikâyenin tümünü bilmiyor olabilirsiniz, dedim kendimden emin. Belki de bu adam küstahın tekiydi.

— Küstah mı! Hah! hah! - gülüşü şeytancaydı - Ama Tanrım! kopuk koluyla küstah biri ha! Tam tersine alçakgönüllü, uysal bir işçiydi, onun için kimse küstah demedi bugüne kadar.

— Ama, diye savımda ısrar ettim, bu davada sizin anlattıklarınızın dışında bir şey olmasaydı, karar onun aleyhine verilmezdi mahkemede.

— Şirketin baş avukat-danışmanı albay İngram'dı. Çok güçlü bir kanun adamıdır. - Ernest kısa bir süre büyük bir ciddiyetle gözlerimin içine baktı.

— Size bir öneride bulunacağım, Jackson olayı üstüne bir araştırma açabilirsiniz.

— Buna karar vermiştim zaten, diye karşılık verdim soğuk soğuk.

— Çok iyi bu, dedi yüzü sevinçle aydınlanarak. Size adamı nerede bulabileceğinizi söyle-

rim. Ama Jackson'un kolu yüzünden duygularınızın nasıl değişeceğini düşündükçe sizin adınıza korkuyarum.

İşte Piskopos ve ben, Ernest'in meydan okumalarını böylece kabullenmiş olduk. Kişiliğime ve sınıfıma yöneltilen haksızlık suçlamasıyla beni yalnız bırakarak, iki konuk birlikte evden ayrıldılar. Bu adam bir hayvandı. O an, ondan korkunç nefret ediyor ve işçi sınıfından bir adamın ancak bu kadar kibar davranabileceğini düşünerek kendimi teselliye çalışıyordum.

JACKSON'UN KOLU

Jackson'un kolunun hayatımda böylesine önemli bir rol oynayacağı hiç aklıma gelmezdi. Adamın kendisi, onu ilk defa gördüğümde, üstümde büyük bir etki yaratmadı. Körfez yakınında, bataklıkların kuzeyinde, korkunç kokular yayan kükremiş yeşil renkli su birikintileri tarafından çevrilmiş anlatılamayacak kadar harap bir kulübede oturuyordu. ([25])

Bana denildiği gibi alçakgönüllü ve yumuşak bir adamdı. Bir yandan benimle konuşurken bir yandan elindeki hasır örgüsüne devam ediyordu. Bütün boyuneğmişliğine rağmen, bana şu sözleri söylerken sesinden bir acının varlığını hissettim:

— Bana gece bekçiliği gibi kolay bir iş de ve-

(25) **Acrazy ramshackle house**, o dönem Amerikasında işçi konutlarına verilen ad. Korkunç derecede harap bu evlerin kiraları akıl almayacak kadar yüksekti.

remezler miydi? ([26])

Ondan pek bilgi edinemedim. şaşkın bir görünüşü vardı ama hasır örmekteki becerisi böyle olmadığını gösteriyordu. Bu aklıma bir soru getirdi:

— Nasıl oldu da kolunu makineye kaptırdın?

Düşünerek dalgın dalgın bana baktı, sonra başını salladı.

— Bilmiyorum; oldu işte.

— Belki de bir parça ihtiyatsız davranmışsındır?

— Hayır böyle niteleyemezsiniz. Fazla mesaî yapıyordum ve o gece bir parça yorgun olduğumu hissediyordum. Bu fabrikada tam onyedi yıl çalıştım ve kazaların çoğunun paydos düdüğünden hemen önce patlak verdiğine tanık oldum. ([27]) Bu saatte olan kazaların diğer zamanlarda olan kazaların toplamından çok olduğunu iddia

---

(26) O yıllarda hırsızlık çok yaygındı. Herkes birbirinin malını çalıyordu. Toplumun ağababaları kanunlar çerçevesinde çalıyor, yada hırsızlıklarını kanun çerçevesinde sokuyorlardı. Muhafaza edilmeyen bir şey mutlaka çalınırdı. Mülkiyetlerin korunması için bir çok insan bekçi olarak görevlendirilmişti. Zenginlerin evleri kale gibi korunaklıydı ve değerli eşyaları kasabalarda saklanırdı. Şimdilerde küçük çocuklardaki başkasının malını bütün sahiplenme eğilimini, o zamanlar bütün dünyaya yayılan hırsızlık salgınının ilkel bir izi olarak kabullenebiliriz.

(27) İşçiler, korkunç keskin düdük sesleriyle işbaşı yapar, paydoş ederlerdi.

edebilirim. Hiç durmdan çalışan bir insan belirli bir süre sonra canlılığını kaybeder. Rendelenmiş, doğranmış parçalanmış çok insan gördükten sonra bunu söylüyorum.

— Çok mu gördünüz böylelerinden?

— Yüzlerce, yüzlerce ve bunların arasında sürüyle de çocuk...

Bir takım korkunç ayrıntıların dışında kaza hikâyesi daha önce dinlediğimin aynısıydı. Makinenin kullanılma talimatnamesine bütüyüyle uyup uymadığını sorduğumda, başını salladı.

— Sağ elimle kayışı çıkarıp sol elimle de taşı almak istedim. kayışın iyice çıkıp çıkmadığına dikkat etmemişim. Sağ elimin bu işi gerektiği gibi yaptığını sanıyordum ve sol elimi hızla uzattım... ama kayışın ancak yarısı çekilmiş... ve kolum böylece ezildi işte.

— O sırada korkunç acı çekmiş olmalısınız, dedim sevgiyle.

— Elbette, kemiklerinin çıtırdaması hiç te hoş gelmiyor insanın kulağına.

Tazminat davası konusundaki düşünceleri bir parça karmaşıktı. Kesin olarak bildiği tek şey kendisine en küçük bir ödemede bulunmadıklarıydı. Kanısına göre, mahkemenin aleyhine karar vermesi ustaların ve müdür yardımcısının, kendi deyimiyle, söylemeleri gerekenleri söylememeleri yüzünden olmuştu. Ben de gidip onları bulmaya karar verdim.

Bu karmaşık olayın en berrak yönü Jackson'un şimdi acınacak bir durumda oluşuydu. Karısının sıhhati bozuktu ve bu gezgin satıcılık ona ai-

lesini beslemeye yetecek parayı kazandıramıyordu. Kirasını bir kaç aydır ödeyemiyordu ve onbir yaşındaki büyük oğlu dokuma fabrikasında çalışmaya başlamıştı bile.

— Bana hiç olmazsa, o işi, gece bekçiliğini verebilirlerdi...

Yanından ayrılmadan önce son sözleri bu oldu. Jackson'u savunan avukatla, ve mahkemede tanık olarak dinlenen müdür yardımcısı ve iki ustayla yaptığım kısa görüşmelerden sonra Ernestin iddialarının asılsız olmadığını anlamaya başladım.

Bir bakışta, avukatının güçsüz ve yetersiz bir kanun adamı olduğunu sezdim ve bu yüzden Jackson'un davayı kaybetmesine hiç şaşmadım. Böyle bir savunmacı seçmekle sonucu daha baştan haketmiş, diye düşündüm kendi kendime. Sonra Ernest'in «Şirket çok usta avukatlar tutar» ve «Albay İngram çok yetenekli bir kanun adamıdır.» sözleri geldi aklıma. Şirketin, Jackson gibi zavallı bir işçi parçasının tutmaya gücünün yetmeyeceği yetenekli avukatlar bulması doğal bir şey, diye düşünmeye başladım. Ama bu ayrıntı ikincil bir önem taşıyordu benim gözümde ve bana kalırsa Jackson'un davayı kaybetmesi için daha esaslı bir neden olmalıydı.

— Bu davayı nasıl oldu da kazanamadınız? diye sordum.

Avukat önce sıkıntılı ve hüzünlü bir ifadeyle buruşturdu yüzünü. Bu zavallı yaratığa elimde olmadan acıdım. Sonra yakınmaya başladı. Anadan doğma ağlamaklı ve daha beşikte ezilmeyi

kabullenmiş biriydi. Karşı taraf lehine ifade veren tanıklardan yakınıyordu: Onlardan Jackson lehine tek bir söz alamamıştı. Kimin düdüğünü öttüreceklerini biliyorlardı onlar. Jackson'a, gelince, o da alığın tekiydi. Albay İngram'ın söz oyunlarına gelmiş, şaşırmıştı. Bu adam özel sorgu yöntemiyle Jackson'u kendi sözleriyle altedip, kendi aleyhine sözler söyletmiş.

— Eğer insan haklıysa nasıl olur da kendi aleyhine sözler söyleyebilir? diye sordum.

— Bu işle haklı olmanın hiç bir ilgisi yok, dedi. Sonra yoksul yazıhanesinin duvarlarındaki cilt cilt kitabı göstererek :

— Şu kitapları görüyor musunuz? İşte ben bunları okuyarak kanunla hak arasındaki ayırımı kavrayabildim. Hangi avukata isterseniz sorun. Hakkın ne olduğunu öğrenmek için hayat insana yeterli ama kanunun ne olduğunu öğrenmek için mutlaka bunları okumak gerekli.

— Bu sözlerinizle, Jackson, davasında haklı olduğu halde, mahkeme aleyhine karar verdi demek mi istiyorsunuz? diye sordum çekine çekine. Yargıç Caldwell'in mahkemesinde adalet olmadığını mı ima etmek istiyorsunuz?

Tıknaz avukat bir süre gözlerini kırpıştırdı, sonra yüzündeki bütün mücadele azmi bir anda siliniverdi.

Yine yakınmaya başladı.

— Dava benim altından kalkacağım dava değildi. Jackson'u da beni de çembere almışlardı. Böyle bir durumda kazanma şansım ne olabilirdi ki? Albay İngram büyük bir avukattır. Birinci

sınıf bir adliyeci olmasa, Slerra Dokuma Fabrikaları, Erston Toprak Sendikası, Berkeley Konsolide Şirketi, Oaklend, San Leandro ve Pleasonton Elektrik şirkeleri onu baş avukat tutarlar mıydı? O tröslerin avukatıdır ve bu tröslerde her insana para vermezler ([28]). Sierra Dokuma Fabrikaları yalnız, ona yılda yirmi milyon doları boşuna mı ödüyor sanıyorsunuz? Sizin de bildiğiniz gibi bu değer, hisse sahiplerinin ona biçtikleri bedeldir. Ben bu kadar etmem. Eğer etseydim, böyle iş bulamayan, açlıktan geberen, Jackson gibilerinin davalarını alan biri olmazdım zaten. Bu davayı kazansaydım. ne kadar para alırdım sanıyorsunuz.

— Sanırım, Jackson'u iyice soyardınız.

— Elbette, diye öfkeli bir sesle bağırdı. Benim de yaşamam gerek. ([29])

---

(28) Tröst avukatlarının görevi, bu şirketlerin doymak bilmeyen arzularına dalevaralı yöntemlerle hizmet etmektir. 1905 yılında, zamanın cumhurbaşkanı Roosevelt, Harward'ın açılış günü söylevinde şöyle diyordu: «Hepimiz çok iyi biliyoruz ki, baronun en yenetekli ve etkili avukatları, tröst ya da gerçek kişi olan efendilerinin servetini arttırabilmek için, gerçekte kamu yararına çıkarılan kanunlardan sıyrılacak ince ve cüretli tasarılar hazırlamaktadırlar.»

(29) Bu örnek büitün topluma egemen olan ölüm kalım mücadelesinin keskinliği konusunda insanı yeterince aydınlatmaktadır. İnsanlar aç kurtlar gibi birbirlerini boğazlamaya çabalamaktadırlar. Büyük kurtlar küçükleri parçalamaktadır ve Jackson da bu insan sürüsünün en güçsüzlerinden biridir.

— Onun karısı, üç çocuğu var.

— Benim de karım, çocuklarım var. Açlıktan ölüp gitseler, benden başka başını çevirip bakacak tek bir kimseleri yok.

Yüzü yine yumşadı birden. Kol saatinin kapağını açtı ve içindeki minyatür fotoğrafı bana gösterdi; resimde bir kadın, iki de kız çocuğu vardı.

— Bakın, bunlar da benimkiler. Çok zor günler geçirdik. Bu davayı kazanabilseydim çocuklarımı köye yollayacaktım. Burada sıhhatleri pek iyi gitmiyor ama onları başka yerde yaşatacak mali güç te bende yok.

İzin istemek için ayağa kalktığımda, yine yakınmaya başlamıştı.

— En küçük bir şansım dahi yoktu. Albay İngram'la Yargıç Caldwell ayrılmaz arakadaşlardır. Eğer karşı sorguda onların tanıklarından gerektiği gibi ifadeler alabilseydim yine de bu dostluk yüzünden dava aleyhimize sonuçlanırdı demek istemiyorum ama Albay İngram'la Yargıç Caldwell'in aynı kulübün aynı locasında oturduklarını söylemem gerek. Evleri de benim oturmama imkân olmayan bir mahallede. Karıları da sık görüşürler. Aralarında hep Whist ya da buna benzer oyun partileri düzenlerler.

— Peki Jackson'un haklı olduğunu sanıyor musunuz yine de?

— Sanmıyorum, eminim. Hatt öyle ki önceleri kazanma umudunun bile olduğunu düşündüm. Ama sonunda hayalkırıklığına uğramasın

diye karıma sözünü etmedim. Köye gitmek için ne zamandır hazırlanıyordu. Davayı kaybetmem onun için ağır bir darbe oldu.

Davada tanıklkı eden ustalardan Peter Donnelly'e şu soruyu yönelttim:

— Jackson'un makinenin hasara uğramaması için uğraşırken yaralandığını mahkemede neden belirtmediniz?

Bir karşılık vermeden önce uzun uzun düşündü. Sonra kaygılı gözlerle etrafına bakındı ve:

— Çünkü iyi bir karım ve sayrine doyamayacağınız üç çocuğum var.

— Anlayamıyorum.

— Başka bir deyişle,, böyle ifade vermem benim için hayırlı olmazdı...

— Yani...

Heyecanla sözümü kesti.

— Yanisi bu... Yıllar var ki bu dokuma fabrikasında çalışıyorum. Daha küçücük bir çocuktum tezgahın başına geçtiğimde ve o günden beridir de durmadan çalışırım. Ayrıcalıklı bir mevki sayılacak bu durumuma çalışmam sayesinde eriştim. Bugün ustayım burada. Acaba ben boğulsam bu fabrikada tek bir kişi beni kurtarmak için elini uzatır mı? Eskiden sürekli üyesiydim Sendikanın. Ama iki grev sırasında işin başından ayrılmadım, adımı «sarı»ya çıkardılar. Şu kafamdaki yara izlerine bakın. Tuğlalarla taşa tuttular beni. Davet etsem benle bir kadeh atacak tek bir insan çıkmaz şu koca fabrikada, adımı lanetle anmayacak tek bir tezgah çırağı bulamazsınız. Benim biricik dostum şirkettir. Benim gförevim onu sa-

vunmak değil, ama şirket benim, evimin ekmeği tuzu, çocuklarımın hayatı demektir. İşte bu yüzden hiç bir şey söylemedim.

— Jackson aykırı bir davranışta bulunmuş muydu?

— Tazminat alması gerekirdi. İyi bir işçiydi o, kimseyle hırgürü olmamıştı.

— Mahkemede doğruyu söyleyeceğinize yemin ettiğiniz halde, neden yalan söyleme zorunluğu duydunuz?

Başını salladı.

— Gerçeği, bütün gerçeği, yalnızca gerçeği, diye ekledim muzaffer bir edayla.

Yüzü yine heyecanlı bir ifade aldı. Sonra başını göğe doğru kaldırdı.

— Çocuklarım için, vücudumun da ruhumun da cehennem ateşinde yanmasına razıyım, diye karşılık verdi.

Müdür yardımcısı Henry Dallas tilki yüzlü bir adamdı ;önce beni küstahlıkla şöyle bir süzdü ve konuşmak istemedi. Mahkemenin gidişi ve onun tutumu hakkında ağzından tek bir söz alamadım.

Diğer ustayla daha rahat konuşma imkanı buldum; James Smith sert yüz çizgileri olan bir adamdı ve yanına sokulduğumda yüreğimin sıkıştığını hissettim. Onun da üstükapalı sözlerinden serbestçe tanıklık edemediğini anladım; zeka düzeyi ortalama insan zekasının üstündeydi. O da Peter Donnelly gibi Jackson'un tazminat alması gerektiğini savunuyordu. Hatta daha da ileri giderek,

bu işçinin bir kaza sonucu sakat kaldığı için sokağa atılmasını soğuk bir gaddarlık olarak nitelendiriyordu. Dokuma fabrikasında bu tür kazaların sık sık meydana geldiğini ve böyle kazalara karşı tazminat ödemek için şirketin sonuna kadar direnmek politikası güttüğünü anlattı.

— Bu hissedarlar için yılda yüzbinlerce dolarlık masraf demektir, dedi.

Bana bir elbise, babama da kitaplar almasını sağlayan elimize geçen son kâr payını hatırladım. Ernest'in, elbisemin kana bulanmış olduğunu haykıran suçlama yüklü sesi çınladı kulaklarımda ve elbiselerimin altında tüylerimin diken diken olduğunu hissettim.

— Tanıklık ifadenizde, Jackson'un bir makinenin hasara uğramasını engellemek isterken kazaya uğradığını belirtmediniz mi?

— Hayır, diye karşılık verdi ve dudakları acıyla büzüldü. Jackson'un kendi ihmali ve dalgınlığı sonucu bu kazanın meydana geldiğini ve şirketin hiç bir şekilde bu kazadan sorumlu tutulmayacağını söyledim.

— Jackson yönünden bir ihmal söz konusu muydu o kazada?

— Bunu isterseniz ihmal isterseniz başka bir şekilde adlandırabilirsiniz. Yalnız kesin olan bir şey varsa o da insanın saatler boyu ara vermeden çalıştıktan sonra yorgun düşeceğidir.

Bu adam ilgimi çekmeye başlamıştı. Sıradan biri değildi.

— Sizin genel işçi düzeyinin üstünde bir bilginiz var, dedim.

— Lisede okumuştum, diye karşılık verdi. Kapıcılık yaparak eğitimimi tamamladım. Üniversiteye girmekti bütün hayalim, ama bu sırada babam öldü ve ben de dokuma fabrikasına kapılanmak zorunda kaldım. — Sanki güçsüz bir yönünü itiraf eder gibi çekingen bir sesle sürdürdü — Zoolog olmak istiyordum.Hayvanları çok severim. Ama buraya girmek zorunda kaldım. Bir de usta olunca evlendim, arkadan da çoluk çocuk geldi... tabi artık sorumluluk kendimi aşıyordu.

— Ne demek istiyorsunuz bu sözlerinizle?

— Davada neden bu yönde tanıklık ettiğimi, neden bana verilen talimat gereğince ifade verdiğim açıklamak istiyorum.

— Kim tarafından verilen?

— Albay İngram tarafından. Verdiğim ifadeyi o kaleme almıştı.

— Ve Jackson'a davayı kaybettiren ifadeyi

Doğrular gibi bir hareket yaptı ve yüzü bir anda kıpkırmızı kesildi.

— Ve Jackson'un eline muhtaç bir karısı, iki de çocuğu vardı.

— Biliyorum, dedi sakin bir sesle, ama yüzü iyice kızarmıştı.

— Bana söylesenize, dedim lisede okumuş bir insanın bunları yapacak bir insan haline dönüşmesi kolay oldu mu?

— Taşkın öfkesinin aniliği beni şaşırttı ve korkuttu. Sunturlu bir küfür savurarak sanki ba-

na vurmak ister gibi yumruklarını sıktı (30)

— Özür dilerim, dedi sonra. Hayır bu dönüşüm hiç de kolay olmadı... Ama şimdi gitseniz daha iyi olacak... Bütün istediklerinizi öğrendiniz benden. Ama gitmeden size bir şeyi hatırlatmama izin verin, size söylediklerimi başka bir yerde tekrarlamanız hiç bir işinize yaramaz. Böyle bir durumda bütün hepsini inkar ederim, tanık ta yok nasılsa. Hatta gerekirse, mahkemede, tanık sandalyesine otursam bile doğru söyleyeceğime yemin ettikten sonra yine inkâr ederim.

Bu görüşmeden sonra, babamı, Kimya bölümündeki yazıhanesinde görmeye gittim ve orada Ernest'e rasladım. Hiç beklenmedik bir olaydı bu, ama o, küstah gözleriyle ve kendine özgü rahat ve sakar haliyle bana doğru geldi ve elimi sertçe sıktı. Son toplantımızı unutmuş ve öfkeli hali geçmiş gibiydi; ama ben o konudan uzaklaşacak halde değildim.

— Jackson davasını araştırdım, dedim birdenbire.

Hemen bütün dikkat ve ilgisi söyleyeceğim sözlere yöneldi, ama gözlerinden eski düşüncelerimin temelinden sarsıldığını sezdiğini anladım.

— İtiraf ederim, kendisine haksızlık edilmişe benziyor ve gerçekten çatımızından onun da kanının damladığını sanıyorum şimdi.

— Elbette, diye karşılık verdi. Eğer Jackson

(30) O çağda insanların ağzından düşmeyen bu galiz küfürler, aşağı tabakaların hayat düzeyinin hayvanlık derecesine kadar indiğini göstermektedir.

ve arkadaşlarına daha insanca davranılsaydı, hissedarların kâr payları da daha az olurdu.

— Bundan böyle güzel bir elbise giymekten zevk duyamayacağım, dedim.

Karşısında kendimi ezilmiş ve onuru kırılmış hissediyordum ama günah çıkartıcımın Ernest olması yine de içimde tatlı duygular uyandırıyordu. O anda da her zaman olduğu gibi gücü beni ona çekiyordu. Üstünden etrafına sanki bir barış ve koruma dalgası yayılıyordu.

— Herhalde kaba kumaştan elbiseler de giyemeyeceksiniz, dedi ciddi bir sesle. Çünkü kaba kumaş üreten fabrikalarda da aynı şey oluyor. Her yerde aynı. Böylesine gururlandığınız uygarlığımız öylesine kan emmiş ki, bu lekeden ne siz, ne ben, ne de bir başkası kaçamaz. Kimlerle konuştunuz?

Olup bitenleri bütün ayrıntılarıyla anlattım ona.

— Bunların hiç biii davranışlarında özgür değildir, dedi. Hepsi acımasız sanayi makinesine zincirlidir. Bu trajedyanın en acıklı yönü onların bu makineye yürekten bağlarla zincirli oluşlarıdır: Çocukları, bu genç hayatları, çocuklarını koruma güdüsü... Bu içgüdü bütün ahlak kurallarından güçlüdür. Babam da bize ekmek bulabilmek için hırsızlık yapar, yalan söyler, her çeşit onursuz işe kalkışırdı. O da bu makinenin bir tutsağıydı; o makine onun da hayatını öğüttü, öldürünceye kadar yıprattı.

— Ama siz, diye sözünü kestim, siz özgür bir insansınız.

— Bütünüyle değil, diye karşılık verdi. Sadece yürekten bağlarla zincirli değilim bu makineye. Çok şükür, delisiye sevmeme rağmen çocuklarım yok. Ve eğer bir gün evlenmeye kalksam bile çocuk sahibi olmaya cesaret edemem.

— Bu yerinde bir anlayış değil, diye bağırdım.

— Ben de biliyorum, dedi hüzünlü bir sesle. Ama çocuk sahibi olmak tavizkar bir tutum olur. Ben devrimci bir insanım ve devrimcilik tehlikeli bir iştir.

İnanmaz bir edayla gülmeye başladım.

— Eğer geceleyin evinize girip, Sierra fabrikası hisse senetlerini çalmaya kalkışsam, babanız ne yapar?

— Yatağının başucundaki masanın üstünde hep bir tabanca durur. Ve sanırım üstünüze ateş eder böyle bir durumda.

— Ama benle birlikte birbuçuk milyon insan zenginlerin evine dalsa ([31]) sanırım karşılıklı ateş açılır, öyle değil mi?

— Evet ama siz bunu yapmazsınız.

— Tam tersine bizim yapmak istediğimiz bu. Ama bizim amacımız yalnız zenginlerin evlerindekileri almak değil, bu zenginliğin bütün kaynaklarını, bütün madenleri, demiryollarını, fab-

---

(31) 1910 seçimlerinde sosyalistlerin listesinin kazandığı oy sayısını belirtmektedir. Birleşik Devletler'de bu parti 1888'de 2068; 1902'de 127 713; 1904'de 435 040; 1908'de 108 427; ve 1910'da 1 668 211 oy kazanmıştır.

rikaları, mağazaları ele geçirmektir. İhtilâl budur. Bu son derece tehlikeli bir iştir. Ve korkarım ki katliam düşündüğümüzden bile korkunç olacaktır. Ama dediğim gibi bugün hiç kimse kendi başına buyruk değildir. Hepimiz sanayi makinesinin çarklarında tutsağız. İşte siz de, konuştuğunuz insanların da bu çarklara kapıldığını gördünüz. Başkalarını da soruşturun: Albay İngram'la konuşun; Jackson davasının gazetelere yansımasını önleyen gazetecileri, bu gazetelerin müdürlerini soruşturun: Hepsinin, makinenin tutsakları olduğunu göreceksiniz.

Az sonra, konuşma sırasında, ona mesai sırasında işçilerin kaza risklerinin ne olduğunu sorduğumda, bana istatistik rakkamlarıyla dolu bir söylev çekti.

— Bunları bütün kitaplarda bulabilirsiniz, dedi. Rakkamları karşılaştırınca, sabahın ilk saatlerinde kaza oranının çok düşük olmasına karşılık, işçiler yorulup, kas ve algılama faaliyetleri yavaşladıkça giderek artmakta olduğu anlaşılmaktadır. Belki de babanızın hayatının ve vücudunun üyelerinin bir işçiye oranla üç kat fazla güvenlik içinde bulunduğunu bilmiyordunuz? Ama sigorta şirketleri bunu bilirler ([32]). Bin dolarlık bir sigorta için babanızdan dört küsür dolar alır-

---

32) Bu yırtıcı hayvanlar arasındaki sonsuz mücadelede hiç kimse, hatta zenginler bile geleceklerinden emin değildir. Ailelerinin geleceğini düşünenler bu sigorta denen kurumları keşfetmişlerdir. Şimdiki aydınlık düzenimizde, bize gülünç ve saçma gelen bu sigorta kurumu

ken, bir emekçi için aynı sigortaya yılda onbeş dolar isterler.

— Ya sizin için? diye sordum. Bu soruyu sorduğum sıra, onun için herhangi birinden daha çok kaygı duyduğumu hissettim.

— Ah, ben mi, dedi umursamazca, sıradan bir işçiye oranla benim öldürülme ya da yaralanma ihtimalim sekiz kat fazla. Patlayıcı maddeler üstünde çalışmalar sürdüren kimyacılardan, işçilere oranla sekiz kat yıllık ödenti isterler sigortalar. Ama ne olursa olsun yine de beni sigortaya yanaşmayacaklarını sanırım. Neden soruyorsunuz bunları?

Gözkapaklarım kırpıştı, yüzüme bir allığın yürüdüğünü hissettim; onun için kaygılandığımı anladığından değil, kendi kendimi ele verdiğim için utanıyordum.

Bu sıra babam içeri girdi ve birlikte eve dönmeye hazırlandık. Ernest ondan aldığı kitapları geri verdikten sonra çıktı. Eşikte bana dönüp:

— Benim Piskoposun rahatını kaçırdığım gibi, siz de kendi rahatınızı kaçırmayı aklınıza koyduğunuza göre bayan Wickson ve bayan Pertonwaithe'yi görmeye gidebilirsiniz. Kocalarının dokuma fabrikasının en büyük hissedarları olduğunu biliyorsunuz. Bütün insanlık gibi bu iki kadın da makinenin tutsaklarıdır, ama makinenin tepesine oturmuş tutsaklar...

---

o zaman çok ciddiye alınıyordu. Ama işin en tuhaf yönü sigorta şirketlerinin fonlarının kendilerine emanet edilen kişiler tarafından sık sık çalınmasıydı.

MAKİNENİN TUTSAKLARI

Jackson'un kolunu düşündükçe allak bullak oluyordum. Somut bir olayla karşı karşıya bulunduğumu hissediyordum; ilk defa hayatı bütün çıplaklığıyla görüyordum. Üniversite'de geçirdiğim gençliğim, orada gördüğüm eğitim ve öğretim gerçek hayatın dışındaydı. Orada varlık ve toplum üstüne bir takım varsayımlardan, kağıdın üstünde çok güzel duran bir takım safsatalardan başka bir şey öğrenmemiştim; ancak şimdi hayatı olduğu gibi görebiliyordum. Jackson'un kolu hayattan bir kesitti ve Ernest'in haykırışı kulaklarımda sürekli çınlıyordu: «Bu bir gerçektir arkadaşlar, çürütülemeyecek bir gerçek!»

Bütün bu toplumun kanla beslediğini öğrenmek bana imkansız, korkunç bir şey olarak görünüyordu. Ama Jackson karşıma çıkıyordu ve ondan kaçamıyordum. Ve aklım, hep kuzey kutbunu gösteren mıknatıs iğnesi gibi ona yöneliyordu. Korkunç kötü davranılmıştı ona. Daha çok kâr elde edebilmek için ona etinin bedeli ödenmemişti. Bu kâr paylarından alan ve gelirlerini arttır-

mak için Jackson'un kanından yararlanan refah içinde yüzen yirmi kadar aile tanıyordum. Ama toplum, bu bir tek insanın başına gelen korkunç olayla hiç ilgilenmeden yoluna devam ederse, ilerde bir çoklarının aynı gaddarlığa uğramayacağını kim iddia edebilirdi? Ernest'in, anlattığı doksan sent haftalıkla çalışan Şikago'lu kadınlar, güneydeki dokuma tezgahlarında makinelere tutsak edilen çocuklar geliyordu aklıma. Elbisemin yapıldığı kumaşı dokuyan kupkuru, kanı emilmiş zavallı elleri geliyordu gözümün önüne; sonra düşüncelerim yine Sierra dokuma fabrikasına ve paylaşılan kârlara dönüyor, elbisemin kol ağızlarından Jackson'un kanının aktığını görür gibi oluyordum; bir türlü aklımdan çıkmıyordu o.

Bir uçurumun kenarında olduğumu hissediyordum; hayatın yeni ve korkunç bir yüzünün karşımda açılmasını bekliyordum. Ve bu durumda olan yalnız ben değildim; bütün çevrem altüst olmuştu. Babam örneğin, Ernest'in onun üstündeki etkisini açıkça şimdiden görmeye başlamıştım. Piskopos Morehouse da son gördüğümde, bende hasta bir insan izlenimi bırakmıştı. Çok gergin bir sinirsel hal içindeydi ve gözleri yüreğindeki korkuyu açığa vuruyordu. Sözlerinden, Ernest'in ona cehennemde bir gezinti yaptıracağına dair verdiği sözü tuttuğunu anladım; ama nasıl korkunç sahneler gördüğünü öğrenemedim çünkü konuşacak bile takati yoktu.

Bir an geldi o, küçük dünyamın ve etrafımdakilerin evreninin altüst olmasının nedeninin

Ernest olduğunu düşünmeye başladım! O gelmeden önce ne kadar rahat ne kadar mutluyduk! Ama hemen sonra, böylesine bir düşüncenin gerçeğe ihanetten başka bir şey olmadığını anladım. Ernest birden gözümde, bilginin ve adaletin zaferi, yoksulları, kimsesizleri ve malsız mülksüzleri savunmak için savaş veren çakmak çakmak gözleriyle, dik alnıyla bir gerçek habercisi gibi göründü. Onun yanında bir başka yüz belirdi gözümün önünde, İsa'nın yüzü. O da rahiplerin ve farizilerin kurulu düzenine karşı ezilenleri ve yoksulları savunmak için savaşmıştı. Çarmıha çivilenerek öldürülüşü geldi aklıma ve aynı şeyin Ernest'in başına gelebileceği korkusuyla yüreğim daraldı. Onun da alınyazısında, kavga yankılanan sesiyle ve bütün erkek güzelliğiyle işkence edilerek öldürülmek var mıydı?

Ve birden onu sevdiğimi anladım. Bütün varlığım onu tesellli edebilmek için eriyordu sanki. Hayatının ne kadar renksiz, sade ve zor olduğunu düşündüm. Onun için yalan söyleyen, hırsızlık eden ve ölünceye kadar çırpınan babasını düşündüm. O da on yaşında dokuma fabrikasına girmişti! Onu kollarıma almak, bu kadar çok düşünmekten yorulmuş olan başını göğsüme yaslamak ve bir an için olsun onu dinlendirmek, rahat ettirmek, herşeyi unutturmak, bir dakikalık bir sevgi tattırmak için yanıp tutuşuyordum.

Albay İngram'a bir kilise adamları toplantısında rastgeldim. Albayı yıllardır tanırdım. Onu palmiye ve kauçuk ağaçlarının arkasına, kuşku-

sunu uyandırmadan çekmeyi başardım. Önce bir takım şakalarla ve çapkınca iltifatlarla başladı söze. Kibar, diplomasiyi elden bırakmayan, hoş ve çekici bir insandı, bizim ortamın dış görünüşüyle en seçkin adamıydı diyebilirim. Onun yanında Üniversite rektörü bile önemsiz ve yapmacıklı bir insan gibi kalıyordu...

Bütün bu üstün yönlerine rağmen, albay İngram'ın daha önce karşılaştığım okuma yazması olmayan işçilerle aynı durumda olduğunun farkına vardım. O da davranışlarında özgür değildi. O da bu çarka zincirliydi. Jackson'un sözünü ettiğimde yüzününün birden nasıl bir görünüş aldığını hiç unutamayacağım. O tatlı gülümseyişi birden uçuvermiş ve aydın insan yüzünün çizgileri birden korkutucu bir ifadeyle değişivermişti. James Smith'in ani öfkesi karşısında da böyle korkmuştum. Albay küfür savurmadı ve tepki yönünden işçiyle aralarındaki tek fark ta bu oldu. Şakacı bir adam olarak bilinirdi, ama şimdi aklı altüst olmuştu. Bilinçsizce, atlatmak için bir bahane bulurum umuduyla etrafına bakınıyordu. Ama onu düştüğü tuzağında sımsıkı tutuyordum.

Evet, Jackson'un adı onu hasta ediyordu. Ne diye böyle bir konuyu açmıştım? Bu şaka hiç te hoşuna gitmemişti. Benim açımdan bir zevksizlik ve düşüncesizlik ürünüydü. Kendi mesleğinde kişisel duygulara yer olmadığını yoksa bilmiyor muydum? Yazıhanesine giderken bütün duygulardan arınıyordu ve yazıhanede de geçerli olan yalnız mesleki duygulardı.

— Jackson'un tazminat alması gerekmez miydi? diye sordum.

— Elbette!.. Kişisel kanıma göre buna hakkı vardı. Ama davaya kanun açısından baktığımızda bunun bir değeri yoktur.

Dağılan zihnini toplamaya başlamıştı.

— Albay, bana söyler misiniz, kanunun hakla, adaletle ve ödevle ilişkileri nelerdir?

— Ödev sözcüğü yanlış, bunu değiştirmelisiniz.

— Evet anlıyorum: Zenginle demem gerekirdi.

Onaylar gibi başını salladı..

— Sözüm ona bize adalet sağlıyor kanun.

— En çelişkili olan bize sağladığıdır.

— Hiç kuşkusuz şimdi de mesleki bir düşünce ileri sürüyorsunuz, değil mi?

Albay İngram kıpkırmızı kesildi: bir okullu gibi ürkekleşmişti. Yine gözleriyle kaçacak bir yer arıyordu ama tuzaktan çıkabileceği tek yolun üstünde ben duruyordum ve kımıldamaya bile niyetimin olmadığını belli ediyordum ona.

— İnsan mesleki duyguları için kişisel duygularını bıraktığında, bu, insanın ruhunda bir sakatlık doğurmaz mı?

Soruma karşılık alamadım. Albay bir yolunu bulup sıvıştı yanımdan ama bu ara telaşından bir palmiye saksısını devirdi.

Bundan sonra gazetelerle uğraşmaya başladım. Jackson davası üstüne heyecansız, iddiasız ve sivri olmayan bir yazı kaleme aldım. Kendileriyle konuştuğum insanları suçlamaktan hatta adlarını bile vermekten kaçındım. Olayları yal-

nızca olduğu gibi yazdım, Jackson'un fabrikada çalıştığı uzun yılları, makineyi bir hasardan kurtarmak için gösterdiği çabayı, bu yüzden başına gelen kazayı ve şimdi içinde bulunduğu sefil durumu hatırlattım. Uyumlu bir birlik içinde yörenin üç günlük, iki de haftalık dergisi yazımı kabullenmediler.

Bu defa Percy Layton'a başvurmaya karar verdim. Gazeteciliğe atılmak isteyen bir üniversite mezunuydu ve şimdi muhabirlik stajını yörenin en etkili üç gazetesinden birinden yapıyordu. Jackson'a ve davasına ait haberleri neden gazetelerin yazmaktan çekindiğini sorduğumda gülümsedi.

— Yayım politikası, dedi. Bu işle bizim hiç bir ilgimiz yok. Bu yöneticilerin görevidir.

— Peki neden böyle bir politika benimseniyor?

— Biz büyük tröstlerle işbirliği halindeyiz. İsterseniz ilan olarak verin, isterseniz gerçek ücretinin on katını ödeyin, bu haberi hiç bir gazetede yayımlatamazsınız; ve bu haberi gizlice yayımlatmaya kalkacak biri de hemen işinden olur.

— Peki ya sizin politikanız nasıl? Bana öyle geliyor ki sizin işleviniz, şirketlerin buyruklarına boyun eğen patronlarınızın talimatlarıyla gerçeği tahrif etmek.

— Benim bu dediğiniz işle hiç bir ilgim yok...

Bir an tedirginleştiğini hissettim; sonra yüzü aydınlandı: kaçamak bir yol bulmuştu.

— Ben, gerçek olmayan hiç bir şey yazmıyorum. Vicdanım bu yönden rahat. İş sırasında bir sürü iğrenç olay görüyor elbette insan, ama biliyorsunuz bütün bunlar günlük kavganın gereği, diye tamamladı çocukça bir akılyürütmeyle.

— Ama bu arada siz de ilerde yönetici koltuğunda oturup, yayım politikası yürütmeyi bekliyorsunuz herhalde?

— O zamana kadar bende sertleşirim.

— Henüz sertleşmediğinize göre, genel olarak yayım politikası konusunda ne düşündüğünüzü söyleyin bana.

— Hiç bir şey düşünmüyorum, diye karşılık verdi hararetle. Eğer insan gazetecilikte yükselmek istiyorsa haddini bilmelidir. Başka bir şey bilmiyorsam da bunu çok iyi öğrendim.

Çocukumsu başını bilmişçesine salladı.

— Peki, dedim, hak ne oluyor bu arada?

— Bu mesleğin ince oyunlarını anlayamamışsınız. Sonu iyi bittiğine göre hepsi de namuslu sayılabilir, öyle değil mi?

— Kurnazca bulanıklaştırılmış bir şey, diye mırıldandım.

Ama bu gençlik için içim kan ağlıyordu ve bunu haykırmak arzusuyla kavruluyordum yoksa gözyaşlarına boğulacaktım. İçinde yaşadığım bu toplumun perde arkasını görmeye ve gizli, korkunç gerçekleri farketmeye başlamıştım. Jackson'a karşı dilsiz bir işbirliği yürütülmüştü sanki ve hakkını savunan o ağlamaklı avukata bile içimden acımak geçiyordu. Ama kötü niyetli bir işbirliği alabildiğine genişliyordu. Yalnız

Jackson'u da hedef almıyordu. Dokuma fabrikasında çalışırken kazaya uğrayıp sakat kalan bütün işçileri, hatta bütün sanayilerdeki fabrikalarda çalışan işçi sınıfını hedef alıyordu.

Eğer bu doğruysa, toplum yalan üstüne kurulmuş demekti. Bulduğum sonuçlardan kendim korkup irkildim. Bunlar gerçek olamayacak kadar korkunç ve gaddardı. Ama Jackson bir gerçekti, kesik kolu, çatımdan damlayan ve elbisemi lekeleyen kan bir gerçekti. Ve Jackson bir değil, bir sürüydü; dokuma fabrikasında dediği gibi yüzlerce sakat vardı. Kesik kolu bir hayalet gibi tebelleş olmuştu bana.

Fabrikanın en büyük hissedarları Bay Wickson ve Bay Pertonwaithe'yi görmeye gittim. Ama onları, emirlerinde çalışan adamlar gibi heyecanlandırmayı başaramadım. İnsanların tümünden ayrı, onların ahlakının üstünde, aristokratik ya da efendilerin ahlakı diye adlandırabileceğimiz bir ahlakı benimsediklerini gördüm. ([33]) sürekli olarak namuslulukla, doğrulukla bir tuttukları dünya görüşlerinden ve görgü kurallarından söz ediyorlardı. Gençliğimi ve tecrübesizliğimi gözönüne alarak bana karşı babacan tavırlarla ve sanki korumak ister gibi davranıyordu. Araştır-

---

([33]) Avis Everhard'ın doğumundan önce John Stuart Mill «Özgürlük üstüne Deneme»sinde şöyle yazıyordu: «Nerede egemen bir sınıf varsa, kamuoyu ahlâkı bunların sınıf çıkarlarıyla ve sınıfsal üstünlük duygusuyla geniş bir ölçüde biçimlenir»

mam sırasında karşılaştıklarımın hepsinden daha ahlaksız, daha şifa bulmaz hastalardı. Tutumlarının doğru olduğuna mutlak bir inanç besliyorlardı: bu konuda en ufak bir kuşkuya, en küçük bir tartışmaya bile hoşgörüyle bakmıyorlardı. Çoğunluğun mutluluğunu sağladıklarına inanarak toplumun kurtarıcıları olduklarını sanıyorlardı: yalnız kendilerinin sağladığı bu işler olmasa emekçi kitlesinin çekeceği ıstırapların acıklı tablolarını yapıyorlardı.

Bu iki beyefendiden ayrıldıktan sonra Ernest'e rastladım ve ona olup biteni anlattım. Memnun bakışlarla beni süzdü.

— Çok güzel, dedi. Gerçeği ortaya çıkarmaya başladınız. Kişisel tecrübelerinizin genelleştirilmesinden akıl yürüterek vardığınız sonuçlar bütünüyle doğru. Sanayi makinesinin çarklarında büyük kapitalistlerin dışında kimse haraketlerinde özgür değildir. Beyler, gördüğünüz gibi bu tür davranmanın yerinde olduğuna inanırlar. İşte bütün sanayi kuruluşları bu saçma anlayışla sarılıdır. Bu anlayışa yaratılışları icabı öylesine bağlıdırlar ki, yerinde olduğuna inanmadıkları hiç bir şeyi yapmazlar. Davranışları için kendilerini haklı çıkaracak yollar ararlar. Herhangi bir işi, mesleki bir işi elbette, ele aldıklarında, bu işin yerinde olduğuna dair beyinlerinde dinî, ahlakî ve felsefîk bir inancın yer etmesini beklerler. Ancak o zaman işe girişirler ve arzunun düşüncenin babası olduğunun farkına bile varmadan gerçekleştirirler. Tasarıları ne olursa olsun mut-

laka doğru olduğuna inanmak isterler. Bunlar yapmacık vicdan sahipleri, cizvitlerdir. İyi bir şey yaratmak için kötülük yapmayı bile kendilerine hak görürler. Bu hayali kanıtlarının en hoşu, bilgelik ve etkinlik yönünden kendilerini bütün insanlığın üstünde sanmalarıdır. İşte bu inanıştan kalkarak bütün insanlık soyu adına ekmeği ve yağı üleştirme hakkını kendilerinde görürler. Kralların kutsal haklarını diriltmiştir bunlar, onlar da ticaret krallarıdır. (34)

Durumlarının zayıflığı iş adamından öte bir şey olamamalarındadır. Filozof değillerdir: ne biyolog ne de sosyologdurlar. Eğer böyle olsaydı her şey daha güzel olurdu hiç kuşkusuz. Bu iki bilimden haberdar olan bir iş adamı insanlığa neyin gerekli olduğunu az buçuk anlardı. Ama ticaret alanının dışında bu adamlar hiç bir şey bilmezler. Yalnız işten anlarlar. İnsandan da dünyadan da zerrece anlamadıkları halde milyonlarca açın ve insan kitlelerinin geleceğini çizmek isterler. Ama tarih bir gün, onların düştüğü bu duruma acı acı gülecektir.

Artık Bayan Wickson ve Bayan Pertonwaithe'yi görmeye gidebilirdim, onlarla yaptığım görüşme bende hiç bir şaşkınlık uyandırmadı. Gerçek saraylarda oturan yüksek sosyetenin hanım-

---

(34) 1902 yılı gazeteleri aşağıdaki ilkeyi **Anthracite Coal Trust**'ün başkanı George F. Baer'e atfederler: «Emekçi sınıfların çıkar ve hakları, Tanrının sonsuz bilgeliğiyle bu ülkenin mülkiyet çıkarlarını teslimettiği din adamları tarafından korunacaktır.

larıydı bunlar ([35]) Kırda, dağda, göl ya da deniz kıyılarında bir sürü evleri daha vardı. Bir uşak ordusu etraflarında dört dönüyordu. İnsana şaşkınlık verece kadar yoğun sosyal faaliyetler içindeydiler bu bayanlar. Üniversitelere ve kiliselere avuç dolusu para yardımı yapıyorlardı; papazlar da her zaman karşılarında diz çökmeye hazırdılar. ([36]) Ellerinin altındaki paralarla bu kadınlar büyük bir güce sahiptirler. İlerde Ernest'in uyarılarıyla benimde anlayacağım gibi düşünceleri parayla satın alarak iktidarlarını sağlıyorlardı.

Kocalarını maymun gibi taklit ediyor, izlenecek politikadan, zengin insanlara düşen ödev ve sorumluluklardan aynı genel terimlerle söz ediyorlardı. Onlar da kocalarının benimsedikleri ahlakı ve sınıf bilincini aynen benimsiyorlardı: kendilerinin bile anlamadığı bir sürü laflar ediyorlardı.

Onlara Jackson ailesinin acıklı durumunu anlattığımda tedirgin oldular; bu aileye hiç bir yardımda bulunmadıklarına şaştığımı görünce de, sosyal ödevlerini kimseden öğrenmeye ihtiyaç-

---

(35 Sosyete sözcüğü burada dar anlamında kullanılmıştır. O çağda hiç çalışmadan kovanın peteklerinden bal çalarak karınlarını doyuran eşekarılarına verilen addı. Ne iş adamlarının, ne de işçierin böyle bir şeye zamanları vardı.

(36) Kilise'nin o zamanki anlayışı şöyle özetleniyordu: «Kirli paranızı getiriniz»

ları olmadıklarını belirttiler; onlara açıkça yardım etmelerini istediğimde, bu defa onlar da açıkça bunu reddettiler. İşin tuhaf yönü bu iki bayanı ayrı ayrı ziyaret ettiğim ve ikisi de diğeriyle görüştüğümü ya da görüşeceğimi bilmediği halde hemen aynı sözcüklerle yardım teklifimi reddetmeleriydi. Verdikleri karşılıklarla, ihmale ödül vermeyeceklerini ve kazalara para ödeyecek yoksulların kasten kendilerini yaralamalarına fırsat bırakmayacaklarını söylüyorlardı. (37)

Ve bu iki kadın da içtendi! Sınıflarının üstünlüğü ve kendilerinin güçlülüğüne inançları başlarını döndürüyordu. Bu kast ahlakında yaptıkları bütün işleri temize çıkaracak kurallar buluyorlardı. Bayan Pertonwaithe'nin gözkamaştırıcı evinin önünde arabaya binerken dönüp bir defa arkama baktım ve Ernest'in, bu kadınların da makineye zincirli ama makinenin tepesinde oturan kadınlar olduğunu söyleyen Ernest'in sesi yankılandı kulağımda.

---

(37) O dönemin dergilerinden biri olan Outlook'un 18 Ağustos 1906 tarihli sayısında Jackson'un durumuna tıpatıp benzer durumda kolunu kaybeden bir işçinin hikâyesinden söz edilmektedir.

BİLGİ DOSTLARI (38)

Ernest artık evimize daha sık gelir olmuştu ve onu buraya çeken yalnız babam ve tartışmalı akşam yemekleri değildi. O dönemden sonra onun gözünde benim de bir anlam kazandığımı farketmeye başladım ve kısa bir süre sonra da bundan bütünüyle emin oldum. Dünya üstüne sanırım onun gibi bir sevdalı gelmemiştir. Gün geçtikçe bakışları ve el sıkışları daha sert oluyor ve gözlerinin içindeki soru işareti giderek buyurucu bir anlam kazanıyordu.

Onun hakkındaki ilk izlenimlerim pek olumlu değildi, ama sonra ona doğru çekildiğimi hissettim. Sınıfıma ve bana karşı hiç te kibar olmayan sözlerle saldırıya geçtiğinde ona karşı bir soğukluk duymuştum; ama içinde yaşadığım bu dünyaya hiç bir çamur atmadığını ve sözleri acı ve sert olmasına rağmen gerçeklere bütünüyle uyduğunu kısa bir süre sonra anladım; ve ona her zamankinden daha çok yakın olduğumu his-

(38) Yunancada **Filomat** sözcüğünün karşılığıdır.

settim. Artık benim yol göstericimdi o. Benim için toplumun maskesini indiriyor ve çirkin olduğu kadar su götürmez olan gerçekleri bana gösteriyordu.

Hayır, böyle bir sevdalı gelmemiştir yeryüzüne. Genç bir kız hele bir üniversite kentindeyse yirmi dört yaşına kadar gönül serüvenleri geçirmeden yaşayamaz. Benim de üniversite öğrencilerinden aksaçlı profösörlere, boksörlerden basketbolculara kadar bir sürü flörtüm oldu. Ama hiç biri Ernest gibi davranamamıştı. Farkına bile varamadan beni kollarının arasına aldı ve karşı koymama ya da direnmeme fırsat vermeden dudaklarını dudaklarıma yapıştırdı. Ateşliliğinin içtenliği karşısında klasik utangaçlık ya da bakire kız çekingenliği gülünç kaçacaktı. Bana ne tek bir söz söyledi ne de benden bir söz istedi. Beni kollarına aldı, öptü ve o andan sonra evlenmemize oldu bitti gözüyle bakmaya başladı. Kesinlik kazanmayan tek yön, ilerde tartışacağımız gibi düğünün tarihi oldu.

Görülmemiş, inanılmayacak bir şeydi bu, ama onun gerçek ölçeğine vurulduğunda, işliyordu ve hayatımı emanet edebilirdim. Bundan hiç te pişman olmadım. Ama bu arada sevdamızın ilk günlerinde davranışlarının şiddet ve çoşkunluğundan ürktüm. Sonra anladım ki boş kuruntularmış bunlar; hiç bir kadın böylesine tatlı böylesine müşfik bir kocaya sahip olmamıştır. Aşkında şiddet ve heyecan birbirine karışıyordu tıpkı tutumunda rahatlık ve beceriksizliğinin birbirine karışması gibi. Bu becereksizliğinden hiç kurtula-

madı zaten. Ama benim hoşuma gidiyordu bu. Bizim evin salonunda dolaşmasını bir boğanın bir porselen mağazasındaki ihtiyatlı yürüyüşüne benzetiyordum.

Ona beslediğim duyguların derinliği konusunda en küçük bir kuşkum kalmışsa bile - ki bu ancak bilinçaltımda bir tereddüt olabilirdi - artık bu da bütünüyle yok olmuştu. Ernest'in zengin beylere, kendi evlerinde Bilgi Dostları Kulübünde verdiği görkemli dersten sonra sevdam iyice serpildi. Pasifik kıyılarının en seçkin kulübüydü Bilgi Dostları. Kulübü hem kocası, hem ailesi, hem de oyuncağı gibi gören müthiş zengin ihtiyar bir kız olan Bayan Brentwood kurmuştu. Üyeleri toplumun en zenginleri ve bu zenginlerin de en akıllılarıydı; topluluğa aydın havası kazandırmak için aralarına bir kaç ta bilim adamı almışlardı.

Bilgi Dostları Kulübünün belli bir yeri yoktu; üyelerinin ayda bir defa içlerinden birinin evinde toplanıp, konferans dinlediği özel bir kulüptü bu. Konuşmacılar genellikle ücretliydi ama her zaman değil. New - York'lu bir kimyacı diyelim radyum hakkında bir keşifte bulundu, hemen bir söylev vermesi için çağırılıyor bütün yolculuk masrafı karşılanıyor, ayrıca kaybedeceği zaman için de epey yüklü bir tazminat ödeniyordu. Aynı şey kutuptan dönen kaşif için, edebiyatın ya da sanatın yıldızları için de söz konusuydu. Toplantılara tek bir yabancı konuk alınmazdı ve kulüpte konuşulanların hiç bir şekilde basına yansımaması kural olarak kabul edilmişti. Bu yüzden Devlet adamları bile burada - en yüksek düzeyden ge-

lenler olmuştu - rahatça konuşabilirlerdi.

Ernest'in bana yirmi yıl önce yazdığı bir parça buruşmuş mektubu açıyorum ve aşağıdaki metni olduğu gibi aktarıyorum:

«Babanız Bilgi Dostları'na üye olduğuna göre kulübe girebilirsiniz. Salı akşamı gelin. Hayatınızın en güzel anlarından birini size yaşatacağıma söz veriyorum. Bu sanayi beyleriyle görüşmelerinizde onları heyecanlandırmayı başaramamıştınız. Ben sizin adınıza onları sarsacağım. Kurtlar gibi uluyacaklar. Siz onların ahlâk yönlerini ele almakla yetinmiştiniz. Söz konusu yalnız onurları olunca, onlar daha çok kurumlanırlar ve karşılarındakine tepeden bakarlar. Ben onların para keselerini tehdit edeceğim. Bu onları varlıklarının köküne kadar sarsacaktır. Eğer gelebilirseniz, kemiğini korumak için hırlayan ve dişlerini gösteren balo kıyafeti giymiş mağara insanlarıyla karşılaşacaksınız. Size güzel bir şamata ve hayvan türünün yaratılışı üstüne sağlam bilgiler edinme fırsatı vaadediyorum.

«Bu davetlerinin amacı beni parçalamak. Bu düşünce Bayan Brentwood'a ait. Beni davet ederken gerçek amacının ne olduğunu saklamayı başaramadı. Konuklarına bu tür eğlenceler sık sık sunuyor zaten. Onların en büyük zevki, karşılarında uysal ve kibar bir reformcunun süklüm püklüm durmasını görmek. İhtiyar kız benim küçük bir kedi gibi masum ve bir boynuzlu hayvan gibi uysal ve alık olduğumu sanıyor. Onda bu izlenimleri doğurmak için özel bir çaba gösterdiğimi de belirtmeliyim. İyice yokladıktan sonra saldır-

gan biri olmadığıma karar verdi. İyi de bir ücret alacağım, ikiyüzelli dolar, valiliğe adaylığını koyan bir radikale verilen ücret. Kıyafet de zorunlu. Ben hayatımda böyle bir kıyafet geçirmedim sırtıma. Bir yerden kiralamam gerekecek. Ama bu Bilgi Dostları Kulübünde böyle bir kısmeti elimden kaçırmamak için daha berbatını bile yapmaya hazırım.»

Bu toplantı için üyelerin arasından Pertonwaithe'nin evi seçilmişti. Büyük salondan da sandalye takviyesi yapılmış ve ikiyüz üye Ernest'i dinlemek üzere yerlerini almışlardı. Bunlar gerçekten toplumun prensleriydi. İçimden servetlerinin ne kadar tuttuğunu hesaplayarak eğleniyordum: ancak yüzlerce milyonla ölçülebiliyordu. Bunlar tembellik içinde yaşayan zenginler de değildi, sanayi ve politika hayatında etkin rolleri olan iş adamlarıydı. Bayan Brentwood Ernest'i içeri soktuğunda hepimiz sandalyelerimizde oturuyorduk. Hemen Ernest'in konuşacağı yere, salonun ucuna yürüdüler. Bir akşam kıyafeti içindeydi, geniş omuzları ve yakışıklı başıyla yürüyüşü gözalıcıydı, hareketlerinde yine o kendine özgü beceriksizlik vardı... Yalnız bu beceriksizliği için onu sevebileceğimi sanıyorum. Ona bakarken büyük bir sevinç duyuyordum. Elimi sıkan elinin nabzının atışını, dudaklarıma yapışan dudaklarını şimdi yine duyar gibi oluyordum. Ondan öylesine gurur duyuyordum ki, içimden ayağa fırlamak ve toplantıdakilere: «O benimdir. Beni kollarında tuttu. Böylesine yüksek düşüncelerle dolu

bu ruhu ben doldurdum!» diye bağırmak geçiyordu.

Bayan Brentwood salonun ucuna varınca, bu toplantıya başkanlık edeceğini öğrendiğim Albay Van Gilbert'le Ernest'i tanıştırdı. Albay büyük bir tröst avukatıydı. Üstelik müthiş zengindi. Kabul lütfunda bulunduğu en küçük davalar yüzbin dolardan başlardı. Hukuk alanında bir üstaddı. Kanun onun için iplerini elinde tuttuğu bir kuklaydı. Kanunu arzusuna göre, kil gibi yoğuruyor, eziyor, biçimini değiştiriyordu. Davranışları ve konuşma yöntemi bir parça eskiydi ama hayagücü, bilgisi ve yararlandığı kaynaklar her davasında yenilenirdi. Ünü, Shadwell Vasiyetnamesini (39) kazan-

---

(39) Bu vasiyetname davaları zamanın karakteristik özelliklerinden biriydi. Büyük servetler edinenlerin karşısına, ölümlerinden sonra miraslarını nasıl, kime bırakılacağı kaygı verici bir sorun olarak çıkıyordu. Vasiyetname yazmak ya da iptal ettirmek, zırhlı araç ve top yapmak gibi özel bir yetenek gerektirmekteydi. Bu iş için iptal edilemeyecek vasiyetnameler yazabilecek en yetenekli kanun adamlarına başvurulurdu. Ama bunların hemen hepsi iptal edilmiştir hatta bunları kaleme alan avukatlar tarafından geçersiz hale konulduğu bile olmuştur. Ama yine de zengin insanlar arasında hiç bir zaman geçerliliğini yitirmeyecek vasiyetname yazdırmak düşü silinmemiştir. Bu düş, kuşaklar boyunca avukatlar tarafından müşterilerine benimsetilmiştir. Ortaçağın simyacıları tarafından sürdürülen herşeyi eritici sıvı araştırmalarına benzemektedir bu.

masıyla yaygınlaşmıştı. Yalnız bu dava için beşyüz bin dolar almış ve o günden sonra fişek gibi yükselmişti. Bazen ona yörenin en iyi avukatı - tröst avukatları arasında - deniliyordu ve Birleşik Devletlerin en büyük kanun adamları sorulduğunda onu herkes ilk üç arasına katardı.

Ayağa kalktı ve altında alaylı bir ima seçilen seçkin cümlelerle Ernest'i tanıtmaya başladı. Bu toplum savaşçısını, bu işçi sınıfının üyesini sunarken kurnazca şaklabanlık yapıyordu; dinleyicilerin de gülümsediklerini görünce sinirlerim bozuldu. Ernest'e baktım, tedirginliğinin arttığı anlaşılıyordu. Bu iğneli sözlere hiç kızmamış gibiydi; hatta beni bile farketmemişti sanki. Sakin sakin,, kımıldamadan, uykulu bir halde oturuyordu. Gerçekten bir hayvanı andırıyordu bu haliyle. Aklıma bir soru takıldı: bu olağanüstü para ve zeka sergisinin karşısında ürkmüş müydü? Ama hemen kendi düşünceme kendim güldüm. O beni yanıltamazdı: ama Bayan Brentwood'u yanılttığı gibi şimdi de diğerlerini yanıltıyordu. Evsahibi ilk sırada bir koltukta oturuyordu ve konuşmacının imalı sözlerini güçlendirmek ister gibi arada bir tanıdıklarına dönüp gülümsüyordu.

Albay tanıtmayı bitirince, Ernest ayağa kalktı ve konuşmaya başladı. Kalın bir sesle, aradabir sanki sıkılıyormuş gibi kestiği alçak gönüllü cümlelerle işe girişti. İşçi kesiminde dünyaya gelişini sefil ve yoksulluk içinde geçen beden kadar ruhun da aç kalıp acı çektiği çocukluğunu anlattı. Gençliğinin tutku ve ülküsünü ve üst sınıf insanları-

nın yaşadığı cennet hakkında o çağlarda ne düşündüğünden söz etti.

«Benim üstümde bir fedakârlık anlayışının, arı ve soylu bir düşüncenin, aydın bir hayatın varolduğunu biliyordum. Çünkü «Deniz Sefası» yayınlarının hepsini okumuştum. (40) Onlardaki bütün insanlar, hainden ve kötü kadından başka iyi şeyler düşünüyor, en güzel dili konuşuyor ve kahramanca işler yapıyorlardı. Güneşin doğduğuna inandığım kadar, güzel, soylu ve hoşgörülü ne varsa, hayata yön ve onur veren ne varsa, hayatı yaşamaya değer yapan ne varsa ve insan emeğinin ve sefaletinin armağanı ne varsa bu üst sınıflarda bulunduğuna inanıyordum.»

Sonra dokuma fabrikasındaki yaşantısını, nalbantlık çıraklığını ve sosyalistlerle karşılaşmasını anlattı. Onların arasında çok akıllı insanlara, parlak ruhlara, Hıristiyanlık anlayışları hiç bir tarikata sığmadığı için dinden kopmuş eski papazlara ve egemen sınıflara hizmet yolundan dönen üniversite çarkı altında ezilen profesörlere rastlamıştı. Sosyalistleri, bugünün akıldışı toplumunu yıkıp, malzemeleriyle geleceğin akılcı toplumunu kurmak için savaş veren devrimciler olarak tanımlıyordu. Burada yazması çok uzun olacak bir sürü şey daha söyledi ama devrimciler arasındaki yaşantısını nasıl anlattığını hiç bir za-

---

(40) İşçilerin arasında çalışmayan sınıflar konusunda yanlış, asızsız bilgileri yaygınlaştırmak amacını güden özel bir edebiyat dizini.

man unutmayacağım. Sesindeki çekingenlik uçup gitmiş, daha güçlü ve güvenli çıkmaya başlamıştı. Kendini ve savunduğu düşünceleri doğrular gibi gürgür yankılanıyordu.

«Bu isyancılar arasında, insanlığa ateşli bir inanç, sarsılmaz bir ülkücülük, fedakarlık, düşüncesi uğrunda ölümü, ruhun bütün gözkamaştırıcı ve keskin gerçeklerini buldum. Onların hayatı temiz, soylu ve canlıydı. İnsanın bedenini ve ruhunu, dolarların ve sentlerin üstünde tutan, bakımsız barakalardan yükselen acılı çocuk inlemelerine ticari yaygınlaşmanın örgütlenişinden ve tantanasından ve dünya imparatorluğundan daha çok önem veren engin ruhlu insanlarla birlikte yaşadım. Etrafımda, herşeyde amacın soyluluğu ve kavganın kahramanlığı yaşıyordu.

Günlerim güneşli, gecelerim yıldızlıydı. Bir ateş ve çiy yağmuru içinde yaşıyordum; katlanılan kötü davranışlardan ve uzun acılardan sonra bir kurtuluş teminatı olan İsa'nın sıcak kanıyla dolu kutsal kâse canlanıyordu.»

Yüzünün daha önce böylesine değişmesine bir kaç defa tanık olmuştum, şimdi de aynı oluyordu. Sanki alnından içindeki kutsallık fışkırıyor, ve etrafını çepeçevre kuşatan bir hale içinde daha da parlak görünüyordu. Ama diğerleri bu haleyi görmüyor olmalıydılar, bana da böyle görünmesinin nedeni gözlerime dolan sevinç ve sevda gözyaşlarıydı, sanıyorum. Ama arkamda oturan Bay Wickson'un pek hoşnut hali yoktu, çünkü alaylı bir

sesle «Hayalperest» diye mırıldandığını duydum. (41)

Bu sırada Ernest toplumda nasıl yükseldiğini, üst sınıflarla nasıl ilişki kurduğunu ve önemli yerleri tutmuş insanlarla sürtüşmelerini anlatıyordu. Sonra bu adamlar için beslediği hayallerin yıkılması gelmişti ve bu hayal kırıklığını salondakilerin pek hoşuna gitmeyeceği kesin olan cümlelerle yansıttı. Mayalarının böylesine kaba olması şaşırtmıştı onu. Onların hayatını hiç te soylu ve namuslu bulmamıştı. Üstelik karşılaştığı bencillik karşısında ürkmüştü bile. Ama onun için en çok beklenilmeyeni bu üst sınıf insanlarının aydın yönlerinin olmayışıydı. Devrimci arkadaşlarından ayrıldıktan sonra egemen sınıfta tanık olduğu bu bönlük onu şaşkına çevirmişti. Sonra, görkemli kiliselerine, yüksek ücretli vaizlerine rağmen bu sınıf insanlarının kadın, erkek hepsinin son derece maddeci olduğunu anlamıştı. Kendi küçük ülküleri ve ahlakları üstüne uzun uzadıya konuşuyorlardı ama bu laf salatasına rağmen ha-

(41) O dönemin insanları bazı basmakalıp sözlerin tutsağıydı; bu esaretin iğrençliğini anlamak bize bugün zor gelebilir. Sözcüklerde hokkabazlarda bile olmayan bir büyü vardı. Bilinçler öylesine bulanıktı ki, tek bir sözcükle bir ömür sürmüş ciddi araştırmaların ve düşüncelerin sonuçları silinip gidebilirdi. Bu «Hayalperest» sözcüğü de bunlardan biriydi ve en yetkin tasarıları ya da ekonomik düzenlemelerinin değerini bir anda sıfıra indirebilirdi. Halklar bazı sözcüklere çılgınlık derecesinde ilgi gösterir ve bunlardan etkilenirlerdi.

yatlarının özü yine de maddeydi. Gerçek ahlaktan, İsa'nın aşılamaya çalıştığı ama bugün vaazlardan silinen ahlâktan bütünüyle yoksundular.

«Öyle adamlara rastladım ki, savaş aleyhtarı yazılarında Barış tanrısının sözünü ederken kendi fabrikalarında grevcileri öldürsünler diye özel hafiyelerine tüfek dağıtırlar (42). Boks maçlarını gaddarca buldukları için seyre gitmeyen ama besin maddelerine kaçak malzeme katarak bir yılda kanlıelli Herodes'in öldürmediği kadar çocuk öldüren insanlara rastladım.»

«Yabancı Misyonlara büyük bağışlarda bulunan ama buna karşılık atölyelerde on yaşından küçük genç kızları karın tokluğuna çalıştıran onları fuhuşun kucağına atan din adamları bilirim.»

«Şu soylu yüz çizgilerine sahip saygıdeğer beyefendi gerçekte, adını, ana amacı dulları ve öksüzleri soymak olan şirketlere vermiş bir kukladan başka bir şey değildir. Ülkücülüğün güzelliğinden ve Tanrının iyiliklerinden açıkça ve ciddiyetle söz eden şu adam da büyük bir iş meselesinde ortaklarını dolandırmıştır. Üniversitelerde kürsü sahibi ve büyük kiliselerin yapımına katkıda bulunmuş bir diğeri de mahkeme önünde para için utanmadan yalan söyler. Bazısı bir demiryolu

---

(42) Önce özel hafiyelere, sonra banka bekçilerine ve kapitalizmin diğer silahlı hizmetkarlarına verilen ad. Bunlar sonunda Oligarşinin örgütlü muhafızları haline gelmişlerdir.

şirketinin müdürüdür, bir vatandaş, namuslu bir insan, bir Hıristiyan olarak verdiği sözü sık sık gizli fiyat arttırmalarına girerek yerine getirmez.»

«Bir gazete redaktörü, halka «kesin çareler» diye yutturmaya kalkıştığı uyuşturucuların gerçekte ne olduğunu anlatan bir yazıyı gazetesinde yayımlatmaya kalkıştığım için bana «pis demagog» der (43) Edebiyata egemen bu yayımevi sahibi kaba ve okuma yazması olmayan belediye yöneticisine rüşvet verir. (44). Şu senatör de politika mekanizmasının, kalın kaşlı, iri çeneli bir patronun bir aleti, bir kuklasıdır; aynı durum şu vali ya da yüksek mahkeme üyesi için de geçerlidir. Bunların üçü de trende parasız yolculuk ederler; ve üstelik bu yağlı derili kapitalist, politik mekanizmanın bedava yolculuk kartlarını sağlayan demiryolu şirketlerinin gerçek sahibi, gerçek patronudur.»

«Ve böylece bir cennetle değil, kurak bir tica-

(43) Bunlar patenti alınmış sahtekarlık örnekleriydi. Bunların Ortaçağın endülijans ya da cennet arsalarından farkı, daha pahalı ve zararlı oluşlarıydı.

(44) 1912 yıllarına kadar halkın büyük bir çoğunluğu ülkenin kendi oylarıyla yönetildiğini sanıyordu. Gerçekte ülke politik mekanizmalar tarafından yönetiliyordu. Kapitalistler bu mekanizmayı istedikleri yönde işletebilmek için yöneticilere yüksek vergiler ödüyorlardı. Ama sonra kapitalistler bu mekanizmaya sahip olup, yöneticilerini ücrete bağlamanın kendileri için daha ekonomik olduğunu anladılar.

ret çölüyle karşılaştım. İş konuları dışında bütün herşey saçmaydı. İçinde bütün çürüklüklerin kaynadığı bu yerde temiz, soylu, canlı tek bir insana rastlamadım. Burada bütün bulduğum canavarca bir bencillik, gündelik dildeki anlamıyla kaba ve azgın bir maddecilik oldu.»

Ernest onlar hakkındaki gerçeklerden ve kendi hayalkırıklıklarından sözetti. Kafa yönünden onu sıkıyorlar, manevi bakımdan iğrendiriyorlardı ;bu yüzden hiç olmazsa temiz, soylu ve canlı kalmayı başaran devrimcilerinin yanına büyük bir sevinçle dönüyordu.

Bu korkunç saldırının onlara pek etki etmediğini söylemeliyim. Yüzlerini inceliyor ve memnun bir üstünlük ifadesiyle konuşmacıyı süzdüklerini görüyordum. Bu ara aklıma Ernest'in sözü geldi: «Ahlaklarına yöneltilmiş saldırılar onları hiç etkilemez» Ama dilinin küstahlığının Bayan Brentwood'u ürküttüğünü farkettim. Bıkkın ve tedirgin bir hali vardı.

— Ve şimdi, dedi Ernest size, bu ihtilalden söz edeceğim.

Önce orduyu anlatmakla işe başladı, çeşitli ülkelerde resmi seçim sonuçlarından güçlerinin gerçek sayısını bildirince dinleyicilerde bir kıpırdanma başladı. Yüzlerinde endişeli bir anlam belirdi, dudakları kısıldı. Artık savaş başlamıştı.

Amerika'daki bir buçuk milyon sosyalisti dünyanın başka ülkelerindeki yirmiüç buçuk milyon sosyalistle bir araya toplayan uluslararası örgütü anlattı.

«Yirmibeş milyon kişilik böyle bir ihtilal ordusu egemen sınıfların rahatını kaçırır herhalde. Bu ordunun parolası: «Pay değil, bütün herşeyinizi istiyoruz,» Daha az bir şeyle yetinemeyiz. İktidarın dizginlerini ve insanlığın yazgısını ellerimize almak istiyoruz. İşte güçlü, tuttuğunu koparan ellerimiz! Sizin iktidarınızı saraylarınızı, görkemli yaşantınızı kökünden silkip atacak bu eller, ve bir gün gelecek siz de ekmeğinizi kazanmak için tarladaki köylü, başkentlerinizin safil mahallelerindeki yoksul memurlar gibi alınteri dökmek zorunda kalacaksınız; bakın, bunlar, güçlü yumruklarımız yapacak bu işi!»

Bunları söylerken güçlü omuzlarını oynatıyor, kalın kollarını öne doğru uzatıyor ve demirci yumrukları havayı kartal pençeleri gibi tutuyordu. Bu haliyle sömürücülerini ezmek ve parçalamak istercesine kollarını açmış kutsal emeğin simgesi bir heykel gibi duruyordu. Bu somut, güçlü, tehditkar ihtilal görüntüsü karşısında dinleyicilerin irkildiklerini farkettim. Kadınlar korkuyla oturdukları yerde büzüştüler ve yüzlerine bir kaygı ifadesi oturdu. Ama erkeklerin tepkisi karılarınınki gibi olmadı. Bunlar öyle bananeci zenginlerden değildi, etkin ve mücadelecilerdi. Gırtlaklarından derin bir uğultu yükseldi, salonu doldurdu sonra yavaşça söndü bu uğultu. O akşam bir çok defa işiteceğim uğultuların ilkiydi bu. insanın içindeki hayvanın ya da insanın ilkel heyecanlarının bütün içtenliğiyle tepkisiydi bu. Böyle bir ses çıkardıklarının bile farkında değillerdi aslında. İçgüdülerinin ve bilinçsiz tepkilerinin ifadesiydi

bu uğultu. O ara yüzlerinin sertleşmesini, gözlerinde savaşçı bir ışığın parıldadığını görünce, bu insanların ddünya egemenliğini kolay kolay bırakmaya yanaşmayacaklarını anladım.

Ernest saldırılarına devam etti. Birleşik Devletler'deki bir buçuk milyon ihtilalcinin varlığını kapitalist sınıfın toplumu kötü yönetişine bağladı. Ne aletleri ne de makineleri olan ve hayatlarını sürdürebilmek için ancak doğal kaynaklardan yararlanabilen mağara insanlarının ve günümüz vahşi topluluklarının ekonomik durumunu kısaca anlattıktan sonra, uygar bir insanın bir vahşininkinden bin defa büyük olan üretim gücüne sahip olduğu günümüz düzeyine gelinceye kadar tekniğin ve örgütlenmenin gelişimini anlattı.

«Şimdi beş insan bin hemcinsinin ihtiyacını karşılayabilecek ekmeği üretebilir. Bir tek kişi ikiyüzelli kişi için pamuklu, üçyüz kişi için yünlü, bir kişi için ayakkabı üretebilir. Toplum iyi bir biçimde yönetildiği takdirde, uygar bir insanın tarih öncesi insanından çok daha rahat bir hayat sürdürmesi gerektiği söylenebilir. Ama durum böyle midir acaba? Sorunu irdeleyelim. Bugün Birleşik Devletler'de yoksulluk içinde yaşayan onbeş milyon insan vardır. (45) bu yoksulluk sözcüğünden benim anladığım, besin ve konut ye-

---

(45) **Robert Hunter, Yoksulluk** adlı, 1906 yılında yayımlanan kitabında, bu tarihte Birleşik Devletler'de sefalet içinde yaşayan on milyon insan olduğunu bildirmektedir.

tersizliğinden işgücünün düşmesidir. Bugün Birleşik Devletler'de, bizim sözümona İş Kanununa rağmen çalıştırılan üç milyon çocuk vardır. (46) Oniki yıl içinde bu sayı iki katına ulaşmıştır. Şimdi size, topluma yön verenlere soruyorum, 1910 sayım sonuçlarını neden yayımlamadınız? Bu soruya sizin adınıza ben karşılık vereyim, yayımlamadınız çünkü bu rakamlar sizi korkutmuştu. Sefaletin istatistiğinin hazırlanan ihtilali hızlandırabileceğini düşündünüz.»

«Suçlamama yeniden dönüyorum. Modern insanın üretim gücü mağara insanınkinden bin kat yüksek olduğuna göre, bugün Birleşik Devletler'de neden yeterince beslenemeyen ve konut bulamayan onbeş milyon insan ve fabrikalarda çalışan üç milyon çocuk bulunuyor? Bu ciddi bir suçlamadır. Kapitalist sınıf kötü yönetimin tek suçlusudur. Bu gerçeğin, bu çifte gerçeğin karşısında, üretim gücü bin defa yüksek olmasına rağmen günümüz insanın atalarından çok daha kötü şartlar içinde yaşaması ancak kapitalist sınıfın kötü bir yönetim göstermesine, sizin kötü yöneteciler, kötü patronlar olmanıza, bencilliğinizle çok iyi bağdaşabilecek kötü ekonomi yönteminize bağlanabilir, Bu akşam, yüz yüze bana bu sorumun karşılığını veremezsiniz, ne de sınıfınız ülkedeki birbuçuk milyon ihtilalciye bir karşılık vere-

(46) 1900 seçimlerine göre (sonuçları yayımlanan son seçim) Birleşik Devletler'de çalışan çocukların sayısı 1752 187 idi.

bilir. Size meydan okuyorum, soruma karşılık veremezsiniz. Hatta şimdiden söylüyorum, konuşmamı bitirince de bir karşılık veremeyeceksiniz. Başka konularda iyi laf yapan, diliniz bu konuda dolaşacaktır.»

«Yönetiminiz başarılı olamadı. Uygarlığı bir mezbaha kurmak için kullandınız. Obur ve körsünüz. Kanun önünde, şimdi olduğu gibi eskiden de çocukları ve bebekleri çalıştırmadan kâr elde etmenin imkânsız olduğunu söylemek küstahlığını gösterdiniz! Bu sözlerimin yalnızca benim iddialarım olduğunu sanmayın: bütün bunlar yazılıdır ve aleyhinize kullanılmak üzere kayıtlara geçmiştir. Güzel amacınız ve sevgili ahlakınız üzerine gevezeliklerle vicdanınızı uyuttunuz. Böylece kudret ve zenginlik içinde yağlandınız, başarılarla sarhoş oldunuz. Ama bize karşı şansınız, asalak yaşantılarına son vermek üzere işçi arıların saldırdığı eşekarılarınınkinden çok değildir. Topluma verdiğiniz yönde yanılgıya düştünüz ve sizi ortadan kaldıracak olan da topluma verdiğiniz bu yöndür. İşçi sınıfının bir buçuk milyonu bulan bilinçli üyesi emekçi yığınlarının davalarını savunmaya ve dünyanın egemenliğini ellerinizden almaya yeterlidir. İhtilal budur beyler! Gücünüz varsa, durdurun!

Sesi kısa bir süre büyük salonda yankılandı. Sonra az önce duyduğum uğultu bir daha tekrarlandı, on kadar adam bağırarak ayağa fırladılar ve başkanı uyarmak için elerini kollarını sallamaya başladılar. Bayan Brentwood'un omuzlarının

için için sarsıldığını farkettim, Ernest'e güldüğünü sanarak sinirlendim. Ama hemen, gülmediğini, bir sinir krizi geçirmekte olduğunu anladım. Bu kızgın meşaleyi sevgili Bilgi Dostları kulübünün içine sokmakla düştüğü yanılgının korkusuna kapılmıştı. Albay Von Gilbert, kendilerine söz verilmesi için çırpınan, öfkenin yüzlerini tanınmayacak bir şekle soktuğu on kadar üyeye bakmıyordu bile. O da öfkeden kuduruyordu. Kollarını açarak yerinden fırladı ve bir süre ağzından anlamsız hecelerden başka bir şey çıkmadı. Sonra sözcükler bir sel gibi ağzından dökülmeye başladı. Ama bu ne yüzbin dolar değerindeki avukatın alışılagelmiş dili, ne de bir parça eskimiş konuşma yöntemiydi.

«Yanılgı üstüne yanılgı! diye bağırdı, ben hayatım boyunca bu kadar kısa bir süre içinde böylesine çok yanılgıya düşen bir insana daha rastlamadım! Ayrıca, delikanlı, sözlerinizin bizim için hiç bir yeni yönü yok. Bu anlattıklarınızı siz daha doğmadan önce ben okulda öğrenmiştim. Sizin bu sosyalist öğretinizi yüzyıl önce Jean Jacques Rousseau ilk defa bildirmişti. Yeniden toprağa dönüş! Ama doğa bilimleri bunun imkansız, saçma bir şey olduğunda birleşmektedirler. Atalarımız yarım bilgiliden kork diye boşuna demeyişler, siz de bu akşam şaşkın iddialarınızla bunun güzel bir örneğini verdiniz. Yanılgı üstüne yanılgı! Hiç böylesine bir yanılgı tufanı içinde boğulduğumu hatırlamıyorum. Bu aceleci genellemelerinizden, çocukca akıl yürütmelerinizden edindiğim kanı bu.»

Küçümser bir edayla parmağını şaklattı ve oturmaya hazırlandı. Konuşmasını kadınlar ince çığlıklarla, erkeklerse boğuk bağırışlarla onayladılar. Az önceki konuşmacı adaylarının yarısı bir ağızdan, oturdukları yerden konuşmaya başladılar. Bu tanımlanmaz bir kargaşalık, bir Babil kulesiydi. Bayan Pertonwaithe'in geniş evi böyle bir sahneye hiç tanık olmamıştı. O ne, sanayi dünyasının soğukkanlı efendileri yüksek sosyetenin kaymak tabakası bu uğuldayan, homurdanan vahşi sürüsü müydü? Ernest, gerçekte, ellerini para çantalarına doğru uzatarak onları böyle heyecanlandırmıştı. Bu eller onların gözünde yüzelli bin ihtilalciyi simgeliyordu.

Ama o hiç bir durumda kendini kaybetmeyen bir insandı. Albay yerine henüz oturmuştu ki, ayağa fırladı ve bir adım öne çıktı.

— Tek tek konuşun! diye bağırdı vargücüyle.

Geniş ciğerlerinin haykırışı dinleyici uğultusunu bastırdı ve sağlam kişiliğiyle onları sessiz durmaya sürükledi.

— Tek tek konuşun! diye tekrarladı, yatışmış bir sesle. Önce izin verin de albay Van Gilbert'e karşılık vereyim. Ondan sonra, kim, isterse bana saldırabilir, ama unutmayın, tek tek. Burada bir futbol sahasında değiliz biz.

— Size gelince, diye devam etti albaya dönerek, sözlerimin hiç birine karşılık vermediniz. Yalnızca benim mantık yeteneğim konusunda bir kaç heyecanlı temelsiz iddialarda bulundunuz. Bu konuşma yöntemi ticaret sorunlarını çözümle-

meye yeterli olur ama benimle bu ağızla konuşamazsınız. Elinde kasketiyle ücretimi arttırmanız için ya da kullandığım makineye karşı beni korumanız için karşınıza gelen bir işçi değilim ben. Benle karşı karşıya olduğunuz sürece gerçekle olan doğmatik ilişkilerinizi bırakmanız gerekir. Siz bu anlayışı geçimlerini, hayatlarını elinizde tuttuğunuz için size karşılık vermeye cesaret edemeyen ücretli kölelerinize saklayın.

«Ben doğmadan okulda öğrendiğinizi iddia ettiğiniz bu doğaya dönme sorununa gelince, o günden bu yana pek bir şey öğrenmemiş olduğunuzu söylememe izin verin. Sosyalizmin doğayla yada dinle uzak yakın hiç bir ilgisi yoktur. İş dışında sizin sınıfınızın zekadan yoksun olduğunu söylemiştim: işte bayım,siz de bu savıma güzel bir örnek oluyorsunuz.»

Sevgili (yüzbin dolarlık) avukatına yöneltilen bu ceza Bayan Brentwood için dayanılmayacak kadar ağır oldu. Histeri krizi bu defa daha şiddetli bir biçimde tekrarladı. Salondan çıkarılarken hem gülüyor hem ağlıyordu. Ama böylesi onun için daha hayırlı olmuştu çünkü bundan sonra tartışmalar daha da kızışacaktı.

«Sözlerime inanmanızı istemiyorum, dedi Ernest kısa bir sessizlikten sonra. Sizin kendi yetkilileriniz oybirliğiyle zeka yetersizliğinizi onaylayacaklardır. Sizin yol göstericileriniz yanılgı içinde olduğunuzu söyleyeceklerdir. Alt düzeyden, alçakgönüllü bin sosyologa sorun Rousseu'nun öğretisiyle sosyalizminki arasındaki farkı: en iyi ortodoks burjuva iktisatçılarınızı sorguya çekin;

kendi kurduğunuz kütüphanelerin raflarından birinin üstünde uyuyan bir elkitabını açın bütün bunlardan doğaya dönüşle sosyalizm arasında hiç bir ilişki olmadığı, tam tersine birbirlerine taban tabana zıt sayılabileceği karşılığını alacaksınız. Tekrar ediyorum, bana, sözlerime inanmayın, Sizin zeka yetersizliğinizin ispatı bu kitaplarda, hiç okumadığınız bu kitaplardadır. Bu zeka yetersizliğinizle siz sınıfınızın bir örneğisiniz.

«Hukuk ve iş konularında siz çok güçlüsünüz albay Van Gilbert. Kartellere hizmet etmeyi kanun boşluklarından yararlanarak kârpaylarını arttırmayı herkesten daha iyi becerirsiniz. Çok güzel, bu görevinizi sürdürmeye devam edin. Siz usta bir avukat ama acınacak bir tarihçisiniz. Sosyolojinin de sesinden anlamıyorsunuz ve biyoloji konusunda da Plinius'un çağdaşı sanır sizi duyan biri.»

Albay oturduğu yerde kımıldanıp duruyordu. Salonda mutlak bir sessizlik egemendi. Bütün dinleyiciler büyülenmiş, şaşkınlığa uğramışlardı. Ünlü avukat Van Gilbert'e karşı böyle bir davranış görülmemiş, inanılmaz bir şeydi. O, savunmak için ayağa kalktığında karşısında yargıçların bile titrediği bir avukattı. Ama Ernest düşmanına taviz vermeye yanaşmazdı hiç bir zaman.

«Bu sözlerimin size karşı hiç bir hakaret taşımadığını anlamış olmalısınız, iye ekledi. Herkes kendi işiyle uğraşmalı .Siz kendi, ben kendi işimle. Kanunları bilmek, onlardan sıyrılmanın en etkili yollarını bulmak ya da soyguncu bir şirketin yararına yenilerini yapmak konusunda ben si-

zin elinize su dökemem. Ama konumuz sosyolojiyse, bu defa siz benim karşımda bir hiç kalırsınız. Bunu unutmayın. Sizin konunuzun geçici bir etkinliği olduğunu ve daha kalıcı bilimlerden pek anlamadığınızı da unutmayın. Sonuç olarak körü körüne iddialarınız, tarih ve sosyoloji konularında temelsiz genellemeleriniz tükettiğiniz soluğa değmez.»

Ernest burada bir sustu, düşünceli bir ifadeyle öfkenin kararttığı ve biçimsezleştirdiği bu yüzü, hızla inip kalkan bu göğüs kafesini, kımıldanan bu vücudu, titreyerek açılıp kapanan bu elleri seyretti. Sonra devam etti:

«Ama boş yere soluk tüketmeye niyetli görünüyorsunuz ve ben de size bu fırsatı yaratacağım. Ben sınıfınızı suçladım, bunun yanlış olduğunu bana gösterin. Günümüz insanının umutsuz durumunu çizdim: yalnız Birleşik Devlerler'de sırtlarından patronlara kâr sağlayan üç milyon köle çocuk ve iyi beslenemeyen, iyi giyinemeyen ve konut durumları daha da kötü olan onbeş milyon insan... Sosyal örgütlenme ve makinaların hizmete girmesiyle günümüz uygar insanının mağara insanınkinden bin kat fazla üretim gücüne sahip olduğunu gösterdim. Bu iki gerçekten kalkarak, sorumluluğun kapitalist sınıfın kötü ekonomik yöntemlerine ait olduğunu söyledim. Benim suçlamam buydu ve bir kaç defa sizi buna karşılık vermeye çağırdım. Hatta daha da ileri girerek karşılık veremeyeceğinizi de söyledim. Benim bu kehanetimi çürütmek için tüketebilirdiniz soluğu-

nuzu. Sözlerimde yanılgılara düştüğümü iddia ettiniz, bunları gösterir misiniz? Ben ve birbuçuk milyon arkadaşımın size yönelttiği bu suçlamaya karşılık verin.»

Albay, başkanlık görevinin, nezaketle söz sırasını, isteyenlere vermek olduğunu unutmuştu. Hışımla yerinden fırladı. Kollarıyla birlikte söylevini ve soğukkanlılığını da havalara fırlattı. Bir Ernest'i toylukla ve söz oyunlarına başvurmakla suçluyor, bir her türlü yetenekten ve değerden yoksun olduğuna inandığı işçi sınıfına vahşice saldırıyordu. Söylevi sona erince Ernest şu sözlerle karşılık verdi:

— Hiç bir kanun adamının sizin yaptığınız gibi bir noktada ısrar ettiğini görmedim. Gençliğim ne söylediklerimi gölgeler ne de işçi sınıfının değerini düşürür. Ben kapitalist sınıfı toplumu kötü yönetmekle suçladım. Buna karşılık vermeye bile kalkışmadınız. Yoksa verecek bir karşılığınız yok mu? Siz bu topluluğun önderisiniz. Benden başka herkes burada sizden bir şeyler bekliyor: kendilerinin veremediği bu karşılığı sizin vermenizi bekliyorlar. Bana gelince, ben diyorum ki bir karşılık veremeyeceğiniz gibi, vermeye bile kalkışmayacaksınız.

— Bu hoşgörülmez bir suçlama, diye bağırdı albay. Bu bir hakaret!

— Hoş görülmez olan bir karşılık vermeyişiniz, dedi sakin bir sesle Ernest. Hiç bir insan bilim alanında hakarete uğramaz. Ancak insanın kendi yanılgıları böyle büyük heyecanlar doğurur. İyice düşünüp taşınınız ve benim, kapitalist

sınıfın toplumu kötü yönettiği hakkında ileri sürdüğüm bilimsel iddiaya siz de bilimsel bir karşılık veriniz.

Albay suskunluğunu bozmadı, sanki daha alt düzeyde birine birine söz söylemek zahmetine katlanmak istemeyen biri gibi sıkıntılı bir büyüklük ifadesi takındı.

— Hemen yenilgiyi kabullenmeyin, diye atıldı Ernest. Sınıfınızın hiç bir mensubunun bu soruya şimdiye kadar karşılık veremediğini düşünerek teselli bulun.

Sonra söz almak için sabırsızlanan diğerlerine döndü.

— Haydi şimdi sıra sizlerde. Başlayın ama Albay Van Gilbert'in veremediği karşılık konusunda hepinize meydan okuduğumu unutmayın.

Bu tartışma sırasında söylediklerinin bütününü bu satırlara yansıtmam imkansız. Üç saat gibi kısa bir süre içinde bu kadar çok söz söylenebileceğine kendim tanık olmasam katiyyen inanmazdım. Her yönden olaganüstüydü o akşam. Rakipleri kızıştıkça o daha üstlerine gidiyordu. Bilim sahasını karış karış biliyor ve rakiplerini kendi sözcükleriyle ya da cümleleriyle yere vuruyordu. Akıl yürütme yanılgılarını belirtiyor, boşluklarını gösteriyordu. Bu kıyas yanlıştı, bu sonucun verilerle bir ilgisi yoktu, bu veriler elde edilmek istenen sonuca göre düzenlenmişti. Bu bir yanılgı, bu bir boş inanç, buysa bütün kitapların yazdığı deney gerçeğine aykırı bir savdı...

Bazen elindeki kılıcı bırakıp, kalın sopasıyla

rakiplerinin düşüncelerini hırpalıyordu. Her defasında gerçeklerden söz edilmesini istiyor, varsayımların üstünde durmaya yanaşmıyordu. Ama Ernest'in tek tek ortaya serdiği gerçekler dinleyiciler için korkunç şeylerdi. İşçi sınıfına karşı saldırıya geçer geçmez Ernest hemen karşılığını veriyordu:

— Bu yaptığınız bir delinin diğer bir deliye deli demesine benzer, ama bu tür bir davranış sizin deli olmadığınızı göstermez.

Hepsine karşı da, teke tek tartışırken de hep aynı şeyi tekrarlıyordu:

— Sınıfınızın kötü bir yönetim gösterdiği iddiama neden karşılık vermeye uğraşmıyorsunuz? Bunun dışında herşeyden söz ettiniz. Yoksa bir karşılık bulamıyormusunuz?

Tartışmanın sonunda Bay Wickson söz aldı. Soğukkanlılığını kaybetmeyen tek insan o kalmıştı ve Ernest, diğerlerine göstermediği bir ilgiyle onu dinlemeye başladı:

— Hiç bir karşılığa gerek yok, diye başladı söze. Ağır ağır konuşuyordu. Bütün bu tartışmayı büyük bir şaşkınlık ve tiksintiyle izledim. Evet, baylar, benim sınıfımın üyeleri beni iğrendirdiniz. Tutumunuz salak çocuklar gibiydi. Ahlak anlayışınızı ve modası geçmiş politikacı ağzınızın bu tartışmada hiç bir yeri yoktu. Ne kibar insanlar gibi, hatta ne de herhangi bir insan gibi davrandınız. Sınıfınızın, insanlığın dışına sürükleniverdiniz. Patırtı ve gürültünüz bir ayı etrafında dönen arıların uğuldamasını andırıyordu.

Baylar işte ayı (eliyle Ernest'i gösterdi), karşınızda duruyor ve uğultunuz kulaklarını okşuyor onun.

«İnanın bana durum çok ciddidir. Ayı bu akşam, bizi parçalamak için pençelerini gösterdi ilk defa. Birleşik Devletler'de birbuçuk milyon ihtilalci olduğunu söyledi: bu bir gerçektir. Amaçlarının bizim hükümetimizi, saraylarımızı, görkemli yaşantımızı ortadan kaldırmak olduğunu söyledi: bu da bir gerçektir. Toplumda bir değişimin, büyük bir değişimin hazırlanageldiği de bir gerçektir; ama bu değişim ayının istediği değişim olmayabilir. Ayı bizi ezeceklerini söyledi. Evet baylar, biz ayıyı ezsek?

Geniş salon bir anda uğultuyla doldu. Dinleyiciler birbirlerine işaretlerle konuşmayı onayladıklarını belirtiyorlardı. Yüzlerce kararlı bir ifade belirmişti. Gerçek savaşçılardı bunlar.

Sağuk ve heyecansız sesiyle Bay Wickson devam etti:

«Ama ayıyı böyle uğultularla ezmeyeceğiz. Ayıyı avlamak gerek. Ona sözle değil, kurşunla karşılık vereceğiz. İktidarda olan biziz, bunu kimse inkar edemez. Ve bu iktidar sayesinde yine yerimizi koruyacağız.

Birden Ernest'e çevirdi yüzünü. Gerilimin doruğuna vardığı bir andı.

— İşte bizim karşılığımız. Size söylenecek sözümüz yok bizim. Saraylarımızı, görkemli yaşantımızı yakalamak için gücünden böylesine emin olduğunuz ellerinizi uzattığınızda size gücün ne

olduğunu göstereceğiz. Karşılığımız top sesleriyle, şarapnel patlamalarıyla ve makinalı tüfek sesleriyle olacaktır. (47) İhtilalcilerinizi ökçemizin altında ezecek ve cesetlerinizin üstünde yürüyeceğiz. Dünya bizim egemenliğimiz altındadır, biz onun efendileriyiz ve öyle de kalacağız. Emekçi ordusuna gelince, o tarihin ilk çağlarından beri hep batak içindedir ve tarihi de iyi bildiğime emin olun. Ben ve sınıfım ve bizden sonra gelecekler iktidarda kaldıkça bataktan çıkamayacaktır. İşte temel sözcüklerin kralı, İktidar! Bu sözcüğü durmadan tekrarlayın: İktidar!

— Bana yalnız siz karşılık verdiniz, dedi Ernest sakin bir sesle, verilebilecek tek karşılık da buydu. İktidar! İşçi sınıfına öğretmek istediğimiz de budur zaten. Hakka, hukuğa, adalete ya da insancıllığa çağrının size en küçük bir etkisi olmayacağını tecrübelerimiz, acı tecrübelerimiz sonunda öğrendik. Yürekleriniz yoksulları ezeceğiniz ökçeler kadar serttir. Ama yine de iktidarı ele geçirmeyi kararlaştırdık. Ve seçim günü oylarımızın gücüyle iktidarı elinizden alacağız.

— Seçimlerde, çoğunluğu, ezici bir çoğunluğu sağlasanız, bile, ya size iktidarı devretmeye yanaşmazsak?

---

(47) Bu eğilim bir insan düşmanı tarafından yazılan ve 1906 yılında yayımlanan **The Cynic's World Book** adlı bir kitapta tanımlanmıştır: «**Grape-shot** (Şarapnel). Amerikan sosyalizminin isteklerine karşı geleceğin karşılık olarak hazırladığı kanıt.

«Bunu da düşündük, diye karşılık verdi Ernest ve o zaman biz de size kurşunla karşılık vereceğiz. İktidar, bunu sözcüklerin kralı olarak siz ilan ettiniz. Çok güzel, o halde sorunu tarafların gücü çözümleyecek. Seçimlerde zaferi kazanıpta siz, bizim yasal yoldan ele geçirdiğimiz iktidarı devretmeye yanaşamazsanız bizim karşılığımız da aynı biçimde top sesleriyle, şarapnel patlamalarıyla ve makinalı tüfek sesleriyle olacaktır.»

«Hiç bir şekilde elimizden kurtulamazsınız. Tarihi çok iyi bildiğiniz anlaşılıyor. Belirttiğiniz gibi emekçi sınıfı tarihin ilk çağlarından beri hep batağın içindedir. Siz iktidarda kaldıkça bu bataktan kurtulamayacağı da doğrudur, siz ve sizden sonra gelecekler... Söylediklerinizin tümünün doğruluğuna eminim. Hakem iktidar olacaktır Her zaman hakem olmuştur zaten. Sınıf mücadelesi güçlerin mücadelesidir. Nasıl sınıfınız soyluların feodalitesini devirdiyse, benim sınıfım da, emekçilerin sınıfı da sizi devirecektir. Tarihi okuduğunuz gibi biyoloji ve sosyolojiyi de dikkatle okursanız bu sonun kaçınılmaz olduğunu anlayacaksınız Bunun bir, on ya da bin yıl içinde gerçekleşmesinin bir önemi yoktur, ama eninde sonunda devrilecektir sınıfınız. İktidar ve güç tarafından alaşağı edilecektir. Biz emekçiler ordusu da bu sözcüğü, sözcüklerin kralını, son sözcüğü dilimize sakız ettik: İktidar!

Bilgi Dostları kulübündeki akşam böyle sona erdi.

GELECEK TASARILARI

İleride patlayacak olayların belirtileri açıkça görülmeye başlamıştı o dönemde. Ernest babama, açık açık evine sosyalistleri işçi başkanlarını toplamanın ya da toplantılarına katılmanın başına açılabileceği belaları anlatmıştı; ama babam onun bu kaygılarına gülüp geçmişti. Bana gelince, işçi sınıfının düşünürleriyle ve önderleriyle konuştukça yeni yeni bilgiler ediniyordum. Madalyonun tersini görmeye başlamıştım. Onlarda rastladığım büyük fedakarlık ve idealistlik beni büyülüyor ve karşımda açılan bu yeni edebiyat, felsefe, bilim ve sosyal alan karşısında korkuya varan şaşkınlığa sürükleniyordum. Hızla bilinçleniyordum ama başımızda dolaşan tehlikeyi sezecek kadar hızlı değilmiş bilinçlenmem.

Bir takım uyarılar almıyor değildim ama bunları hiç önemsemiyordum. Bu arada, bizim üniversite kentinde büyük bir nüfuzları olan Bayan Pertonwaithe ve Bayan Wickson'un, benim için sağda solda, gençliğinin etkisiyle çok acele ve kesin davranan, başkalarının işine kötü eğilimler besleyerek karışan bir kız diye söz ettikleri kula-

ğıma geldi. Jackson davasında karşılarında takındığım tutumu düşününce bu duygularını olağan buldum. Böylesine büyük bir sosyal kudretin temsilcilerinden gelen bu uyarının gerçek önemini anlamaktan uzaktım o an.

İçinde büyüdüğüm tanışlar ortamında bana karşı gösterilen soğukluğu bir süredir farkediyordum ama buna Ernest'le evlenme kararıma bağlıyordum. Daha sonraları Ernest çevremin bana karşı bu tepkisinin içgüdüsel bir davranış değil, gizli ellerin yönettiği bir saldırı olduğunu gösterdi.

— Siz evinizde sınıfınızın bir düşmanını barındırdınız, dedi bana. Ona yalnız ev vermekle kalmadınız, aşkınızı kendinizi de verdiniz. Bu mensubu olduğunuz sınıfa bir ihanettir. Kendinizi cezadan kurtaracağınızı ummayın.

Daha önce bir gün, bir akşamüstü, Ernest'le evde otururken, babam alışılagelmiş saatinden daha geç eve döndüğünde öfke içinde olduğunu gördük. Kolay kolay tepesi atmazdı ama «güç verici» olarak adlandırdığı böyle anlarında bazen iyice öfkelenirdi.

— Ne dersiniz buna? diye sordu. Wilcox'la kahvaltı ettim!

Wilcox emekli olmuş üniversite rektörlerindendi. Ancak 1870'lerde geçerliği olabilecek düşüncelerle dolu kurumuş ruhu hiç onaylanmamış olmanın acısıyla kararmıştı,

— Beni davet etti. Adam gönderip, çağırtmış. Babam burada sustu. Bekliyorduk.

— Kibar bir görüşme oldu, onu tanırım; ama bu ihtiyar fosil tarafından azarlandım.

— Ne yüzden azarlandığınızı bildiğime bahse girerim, dedi Ernest.

— Üç defada bulursanız kutlarım sizi, dedi babam gülerek.

— Bir defada bileceğim, diye karşılık verdi Ernest. Bu bir tahmin değil, olayların akışından bir sonuç çıkarmak olacak. Özel hayatınız yüzünden azar işittiniz,

— Gerçekten de bu yüzden! diye bağırdı babam. Peki nereden anladınız?

— Bunun başınıza geleceğini biliyordum. Sizi daha önce uyarmıştım.

— Doğru, diye karşılık verdi babam düşünceli bir edayla, size inanmamıştım. Ama sonuç olarak bu olay, kitabıma geçireceğim en somut tanıklıklardan öte bir şey olmayacak.

— Bu, eğer evinize ben de dahil olmak üzere sosyalist ve radikalleri kabul etmeye devam ettiğiniz takdirde başınıza geleceklerin yanında hiç kalacaktır.

— İhtiyar Wilcox ta bir sürü saçma yorumla aynı kehanette bulundu. Kuşku doğuracak bir yol izlediğimi, bunun üniversite geleneğine ve ağırbaşlılığına uygun düşmediğini ve zamanın boş yere harcadığımı ileri sürdü. Buna benzer bir sürü üstükapalı sözler etti, kesin bir yönünü yakalayıp ta adama şöyle esaslı bir karşılık veremedim ama epey canını sıktım: durmadan bana karşı nasıl iyi duygular beslediğini ve herkesin bir

bilgin olarak kişiliğime nasıl saygı duyduğunu tekrarlıyordu. Benle konuşmanın hiç te hoşuna gitmediği anlaşılıyordu.

— Davranışlarında özgür değildir ki. İnsan prangayla istediği yere gidemez ([48])

— Bunu ona söylettim zaten ben de. Bu yıl Üniversitenin Devlet yardımının karşılayamayacağı kadar çok paraya ihtiyacı olduğunu, bu açığın ancak hayır sever zenginlerin bağışlarıyla kapanabileceğini, bu adamların da Üniversitenin yüksek idealinden saptığını ve bilim dışına taştığını görünce bu arzularından cayabileceklerini söyledi. Benim özel hayatımın Üniversiteyi amacından nasıl saptırabileceğini sorarak ağzından somut bir laf almak istedim ama o buna karşılık bana iki yıllık tam maaşla izin vermeyi, Avruya'ya dinlenme ve inceleme için bir yolculuk yapmamı teklif etti. Tabii bu şartlar içinde kabul etmedim.

— Oysa bu teklifi kabullenmeniz sizin için çok daha hayırlı olurdu, dedi ciddi bir sesle Ernest.

— Ama bu bir rüşvet, beni satın almak için bir girişimdi diye karşı çıktı babam. Ernest te bir baş işaretiyle onayladı. — Çayhanelerde dedikodumuz yapıldığını, sizin gibi sicilli biriyle evlen-

---

(48) Afrikalı esirler ve suçluların ayaklarına bir demir gülle ya da bir demir çubuk bağlanırdı. Bu ağırlıkları peşleri sıra sürüklerlerdi. İnsanlık Hakları olayından sonra bu çağdışı uygulamalara son verilmiştir.

diği için kızımın eleştirildiğini ve bu tutum Üniversitenin ağırbaşlığıyla uyuşmadığını söyledi herifçioğlu. Kendisi sözümona eleştirecek bir yönümüzü bulamıyormuş ama başkalarının neler söylediğini bilmem gerekliymiş onca.

Bu açıklama Ernest'i düşündürmüştü. Yüzü asılmıştı; sıkkın olduğu anlaşılıyordu. Kısa süren suskunluğunun sonunda:

— Bunun altında Üniversite idealinin ötesinde bir şey yatıyor, biri Başkan Wilcox'a baskı yapmış olmalı.

— Gerçekten böyle mi düşünüyorsunuz? diye sordu babam, korkudan çok merak yankılanan bir sesle.

— Beynimde yavaş yavaş oluşan bir izlenimi anlatmak isterim, size, dedi Ernest. Dünya tarihinde hiç bir zaman toplum böylesine korkunç bir akışın içine yuvarlanmamıştır. Sanayi kesiminde ortaya çıkan süratli değişmeler peşlerinden dini, siyasi ve sosyal değişimleri getirmektedirler. Toplumumuzun en ince damarlarında görünmeyen bir devrimin kökleri atılmakta. Bunlar ancak belli belirsiz hissedilebilir: ama henüz havada şeyler gibi kabul edebiliriz bunları. Engin, belirsiz ve korkunç bir şeyin ortaya çıkmak üzere olduğu hissediliyor. Bu tehditin ne biçimde billurlaşacağını düşünmek bile çok zor. Geçen akşam Wickson'u dinlediniz: o sözlerin ardında bu adı ve biçimi bilinmeyen ancak sezgi yoluyla kavranabilen aynı varlıklar yatıyordu; ona bu sözleri söyleten bu varlıklardır.

— Yani, dediğinize bakılırsa..., diye başladı babam tereddüt okunan bir sesle, sonra sustu.

— Bugünden sonra dev ve korkunç bir gölge ülkenin üstüne düşmektedir. İsterseniz buna bir oligarşinin gölgesi adını verin: Benim de verebileceğim gerçeğe en yakın tanım bu olacak? Ne biçim olacağını ben bile tahmin edemiyorum. (49) Ama size asıl söylemem gereken çok tehlikeli bir durumda bulunduğunuzdur. Belki duyduğum kaygı yüzünden bu tehlikeyi, tam olarak anlayamadığım için bir parça abartıyorum. Öğüdümü tutun ve size teklif edilen bu tatili kabul edin.

— Ama bir alçaklık olur! diye bağır babam.

— Hiç te değil. Siz yaşlı bir insansınız. Siz eserinizi tamamladınız ve ardınızdan geleceklere

---

(49) Everhard'dan önce de bu gölgeyi sezen ama açıklayamayan insanlar çıkmıştır. **John O. Calhoun** şöyle diyordu: «Hükümette halkın gücünden daha büyük bir güç ortaya çıktı. Bu, çeşitli güçlü çıkar guruplarının bankalardaki korkunç artık değerle birleşerek tekvücut haline gelmesiyle ortaya çıkmıştır.» Büyük hümanist **Abraham Lincoln** katledilmeden bir kaç gün önce şöyle konuşuyordu: «Yakın bir gelecekte, ülkemin güvenliği açısından beni büyük kaygılara sürükleyen ve sinirlendiren buhranlar patlak verecektir.... Büyük şirketler her yeri ele geçirdiler; bunun peşinden yüksek makam sahiplerinin suistimalleri gelecek ve ülkenin kapitalist iktidarı halkın önyargılarına dayanarak egemenliğini, zenginlikler bir kaç elde toplanıp Cumhuriyet yıkılıncaya kadar sürdürmeye çabalayacak.» (Yazarın notu)

teslim ettiniz. Artık kavgayı genç ve güçlü olanlara bırakın. Biz yeni kuşağın görevi bu işi tamamlamaktır. Değerli varlığımız Avis ne olursa olsun yanımda olacak; savaş cephesinde sizi temsil edecek.

— Bana çok şükür hiç bir şey yapamazlar, diye karşı çıktı babam. Geçimi Üniversiteye bağlı bir adama ne korkunç davranabileceklerini ben de biliyorum. Ama ben de maaş olmasa da geçinirim. Ben karnımı doyurmak için öğretim üyesi olmadım. Kendi gelirlerimle rahatlıkla yaşayabilirim.

— Siz herşeyi şu an olduğu gibi görüyorsunuz, dedi Ernest. Benim korktuklarım gerçekleşirse yalnız bu gelirleriniz değil, neyiniz var neyiniz yok, maaşınız gibi elinizden alınır.

Bir kaç dakika babam hiç bir karşılık vermedi. Derin derin düşünüyordu alnında keskin bir çizginin belirdiğini gördüm. Sonunda kararlı bir sesle:

— Bu izni kabul etmeyeceğim, dedi. - Yeniden sustu. - Kitabımı yazmaya devam edeceğim. (50) Siz de yanılabilirsiniz. Ama yanılsanız da, yanılmasanız da görevimden ayrılmayacağım.

---

(51) Bu **Ekonomi ve Öğretim** adlı kitap o yıl içinde basılmış. Bize de, ikisi Ardis'e, biri Asgard'a olmak üzere üç adet yollanmıştır. Kurulu düzeni koruyan kurumlardan, okul öğrenimini hedef alıp, en ince ayrıntılarına kadar eleştiriyordu. Öğrencilerin kafasında yalnız rejim

— Çok iyi! dedi Ernest. Siz de Piskopos Morehouse'nin yolunu tuttunuz ve sonunuz da onun gibi felaket olacak. Amaca ulaşmadan ikiniz de proleter olacaksınız.

Konuşmanın burasında piskoposun durumunu öğrenmek için Ernest'e, onunla ne yaptığını sorduk.

— Birlikte yaptığımız cehennem gezintisinden beri ruhunun derinliklerine kadar hastalandı. Bizim fabrika işçilerinin oturduğu bir kaç evi sanayi makinesinin ortaya çıkardığı bir kaç insan artığını gösterdim ona ve nasıl yaşadıklarını kendilerinin ağzından dinledi. Onu San-Fransisko'nun aşağı mahallelerine götürdüm, orda ayyaşlığın, fuhuşun ve cinayetlerin doğuştan eğilimlerden daha derin nedenleri olduğunu anladı. Bütün bunlar sağlığını fena halde bozdu, daha da kötüsü dengesini kaybetti. Bu ahlak adamı için sert bir şok oldu. Uyum yeteneği olmadığından bu hale düştü. Aydın sınıflara ahlak vaazları vermek ve insanların iyi yönlerini bulmak hayalleriyle hala boşlukta geziyor. Kilisenin eski ruhunu canlandırmanın ve bu ruha uygun öğretiyi günümüz din adamlarına ulaştırmanın kendisi için kaçınılmaz bir görev oldunu hissediyor. Er ya da geç onda da bir buhran patlak verecektir

doğrultusunda, devrimci akımlara düşman düşünceler doğuran bütün bir öğretim sistemini mantıklı ve sert bir biçimde eleştiren bir suçlamaydı bu. Kitap egemen çevreler tarafından büyük bir tepkiyle karşılandı, yankılar uyandırdı. Oligarşi tarafından ortadan kaldırıldı.

ama felaketin nasıl olacağını bilemeyeceğim. O heyecanlı ve saf ruhlu bir insan ama pratik yanı yok. Onu zaptdedip, yere indiremiyorum bir türlü havalardan. O zeytin bahçesine, çarmıha doğru uçuyor. Böylesine soylu ruhlar çarmıha gerilmek için yaratılmışlardır.

— Ya siz? diye sordum aşkımın ciddi kaygısını saklayan bir gülümsemeyle.

— Ben değil! dedi o gülerek. Katledilebilirim, idam edilebilirim ama çarmıha gerilmem. Ben dünyaya çok sıkı, inatla bağlı bir insanımdır.

— Piskopos'un çarmıha gerilmesine neden engel olmuyorsunuz? Bütün bunların sizin yüzünden başına geldiğini inkar etmesiniz herhalde.

— Milyonlar emekleriyle sefalet içinde yaşarken rahat bir insanı ne diye lüksüyle başbaşa bırakayım?

— Peki o halde babama ne diye izni kabul etmesini öğütlüyorsunuz?

— Çünkü ben saf ve heyecanlı bir ruh değilim. Çünkü ben hayata bağlı, kararlı ve bencil bir insanım. Çünkü sizi seviyorum ve daha önce Ruth'a dediğim gibi «Halkın halkımdır» diyorum. Piskoposa gelince onun kızı yok. Sonra etkisi ne kadar küçük, yararı ne kadar az olursa olsun yine ihtilale karınca kararınca bir katkısı olacaktır.

Benim bu düşüncede olmama imkan yoktu. Piskopos Morehouse'nin soylu yaratılışını çok iyi biliyordum ve adalet uğruna yükselecek sesinin çok güçsüz ve yetersiz olacağını düşünüyordum.

Henüz Ernest gibi hayatın sert gerçekleriyle yüz yüze gelmemiştim. O, bu yüce ruhla insanın çabalarının nereye kadar varacağını biliyordu ve olaylar patlak verdikçe ben de bunu açıkça anlayacaktım.

Bir kaç gün sonra Ernest bana, gülünç bir olaymış gibi Hükümetten aldığı teklifi anlattı: İş Bakanlığında bir danışmanlık verilmek isteniyordu ona. Büyük bir sevinç doldurdu yüreğimi. Gelir epey yüksek olacağına göre evlenmemiz de rahatça gerçekleşebilirdi. Bu tür işler Ernest'e yakışırdı ve bu teklif yeteneklerinin kabülü anlamına da geldiği için kıskanç bir gurur duyuyordum.

Birden gözlerinde bir sevinç pırıltısını farkettim: Benimle alay ediyordu.

— Herhalde... reddetmeyeceksiniz? diye sordum tereddütlü bir sesle.

— Bu bir rüşvet sadece, dedi. Bunun ardında Wickson'un ince eli, onun ardında da daha yüksekteki insanların elleri var. Emekçiler ordusunun önderlerini satın alma yöntemi sınıf mücadelesi kadar eski bir hiledir. Hep ihanete uğrayan zavallı emek! Eski işçi önderlerinin benzer yollarla nasıl satın alındıklarını bir bilseydiniz! Bütün ordusuyla savaşmak yerine bir generali ele geçirmek ucuza, çok ucuza malolur. Bunun bir sürü örneği görüldü... Ama kimsenin adını vermek istemem. Yeterince öfkelendim zaten. Sevgili canım arkadaşım, ben bir işçi önderiyim: Kendimi satamam. Başka hiç bir neden olmasa, ölünceye kadar köle gibi çalışan babamın anısına duyduğum saygı beni böyle bir işten alıkoyar.

Gözlerinde yaşlar birikmişti, kahramanımın, benim kahramanımın gözlerinde! Babasının ruhunu nasıl bozduklarını, çocuklarının karnını doyurabilmek için onu nasıl adi yalanlara ve hırsızlığa sürüklediklerini hiç bir zaman bağışlamayacaktı.

— Babam mert bir insandı, diye anlattı bir gün. Hayatın vahşetinin körleştirdiği, sakatladığı, bozduğu ama aslı temiz olan bir ruhu vardı. Patronları, bu vahşi yaratıklar, onu bitkin bir hayvan haline getirdiler. Sizin babanız gibi o da şimdi yaşayabilirdi. Vücudu sağlamdı. Ama sanayi makinesinin çarklarında daha çok kâr sağlamak için onu öldürünceye kadar sömürdüler. Düşünün bunu bir defa. Kar sağlamak için - damarlarındaki kan efendilerinin, patronlarının zevk alemleri, görkemli şölenleri, eğlenceleri için bulunmaz şaraplarla karıştırılarak içki diye sunuldu!

PİSKOPOSA GÖRÜNEN HAYALET

«Piskopos iyice gemi azıya aldı, diye yazıyordu bir mektubunda bana Ernest. Havalarda dolaşıyor. İşte bugün, bizim sefil küçük dünyamızı vaazlarıyla iyileştirmeye başlıyor. Bunu bana daha önce bildirdi ama bir türlü bu sevdasından caydıramadım onu. Bu akşam I.P.H. toplantısına da o başkanlık edecek. ([51]) Ve açılış konuşmasına vaazlarını da katacak.

Onu dinlemeye birlikte gitmek için sizi almaya gelebilir miyim? Piskoposun bu deneyinin daha baştan iflas edeceği kesin. Kalbiniz parçalanacak, onunki de: Ama bu sizin için esaslı bir ders olacak. Sevgili ve tatlı dostum, bana duyduğunuz aşktan nasıl gurur duyduğumu, bana verdiğiniz değeri haketmeyi nasıl istediğimi biliyorsunuz. Bu gururum, sizi düşüncelerimin gerçekliğine ve doğruluğuna inandırmak istemektedir. Benim görüşlerim serttir ama soylu bir ruha sahip piskoposun girişiminin başarısızlığa uğrama-

(51) Bu harflerle başlayan örgüt hakında hiç bir şey öğrenemedik.

sında bu sertliğin nedenini bulacaksınız. Bu akşamı kaçırmayın. Olup bitecekler ne kadar hüzünlü olursa olsun sizi bana daha çok çekecektir.»

I.H.P. o akşam San Fransisko'da toplanıyordu. Toplantının amacı giderek yaygınlaşan ahlaksızlık sorununu görüşmek ve buna çözüm yolları aramaktı. Piskopos Morehouse kürsüde, başkanlık koltuğunda oturuyordu; yüzüne bakar bakmaz sinirli bir heyecan içinde olduğunu anladım. İki tarafındaki koltuklarda Piskopos Dickinson, Kaliforniya üniversitesi Ahlakbilim bölümü şefi Dr Jones; Hayır kampanyaları düzenlemekle ünlü Bayan W. W. Hurd; diğer bir insansever Bay Philip Ward ve ahlak ve iyilik dünyasının daha az önemli diğer yıldızları oturuyordu. Piskopos Morehouse ayağ kalktı ve herhangi bir giriş yapmadan konuşmasına başladı:

«Arabayla sokaklarda dolaşıyordum. Geceydi. İkidebir pencerelerden dışarı bakıyordum. Birden gözlerim açılır gibi oldu ve nesneleri aslında oldukları gibi görmeye başladım. İlk tepkim bu korkunç gerçeği görmemek için elimi gözlerime götürmek oldu ve kapalı gözlerimle kendime şu soruyu sordum: «Ne yapmalı?» Bir an sonra aynı soru bu defa kılık değiştirerek karşıma çıktı: «Büyük İsa olsa ne yapardı?». O zaman bir ışık gökyüzünü doldurdu gibi geldi bana ve Şam yolunda Saul'a ödevinin görünmesi gibi benim ödevim de bir güneş berraklığıyla bana göründü.

«Arabayı durdurdum, indim ve iki genelev kadınıyla bir iki dakika kadar konuştuktan sonra

onları arabama binmeye razı ettim. Eğer İsa'nın dedikleri doğruysa bu iki mutsuz kadın benim kızkardeşlerimdi ve onların tek kurtuluş yolu benim sevgimde ve iyiliğimdeydi.

«Ben San Fransisko'nun en mutena semtlerinden birinde yaşarım. Oturduğum ev bana tam yüzbin dolara maloldu; mobilyasının, kitapların, sanat eserlerinin değer toplamı da aynı rakkama ulaşır. Evim, içinde uşakların kaynaştığı bir şatodur. Bugüne kadar sarayların ne işe yaradığını hiç düşünmemiştim: İçlerinde yaşansın diye yapıldıklarını sanırdım. Ama şimdi biliyorum. Bu iki sokak kızını sarayıma götürdüm, bundan böyle de benle birlikte kalacaklar. Ve malikanemin bütün odalarını bu yola düşmüş kızkardeşlerimle dolduracağım.»

Dinleyiciler tedirgin tedirgin kıpırdanıyorlardı, ve kürsüde oturanların yüzlerindeyse giderek artan bir dehşet ve bitkinlik ifadesi okunuyordu. Birden Piskopos Dickinson yüzünde tiksinir bir ifadeyle ayağa fırladı, kürsüden indi ve salondan çıktı gitti. Ama gözleri hep aynı hayaleti gören Piskopos Morehouse herşeyi unutmuştu, konuşmasını sürdürdü:

«Ey kız ve erkek kardeşlerim, kurtuluş yolunu bu şekilde davranmakta buluyorum. Eskiden arabaların da ne işe yaradığını bilmezdim ama şimdi onu da biliyorum. Arabalar zayıfları, hastaları, ihtiyarları taşımak için yapılmıştır; utanç sınırını aşacak kadar onurlarını kaybedenlere bunu tekrar kazandırmak için yapılmıştır.

«Sarayların neden yapıldığını bilmezdim ama onların da ne işe yaradıklarını anladım şimdi. Kilisenin yapıları yolda düşen ve mahvolmanın sınırındaki insanlar için hastane ve sığınaklara dönüştürülmelidir.»

Uzun bir süre, kuşkusuz derin düşüncelerini en iyi şekilde açığa vuracak cümleyi bulmak için, konuşmasına ara verdi. Sonra yine devam etti:

«Ne olursa olsun ahlak konusunda size söz söyleyecek yetkide biri değilim ben. İnsanlara yardım etmeye karar vereceğime kadar utanç verici bir ikiyüzlülük içinde yaşamışım: Ama bu kadınlara, bu kızkardeşlerime karşı takındığım tutum en iyi yolun kolaylıkla bulunabileceğini bana gösterdi. İsa'ya ve İncil'e inananlar için insanlar arasında yalnız sevgi bağı vardır. Günahtan ve ölümden güçlü olan yalnız sevgidir.

«Şimdi sizin huzurunuzda zenginlerin ödevinin benim daha önce ve halen yaptıklarımı yapmak olduğunu bildiriyorum. Geçimi yerinde olan herkes evinde bir hırsızı barındırsın ve ona bir kardeş gibi davransın; ya da düşmüş bir kadını alıp, ona kızkardeşi gözüyle baksın; bu anlayışı benimsersek San Fransisko'da ne polise gerek kalır ne da mahkemeye; cezaevlerinin yerini hastaneler alır, suçluyla birlikte suç ta yokolur.

«Bu işte, yalnız para vermekle yetinmemeliyiz, İsa gibi kendimizi vermeliyiz; Kilisenin yeni öğretisi bu olacaktır artık. İsa'nın ilkelerinden nasıl da saptık. Kendi oburluğumuz içinde eriyip gittik. Mihrabtan daha kutsal tuttuk parayı. Bu-

nun hikayesini bir kaç dizeyle anlatan bir şiir var elimde; şimdi bunu size okuyacağım. Yolunu kaybetmiş ama herşeyi açık açık görebilen bir insan tarafından kaleme alınmıştır. (52) Bunu Katolik Kilisesine bir saldırı olarak nitelemeyiniz. Bu, bütün Kiliselere, İsa'nın çizdiği yoldan ayrılan ve kendilerine teslim edilen kuzularından uzaklaşan bütün din adamlarının tantana ve görkemine karşı yazılmıştır. İşte şiir:

Gökkubbe altında gümüş borazanlar öttü;
Diz çökmüş bütün bir halk suskundu;
Ve gözlerimin önünden, sanki büyük bir tanrıymış gibi
Romanın büyük efendisi insanların omuzlarında geçti.
Bir rahipmiş gibi tertemiz bir elbise giymişti,
Bir kralmış gibi erguvan rengi bir mantoya bürünmüştü,
Ve üç katlı o görkemli taç o kutsal alna yerleşmişti
Yıldızlı yolunda alev alev yanıyordu.
Birden kalbim geçmişin çöllerini aştı
İsa'nın yapayalnız bıraklıdığı hüzünlü kumsala vardı
Yoktu başını dayayabileceği bir taş parçası...

---

(52) XIX. Yüzyıl dil istalarından olan Oscar Wilde'nin bir sonnesi.

— Kuşların yuvaları vardır, tilkilerin inleri:
«Burada bir başıma ayaklarımı ızdırap yolunda bereliyorum
«Gözyaşlarımın ılık ve tuzlu şarabını içiyorum!»

Dinleyiciler kıpır kıpırdı ama heyecanlı değillerdi. Piskopos Morehouse bunun farkında değildi. Kararlı sesiyle konuşmasını sürdürüyordu:

«İşte ben de bu yüzden içinizdeki zenginlere ve bütün zenginlere diyorum ki: «İsa'nın kuzularını gaddarca ezdiniz. Kalbiniz taş gibi sertleşti. Yörenizdeki duymak istemediğiniz ıstırap ve acı çığlıklarına kulaklarınızı tıkadınız; ama bir gün nasılsa bu çığlıklar kulaklarınıza ulaşacaktır. Size bunun için önceden olacakları haber veriyorum.»

Ama tam bu sırada, oturdukları yerden daha önce ayağa kalkmış bulunan Bayan Jones ve Bayan Ward Piskoposun kollarından tutup onu kürsüden aşağı indirdiler; bu rezalet karşısında dinleyiciler soluklarını tutup en küçük bir tepkide bulunmadılar.

Sokağa daha adımımızı atmamıştık ki, Ernest vahşi, koca bir kahkaha patlattı; sinirlerimi ayağa kaldırdı bu. Gözyaşlarımı tutmak için sarfettiğim çabadan yüreğim çatlayacak gibi geldi birden.

— Bildirisini sundu, diye bağırdı yoldaşım. Piskoposun insanlık sevgisi ve yüreğinde saklı tuttuğu iyilik duygusu kendisini seven Hıristiyan

müminlerin önünde taştı ve onlar Piskoposun aklını oynattığı sonucuna vardılar. Onu kürsüden ne kadar ihtimamla indirdiklerini farkettiniz mi? Bu sahne ölüyü bile güldürür.

— Ne olursa olsun Piskoposun bu akşam yaptıpları ve söyledikleri büyük bir etki yaratacaktır, diye hatırlattım.

— Öyle mi sanıyorsunuz? dedi Ernest alaylı bir sesle.

— Gerçek bir olay olacak, diye sürdürdüm. O konuşurken gazetecilerin çılgın gibi not aldıklarını görüyordum.

— Yarın söylediklerinin tek bir sözcüğü bile gazetelerde yer almayacaktır.

— Buna inanamam, diye bağırdım.

— Bekleyin, göreceksiniz. Ondan ne tek bir satır, ne tek bir düşünce koyacaklardır. Günlük basın mı? Haa ...Günlük madrabazlık!

— Ya gazeteciler? Onları not alırken gözümle gördüm.

— Söylediklerinin tek bir sözcüğü bile gazeteye geçmeyecektir. Siz gazete yöneticilerini hesaba katmıyorsunuz. Onların alacakları ücret izledikleri siyasete bağlıdır ve bu siyaset de kurulu düzeni tehdit edecek tek bir satırı gazeteye koymamaktır. Piskoposun bildirisi geçerli ahlak yasalarına karşı şiddetli bir saldırıydı. Bu onlarca bir kafirliktir. Daha fazla konuşmasını engellemek için apar topar kürsüden indirildi. Bu ayrı baş çekmeyi gazeteler de hiç sözünü etmeyerek, unutturmaya çalışarak cezalandıracaklardır. Bir-

leşik Devletlerin basını mı? Bu, kapitalist sınıfın üstünde boy atan ve gittikçe semiren parazit bir urdur. Görevi kamuoyuna yön vererek egemen sınıflara hizmet etmektir ve bu işi olağanüstü bir başarıyla becerir.

Size bundan sonra olup bitecekleri söylememe izin verin. Yarınki gazeteler, Piskoposun sıhhatinin aşırı çalışmasından ötürü bozulduğunu ve bu akşam bunun açıkça farkedildiğini yazacaklardır. Birkaç gün sonra da küçük bir haberle Piskoposun sinirsel bir bitkinlik içinde olduğu ve sadık dindaşlarının ona izin verilmesi için girişimde bulundukları duyurulacaktır. Bundan sonra da iki şey olabilir: ya Piskopos kötü yolu tutmakla işlediği hatayı anlayacak ve bu izinden artık hayaletler görmeyen bir insan olarak dönecektir ya da deliliğinde ısrar edecektir, o zaman gazetelerde acıklı ve sevimli sözcüklerle Piskoposun delirdiği haberini bekleyeceğiz; sonunda hayallerini bir akıl hastanesinin kapitone duvarlarına anlatacaktır.

— Bir parça abartıyorsunuz, dedim.

— Toplumun gözünde bu gerçekten bir deliliktir, dedi Ernest. Hangi namuslu adam evine orospuları, hırsızları alıp, onlarla kardeş, kızkardeş gibi yaşar? İsa her ne kadar iki hırsız arasında ölmüştür ama o ayrı bir hikaye. Delilik mi? Uyuşamadığımız bir insanın düşünceleri bize hep yanlış görünür; artık bu adamın görüşleri toplumun görüşlerinden ayrı düşmüştür. Ama yanılmakla delilik arasındaki fark nedir? Sağduyulu bir insanın, toplumun bu sıhhatli temel görüşle-

rinden önemli bir aykırılığa düşmesi akıl almayacak bir şeydir.

«Bunun iyi bir örneğini bu akşam gazetelerinde bulacaksınız. Mary M'Kenna Market Street'in güneyinde oturur. Yoksul olmasına rağmen çok namuslu bir kadındır. Hatta vatanseverdir de. Yalnız, Amerikan bayrağı ve onun güya simgeleştirdiği himaye gücü hakkında yanlış düşünceler besliyormuş. Bakın başına ne geldi. Bir kazaya uğrayan kocası üç ay hastanede yattı. Mary bir çamaşırcılık buldu ama bu parayla yine de evinin kirasını zamanında ödeyemedi. Dün onu kapı dışarı etmek istemişler. O, kapısının önüne bayrağı çekip, kıvrımları arasına girerek bu bayrağın himayesindeyken kendisini kapı dışarı edemeyeceklerini söylemiş. Ne yapmışlar dersiniz? Tutuklayıp, deli diye tutanak düzenlemişler. Bugün de uzman hakimler hakkındaki deli iddiasını onayladılar ve Napa Akıl Hastanesine kapatıldı.»

— Örneğiniz çok ayrı bir konu. Bir edebi eserin üslubu konusunda örneğin, bütün herkesten ayrı düştüğümü kabul edin: Bu yüzden beni akıl hastanesine kapamazlar ya.

— Çok doğru, diye karşılık verdi. Bu düşünce ayrılığı toplum için bir tehlike meydana getirmeyeceği için sizi hastaneye kapatmayacaklardır. Ayrılık burada yatmaktadır. Mary M'Kenna'nın ve Piskoposun anormal düşünceleri kurulu düzen açısından birer tehlikedir. Bütün yoksullar Amerikan bayrağına sarılarak kiralarını ödememeye

kalkarlarsa ne olur sonra? Mülkiyet kurumu parçalanır. Piskoposun düşünceleri de günümüz toplumu için daha az tehlikeli sayılmaz. Onu da bekleyen akıl hastanesidir.

Ona inanmak istemiyordum.

— Sabırlı olun, göreceksiniz, dedi Ernest.

Ve ben de bekledim.

Ertesi sabah bütün gazeteleri aldırdım. Piskopos Morehouse'un tek bir sözü bile yansımamıştı haberlere. Yalnız aşırı heyecanlandığını yazıyordu bir ikisi. Ondan sonra konuşanların söyleyleri sütun sütun verilmişti oysa.

Birkaç gün sonra, küçük bir haber piskoposun aşırı yorgunluktan ötürü dinlenmek için izne çıktığını bildiriyordu. Buraya kadar Ernest haklı çıkmıştı. Oysa Morehouse için ne beyin yorgunluğu söz konusuydu ne de sinirsel bitkinlik. Ernest'in daha önce söylediği gibi, bu soylu din adamının yazgısının zeytin bahçelerinden, gerileceği çarmıhlı tepeye doğru uzayan ıstırap yolunu izlemek olduğundan kuşkum kalmamıştı artık.

MAKİNE KIRICILAR

Ernest'in Kongre için sosyalistlerin listesinden aday seçilmesinden kısa bir süre önce babam, kendinin **kar ve zarar akşamı**, Ernest'inse **makine kırıcılar akşamı** diye adlandırdığı gizli bir toplantı düzenledi. Gerçekte işlerini çok fazla geliştirememiş tüccarların davet edildiği bir akşam yemeğiydi bu. Hiçbirinin işletmesinin ikiyüz bin doları aşkın bir sermayesi olduğunu sanmıyordum. Ticaret hayatının orta sınıfını oluşturuyordu bu adamlar.

Müşterileir arasında bizim de bulunduğumuz, bir çok şubeleri olan bir gıda maddeleri şirketi olan Silverberg Owen and Co'nun sahibi Bay Owen Kowalt and Washburn ecza ürünleri deposunun ortakları da buradaydı. Ayrıca Contra Costa yöresinde önemli bir granit ocağına sahip Bay Asmunsen ve bunun gibi küçük fabrikaların küçük ticaretevlerinin, küçük şirketlerin sahipleri ya da ortakları, yani küçük kapitalistler de bu toplantıda hazır bulunuyorlardı.

Tilki yüzleriyle, sade ve anlaşılır sözleriyle epey ilginç insanlardı bunlar. Hepsi de büyük or-

taklıklardan yakınıyor ve parolalarıymış gibi durmadan «Tröstleri mahvedelim!» diye tekrarlıyorlardı. Onlara göre bütün bunalımların kaynağı bu tröslerdi; hepsi de istisnasız aynı nakaratı tekrarlıyorlardı. Hükümetin Demiryolları ya da Posta ve Telgraf gibi şirketleri devletleştirmesini istiyor, sermayenin sayılı insanlarda birikmesinin önüne geçmek için gelir üstünden yüksek ve artar oranda vergilendirme düzeninin gerekliliğini savunuyorlardı. Yine, yörelerdeki sefalete bir çare olmak üzere, su, gaz, telefon ve tramvay gibi kamu hizmeti gören işletmelerin de belediyelerin mülkiyetine geçirilmesini öneriyorlardı.

Bay Asmunsen bir maden ocağının sahibi olarak çok ilginç bir konuşmayla üzüntülerini dile getirdi. Büyük yer sarsıntısında yıkılan San Fransisko'nun yeniden yapımı sırasında çok büyük siparişler almasına rağmen bu maden ocağının kendine hiç bir şey kazandırmadığını, kentin altı yıl süren yeniden yapımı sırasında cirosunun dört hatta beş katına çıkmasına rağmen yine de zenginleşmediğini söylüyordu.

— Demiryolları Şirketi benim işlerimden benden çok haberdar, diyordu. Madendeki masraflarımı kuruşu kuruşuna, bütün sözleşmelerimin şartlarını en küçük ayrıntısına kadar bilirler. Nasıl haber alıyor, bilemiyorum. Ancak tahmin edebiliyorum. Memurlarım arasından casuslar kiralamış ya da iş dostlarımı satın almış olabilir. Şartları çok uygun ve bana büyük bir kar bırakacak bir sözleşme imzalar imzalamaz, bakı-

yorum, Demiryolu Şirketi taşıma ücretlerine hemen zam yapmış. Zammın nedenlerini de açıklamıyorlar. Böylece kârım Demiryolu Şirketinin kasasına bakıyor. Bir defa olsun Şirkete daha ucuz tarifeden mal taşıtmayı beceremedim. Buna karşılık bir kaza oldu mu, yada maden ayıklama masraflarım aşırı yükseldi mi, kolaylıkla indirim yaptırabiliyorum. Sonuçta, az ya da çok elde edebildiğim bütün kârlara şirket el koymuş oluyor.

Ernest burada sözünü kesti:

— Sonuçta, elinize, madeninizin sahibi olsaydı, Demiryolu Şirketinin size önereceği yöneticilik ücreti kalıyor, değil mi?

— Aynen böyle, diye karşılık verdi Bay Asmunsen. Çok olmadı, şu son on yılın hesaplarının bir bilançosunu çıkarttırdım ve kazancımın bir yöneticininkini aşmadığını gördüm. Eğer madenin sahibi şirket olsaydı ve bana buraya işletmek için bir ücret ödeseydi gelirim aynı kalacaktı.

— Şu farkla ki, diye atıldı Ernest, sizin sorumluluklarınızı da riskinizi de Şirket yüklenmiş olurdu.

— Çok doğru, diye onayladı Bay Asmunsen hüzünle.

Herkes bir şeyler söyledikten sonra Ernest onlara sorular yöneltmeye başladı. Önce Bay Owen'e sordu:

— Berkeley'de şube açtığınız altı ay kadar oluyor değil mi?

— Evet, diye karşılık verdi Owen.

— O günden bu yana üç mahalle dükkanının kapandığına tanık oldum. Bunun nedeni sanırım

şubenizdir, değil mi?

— Bize karşı rekabet şansları olamaz, diye itiraf etti Bay Owen memnun bir gülümsemeyle.

— Neden şansları olmasın?

— Bizim daha çok sermayemiz var. Büyük bir işletmede zarar ihtimali daha az, verim daha yüksektir.

— Sizin mağazanız bu üç küçük bakkalın gelirlereni sömürdü. Anlıyorum, peki bu bakkal sahiplerinin ne olduğunu biliyor musunuz?

— Bir tanesi bizim sipariş teslim arabalarımızdan birini kullanıyor. Diğer ikisinin ne olduklarını bilmiyorum.

Ernest birden Bay Kowalt'a döndü:

— Siz, sık sık maliyet fiyatına, hatta bazen zararına satış yapıyorsunuz. ([53]) Kepenklerini indirmek zorunda bıraktığınız küçük eczane sahiplerinin ne halde olduklarını biliyor musunuz?

— Bir tanesi, Bay Haasfurther, halen imalat servisimizin şefidir.

— Siz de onların kârlarını sömürdünüz değil mi?

— Elbette! Ticarete atılmamızın amacı bu değil mi?

— Ya siz? diye birden Bay Asmunsen'e yöneldi Ernest. Siz Demiryolu Şirketinin elinizden kârınızı aldığından yakınıyordunuz değil mi?

Bay Asmunsen başıyla onayladı.

---

(53) al cut-rates. Rekabet yüzünden bazen büyük bir işletme daha küçük olan rakibini müşterisiz bırakıp, batırıncaya kadar zararına satış yapardı.

— Sizin arzunuz, kârınızın size kalması değil mi?

Yine onaylayıcı bir işaret yaptı Bay Asmunsen.

— Başkalarının zararına olarak mı?

Karşılık gelmedi bu soruya. Ernest ısrar etti:

— Başkalarının zararına mı?

— Para böyle kazanılıyor, diye kuru bir sesle karşılık verdi Bay Asmunsen.

— Ticaretin başkalarının zararına para kazanmak ve diğerlerinin kendi zararına para kazanmasına engel olmak olduğu anlaşılıyor. Öyle değil mi?

Ernest sorusunu tekrarladı bir defa daha, sonunda Bay Asmunsen karşılık verdi:

— Evet doğru, ama biz başkalarının çok yüksek rakkamları varmayacak ölçüde kâr etmelerine karşı değiliz, bunu bilmenizi isterim.

— Çok yüksek diye adlandırdığınız kârları kendiniz etseniz buna bir diyeceğiniz olur mu? Herhalde hayır.

Bay Asmunsen açıkyüreklilikle bu konudaki zaafını kabullendi. Ernest bu defa, eskiden büyük bir mandranın sahibi olan Bay Calvin'e döndü.

— Bir süre önce Süt Tröstüyle mücadele ediyordunuz, dedi Ernest, şimdiyse tarım politikasına bulaştınız, Granges Partisine girdiniz. ([54]) Na-

---

54) **Grange politics.** O dönemde, giderek yoksullaşan çiftçi sınıfını, tröst ve kartellerin etkinliğini sert yasalarla sınırlamak amacını güden siyasi bir parti içinde örgütlemek için bir dizi girişimlerde bulunulmuştu.

sıl oluyor bu?

— Oh! hayır, kavgayı bırakmadım, diye karşılık verdi saldırgan birini andıran Bay Calvin. Tröstle, etken olabileceğim tek alanda, siyaset alanında mücadeleme devam ediyorum. Bunu anlatacağım. Birkaç yıl önce biz mandra sahipleri dilediğimiz gibi davranıyorduk.

— Ama bu arada birbirinizle rekabet sürdürüyordunuz değil mi? diye sözünü kesti Ernest.

— Evet, bu da kârları alçak bir düzeyde tutuyordu. Örgütlenmeye çalıştık ama bağımsız mandralar bu birliği sık sık parçaladılar. Sonra bu Süt Tröstü ortaya çıktı.

— Standart Oil'in ([56]) aşırı kârlarıyla finanse edilen bir tröst.

— Evet, dediğiniz gibi, diye onayladı Bay Calvin. Ama o sıralar bunu bilmiyorduk. Adamları sopalarla karşımıza dikildiler. Şu öneride bulundular: «Ya tröste girip zenginleşin ya da tröst dışında kalıp mahvolun.» Birçokları bu Tröste girdi, girmeyenler de sefalete düştüler. Önceleri işler yolunda gitti... Sütün litresi başına bir sent zam yapıldı. Bunun bir çeyreği bize, diğer üç çeyreği Tröstün kasasına gidiyordu. Sonra süt bir sent daha pahallılaştırıldı ama bu yeni zamdan bize hiç bir pay verilmedi. Başvurmalarımız da bir işe yaramadı. Tröst tek söz sahibiydi. Birer kuk-

---

(55) Diğerlerinden bir kuşak önce başarıya ulaşan ilk büyük tröst

ladan başka bir şey olmadığımızın farkına vardık. Sonunda ilk zamdan elimize geçen o çeyrek sent de geri alındı. Tröst giderek bizi daha çok sömürmeye başlamıştı. Ne yapabilirdik? Tröst suyumuzu çıkarmıştı. Artık tek bir mandra kalmamıştı, yalnız Süt Tröstü vardı.

— Ama sizinkinden iki sent daha pahalıya satılan sütle rekabet edebilirdiniz, dedi Ernest muzurca bir yüz ifadesiyle.

— Biz de öyle sanmıştık. Uğraştık. - Bay Calvin burada kısa bir süre sustu. - Ve bu bizim felaketimiz oldu. Tröst sütü bizden çok daha ucuza piyasaya verebiliyordu. Bizim maliyetinin altına sattığımız fiyatta bile Tröstün küçük de olsa bir kârı oluyordu. Bu serüvende tam ellibin dolarım gitti. Bir çoğumuz iflas etti ([56]). Mandralar yokoldu gitti.

— Tröst kârlarınızı eline geçirdiği için, siz bunları geri almak amacıyla Tröstü ortadan kaldıracak yeni yasalar çıkarabilecek bir parti içinde siyasete atılıyorsunuz, öyle mi?

Bay Calvin'in yüzü aydınlandı.

— Çiftçilere söylevlerimde hep bunu anlatıyorum. Siz bizim bütün programımızı bir cümlede ifade ettiniz.

— Tröst bağımsız mandralardan daha ucuza

---

56) Borçlarını ödeyemeyen tüccarın, bu vahşi mücadeleden daha az zararla çıkmasını sağlayan özel bir burjuva kurumu.

süt satmıyor mu?

— Elbette yapar, o olağanüstü örgütü ve büyük büyük sermayesinin sağladığı son model makinalarıyla.

— Bu ayrı konu. Daha ucuza satabilir, zaten satıyor da.

Bay calvin kendi görüşünü açıklamak için siyasi bir söylev çekmeye başladı. Bir çokları da aynı hareketli konuşmalarla onu izlediler. Hepsi de, tröstleri yok etmenin kaçınılmaz bir gereklilik olduğunda birleşiyorlardı.

— Zavallı akıl yoksunları, diye kulağıma fısıldadı Ernest. Görebildiklerini iyi görüyorlar ama gerçekte bir karış ötekilerini göremiyorlar.

Bir süre sonra tartışmanın iplerini eline geçirdi ve alışılagelmiş yöntemiyle toplantının sonuna kadar bırakmadı.

— Hepinizi büyük bir dikkatle dinledim, diye başladı söze, ticaret hayatında nasıl uygun görüyorsanız, o biçimde davrandığınızı çok iyi anladım. Sizin gözünüzde hayat kâr demektir. Dünyaya yalnızca para kazanmak için geldiğinize sarsılmaz bir inanç besliyorsunuz. Yalnız burada bir pürüz çıkıyor ortaya. Tam kârlı bir çalışma düzeni içinde giderken, bir Tröst ortaya çıkıp, kârınızı elinizden alıyor. İşte sizin yaratılış felsefenize taban tabana zıt budur. Ve bu işten de ancak bu felaket saçan Tröstü ortadan kaldırmakla sıyrılacağınızı sanıyorsunuz.

«Sözlerinizi tek tek not ettim. Sizin hepinizi, içine alacak tek bir sıfat var o da, makine kırıcı-

ları! Bunun ne anlama geldiğini bilirmisiniz? İzin verirseniz açıklayayım. XVIII. yüzyılda İngiltere'de evlerde kadın erkek el tezgahlarında kumaş dokurdu. Bu üretim biçimi ağır, itinasız, masraflıydı. Sonra zamandan tasarruf sağlayan buharlı dokuma makineleri çıktı. Büyük bir fabrikada bir merkezden çalıştırılan binlerce tezgahın ürettiği kumaş bin ayrı evde üretilen kumaştan çok daha ucuza geliyordu. Fabrikanın üstünlüğüyle rekabet etmenin imkanı yoktu. O güne kadar el tezgahlarında kendi hesaplarına çalışan kadın erkek bu defa fabrikalarda buharlı tezgahlarda kapitalistler hesabına çalışmaya başladılar. Daha sonra otomatik tezgahlarda, daha az bir ücretle çocuklar çalıştırılmaya ve aile babaları işten atılmaya başlandı. Hayat onlar için giderek zorlaştı. Geçim düzeyleri hızla düştü. Açlık, sefalet kol gezmeye başladı her yerde. Bütün kötülüğün makinelerde olduğuna karar verip, makineleri parçalamaya kalkıştılar. Ama başaramadılar, saf insanlardı onlar.

«Bu dersi halâ anlayamadınız, işte aradan birbuçuk yüzyıl geçmesine rağmen yine makineleri kırmak istiyorsunuz. İtiraf ettiğiniz gibi tröstlerin makineleri verimli çalışarak, ucuza mal üretmektedir. Bu yüzden siz tröstlerle mücadele edemiyorsunuz. Ancak makineleri kırmayı kafanıza koyabilirsiniz. Siz de İngiltere'nin sıradan işçileri kadar safsınız. Rekabetin tekrar yaratılması için söylevler verin istediğiniz kadar, tröstler sizi ezmeye devam edecektir.

Hepiniz, istisnasız aynı hikâyeyi, rekabetin

silinişini ve tröstlerin ortaya çıkışını anlatıyorsunuz. Bay Owen, burada, Berkeley'de rekabeti açtığınız şubeyle üç bakkalı kapatarak ortadan kaldırdınız, çünkü sizin şirketiniz onlardan daha güçlüydü. Ama karşınızda daha güçlü birliklerin, tröstlerin kurulduğunu görünce kıyameti koparıyorsunuz. Bu telaşın tek nedeni büyük bir kuruluş olmayışınız. Siz bütün Birleşik Devletlere mal satan bir şirket olsaydınız ayrı telden çalardınız şimdi ve düsturunuz «Yaşasın tröstler» olurdu. Ama şirketiniz bir tröst değildir ve güçsüzlüğünün siz de fakındasınız. Sonunuzun ne olacağını hissetmeye başladınız. Bu kadar şubeleriniz olmasına rağmen kendinizin de bir kukla olduğunuzu farkettiniz. Güçlü ortaklıkların gün geçtikçe çoğaldığını görüyorsunuz; demir eldivenler giymiş ellerinin sağınızdan solunuzdan parçalar kopardığını hissediyorsunuz; Demiryolu Tröstü, Petrol Tröstü, Çelik Tröstü, Kömür Tröstü! Sonunda sizi yok edeceklerini, küçük kârlarınızı son yüzdesine kadar elinizden alacaklarını biliyorsunuz.

«Bunlar da sizin kötü bir oyuncu olduğunuzu gösterir. Buradaki üç bakkalı kapattırdığınız zaman kibirlendiniz, işbilirliğinizle övündünüz. Bu küçük bakkalları ortadan kaldırmakla elde ettiğiniz kârla karınızı Avrupa'ya gönderdiniz. Bu köpek yasasıdır, bir köpek diğer köpeğin ağzından lokmasını kapmaya uğraşır. Ama bu defa siz daha güçlü köpekler tarafından ısırıldınız ve bir fino gibi yaygarayı bastınız. Size söylediklerim buradakilerin hepsi için geçerlidir. Hepiniz havlıyor-

sunuz. Oyunu kaybedeceğinizi anladınız, bağırıp çağırıyorsunuz.

«Ama yakınmalarınızda yine de açıkyürekli değilsiniz. Başkalarını sömürerek kâr sağlamayı sevdiğinizi, bu şamatayı başkaları sizi sömürerek para kazandığı için kopardığınızı itiraf etmiyorsunuz. Bunu söyleyemeyecek kadar kötü yürekli insanlarsınız. Bay Galvin gibi siyasi küçük burjuva söylevleri veriyorsunuz. Ne diyordu Bay Calvin? İşte aklımda kalan cümlelerinden birkaçı:« Bizim ilkelerimiz sağlam ve doğrudur. Bu ülkeye gerekli olan, temel Amerikan yöntemlerine dönmektir: Herkes eşit şartlar altında fırsatlardan yararlanmakta özgür olmalı... Bu ulus bu özgürlük anlayışı içinde doğdu... Atalarımızın ilkelerine dönmeliyiz...

Bay Calvin herkes için eşit şans derken, büyük tröstlerin elinden aldığı kâr elde etme hakkına tekrar sahip olmayı kastetmektedir. Bu sorunun en saçma yönü de bu cümleleri tekrarlaya tekrarlaya sonunda kendinizin de inanmanız. Siz başkalarını küçük küçük yolmak istiyorsunuz ve bunun da özgürlük arzusu olduğuna kendinizi inandırmışsınız. Sizler doymak bilmeyen oburlarsınız ama cümlelerinizin büyüsüyle vatanseverlik yaptığınız sanısına kapılıyorsunuz. Aslından yalnızca katışıksız bir bencillik olan para kazanmak arzunuzu acı çeken insanlık için duyduğunuz fedakarlık duygusu gibi göstermek istiyorsunuz. Hiç olmazsa, burada biz bizeyken namuslu olun ve gerçekleri olduğu gibi görüp, her şeyin adını koyun.»

Masanın etrafındaki tedirginlik ve kaygının okunduğu yüzler öfkeliydiler de. Bu tüysüz delikanlıdan, sözcükleri tartıp tokmak gibi kafalarına indirmesinden ve herşeyi olduğu gibi anlatmasından bir parça korkmuşlardı. Bay Calvin, karşı koymak için atıldı:

— Neden olmasın? dedi. Bu cumhuriyeti kuran atalarımızın yöntemlerine ne diye dönmeyelim? Evet Bay Evarhard, söylediklerinizin yenilir yutulur cinsten olmasa da çoğunluğuyla gerçek. Ama burada açık sözlü olabiliriz. Maskelerimizi atalım ve Bay Everhard'ın önerdiği gibi sorunları açıkça ortaya koyalım. Biz küçük kapitalistlerin kâr peşinde koştuğu ve tröstlerin de bunları elimizden kaptığı doğrudur. Tröstleri de kârlarımızı tekrar ele geçirmek için ortadan kaldırmaya çalıştığımız da doğrudur. Ama soruyorum, neden yapmayalım bunu? Neden yapmayalım?

— İşte şimdi konuşmanın canalıcı noktasına geliyoruz, dedi Ernest memnun bir edayla, Neden olmasın diyorsunuz. Pek kolay olmamasına rağmen bunun neden olmayacağını size açıklamaya çalışacağım. Sizler meseleleri kendi kısır döngünüz içinde yorumluyor, ama bu arada sosyal evrime kulak asmıyorsunuz. Siz şu sıra ekonomik evrimin bir geçiş döneminde bulunuyorsunuz ama bunun farkında değilsiniz bütün kargaşalık ta buradan doğuyor zaten. Bana geriye dönüşün neden imkansız olduğunu soruyorsunuz. Çünkü imkansız da ondan. Bir ırmağı kaynağına doğru tırmanabilir misiniz? Yosi güneşi Ürdün üstünde

durdurmuştu ama siz Yosi'yi de aşmak istiyorsunuz. Güneşin ters yönde dönmesini istiyorsunuz. Zamanı da geri döndürmek, öğleden sonra sabah gelsin istiyorsunuz.

«İş, yüksek üretim, giderek artan iş verimliliği sağlayan makineler karşısında siz ekonomi güneşini bir kaç kuşak geriletmek, büyük sermaye nin büyük makinelerin, demiryollarının olmadığı bir avuç sanayicinin başıbozuk bir biçimde birbirleriyle rekabet ettiği, üretimin ilkel, yağmacı, masraflı ve plansız olduğu bir döneme geri götürmek istiyorsunuz. İnanın bana Yosi'nin bile işi sizden kolaydı çünkü onun yardımına koşacak bir Yahova'sı vardı. Ama siz küçük burjuvalar Tanrı tarafından terkedildiniz. Sizin güneşiniz artık batıyor: ve bir daha da doğmayacak; onu şimdi olduğu yerde durdurmaya bile sizin gücünüz yetmez. Siz yokolmaya mahkumsunuz, dünyayüzünden bütünüyle silineceksiniz».

«Karar evrimindir; Tanrısal buyruktur bu. Birleşmek rekabetten daha yararlıdır. İlk insanlar kaya yarıklarında barınan zayıf yaratıklardı, ama etobur düşmanlarına karşı yine de birleşebildiler. Yırtıcı hayvanlarda yalnızca rekabet duygusu, oysa insanoğlunda işbirliği yapmak güdüsü vardır, bu yüzdendir ki bütün hayvanlara üstünlük sağlamıştır. Ve o günden bu yana durmadan bu işbirliklerini geliştirmekten başka bir şey yapmamıştır. Rekabete karşı örgütlenme savaşı binlerce yıl gerilere kadar uzanır ve savaştan hep örgütler kazançlı çıkmıştır. Serbest rekabet alanını seçenler mahvolmaktan kendilerini kurtara-

mazlar.»

— Ama tröstleri de doğuran bir rekabettir, diye sözünü kesti Bay Calvin.

— Doğru diye karşılık verdi Ernest. Ama rekabeti ortadan kaldıran da yine bu tröstler olmuştur. İşte bu yüzdendir ki, az önce itiraf ettiğiniz gibi mandra sahibi bulunmuyorsunuz.

Ve bu sözler toplantıdakilere akşamın ilk kahkahalarını attırdı. Bay Calvin de gülenler arasındaydı.

— Şimdi konumuz tröstler olduğuna göre, diye sürdürdü Ernest, karanlıkta kalmış bazı noktaları aydınlatalım. Şimdi bir kaç sav ileri süreceğim, benimle aynı düşüncede olmayanlar hemen belirtsinler. Karşı çıkmadığınız takdirde, suskunluğunuz sözlerimi onayladığınız anlamına gelecektir. Otomatik bir tezgahın bir el tezgahından aynı zaman parça içinde daha çok kumaş ürettiği ve birimini daha ucuza malettiği doğru mudur?

Sözünün burasında sustu, kimse söz istemedi.

— O halde, el tezgahlarında dokuma gibi masraflı ve ilkel bir üretim biçimine dönmek için otomatik tezgahları kırmak büyük bir mantıksızlık olmaz mı?

Başlar onaylar anlamda sallandı.

— Tröst adıyla bilinen ortaklıkların, binlerce rakip işletmenin ürettiğinden daha fazlasını, daha ucuza ürettiği de doğru mudur?

Hiç karşı çıkan olmadı.

— O halde bu ekonomik ve verimli birlikleri yıkmak mantıksızlık olmaz mı?

Uzun süren yeni bir sessizlik oldu. Sonra Bay

Kowalt sordu:

— Ne yapacağız peki? Boyunduruklarından kurtulmak için tröstleri ortadan kaldırmaktan başka çıkar yolumuz yok.

Aynı anda Ernest parladı.

— Size başka bir yol göstereceğim, diye bağırdı. Bu olağanüstü mekanizmaları yıkmak yerine bunların yönetimini ele geçirelim. Onların yüksek işgüçlerinden ve ucuza mal üretmelerinden yararlanalım. Halihazırdaki sahiplerini uzaklaştırıp, onları biz işletelim. Bu baylar, sosyalizmdir, tröstlerdan daha geniş bir birlik, gelmiş geçmiş bütün sosyal örgütlerden daha ekonomik bir birlik. Evrim kesintisiz düz bir yol izler. Birliklerin karşısına daha üstün birliklerle çıkıyoruz. Kozlar bizim elimizde. Bizim yanımıza gelin ve kazanacakların safında taraf olun.

Birden dinleyenler arasından itiraz sesleri, işaretleri duyulmaya, görülmeye başlandı.

— Çağınızın şartlarına uymayı kabul etmiyorsunuz demek, dedi Ernest gülerek. Bu sizin bileceğiniz iş. Eskiyi simgelemekte ısrar ediyorsunuz ama bütün çağdışı kalanlar gibi siz de silinmeye mahkumsunuz. Hiç kendi kendinize bugünkü tröslerden daha yetkin birlikler kurulduğunda durumunuzun ne olacağını sordunuz mu? Bütün birlikler sosyal, ekonomik ve siyasi bir örgüt olan tröstlerin tröstü içinde eridiğinizde neolacağınızı hiç aklınıza getirmediniz mi?

Birden Bay Calvin'e döndü:

— Eğer haksızsam söyleyin siz yeni bir siyasi parti kurmak zorunda kaldınız, çünkü eski partilerin hepsi tröstlerin eline geçmiştitr. Bunlar si-

zin tarım alanındaki propagandanıza, sizin Granges Partisine en büyük engeli oluşturuyorlar. Karşılaştığınız bütün bunalımların, yediğiniz bütün darbelerin, uğradığınız bütün başarısızlıkların ardında hep bu tröstlerin parmağı var. Doğru değil mi?

Bay Calvin tedirgin, susuyordu.

— Doğru değil mi, söylesenize, diye ısrar etti Ernest yüreklendirmek ister gibi.

— Doğru, diye kabullendi Bay Calvin. Oregon Devletinde yasama kurulunu ele geçirmiş ve çok geniş kapsamlı korunma yasaları çıkartmıştık; ama tröstlerin adamı olan vali bunu veto etti. Tam tersi, Kolorado'da biz yanlı bir valiyi iş başına getirdik, orada da yasama kurulları onun çalışmasını engelledi. İki defa gelir üstünden artar oranda vergi yasası çıkarttık, ikisinde de Yüksek mahkeme bunları Anayasaya aykırı bularak iptal etti. Mahkemeler de tröstlerin elinde; biz, yani halk yargıçlara yeterince rüşvet veremiyoruz. Ama bir gün gelecek...

— Evet, karteller birliğin bütün yasama kurallarını yönettiği, tröstler birliğinin hükümet olacağı gün mü?

— Hiç bir zaman, hiç bir zaman! diye salondakiler heyecanla savaş naraları atmaya başladılar.

— O gün geldiğinde ne yapacağını bana söyler misiniz? diye sordu Ernest.

— Bütün gücümüzle ayaklanacağız, diye bağırdı Bay Asmunsen. Ve sözleri diğerleri tarafından da onaylandı.

— Ama bu bir iç savaş demektir, diye hatırlattı Ernest.

— İç savaş olursa olsun! diye kestirip attı Bay Asmunsen; sözleri bu defa alkışlarla onaylandı. Biz atalarımızın kahramanlıklarını unutmadık. Özgürlük için döğüşmeye ve ölmeye hazırız!

— Beyler, az önce özgürlük sözcüğünün, sizin dilinizde kâr sağlamak amacıyla başkalarını sömürmek anlamına geldiğinde hem fikir olduğumuzu unutmayın.

Bütün konuklar bu sözlerle öfkeleniverdiler ve hemen kavgaya hazır bir hal aldılar. Ama Ernest'in sesi uğultularını bastırdı.

— Size bir başka sorum var: hükümet tröstlerin eline geçince ayaklanacağınızı söylüyorsunuz; bunun sonucu olarak hükümet size karşı düzenli orduları, donanmayı, milis kuvvetlerini, polisi, sözün kısası Birleşik Devletlerin elinin altında tuttuğu bütün güçleri kullanacaktır. Bunlara karşı sizin gücünüz ne olacaktır?

Yüzlerde korkulu ifadeler belirmişti. Ernest daha kendilerini toplamalarına fırsat vermeden yeni bir darbe daha indirdi.

— Bilirsiniz, kısa bir süre önce düzenli ordularımızın toplamı ellibin kişi kadardı. Ama bu hacim her geçen yıl arttırıldı ve bugün tam üçyüz bin kişilik bir ordu var.

Saldırısını tekrarlamaya hazırlandı.

— Hepsi bu kadarla da bitmiyor. Siz bu kutsal düşünüz kâr peşinde çılgınca koşar, serbest rekabet üstüne vaazlar verirken tröstler karşını-

za çok daha gaddar ve güçlü engeller çıkardılar. Milisi hesaba katın.

— Milis bizim gücümüzdür! diye bağırdı bay Kowalt. Düzenli ordulara onunla karşı koyacağız.

— Yani millise kendinizin de gireceğinizi söylemek istiyorsunuz, diye karşılık verdi Ernest. Yani özgürlük adına nerede meslektaşlarınız ayaklanmışsa, Florida'ya, Maine'ye, Filipinler'e, onları ezmek üzere gönderileceksiniz. Bu sırada Kansas, Wisconsin ya da bir başka Devletten bir takım arkadaşlarınız milise girip buraya, Kaliforniya'ya iç savaşı kanla bastırmaya koşacaklardır.

Bu son darbe onlar için gerçek bir yıkım olmuştu, hepsi suspus olmuşlardı. Sonunda Bay Owen fısıltı gibi bir sesle:

— Biz milise girmeyiz, dedi. Bu basit bir sorun. Biz o kadar saf değiliz.

Ernest koca bir kahkaha attı.

— Dönen dolapları hiç anlamıyorsunuz. Size seçim hakkı bırakmıyorlar ki, Milise isteseniz de istemeseniz de alırlar sizi.

— Yurttaş hukuku, diye şey vardır diye savında ısrar etti Bay Calvin.

— Ama hükümet sıkıyönetim ilan ederse kalmaz bu dediğiniz. Kitle halinde ayaklandığınız gün, aynı kitle size karşı kullanılır. Şöyle ya da böyle milise alınırsınız. Birisinin **habeas corpus** ([57]) diye mırıldandığını duydum, bunun yerine **post mortem** ([58]) dese daha doğru olur. Otopsi

(58) Ölümden sonra

(58) Ölümden sonra

hakkı istemek daha akıllıca bir iş olurdu sizin için. Eğer milise girmeyi kabullenmediğiniz takdirde bir savaş mahkemesine çıkarılır ve bir duvar dibinde köpekler gibi kurşunlanırsınız. İşte yasalar bunu buyuruyor.

— Buna yasa demezler! diye atıldı Bay Calvin sert bir sesle. Böyle bir yasa olmamıştır hiç. Bütün bunları siz düşlüyorsunuz delikanlı. Siz Filipinler'e milis gönderilmesinden söz ediyorsunuz. Bu Anayasaya aykırıdır. Anayasada, milisin ülke dışına gönderilemeyeceği konusunda özel bir madde vardır.

— Anayasanın bu konuyla ne ilgisi var? Anayasayı bildiğiniz gibi Yüksek Mahkemeler yorumlar ve bunlar da az önce Bay Asmunsen'in de belirttiği gibi tröstler tarafından satın alınmışlardır. Üstelik yasa da belirttiğim gibidir hem de dokuz yıldır yürürlüktedir baylar.

— Milise zorla da olsa alınmamızı, kabul etmediğimiz takdirde kurşuna dizilmemizi buyuran yasa mı? diye sordu Bay Calvin şaşkın bir edayla.

— Tam üstüne bastınız, dedi Ernest.

— Nasıl oluyor da bu yasadan söz edildiğini hiç duymadık biz? diye bu defa babam, yeni bir şey öğreniyormuş gibi sordu.

— Bunun iki nedeni var, dedi Ernest. Bu yasayı uygulama fırsatı çıkmadı, çıksaydı mutlaka duyardınız. Çünkü bu yasa Kongre'den de, Senato'dan da gizli olarak geçmiştir. Hatta üstünde tartışılmamıştır bile diyebilirim. Gazeteler de tabii en küçük bir haber koymadılar. Biz sosyalistler, bunu bulduk ve basın organlarımızda duyur-

duk. Ama bu gazeteleri de siz hiç okumazsınız.

Ama ben sizin düş gördüğünüzde yine de ısrar ediyorum, dedi Bay Calvin. Halk böyle bir şeye izin veremez.

— Ama halk buna izin verdi bile, diye karşılık verdi Ernest. Siz bana düş görüyor diyorsunuz, söyleyin bakalım bu düşler kağıttan mıdır?

Cebinden bir broşür çıkardı, açtı ve okumaya başladı:

«Bölüm I, vs..., vs..., Buyrulmuştur ki, vs..., vs..., milis örgütü bütün devletlerin ve yörelerin, Kolombiya ili dahil olmak üzere onsekizinden büyük kırkbeşinden küçük sağlam erkeklerinden oluşur...

«Bölüm VII.. Milis mükellefiyetine sahip asker ya da subay - Birinci bölümün kapsamıyla hepinizin katılmak zorunda olduğunuzu hatırlatırım - devşirmeci subayın yoklamasına gelmeyi reddeder ya da bu konuda ihmali görülürse Savaş Mahkemesine verilir ve uygun görülen cezaya çarptırılır...

Bölüm IX... Ülke için hizmete çağırılan milis kuvvetlerine Birleşik Devletlerin düzenli ordularıyla aynı savaş kural ve yasaları uygulanır.»

— Şimdi nerede olduğunuzu anladınız mı Baylar, benim sevgili Amerikan vatandaşlarım ve milis arkadaşlarım. Dokuz yıl önce biz sosyalistler bu yasanın Emek'e karşı çıkarıldığını sanmıştık ama şimdi size karşı da yönelmiş olduğunu anlıyorum. Kongre üyesi Wiley, çok kısa süren bir tartışma sırasında bu yasa tasarısının hayatı, özgürlüğü ve mülkiyeti her türlü tehlikeye karşı

korumak için halkı boğazlayacak —Halk diye adlandırdığı sizsiniz Baylar.— bir yedek kuvvet meydana getirdiğini söylemiştir. İlerde, ayaklandığınız zaman, tröstlerin mülkiyetine ve tröstlere sizi sömürmek için yasal yoldan sağlanan serbestiye karşı ayaklandığınızı unutmayın. Beyler dişleriniz, sökülmüş, pençeleriniz törpülenmiş sizin. Bütün yürekliliğinizle, ama dişsiz, pençesiz ayaklandığınız gün bir yumuşakçaklar sürüsü kadar zararsız olacaksınız.

— Anlattıklarınızın tekine bile inanamam! diye bağırdı Bay Kowalt. Böyle bir yasa yok. Sizin sosyalistleriniz tarafından uydurulmuş bir balon bu.

— Yasa tasarısı 30 temmuz 1902 Ohio milletvekili tarafından Kongre'ye sunuldu. Yasa üstündeki tartışmalar olağanüstü kısa sürdü. Senato'da 14 Ocak 1903'te kabul edildi. Ve yedi gün sonra yasa Birleşik Devletler Başkanı tarafından onaylandı ([59]).

---

(59) Everhard'ın bütün söyledikleri tasarının sunulma tarihini 30 haziran yerine 30 temmuz demesi dışında doğruydu. Ardis'te Kongre Belgeleri bunu doğrulamaktadır. İş adamlarının bu toplantıda gösterdiği bilgisizliğe de şaşırmamak gereklidir. Çünkü bu yasadan çok az insan haberdardı. 1903 temmuzunda E. Unterman adlı bir devrimci milis hakkındaki bu yasayı eleştiren bir broşür yayımladı. Bu broşür emekçiler arasında bir parça satıldı ama, sınıflar arası uçurum çok derin olduğu için orta tabaka insanları bu broşürün adını bile duymadılar.

BİR MATEMATİK DÜŞ

Açıklamalarının yarattığı şaşkınlığın ortasında Ernest yine söz aldı:

«İçinizden on kadarı bu akşam sosyalizmin gerçekleşmesi imkânsız bir şey olduğunu iddia ettiler. Bunun uygulanamaz olduğuna dair ileri sürdüğünüz savlara karşı izin verirseniz ben de size gerçekten kaçınılmaz olan şeyin ne olduğunu açıklamaya çalışacağım: Öyle bir zaman gelecektir ki, yalnız siz küçük kapitalistlerin değil, büyük kapitalistlerin hatta tröstlerin bile yeryüzünden silinmesi kaçınılmaz olacaktır. Evrim süresinin hiç bir zaman geriye işletilemeyeceğini aklınızdan çıkarmayın. Hiç kesintiye uğramadan, rekabetten birleşmeler, küçük birleşmelerden daha büyükleri, bunlardan tröstler ve tröstlerden de hepisinden dev bir bütün olan sosyalizm doğar.

«Bana düş gördüğümü söylüyorsunuz. Güzel! O halde size düşümün matematik yorumunu yapacağım. Ama başlamadan hesaplarımın yanlışlarını bulmaya çağırıyorum sizi. Kapitalist sis-

temin yıkılmasının neden kaçınılmaz olacağını derleyip toparlamaya ve bunun matematik nedenini açıklamaya çalışacağım. Başlıyorum! Eğer konu dışına kayarsam sabırlı olmanızı isteyeceğim.

«Önce özel bir endüstri dalını ele alalım —sözlerimle uyuşmadığınız takdirde hemen sözümü kesmekte tereddüt etmeyin— bir ayakkabı fabrikasını, örneğin. Bu fabrika deri satın alır ve bunu ayakkabı haline getirir. Diyelim yüz dolarlık deri satın aldı. Bu deri fabrikada işlendikten sonra yine diyelim ikiyüz liralık ayakkabılar halinde piyasaya sürüldü. Ne olmuştur? Deri değerinin üstüne yüz dolarlık yeni bir değer eklenmiştir. Bu nasıl olmuştur?

«Bu değeri arttıran sermaye ve emektir. Sermaye fabrikayı, makineleri satın almış ve işçilerin ücretlerini ödemiştir. Emekçiler de emeklerini vermişlerdir. Sermaye ve emeğin birlikte çalışması sonucu malın yüz dolarlık yeni bir değer eklenmiştir. Bu konuda hemfikir miyiz?

Salondakiler başlarıyla onayladılar.

«Sermaye ve emek bu yüz dolarlık değeri ortaya çıkardıktan sonra, bunu paylaşma sorunu baş gösterir. Bu tür paylaşım istatistikleri genellikle çok küçük kesirli rakkamları kapsar ama biz burada hesaplamada kolay olsun diye yuvarlak rakkamlarla yetineceğiz: Diyelim ki kapitalin payı elli dolar, emeğin de ücret olarak aldığı elli dolardır. Bu bölüşme anlaşmazlıkları üstünde dur-

mayacağız burada (60): Pazarlık ne yönde gelişirse gelişsin taraflar sonunda şu ya da bu biçimde bir paylaşmaya razı olacaklardır. Bu söylediklerim yalnız ayakkabı sanayi dalında değil, sanayiin bütün dalları için de geçerlidir. Tamam mı?

Konuklar aynı düşüncede olduklarını belirttiler.

«Diyelim ki elli doları alan emekçiler, ayakkabı satın almak istemektedirler. Ancak elli dolarlık ayakkabı alabilecekleri meydandadır. Tamam değil mi?»

«Şimdi bu örnekten kalkarak, Birleşik Devletlerin, yalnız deri alanında değil, hammadde, taşıma ve ticaret dallarının hepsini birden ele alalım. Birleşik Devletlerin yıllık toplam üretim miktarının da dört milyar dolar olduğunu varsayalım. Bu varsayıma göre, yılda iki milyar dolar kazanmaktadır emekçiler. Dört milyarlık üretilmiş maldan emekçi kitlesi ancak iki milyarını satın alabilecek durumdadır. Bu, su götürmez bir gerçektir. Ben burada değerlemeyi emekçiler lehine geniş bile tuttum; kapitalistlerin türlü oyun-

(60) Everhard burada o çağın iş alanında sık sık patlak veren kargaşalarının nedenini açıkça gözler önüne sermektedir. Üretimin paylaşımı konusunda sermaye ve emek arasında, daha büyük pay koparabilmek konusunda yatışmak bilmez bir mücadele vardı. Kapitalist üretim sistemi varoldukça bu paylaşım konusunda emek sermaye mücadelesi devam etmiştir. Bu durum bize şimdi gülünç bile görünebilir, ama o çağdan bu yana yedi yüzyıl geçtiğini unutmamak gerekir.

larıyla emek, diğer bir deyişle emek sahipleri, toplam üretimin yarısını bile satın alamazlar.

«Ama biz emeğin toplam üretimin yarısına, yani iki milyarlık sanınalma gücüne sahip olduğunu varsayalım. Buradan, emekçilerin yılda ancak iki milyarlık toplam tüketim yapabileceği sonucu açıkça ortaya çıkar. O halde emekçilerin eline geçmeyen ve dolayısıyla tüketemeyecekleri iki milyar dolar daha vardır.

— Emekçiler paylarına düşen iki milyarı bile harcamazlar, diye atıldı Bay Kowalt. Öyle olsaydı Tasarruf Sandıklarında para birikmezdi.

— Tasarruf sandıklarında biriken paralar, toplandığı kadar çabuk eriyen ihtiyat fonlarıdır. Bunlar emekçiler tarafından yaşlılık, hastalık, kaza, cenaze masrafları için zar zor biriktirilmiş paralardır. Ertesi günü düşünerek saklanan bir dilim ekmektir bu. Hayır, emek, ücretleriyle satın alabileceği üretimin hepsini tüketir.

«Dediğimiz gibi, iki milyar dolar da sermayeye kalmıştı. Bu, masraflarını karşıladıktan sonra, geri kalanını tüketir mi? Bu iki milyarı harcar mı?

Ernest konuşmasını burada keserek, bu soruyu konuklara tek tek yöneltti. Hiç biri kesin bir karşılık veremedi.

— Bilmiyorum, dedi açıkça içlerinden biri.

«Hayır, biliyorsunuz, dedi Ernest, düşünün bir parça. Eğer sermaye payına düşeni harcasaydı, toplam sermaye miktarı artamayacak, değişmez kalacaktı. Oysa Birleşik Devletlerin ekono-

mik tarihini incelediğimizde sermayenin sürekli olarak arttığını görürüz. Demek sermaye kendi payını tüketmez. İngiltere'nin bizim demiryolları tahvillerini elinde tuttuğu dönemi hatırlayın. Sonra yavaş yavaş bunları satın aldık. Sermayenin payının bir kısmını harcayarak bunları satın aldığı açıktır. Bugün Birleşik Devletler'in kapitalistleri yüzlerce milyar dolarlık Meksika, Rus, İtalyan ya da Yunan hisse senetlerine, tahvillerine sahiptirler. Bu sermayenin yüzlerce milyon dolarlık tasarrufta bulunduğunu ifade eder. Kapitalist sistemin başlangıcından bu yana sermaye hiç bir zaman kendi payının hepsini harcamamıştır.

«Şimdi meselenin canalıcı noktasına geliyoruz. Yılda Birleşik Devletler'de dört milyarlık toplam üretim olduğunu varsaymıştık. Emek bunun iki milyarını satın alıyor ve tüketiyordu. Sermaye ise kendine kalan iki milyarı tüketemiyordu. Büyük bir bölümünü tasarruf ediyordu. Demek ki tüketilmeyen büyük bir üretim artığı ortaya çıkmaktadır. Emek bundan yararlanamaz, çünkü ücretini tüketmiştir. Bu üretim artığını sermaye de harcayamaz çünkü harcayabildiğini harcamıştır zaten. Üretim artığı ortadadır. Bunu ne yapmalı? Ya da bunu ne yapıyorlar?

— Bu üretim artığı dışarıya satılır, dedi aniden Bay Kowalt.

— Doğru, diye onayladı Ernest de. Bizim mal ihraç etme zorunluğumuz da, ülke içinde, emekçilerin satınalma gücünün dışında kalan, kapitalistlerin de ihtiyaç fazlası olan bu üretim artığın-

dan doğar. Bu da dışarıya satılır, satılması zorunludur. Bundan kurtulmanın başka çıkar yolu yoktur. Ve dışarıya satılan bu üretim artığı, ticari dengeyi lehimize döndürür. Bu konuda aynı düşüncede miyiz?

— Elbette, ticaretin alfabesini bize öğretmeye kalkışmakla boşuna zaman kaybediyorsunuz diye hoşnutsuz bir sesle atıldı Bay Calvin. Biz bunu ezbere biliriz.

— Bu alfabeyi açıklamaya bu kadar yer verdiysem, bununla az sonra sizi şaşırtacağım içindir, diye karşılık verdi Ernest. İşin özü buradadır.

«Birleşik Devletler, kaynaklarının geliştirdiği bir kapitalist ülkedir. Bu endüstri sistemi bir üretim artığı ortaya çıkarmaktadır ve bunu da dışarı satmak zorundadır ([61]). Bu durum yalnız Birleşik Devletler için değil, zengin kaynaklara sahip bütün kapitalist ülkeler için geçerlidir. Bu ülkelerin hepsinde bir üretim artığı vardır. Bu gelişmiş ülkelerin birbirleriyle yaptıkları ticaret

(61) Birleşik Devletler Başkanı Roosevelt, söz konusu dönemden birkaç yıl önce şöyle diyordu: «Mal mübadelesinde, Birleşik Devletlerin üretim artığını daha büyük ölçüde dışarıya satabileceğimiz daha liberal ve daha yaygın bir sistem gereklidir. «Üretim artığı dediği şey, kapitalistlerin tüketim sınırlarından sonraki kazançlarıydı. Aynı dönemde senatör Mark Hanna Da: «Birleşik Devletler'in yıllık üretimi tüketiminin üç katıdır» diyordu. Bir diğer senatör Chauncey Kepew «Amerikan, halkı her yıl tükettiğinden iki milyar dolar fazla üretmektedir» demiştir.

sonucunda yine ellerinde bir üretim artığı kalır. Bütün bu ülkelerde emek sahipleri ücretlerinin son sınırına kadar paralarını harcamışlar, yeni bir harcama yapacak güçleri kalmamıştır; aynı şekilde sermaye sahipleri de harcayabilecekleri kadar harcamışlardır. Bu üretim artıkları ellerinde kalmıştır. Bunu, gelişmiş ülkeler birbirleriyle değiştiremezler. Bundan nasıl kurtaracaklardır yakalarını?

— Az gelişmiş ülkelere satarak, diye düşüncesini bildirdi Bay Kowalt.

— Tamam. Görüyorsunuz ya mesele o kadar sade ve açık ki, siz düşünerek aynı sonuçlara varıyorsunuz. Şimdi bir adım ilerleyelim, Diyelim ki Birleşik Devletler bu üretim artığını az gelişmiş bir ülkeye, örneğin Brezilya'ya satıyor. Ama Birleşik Devletler ticari meta bakımından tam bir doygunluğa eriştiği için Brezilya'yla aralarındaki denge ticaret kurallarının dışında ve ötesinde kurulacaktır. Brezilya Birleşik Devletler'den alacağı mallara karşı ne verebilir?

— Altın, dedi Bay Kowalt.

— Ama dünyadaki altın miktarı sınırlıdır, diye hatırlattı Ernest.

— Tahvil, rehin, teminat ve buna benzer senetler biçiminde altın demek istiyorum, diye ısrar etti Bay Kowalt.

— Bu defa bildiniz, dedi Ernest. Birleşik Devletler verdiği üretim artığı karşılığı olarak tahviller, hisse senetleri, teminatlar alacaktır. Bu da Birleşik Devletler'in Brezilya'nın demiryollarına,

fabrikalarına, madenlerine, topraklarına sahip sahip olacağı anlamına gelir. Bunun sonucunda ne olur?

Bay Kowalt kısa bir süre düşündükten sonra başını salladı.

— Onu da ben söyleyeyim, dedi Ernest. Bunun sonucunda Brezilya'nın kaynakları gelişecektir. Daha derinine inelim. Brezilya kapitalist sistemin itişiyle kendi kaynaklarını geliştirecek ve zamanla o da bir üretim artığına sahip olacaktır. Bu üretim artığını Birleşik Devletler'e verebilir mi? Hayır, çünkü onun da, belirttiğimiz gibi üretim artığı vardı. Artık, Birleşik Devletler de bunu Brezilya'ya veremez, çünkü bu ülke de üretim artığına sahiptir şimdi.

«Bu durumda ne olacaktır? Bu iki ülke de, az gelişmiş, başka bir deyişle kaynakları işletilmeyen ülkeler bulup, üretim artıklarını bunlara akıtmaya uğraşacaklardır. Ama aynı yolla, bu defa bu yeni ülkeler kaynaklarını geliştirip, üretim artığına sahip olacaklar ve bu yükten kurtulmak için onlar da yeni az gelişmiş, kaynakları henüz işletilemeyen ülkeler aramaya çıkacaklardır. Şimdi, dünyamızın belirli bir yüzölçümü ve belirli sayıda ülkesi olduğu gerçeğinden kalkıldığında, günün birinde bütün ülkelerin kaynaklarının işletilmesi sonucu bir üretim artığına sahip olacaklarını kolaylıkla çıkarabiliriz.

Sözünün burasında susarak, dinleyicilerini süzmeye başladı. Yüzlerindeki sıkkın ifade görülmeye değerdi. Ama kaygılıydılar da. Soyutlamalar yoluyla Ernest bir hayaletin görüntüsünü

sermişti gözlerinin önüne. Şimdi bu hayaleti açık seçik görüyorlar ve korkuyorlardı.

— İşe alfabeyle başlamıştık Bay Calvin dedi muzurca Ernest, artık alfabeyi bitirdik. İşin güzel yanı da zeten meselenin çok basit oluşu. Şimdi kafanızda mutlaka: «Peki, bütün ülkelerde tüketilemeyen bir üretim artığı ortaya çıktığında ne olacaktır? Kapitalist sistem ne hale gelecektir?» gibi sorular olmuştur.

Bay Calvin başını sallayarak, kara kara düşünüyor, Ernest'in sözlerinde bir mantık yanlışı bulmaya uğraşıyordu.

— Şimdiye kadar anlattıklarımızı şöyle bir özetleyelim, diye tekrar söze başladı Ernest, Bir sanayi dalından kalkarak, üretim paylaşımının bütün sanayi dallarında belirli bir oranda yapıldığını, emek sahiplerinin, ücretlerinin kendilerine sağladığı alışgüçlerinin son sınırına kadar tüketim yaptıklarını ve kapitalistlerin de kazançlarının hepsini tüketimleriyle bitiremediklerini, yani paylarına düşen üretim miktarını tüketemediklerini görmüştük. Dengenin sağlanabilmesi için bu üretim artığı dışarıya satılıyor ve bu üretim artığının aktığı, kaynakları henüz işlemiyen ülkenin kaynakları da işlemeye başlıyor ve o da bir süre sonra üretim artığına sahip oluyordu. Bu süreç içinde, bir gün gelip dünyanın bütün ülkeleri üretim artığına sahip olacak ve dolayısıyla bunlar birbirlerine satamayacaklar. Şimdi size bir defa daha soruyorum aynı soruyu: Bu üretim artıkları ne yapılacaktır?

Bu defa da kimse bir karşılık vermeye kalkışmadı.

— Evet Bay Calvin, ne dersiniz? diye kışkırttı Ernest.

— Buna bir karşılık verebilecek bilgim yok, diye açıkça itiraf etti Bay Calvin.

— Böyle bir şey aklımın ucundan bile geçmezdi, dedi Bay Asmunsen. Ama şimdi öyle açık seçim anlaşılıyor ki.

Ben de Karl Marks'ın «artık-değer» tahlilini ilk defa burada duyuyordum ve Ernest bunu o kadar sadece bir biçimde anlatmıştı ki, şaşırıp kalmış, ağzımı bile açamamıştım. (62)

— Bu fazlalıktan sizi kurtarmak için bir çare öneregeğim, dedi Ernest. Onu denize atın. Her yıl yüz milyonlarca dolarlık ayakkabı, buğday ve bütün ticari zenginlikleri denize dödün, Mesele kendiliğinden çözülmüş olmayacak mı?

— Evet çözülmesine çözülür ama böyle bir çözümün bile sözünü etmek saçma, diye karşılık verdi Bay Calvin.

---

(62) Sosyalizmin büyük düşünce kahramanı olan Karl Marks, XIX. yüzyılda yaşamış, John Mill'in çağdaşı, Alman asıllı bir yahudiydi. Marks'ın ekonomik buluşlarının yayınlamasından bu yana, içlerinde dünyaca ünlü düşünür ve yazarların da bulunduğu aydınların dikkatini çekmeden birkaç kuşağın gelip geçmesi acıdır. Bu buluşları yüzünden anavatanından kovuldu ve İngiltere'de, sürgünde öldü.

Ernest şimşek gibi hemen yapıştırdı karşılığını:

— Ya siz, bay makine kırıcı, büyükbabalarınızın verimsiz yöntemlerine dönmeyi önermeniz saçmalık değil miydi? O halde bu artık-değerden kurtulmamız için siz ne salık verirsiniz, onu söyleyin? Sizin öneriniz sanırım, üretimi kısmak, son derece ilkel, verimsiz ve mantıksız bir üretim biçimine dönerek en küçük bir üretim artığına meydan vermeyerek sorunu çözümlemek olurdu.

Bay Calvin yutkundu. Ernest canalıcı yerinden vurmuştu onu. Yeniden bir yutkundu ve sonra sesli sesli boğazını temizledi.

— Haklısınız, dedi. Söylediklerimin saçmalığını anladım. Ama yine de bir şey yapmamız gerekli. Orta sınıf için bu bir ölüm kalım meselesidir. Yokolmayı kabullenemeyiz. Yokolmaktansa saçma olmayı, ne kadar masraflı ve kaba da olsa atalarımızın yöntemlerine dönmeyi yeğ tutarız. Biz sanayiyi tröslerden önceki haline getirmeye çalışıyoruz. Makineleri kıracağız. Siz ne yapmayı düşünüyorsunuz?

— Ama makineleri kıramazsınız, diye karşılık verdi Ernest. Evrim sürecini geri işletemezsiniz. Karşınıza iki büyük güç çıkar ki, bunların ikisi de orta sınıftan daha kudretlidir. Bu güçlerden biri büyük kapitalistler, tröslerdir ki, makineleri kırmanıza asla izin vermezler. Bunlardan daha güçlü olan ikinci güç emekçilerdir. Onlar da makineleri kırmanıza razı olamazlar. Dünyanın mülkiyeti, bu arada makinelerinki de tabii, bu «iki güç» arasındaki savaş alanında yatmaktadır.

Bu iki güç te, makinelerin parçalanmasını değil, onların mülkiyetini istemektedir. Bu kavgada orta sınıfa yer yoktur, o iki dev arasında kalmış bir cüce gibidir. Siz zavallı orta sınıf, iki değirmen taşı arasında kaldığınızı ve sizi öğütmeye başladıklarını hissetmiyor musunuz?

«Size metematik yolla kapitalist sistemin çöküşünün kaçınılmaz olduğunu ispatladım. Her ülke tüketilmez ve satılmaz bir üretim artığına sahip olduğunda plütokrasi mekanizması kendi adına kurduğu kâr yapısı altında ezilecektir. Ama o gün, makineler kırılmayacaktır. Kavganın amacı bunların mülkiyetidir zaten. Eğer bu mücadeleden emek muzaffer çıkarsa, hayat sizin için de rahat olacaktır. Birleşik Devletler ve hiç kuşkusuz bütün dünya ülkeleri için yeni ve güzel bir dönem başlayacaktır. Makineler hayatı ezmeyecek, daha güzel, daha mutlu, daha soylu bir hale getireceklerdir. Yeryüzünden silinen orta sınıfın kendi safına geçenleriyle birlikte, emekçiler - ki yalnız onlar kalacaktır sonunda - bu olağanüstü makinelerin ürünlerinden adaletli bir paylaşımla yaralanacaklardır. Ve hep birlikte daha güzellerini yapacağız bu makinelerin. Ve artık tüketilmeyen üretim artığı da söz konusu olmayacaktır çünkü kâr diye bir şey kalmayacaktır.

— Ama makinelerin ve dünyanın egemenliği savaşından mutlaka trösler galip çıkmaz mı? diye sordu Bay Kowalt.

— Öyle bir durumda, siz ve emekçiler, hepimiz, insanlık tarihinin henüz eşine rastlamadığı gaddar ve korkunç bir diktatoryanın demir ökçe-

si altında ezilip gideriz. Demir Ökçe! (63) Bu korkunç diktaya en yaraşır ad budur.

Uzun bir sessizlik oldu. Herkes, hiç alışık olmadıkları düşüncelerin ağırlığıyla derin bir uçuruma yuvarlanmıştı sanki.

— Ama sizin sosyalizminiz bir düş, dedi sonunda Bay Calvin. Bir düş!

«Size düş olmayan bir şey göstereyim, o halde, diye karşılık verdi Ernest. Bu şeyin adına oligarşi diyeceğim. Siz onu Plütokrasi diye adlandırıyorsunuz. Bu sözcüğün, büyük kapitalistleri, tröstleri kapsayan bir anlamı vardır. Bugün iktidarın kimin elinde olduğunu araştıralım.»

«Toplumda üç sınıf vardır. Birincisi, zengin bankerlerden, demiryolu imparatorlarından, büyük şirket yöneticilerinden ve tröst krallarından oluşan plütokrasidir. Bundan sonra sizin sınıfınız, çiftçilerden, esnaflardan, küçük imalatçılardan ve serbest meslek sahibi kimselerden oluşan orta sınıf gelir. Üçüncü ve sonuncu sınıfsa benim sınıfım, yani ücretli emekçilerden oluşan proleteryadır.

Bugün, Birleşik Devletler'de iktidarın zenginlikle ele geçirildiğini inkâr edemezsiniz. Ülkenin toplam zenginliği bu üç sınıf arasında nasıl bölünmüştür? İşte rakamlar: Plütokrasi altmışyedi milyarın sahibidir. Birleşik Devletler'de çalışan nüfusun yalnız yüzde 0,9'u plütokrasiye aittir

(63) Bildiğimiz kadarıyla, Oligarşi bu adla ilk defa burada nitelenmektedir.

ama buna karşılık plütokrasi toplam zengiliğin yüzde yetmişine sahiptir. Orta sınıfın elindeyse yirmidört milyar vardır. Çalışan nüfusun yüzde yirmidokuzu bu sınıfa aittir ve bunlar toplam zenginliğin yüzde yirmibeşine sahiptirler. Geriye proleterya kalmaktadır. Bu sınıfın elinde dört milyar vardır. Çalışan nüfusun yüzde yetmişi proleterya sınıfından olmasına karşılık zenginliğin yalnızca yüzde dördünden yararlanılır. İktidar kimin elindedir. dersiniz Baylar? (64

— Verdiğiniz rakamlara bakılırsa, biz orta sınıf, emekçilerinden daha güçlüyüz, dedi Bay Asmunsen.

— Bizim güçsüzlüğümüzü ileri sürersek, plütokrasi karşısındaki gücümüzü arttıramazsınız, diye karşılık verdi Ernest. Ama daha sözüm bitmedi. Zenginlikten daha üstün ve elimizden daha büyük bir güç vardır. O da bizim gücümüz «proleteryanın gücüdür» çalışan kaslarımızda, oy atan ellerimizde, tetiğe dokunan parmaklarımızda varolan güç. Bu gücü bizden alamazlar. Bu hayata bağlı, zenginliğin üstünde ve ona boyun eğmez bir güçtür.

«Sizin gücünüz böyle değildir, her an elinizden alabilirler bu gücü. Şu sırada bile plütokrasi gücünüzü elinizden almakla uğraşıyor. Sonunda

(64) Everhard'ın verdiği rakamlar dönemin sayılı istatikçilerinden Lucien Sanial'ın verilerine uymaktadır. 1900 sayımlarına göre, nüfusun mesleklerine göre bu üç sınıf arasında dağılımı şöyleydi: Plütokrasi: 250 251; orta sınıf: 8 429 845; proletarya : 20 393 137.

bütünüyle alacak elinizden. Ve o zaman siz de orta sınıf olmaktan çıkacaksınız. Bizim yanımıza ineceksiniz. Proleter olacaksınız. Bizim gücümüzü arttıracaksınız. Sizi bir kardeş gibi bağrımıza basacağız ve insanlık davası için hep birlikte omuz omuza düşeceğiz.»

«Emeğin elinden hiç bir şey alınamaz. Ulusal gelirden payı elbise ve mobilyalara, çok ender hallerde ahım şahım olmayan evlere yatırılmıştır. Ama sizin elinizde somut bir zenginlik, yirmidört milyar var ve plütokrasi bunu sizin elinizden çekip alacaktır. Ama bu zenginliğe önce davranıp proletaryanın el koyması daha akla yakındır. Baylar, durumunuzu anlamıyor musunuz hala? Orta sınıf kaplanla arslan arasında titreyen bir kuzucuktur. Sizi biri ele geçiremezse, diğeri geçirecektir. Eğer plütokrasi sizi eline geçirirse, proletarya sonra plütokrasiyi ele geçirecektir. Bu bir zaman meselesidir.

Hatta diyebilirim ki, sizin halihazırdaki zenginliğiniz bile gerçek gücünüzü göstermez. Şu anki zengiliğinizin size sağladığı güç içi kof bir kabuktan başka bir şey değildir. Sizin «Atalarımızın yöntemlerine dönelim!» diye savaş çığlıkları atmanızın nedeni de bu güçsüzlüğü ve kofluğu içinizde duymanızdandır. Bunun doğruluğunu bir de benden dinleyin.

Çiftçilerin gerçek güçleri nedir? Bunların yüzde ellisinden çoğu, toprağı kiraladıkları ya da ipotekli oldukları için köle durumundadırlar bugün. Tröstler frigofirik nakliye araçlarına, vinç-

lere demiryollarına denizyollarına ve bütün pazarlama yollarına sahip olduğundan ya da bunları yönettiğinden, ki de aynı kapıya çıkar, geri kalanlar da aynı yolun yolcusudur. Üstelik pazarlarda tröstlerin elindedir. Çiftçilerin siyasi güçlerine gelince, az sonra, orta sınıfın genel siyasi gücünden söz ederken dokunacağım.

Tröstler, tıpkı Bay Calvin ve diğer mandraları boğdukları gibi çiftçileri de her gün daha ağır şartların altına itmektedirler. Ve her geçen gün tüccarlar da aynı felakete doğru sürüklenmektedirler. Altı ay gibi kısa bir süre içinde tütün tröstünün yalnızca New York'da dörtyüz tütün ticarethanesini yok ettiğini hatırlarsınız sanırım. Kömür madenlerinin eski sahipleri ne durumdadır şimdi? Demiryolu tröstünün antrasitli ya da ziftli bütün yeraltı zenginliklerinin ticaretini elinde tuttuğunu bilmem hatırlatmama gerek var mı? **Standart Oil Trust** (65) yirmi kadar denizyolu şirketini elinde tutmuyor mu? Yan bir işletme olan yüksek fırınlar tröstünün alanı dışındaki bütün bakır ticareti onun elinde değil midir? Bu akşam **Standart Oil'e** bağlı şirketler tarafından Birleşik Devletler'de onbin kadar yerleşme merkezi aydınlanacak ve yine bu şirketler tarafından en az o kadar yerin yeraltı ve şehirlerarası da dahil olmak üzere bütün nakil araçları işletilecek. Eskiden bu işlerle uğraşan binlerce küçük kapitalist şimdi silindiler. Siz hepiniz zamanla aynı yolu tutacaksınız.

(65) Rockefeller'le ilgili dipnota bakınız.

Çiftçilerin başına gelen küçük kapitalistlerin de başıma gelecektir; feodal bir bağımlılığa düşmek zorundadır ne yaparlarsa yapsınlar. Aynı şey serbest meslek sahipleri ve sanatkârlar için de geçerlidir. Başka adla bilinirlerse de, onlar da birer köylü durumundadırlar. Siyasetçiler de birer uşaktan başka bir şey değildir. Neden Bay Calvin, çiftçileri diğer orta sınıfla birleştirerek yeni bir siyasi parti kurmaya gecenizi gündüzünüzü veriyorsunuz? Çünkü eski partilerin yöneticileri sizin içi geçmiş düşüncelerinize metelik vermiyorlar da ondan. Ve bunu istemezler de, çünkü ,onlar plütokrasinin uşakları, köleleridir.

Serbest meslek sahiplerinin ve sanatkarların da bu rejim kölesi olduklarını söylemiştim. Başka ne olabilirler ki? En küçüğünden en büyüğüne kadar, öğretmeninden profösörüne, din adamından yayımcısına kadar hepsi plütokrasiye hizmet ederek yerlerinde tutunurlar ve tek görevleri zenginlerin aleyhine olan düşünceleri engellemekten ibarettir. Bu sınırları çiğneyenler hemen işlerinden atılır, yerlerini kaybederler; bu duruma düşenler ya proletaryanın içine girer, ya safalet içinde yaşar ya da kitle kışkırtıcıları olurlar. Kamuoyunu biçimlendiren ulusun kültürel gelişmesine uyum veren kurumların basın, kilise ve üniversiteler olduğunu unutmayın. Sanatçılara gelince, onlar da plütokrasinin az ya da çok bayağı zevklerine aracı olmaktan öte bir iş yapmazlar.

Ama, her şeye rağmen güç yalnız zenginlikle ele geçirilmez; iktidarı ele geçirmek için bir araç-

tır zenginlik. Bugün iktidar kimin elindedir? Çeşitli iş kollarında çalışan yirmi milyon mensubayla proletaryanın mı? Buna gülüyorsunuz siz bile. Yoksa çeşitli mesleğe sahip sekiz milyonluk orta sınıfın mı? O hiç değil. O halde kim yönetiyor bu hükümeti? Çalışan nüfusu çeyrek milyonu zor bulan plütokrasi yönetiyor. Aslında gerçek yönetici bu çeyrek milyon ya da değildir, onların büyük bir çoğunluğu da gönüllü muhafız durumundadır. Hükümeti yöneten plütokrasinin beyni yedi sekiz küçük gruptan oluşmaktadır. Bugün bu grupların tekvücut halinde çalıştıkları da bir gerçektir. ([66])

Bu gurupların birini, Demiryolları gurubunu anlatmama izin verin. Mahkemede halka hak

---

(66) 1907 yılına kadar ülkenin onbir gurup tarafından yönetildiği kabul ediliyordu. O yıl beş demiryolu tröstünün tek bir kartel altında birleşmesiyle bu sayı yediye indi. Mali ve siyasi örgütleriyle birleşen beş gurup şunlardı: James J. Hill, Kuzey Batı yöresi elindeydi; 2) Pensylvanie demiryolları gurubu, mali yönetmenleri Schiff'di ve New York'ta, Filadelfiya'da bir çok bankalar vardı arkalarında; 3) Hukuk danışmanı Frick, siyasi yardımcısı Odell olan merkezi yörelerin, Pasifiğin güney ve güney-batı kıyılarının ulaştırma yollarını denetleyen Herriman; 4) Gould ailesinin demiryollarındaki çıkarları; 5) Rock-Island Crowd adıyla bilinen Morse, Reid ve Leeds guruplarının oluşturduğu birlik. Rekabetten doğan bu dev işletmeler sonunda kaçınılmaz olarak birleşme yoluna gittiler.

kaptırmamak için tam kırkbin avukat kullanır. Yargıçlara, bankerlere, gazete yöneticilerine, bakanlara, üniversite üyelerine, Devlet ve Meclisin üleri gelenlerine sayısız bedava yolculuk kartları dağıtır. Başkentte ve bütün eyalet merkezlerinde, entrika yuvaları, lüks lobiler ([67]) açar ;ülkenin büyük küçük bütün kentlerinde, görevleri seçim komitelerine ve parti birliklerine girmek, jürileri ikna etmek, yargıçları satın almak ve grupların çıkarı için çalışmak olan bir avukat ve politikacı ordusu besler ([68]).

Baylar, plütokrasinin ([69]) beynini oluşturan yedi guruptan yalnızca bir tanesinin gücünü kaba taslak gösterdim size. Orta sınıfın, yani sizin

---

67) Sözümona halkın çıkarlarını korumakla görevli milletvekillerini denetlemek ve korkutmak için kurulmuş özel bir kurum.

(68) Everhard'ın bu söylevinden on yıl kadar önce New York Ticaret Odasının yayımladığı bültenden şu satırları aktarıyoruz:

«Birleşik Devletler'in çoğunda demiryolu şirketleri iktidarı ellerinde tutuyorlar. Senatörleri, milletvekillerini, yöneticileri istedikleri gibi seçtiriyor, düşürüyorlar ve Birleşik Devletler siyasetinin gerçek diktatörleridir onlar.»

(69) İşçi dünyasında doğan Rockefeller, gayret ve kurnazlığı sayesinde bilinen ilk esaslı tröstü, **Standart Oil**'i kurdu. Bu şirketin üretim fazlasına yer açmak için küçük kapitalistleri nasıl silip süpürdüğünü ve kapitalist sistemin çökmesini nasıl hızlandırdığını açıkça gösteren

yirmidört milyarlık zenginliğiniz, iktidarın yönetiminde size yirmibeş beş sentlik hak sağlamaz. İçi boş boş bir kabuktur bu ve yakında bu kabuk ta elinizden alınacaktır. Bugün bütün iktidarı elinde tutan plütokrasidir. Kanunları yapan odur

---

bir tarih sayfasını açmak zorunluluğunu hissediyoruz. David Graham Philips, zamanın radikal bir yazarıydı ve aşağıdaki yazı **Saturday Evening Post** gazetesinin 4 kasım 1902 tarihli sayısından alınmıştır. Zamanımıza kadar gelen tek nüshasıdır; ama biçimi ve muhtevasına bakılırsa büyük tirajlı gazetelerden biridir:

«On yıl kadar önce Rockefeller'in geliri, yetkili bir uzman tarafından otuz milyon dolar olarak hesaplanmıştı. Petrol endüstrisinde kar getirebilecek bütün yatırımları yaptırmıştı. Ayda iki milyonu aşkın bir para akıyordu kasasına bu işten. Parasına yatırım bulmak sorunu zorlaşıyordu. Petrol geliri gün geçtikçe artıyordu, oysa emin yatırım alanları o dönemde, şimdikinden bile sınırlıydı. Rockefeller'in petrol dışındaki alanlara iten kar arama arzusu değil, tekel mıknatısı tarafından çekilen ve giderek artan zenginlikti. Yeni yatırımlar için araştırmalar yapacak kadrolar oluşturdu işletmelerin bünyesinde. Bu kadronun başında bulunan yöneticinin yılda 125 000 dolar kazandığı söylenir.

«Petrol dışında ilk önemli atılımı Rockefeller demiryolu alanında gerçekleştirmiştir. 1895 yılında ülke demiryollarının beşte birine sahip bulunuyordu. Bugün hangilerini yönetmektedirler ya da hangilerinin sahibidirler? Birkaç milyonla ortak oldukları biri dışında New York, Batı, Doğu Kuzey demiryollarında yönetim bunların elindedir. Şikago'dan çıkan bütün yollara bunlar egemen-

çünkü Senato, Meclis, Mahkemeler ve Yasama Kurulları onun elindedir. Ve hepsi bu kadarla kalmamaktadır. Kanunun ardında, onu uygulayacak güç gereklidir. Bugün plütokrasi kanun yapmakta ve bunu uygulamak için polisi, orduyu, do-

---

dir. Pasifiğe kadar uzanan bütün yol ağlarını bunlar denetler. Şu sıra Bay Morgan'ı bu kadar güçlü kılan da onların oylarıdır. Ama bu arada belirtmek yerinde olur ki, Bay Morgan'ın oylarına duyduğu ihtiyaçtan fazlasını onlar Bay Morgan'ın beynine duymaktadırlar. Bu iki gücün birleşmesi geniş anlamda bir «çıkar birliği» oluşturmaktadır.

«Ama demiryolları bu altın selini, yalnız başlarına yutamıyorlardı. Rockefellerin geliri ayda, beş, altı milyondan yılda yetmişbeş milyona kadar ulaştı. Petrol bütünüyle onun için kâr oldu. Gelirin tekrar yatırıma dönmesi de bir kaç milyon gibi küçük sayılacak kârlar getirmeye başladı.

«Rockefeler'ler gaz ve elektrik sanayii, gelişip yatırım kaldırabilecek bir duruma erişince, bu alanlara da el attılar. Ve şimdi, Amerikan halkının büyük bir kısmı, hangi aydınlatma aracını kullanırsa kullansınlar, Rockefeller'lerin zenginliğine katkıda bulunurlar. Sonra çiftlik ipotek etmeye başladılar. İpoteklerinden kurtulabilen çiftçiler olursa gözleri yaşlanacak kadar sevinirmiş Rockefeller Bu, gelecek yıllarda emin bir gelir sağlayacak sekiz milyonun kapısına yığılıp yeni bir yatırım alanı bulmaya zorunlu kılması demektir. Bu beklenmedik durum, çocuklarına, torunlarına, torunlarının torunlarına petrol sanayiinde yatırım alanları garanti etmek isteyen ve hazımsızlıktan yakınan bir adam için ağır bir darbeydi....

nanmayı ve nihayet milisi, yani sizi, seni, hepimizi elinin altında tutmaktadır.»

Bundan sonra tartışma pek uzun sürmedi, az sonra konuklar masadan kalktılar. Sakin ve boyuneğmiş bir halleri vardı, kısık sesleriyle izin isterken. Seyrettikleri gelecek hayali karşısında

---

«Rockefeller'ler bundan sonra demir, kömür, bakır, kurşun madenlerine; tramvay işletmelerine, Devlet ve belediye tahvillerine, deniz yollarına, buharlı gemilere telgraf şirketlerine, arsa işlerine, otel, han yapımına, hayat sigortalarına ve bankacılığa el attılar. Kısa bir süre sonra milyonlarının girmemediği tek bir sanayi alanı kalmadı....

«Rockefeller'lerin bankası National City Bank Birleşik Devletler'in en büyük bankasıdır. İngiltere Bankası ve Fransız Bankası'ndan başka onu geçen yoktur dünyadaki bankaların arasında. Kasa girişi günde ortalama yüzmilyon civarındadır ve Wall Street değer borsasına ve Devlet eshamı borsasına egemendir. Ama bu, bir dizi Rockefeller bankasının ilk halkasıdır. Ülkenin bütün para merkezlerinde kurulmuş çok büyük ve etkili bankaların dışında yalnız New York'ta ondört banka ve konsorsiyuma sahiptir.

« Rockefeller **Standart Oil**'in hisse senetlerini dörtyüz beşyüz milyon kur değeri olan bir parayla elinde tutmaktadır. Çelik Tröstünde ve Batı Demiryolları tröstünde yüz milyon doları, bir diğerine elli milyonu olduğu ve insanın beynini yoracak kadar bir tasnif sonunda yatırımların uzayıp gittiği görülmektedir. Geçen yılki geliri yüz milyona varmıştı. Rothschild ailesinin bütün fertlerinin toplam geliri bunu aşar mı, bilinemez. Ve geliri durmadan büyük sıçramalarla artmaktadır.»

hâla dehşete kapılmış gibiydiler.

Durumun çok vahim olduğu belli, dedi Bay Calvin giderayak Ernest'e. Sizin bunu tasvir edişinizde söylenecek bir şey bulamıyorum. Sizle yalnızca orta sınıfı ölüme mahkûm ettiğiniz noktada ayrılıyoruz. Biz yaşayacağız ve tröstleri de devireceğiz...

— Ve atalarınızın yöntemlerine döneceksiniz, diye onun adına cümlesini tamamladı Ernest.

— Elbette. Bizim bir anlamda makine kırıcılar olduğumuzu ve bu yapacağımızın bir saçmalık olduğunu biliyorum ama plütokrasinin böylesine makinalaşmasından sonra hayat bize zaten saçma görünmektedir. Ne olursa olsun bizim makineleri kırmamız imkân alanında bir şeydir oysa sizin sosyalizm hayaliniz yalnızca bir düştür. Biz sizin peşinizden gelemeyiz.

— Sizi birkaç sosyolojik evrim kavramını öğrendikten sonra görmek isterdim, diye karşılık verdi Ernest kaygılı bir sesle, elini sıkarken. Sizi ve sizinkileri... Bir çok uyuşmazlık kendiliğinden kalkardı ortadan böylece.

GİRDAP

İş adamlarının toplandığı o akşamdan sonra korkunç olaylar birbirini izledi. Ve küçük üniversite kentinin sükunetinde geçmiş zavallı küçük hayatım kişisel serüvenlerimle dünya olaylarının girdabına sürüklendi. Beni bir ihtilalcı yapan Ernest'e olan tutkum muydu, yoksa içinde yaşadığım toplumu değerlendirdiğim yeni dünya görüşüm müydü, bilemeyeceğim. Ama bir devrimci oldum ve kendimi üç ay önce varlığına bile inanamayacağım bir olay karmaşası içinde buldum. Hayatımın kargaşalarıyla büyük toplumsal buhranlar aynı zamana denk geldi.

Önce babam Üniversiteden uzaklaştırıldı. Uzaklaştırıldı dediysem, istifaya zorlandı, hepsi bu, Babam bu olaya üzülmedi, hatta sevindi bile. Özellikle «Ekonomi ve Eğitim» adlı kitabının yayınlanmasından sonra onu uzaklaştırma çabalarının yoğunlaşması, savının doğruluğunu kanıtlıyordu. Kamu eğitiminin kapitalist sınıf tara-

fından yönetildiği iddiasına bundan güzel delil bulunabilir miydi?

Ama bu kanıt hiç bir zaman gün ışığına çıkamadı; kimse onun Üniversiteden çekilmek zorunda bırakıldığını öğrenemedi. Öyle önemli bir bilgindi ki, istifaya zorlandığı haberi bütün dünyada yankılar uyandırabilirdi. Gazeteler ona övgüler yağdırdılar ve bütün zamanını bilimsel araştırmalara verebilmek için öğretim üyeliğinden çekilme kararını da kutladılar.

Babam önce bunlara gülüyordu, sonra öfkelendi. Bunun peşinden kitabının yok edilmesi geldi. Bu yok etme öylesine bir gizlilik içinde yürütülmüştü ki, önceleri hiç bir şey anlamadık. Eserin ülkede yayımlanması bazı çevrelerde hemen heyecanlar doğurmuş ve babam kapitalist basın tarafından kibar bir dille yerilmişti : Bu yazılarda genel tema sosyoloji gibi bilmediği ve kısa bir süre içinde yolunu kaybedeceği bir bilim dalında çalışma yapmak için böylesine büyük bir bilginin yerini kaybetmesinden duydukları üzüntüydü. Bir hafta kadar böyle geçti. Babam kapitalizmin duyarlı bir noktasına dokunduğunu söylüyordu gülerek. Sonra birden gazetelerde, eleştiri dergilerinde babam ve eseri hakkında tek bir söz yayınlanmaz oldu ve kitap piyasada hızla yokoldu. Kitapçılarda bir tane olsun bulunamıyordu. Babam yayımcısına mektup yazıp sordu, kurşun kalıpların yanlışlıkla bozulduğu karşılığını verdiler. Uzun ve üzücü bir mektuplaşmanın sonunda, yayımcı eseri bir daha basamayacağını ve kitap

üstündeki bütün haklarından caymaya hazır olduğunu bildirdi.

— Ülkede buna parmağını dokunduracak tek bir yayımevi bulamazsınız, dedi Ernest. Sizin yerinizde olsam, hemen sığınağa çekilirdim. Demir Ökçe'nin sizin için tasarladıklarının başlangıcı bu.

Ama babam herşeyden önce bir bilim adamıydı ve bu kadarla sonuca ulaşamazdı. En küçük ayrıntısına kadar inmeden deney, deney sayılmazdı onun gözünde. Bu yüzden bütün yayımcıların kapılarını çaldı ama bin dereden su getirerek hiçbiri kitabı yayımlamaya yanaşmadı.

Eserinin yok edildiğine kesin olarak inanınca babam bunu kamoyuna duyurmaya çalıştı ama basınla olan ilişkilerinden bir sonuç çıkmadı. Bir çok muhabirin izlediği sosyalistlerin bir siyasi toplantısında kendini içine gömdükleri sessizlik örtüsünü kaldıracağını sandı. Ayağa kalktı ve bu düzenbazlığın hikayesini olduğu gibi anlattı. Ertesi sabah gazeteleri okurken önce gülmeye başladı, sonra büyük bir öfkeye kapıldı, ama öyle sinirlere iyi gelir diye nitelendirdiği türden değildi bu gülme ateş püskürüyordu. Gazetelerde kitabından tek bir söz edilmiyor, ama konuşması ustaca başka bir kalıba sokularak, cümle ve sözcüklerin arasındaki bağları koparıp bir kışkırtma söylevine dönüştürülüyordu. Bu konuşma içindeki bir örnek özellikle anılmaya değer. Babam konuşmasında «sosyal devrim» diye bir deyim kullanmış ama muhabir bu deyimin yalnızca devrim sözcüğünü almıştı. Bu haber Associated Press ara-

cılığıyla dört bir yana yayımlanınca ülkenin her tarafından babamı suçlayan tepkiler yükselmişti. Artık babama bir anarşist, bir nihilist gözüyle bakıyorlardı. Ellerinde meşaleler, bıçaklar, bombalar, dinamitler tutan vahşi ve sefil bir çetenin başında babamı kızıl bir bayrak dalgalandırırken tasvir eden karikatür ünlenmişti.

Basın, babamın kışkırtıcılık yaptığını ileri sürerek aleyhine korkunç bir kampanya açtı. Sövgülerle dolu ve babamın aklî çöküntüye uğradığını ileri süren uzun uzun başyazılar yayımlandı. Ernest kapitalist basının eski bir taktiği olduğunu söyledi bunun : Kapitalist basın, orta sınıfın uyanmasını engellemek ve onların proletarya saflarına geçmememeleri için korkutmak amacıyla, bütün sosyalist toplantılarına konuşulanları, bildirileri yumuşatmak ve tahrif etmek için muhabirler gönderirmiş. Ernest, babama mücadeleyi bırakıp, emin bir köşeye çekilmesi için çok ısrar etti.

Bu arada sosyalist basın savaşı bırakmamış ve gazete okuyan bütün işçi sınıfı bu sayede kitabın yok edildiğini öğrenmişti; ama bu haber emekçi kesiminin dışına taşamadı. Bunun ardından, büyük bir sosyalist yayımevi olan «Akla Çağrı» babamla eserin yayımlanması konusunda anlaştı. Babam buna çok sevindi ama Ernest çok şaştı.

— Bilinmiyenin eşiğinde olduğumuzu hatırlatayım bir defa daha, dedi. Etrafımızda bir takım korkunç, esrarengiz olaylar oluyor. Nasıl bir

şey olduklarını bilmiyoruz ama varoldukları mutlak. Toplumu temelinden sarsacak olaylar bunlar. Hiç sormayın, nasıl olduğunu bende bilmiyorum. Ama bu erime içinde bazı şeyler biçimlenecek, billurlaşacak. Sizin kitabınızın yok edilmesi olayı, bu konuda kulağımıza kadar gelebilen tek örnektir. Kimbilir bunun gibi kaç kitap daha yok edilmiştir? Bilmiyoruz, öğrenemeyiz de. Koyu bir karanlık içindeyiz. Bundan sonra sosyalist yayımevlerinin ve basının da yok edilmesini bekleyebilirsiniz. Hem eli kulağındadır. Elimizi kolumuzu bağlayacaklar.

Ernest olayların nabzını diğer sosyalistlerden daha sağlıklı bir biçimde ölçüyordu. İki gün sonra ilk olay patlak verdi. «Akla Çağrı» proletarya tarafından okunan ve ortalama satışı yediyüzelli bin civarında olan haftalık bir dergiydi. Ayrıca, sık sık tirajı iki ile beş milyon arasında değişen özel sayılar yayımlıyordu; bu derginin etrafında toplanmış küçük emekçi ordusu tarafından gönüllü olarak satın alınıyor ve dağıtılıyordu. İlk darbe bu yayımlara indirildi ve bu da çok ağır bir darbe oldu. Posta idaresi keyfi bir kararla dağıtımını olağan gazete çarklarıyla yapmadığını ileri sürerek, bundan böyle bu yayımların posta trenlerine alınmayacağını bildirdi.

Bir hafta kadar sonra Ulaştırma Bakanı gazetenin kışkırtıcı olduğuna karar verip bütün nakil araçlarının bu gazeteyi taşımasını yasakladı. Sosyalist propaganda için çok ağır bir darbeydi bu. «Akla Çağrı» umutsuz bir durumda bulunu-

yordu. Ekspres trenler şirketi aracılığıyla yalnızca abonelerin eline gazetelerin ulaştırılması planlandı, ama şirket bu işe de yanaşmadı. Bu tam canalıcı bir darbe olmuştu. Ama «Akla Çağrı» kitap yayımını durdurmak niyetinde değildi. Babamın yirmibin kitabı mücellitte, geri kalanları da baskıdaydı. Bir akşam nereden çıktığı bilinmeyen bir gurup serseri, ellerinde amerikan bayrakları, milli marşlar söyliyerek «Akla Çağrı»nın merkezine girip bütün baskı atölyelerini ateşe verdiler. Sağlam tek bir şey kalmadı.

Oysa Kansas yöresinin en sakin kasabasıydı Girard ve tek bir işçi hareketi olmamıştı o güne kadar. «Akla Çağrı» sendikaların belirttiği düzeyin üstünde ücret ödüyordu işçilerine. Bir sürü erkek ve kadın burada çalıştığı için, kasabanın en büyük ekmek kapısı kabul ediliyordu. Yayımevini basan çapulcular Girard'lı değildi. Sanki yerden biter gibi bir anda ortaya çıkmışlar ve işlerini görür görmez yine bir anda ortalıktan kaybolmuşlardı. Ernest olup bitenlerde yakın geleceğin karanlığını seziyordu.

— Kara yüzler (70) Birleşik Devletler'de örgütlenme girişimindeler. Bu daha başlangıcı, yakında daha kötülerini de göreceğiz. Demir Ökçe azıtıyor.

---

(70) Rus İhtilalinde ortadan kaldırılan mutlakiyetçiler tarafından örgütlenen gerici çetelerdi Kara Yüz'ler. Bunlar devrimci kuruluşlara saldırıyorlardı; ayrıca baştakilere Kazakları çağırmak fırsatı vermek için baş kaldırır, bu arada özel mal mülkü de yakar yıkarlardı.

Babamın kitabının serüveni de böylece noktalanmış oluyordu. Bunu izleyen günlerde Kara Yüzler'in adını sık sık duyacaktık. Diğer sosyalist basın organlarının ya posta İdaresi tarafından dağıtımları yapılmadı ya da Kara Yüzler tarafından tesisleri yakılıp yıkıldı. Bu arada doğal olarak ülkenin gazeteleri egemen sınıfların siyasetini savunuyor, saldırıya uğrayan basın yerilip, lanetlenirken Kara Yüz'ler gerçek vatanseverler ve toplumun kurtarıcıları olarak tanıtılıyordu. Bu haberler öylesine inandırıcıdı ki iyi niyetli din adamları bile vaazlarında Kara Yüz'leri övüyor, şiddetin gerekliliğini ileri sürüyorlardı.

Tarih çok çabuk yazılıyordu. Güz seçimleri yaklaşıyordu; Ernest Sosyalist Parti tarafından milletvekili adayı gösterilmişti. Seçilme şansı yüksekti. San Fransisko tramvay grevi kırılmıştı, ardından araba sürücüleri grevi de... Örgütlü emekçiler için bu iki yenilgi felaketin habercisiydi. Deniz Birliği Federasyonu ve Yapım İşçileri Sendikası da araba sürücülerinin grevini sonuna kadar desteklemişler ama bu korkunç yenilginin önüne geçememişlerdi yine de. Kanlı bir grev olmuştu. Polis kalın sopalarıyla bir çok emekçiyi öldürmüş, bir makineli tüfeğin de işe sokulmasıyla ölü işçilerin listesi uzamıştı.

Bunun sonucu, emekçilerin karamsar ama öç almakla kararlıydılar. Kendi seçtikleri alanda yenilgiye uğrayınca şimdi siyaset alanında bunun acısını çıkarmaya çalışacaklardı. Kendilerine bu mücadelede güç veren sendikalarını destekliyor-

lardı. Ernest'in seçilme şansı her geçen gün artıyordu. Her gün yeni bir birliğin sosyalistleri desteklemek kararı aldığını bildirir bir haber ulaşıyordu. Bunların arasında Mezar Kazıcıları Yardımcıları ve Kuş Tüycüleri sendikalarının adlarına rastlayınca Ernest bile gülmekten kendini alamadı. Emekçiler giderek daha kararlı oluyorlardı. Sosyalist toplantılarına hırslı bir heyecanla koşuyor, diğer partilere bağlı siyasetçilerin sözlerini kulak arkası ediyorlardı. Bu siyasetçiler genellikle bomboş salonlarda söylevlerini veriyor ve bu salonlar bazen dolu olsa bile dinleyiciler konuşmayınca öyle ters davranıyorlardı ki çoğu zaman polisin yardımına gerek duyuluyordu.

Tarih giderek daha hızlı yazılmaya başlamıştı. Halihazırdaki ve yakın gelecekteki olayların şiddetinden gerili bir teli andırıyordu hava. Ülke tüketilemeyen üretim artığının dışarıya satılmasının giderek zorlaştığı on yıl kadar bolluktan sonra şimdi buhranlı bir döneme giriyordu ([71]). Fabrikalar çalışma saatlerini en alt sınıra indirmişlerdi: büyük fabrikaların çoğu ellerindeki stokların erimesini sağlamak için işi durdurmuştu. Ve her tarafta ücretler düşürülüyordu.

Bu arada başka büyük grev daha kırılmıştı. İkiyüzbin makine işçisi beşyüzbin metal işçisinin de desteğiyle giriştiği Birleşik Devletleri sarsan

---

(71) Kapitalist rejimde bu tür buhranlar saçma olduğu kadar kaçınılmazdır da. Mülkiyet beraberinde sefalet de getirir. Harcanamayan aşırı kazançlardan oluyordu bu.

en kanlı grevden yenik çıkmışlardı. Patronların örgütlediği grev kırıcı taburlarla yapılan düzenli muharebelerden sonra (72) Kara Yüz'ler başka başka yerlerde ortaya çıkarak özel mülkleri yağmalamaya başlamıştı; bunun sonucunda Birleşik Devletler'in beşyüzbin kişilik düzenli ordusu durumu düzeltmek için grevlerin üstüne sevkedildi. Emekçi liderlerinden bir çoğu öldürüldü, diğerleri hapse mahkum edildi, binlerce basit işçi ağıllara kapatılarak askerler tarafından işkencelere uğratıldı (73).

---

(72) Adları dışında, amaçları ve kuruluşları bakımından grev kırıcılar kapitalistlerin özel askerleri idi. Son derece örgütlü ve silahlı olan bu grev kırıcılar ülkenin neresinde bir grev patlak vermişse ya da bir fabrikatör tarafından işçiler işlerinden atılmışsa hemen özel trenlerle oraya yollanırlardı. Ancak böylesine olağanüstü bir dönem, grev kırıcıların önemli başkanlarından olan Farlay gibi birini Amerikan siyaset sahnesine çıkarırdı. Bu adam 1906 yılında 2500 kişilik silahlı bir ordunun başında New York'tan San Fransisko'ya, trenle, araba sürücülerinin başlattığı grevi kırmak için gelmişti. Bu, ülkenin kanunlarına aykırı bir davranıştı. Aynı işi gören binlercesi gibi Farlay'in de cezasız kalması zamanın adalet mekanizmasının plütokrasinin kulluğunu yaptığını göstermesi bakımından ilginçtir.

(73) İdaho'da ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında patlak veren bir maden işçileri grevi sırasında, bir sürü grevci bölük bölük ahıllara kapatılmıştı. Bu uygulama yirminci yüzyılda daha geniş ölçülerde rağbet bulmuştur.

Refah yıllarının bedeli ödeniyordu artık. Bütün pazarlar mal bolluğundan çöküyor ve fiyatların hızlı düşüşü yanında ücretlerin düşüşü başdöndürücüydü. Sanayi alanının mücadeleleleriyle ülke baştan aşağı çalkalanıyordu. Her yerde emekçiler greve gidiyordu; zaten greve gitmeseler patronlar onları dışarı atıyordu. Gazeteler şiddet ve kanlı haberlerle doluydu. Hemen her taşın altından Kara Yüz'ler çıkıyordu. İsyan, kundaklama, tahrip, işte onların görevleri bunlardı. ve büyük bir sevinçle yapıyorlardı bu işleri. Kara Yüz'lerin eylemleri yüzünden düzenli ordular olağanüstü duruma geçirilmişti. (74) Bütün kentler ve kasabalar kışlalara dönmüştü ve emekçiler köpekler gibi öldürülüyordu. Her geçen gün çiğ gibi büyüyen işsizler ordusundan grev kırıcı birler kuruluyor sendikalar bunların saldırısını de-

---

(74) Bu yöntemin kendi değil adı Rusya'dan alınmıştır. Kapitalizmin gizli ajanlarının bir aşaması olan Kara Yüz'ler ondokuzuncu yüzyıl işçi mücadelelerinde ilk defa ortaya çıkmıştır. Bu su götürmez bir gerçektir. Zamanın Çalışma Bakanı olan Carroil D. Wright «Emek Kavgaları» adlı eserinde «büyük grevlerin çoğunda şiddet hareketlerini teşvik eden işverenlerdir» diye yazar. Satamadıkları malı elden çıkarıncaya kadar kendi istekleriyle grev başlatmışlardır. Demiryolu grevleri sırasında başıbozukluğu iyice arttırmak için patron ajanları tarafından vagonlar bile yakılmıştır. Kara Yüz'ler de bu tür gizli ajanlardan doğmuştur. Bunlar da zamanla oligarşinin korkunç silahı ajan provakatörler haline gelmişlerdir.

fedebildikleri zaman karşılarında askeri birlikleri buluyor ve bunların karşısında ezilip gidiyorlardı. Üstelik bir de milis vardı. Bugüne kadar milis hakkındaki gizli kanuna başvurmak zorunluğu duyulmamıştı. Sonunda, bu tedhiş döneminde düzenli ordular hükümet tarafından yüzbin kişi daha arttırıldı.

Emekçiler hiç bir zaman böyle korkunç bir cezaya uğramamışlardır. Bu defa bütün büyük patronlar, kodamanlar, mücadeleyi yürüten kapitalist dayanışmasına katıldılar. Bu birlikler gerçekte orta sınıf mensupları tarıfından kurulmuştu. Hayatın korkunç zorluğu ve yıkılan pazarların yarattığı darlığın altında Finans Kapitalin koca beyleri tarafından desteklenen bu adamlar emekçileri kesin ve ağır bir bozguna uğrattılar. Bu birlik olağanüstü güçlüydü, ama bunun aslanla kuzu dayanışması olduğunu anlamakta gecikmeyecekti.

Emekçi sınıfı kana susamış bir halde öcünü almaya çabalıyordu, ama bitkindi. Onların çözülüşü de buhranı dindirememişti. Oligarşinin en güçlü kurumları olmasına rağmen bankalar bile kredileri kesmişlerdi. Walt Street (75) gurubu mal pazarını öyle bir girdaba soktu ki, mal fiyatları sıfıra yaklaştılar. Bu bozgunların ve yıkıntıların üstünde sarsılmaz, kayıtsız ve kendinden

(75) Eski New York'ta bir sokak adı. Borsa burada bulunuyordu ve saçma bir yapıya sahip toplum burada ülkenin bütün sanayileri üstüne gizlice hileler yapılmasına izin veriyordu.

emin Oligarşi yükseliyordu. Bu sakinlik ve güven, korkutucu bir şeydi. Amacına ulaşmak için yalnız kendi geniş kudretini değil Birleşik Devletler'in bütün hazinesini buyruğunda kullanıyordu.

En büyük sanayiciler orta sınıfa sırtlarını çevirmeye başlamışlardı bile. Emekçilerin dayanışmasını önlemek için birlikte mücadele ettikleri küçük sanayicileri boğmaya başlamışlardı. Bu küçük sermayelerin ve işletmelerin çöküşü tröstleri daha da güçlendiriyordu. Güçlü oldukları kadar savaşçıydılar da. Durmadan anlaşmazlıkları körüklüyorlardı çünkü kargaşalıklardan kazanç sağlamayı yalnız onlar biliyorlardı. Hem de dev kazançlar sağlamayı! Patlak vermesi için çaba harcadıkları kasırgaya kafa tutacak kadar güçlü olduklarından, kendileri de bir kasırga gibi esiyor ve bütün bulduklarını yağma ediyorlardı. Bütün değerler inanılmaz ve acınılacak bir hızla çöküyor ve tröstler de egemenliklerini inanılmayacak büyük boyutlara sahip alanlara yayılıyorlardı. İşletmeleri, ortak sınıfın sürekli zararına olarak yeni yerler ele geçiriyorlardı.

Böylece 1912 yazı orta sınıfın gözle görülür bir cinayete kurban gitmesine tanık oldu. Plütokrasinin indirdiği darbenin hızına Ernest bile şaştı. Başını karamsarca sallayarak güz seçimlerinden umutsuz olduğunu söylüyordu.

— Seçimler gereksiz, diyordu, biz daha önceden yenik düştük. Demir Ökçe karşımızda. Ben oylarla, barışçıl bir zafer umudu beslemiştim. Yanılmışım, haklı olan Wickson'muş. Elimizdeki bir kaç hakkı da çekip alacaklar. Demir Ökçe bi-

zi ezecek; emekçi sınıfının plütokrasiye karşı bir ihtilal yapmaktan başka bir umudu kalmıyor. Zafere mutlaka ulaşacağız, ama bunun bize nelere malolacağını düşündükçe titremekten kendimi alamıyorum.

Bundan sonra Ernest bütün umudunu ihtilal bayrağına bağladı. Bu konuda partisinden daha ileri düşünüyordu. Ama sosyalist arkadaşları onu izleyemiyor ve zaferin seçim yoluyla kazanabileceğinde ısrar ediyorlardı. Yedikleri darbelerden korktuklarından soğukkanlı olmalarından ya da cesaretleri olmadığından değil güç inanır insanlar olduklarından Ernest'e karşı duruyorlardı. Oligarşinin yürüttüğü hareketi ciddiye almalarını durmadan tekrarlamasına rağmen, Ernest peşinden gelmelerini sağlayamıyordu. Onları heyecana sürüklüyordu ama arkadaşlar güçlerinden son derece emindiler. Onların sosyal evrim teorilerinde oligarşiye yer yoktu, bu yüzden varolamazdı.

— Sizi meclise göndereceğiz, herşey yoluna girecek, dediler gizli toplantılardan birinde.

— Peki beni meclisten atıp bir duvar kenarında beynime kurşunu sıktıklarında ne yaparsınız? diye soğuk bir sesle sordu Ernest.

— Bütün gücümüzle ayaklanırız, diye on kadar ses bir ağızdan karşılık verdi.

— O zaman kendi kanınız içinde yüzersiniz, dedi Ernest. Sizin nakaratınızı orta sınıf okuyordu bir zamanlar. Peki kudreti ve haşmetiyle nerede şimdi o?

BÜYÜK SERÜVEN

Bay Wickson babamla buluşmaya çalışmamıştı. San Fransisko'ya giden motorda bir rastlantı sonucu karşılaşmışlardı; uyarısının da önceden tasarlanmış bir şey olmadığı ortaya çıkıyordu böylece. Karşılaşmasalar böyle bir uyarı da onun tarafından yapılmamış olacaktı. Ama öyle ya da böyle, sonuç değişmeyecekti. Babam eski ve sağlam bir geleneği olan Malfower ([76]) ailesine mensuptu ve hiç yalan söyleyemezdi.

— Ernest haklıymış, dedi daha eve adımını atar atmaz. Gerçekten olağanüstü bir insan. İngiltere Kralı ya da Rockefeller'le evlenseydin Ernest'le evlenmekle bana verdiğin mutluluğu tattıramazdın.

---

(76) Yeni Dünyanın keşfinden sonra Amerika'ya adam taşıyan ilk gemilerden birinin adıydı. Uzun bir süre bu gemiyle gelenlerin soyları atalarıyla öğündüler. Ama yüzyıllar geçtikçe bu değerli kan öylesine dağıldı ki, herhalde şimdi her Amerikalının damarlarında bu kandan bulunmaktadır.

— Ne oldu? diye sordum kaygıyla.

— Oligarşi bizi ezmeye hazırlanıyor, wickson bunu açıkça ima etti. O zenginlikte bir adam için gereğinden fazla kibardı. Tekrar üniversiteye dönmemi önerdi bana. Düşünebiliyor musun, wickson gibi adi bir soyguncu, Devlet Üniversitesinde ders verip vermemem konusunda yetkiye sahip! Daha göz kamaştırıcı bir başka önerisi de oldu: Kurulması tasarlanan büyük bir bilim enstitüsünün başkanlığını yapmamı istedi. Öyle ya, Oligarşi şu ya da bu yolla üretim artığından kurtulmanın yollarını arayacaktır öyle değil mi? Sonra şöyle devam etti wickson: «Şu kızına aşık o sosyaliste ne dediğimi hatırlayabiliyor musunuz? işçi sınıfını ayaklarımızın altında ezeceğimizi söylemiştim. Ve bunu yapacağız da, size gelince, bir bilgin olarak benim size karşı derin bir saygım vardır, ama proletaryayla aynı yazgıyı paylaşmak niyetindeyseniz, gerisine karışmam. Benim diyeceklerim bu kadar» Bunları söyledikten sonra arkasını döndü, yürüdü gitti.

Bu olaya kendine anlattığımda Ernest'in karşılığı:

— Öngördüğünüz tarihten önce evlenmek zorunda olduğumuzu gösteriyor bu, oldu.

Bu akıl yürütmenin mantığını hemen sezemedim ama anlamam için kısa bir sürenin geçmesi yetti. Sierra İplik fabrikalarının üç aylık kâr payları dağıtımı o günlere raslamıştı. Daha doğrusu o günlerde olmalıydı ama babama hiç bir şey gönderilmedi. Birkaç gün bekledikten sonra sekreterliğe bir mektup yazdı. Hemen gelen karşı-

lıkta şirket defterlerinde babamın hissesi olduğuna dair en küçük bir kayıda rastlanmadığı bildiriliyor ve kibar bir dille açıklayıcı bilgi isteniyordu.

— O herife istediği açıklayıcı bilgileri vereceğim, diye öfkeyle söylendi babam. Bir bankanın kasasında duran hisse senetlerini almak için evden fırladı.

Geri döndüğünde, paltosunu çıkarmasına yardım ederken:

— Ernest olağanüstü insanmış, diyordu. Yine söylüyorum, genç sevgilin olağanüstü bir çocuk.

Ernest'ten böyle söz ederken, ardından bir takım felaketleri haberleyeceğini öğrenmiştim artık.

— Beni ayaklarının altına aldılar bile. Hisse senedi falan yok: Kasayı bomboş buldum. Ernes'le en kısa zamanda evlenmemiz gerekli.

Ne olursa olsun bilimsel yöntemleri bırakmayan babam, davacı oldu, şirket yöneticilerini mahkeme önüne çıkarmayı başardı ama muhasebe defterlerini denetletemedi. Mahkemeleri Sierra yönetiyordu, o değil. Bu herşeyi açıklamaya yetiyordu. Mahkeme davanın düşmesine ve haksız şikayetçinin cezalanmasına karar verdi.

Olup bitenlerin üstünden yıllar geçtiği için babamın nasıl yenik düştüğü gözümün önünde canlandığında gülebiliyordum. San Fransisko'da, bir sokakta wickson'la karşılaşınca, kendini tutamamış, alçak demiş. Kışkırtıcılık suçundan para cezası ödemeye mahkum edildi, ancak bir; da-

ha böyle bir şey yapmayacağına söz verince salınıverildi. Bu, babam için de öyle gülünç bir olaydı ki kahkahalarla gülmekten kendini alamıyordu. Ve yöre basınında da dehşetli bir gürültü koptu. Sosyalizm taraftarlarına musallat olan bir şiddet mikrobundan uzun söz ediliyor ve bunun en canlı örneği olarak babam gösteriliyordu. Bir çok gazete de, söz birliği etmişçesine bilimsel çalışmaların zekasını zayıflattığını ileri sürüyor ve babamı bir akıl hastanesine kapatmanın gerekli olduğu savını benimsediklerini hissettiriyorlardı. Bunlar kulak arkası edilecek yazılar değil, yaklaşan bir felaketin habercisiydiler. Bereket babam bunu sezecek kadar akıllı bir adamdı. Piskopos Morehouse'nin başına gelenler ortadaydı ve babam da nasıl davranmasını gerektiğini anlamıştı. Üstüne yağan haksızlık tufanı karşısında sesini bile çıkarmadı. sanırım bu sabrı düşmanlarını bile şaşırmıştır.

Bundan sonra sıra, oturduğumuz yuvaya geldi. Bir ipoteğin süresinde ödenmediği söylenerek evimize el konuldu, biz de çıkmak zorunda kaldık. Tabii böyle bir ipotek yoktu: Arsa bütünüyle peşin olarak satın alınmış, yine ev de borçlanılmadan yaptırılmıştı. Kurallara ve kanuna uygun, bir süre tarafımızdan belirli vadelerde ödeme yapıldığını gösterir yazısı ve gerekli imzaları bulunan bir ipotek senedi yaratılıvermişti, Babam buna da sesini çıkarmadı; gelirlerine el koydukları gibi evini de alıyorlardı. Yardımımıza koşabilecek kimse yoktu. Toplum mekanizması onu mahvetmeye kararlı insanların ellerin-

de bulunuyordu. Babam ne de olsa bir felezof sayılacağından herşeyi geniş yüreklilikle karşılıyordu.

— Yok olmaya mahkumum ben artık, diyorbu bana. Ama bu yüzden elimden geldiği kadarını kurtarmaya çalışmaktan geri durmamam gerek. Kemiklerim artık çok zayıf ve aldığım ders beni bitirdi. Allah bilir ama son günlerimi bir ihtiyarlar yurdunda geçirmeyi hiç istemiyorum.

Bu uzun bir süredir piskopos Morehouse'den söz etmediğimi hatırlattı bana. Ama daha önce evlenmemi anlatmalıyım. Bir dizi büyük olayın yanında önemsiz sayılacağından bir kaç sözcükle geçiştireceğim.

— Artık gerçek proleter olduk, dedi babam evden atıldığımızda. Bazen şu müstakbel kocanın emekçi kitlesini çok iyi tanımasını kıskanıyordum ama artık ben de, hem de içinde yaşayarak tanıyabileceğim.

Babamın kanında yer etmişti serüven tutkusu ve başımıza gelen felaketi neredeyse sevinçle karşıladı diyebilirim. Ne öfke ne de acılık vardı yüzündeki ifadede. Öç düşünmeyecek kadar felezof ve sade, bırakmak zorunda kaldığımız rahatlığı aramayacak kadar da manevi dünyaya ağırlık veren bir insandı. San Fransisko'da, Market Street'in güneyindeki aşağı mahallede dört odalı sefil bir eve taşınmamızı da birinci sınıf beyninin açık görüşü ve gerçekçiliğiyle dengelenen bir sevinç ve heyecanla karşıladı. Burada değerleme ve çözümleme yanılgılarına düşme tehlike-

si olmadan çalışmasını sürdürebilirdi. Gelenek ve alışkanlıkların doğurduğu değerleri önemsemezdi. Saygı duyduğu ve tanıdığı yalnızca matematik ve bilimsel değerlerdi. Babam da eşine rastlanmaz bir insandı: Ancak büyük insanlara özgü bir zekası ve ruhu vardı. Bazı yönleri, hayatımda tanıdığım en büyük insan olan Ernest'ten bile üstündü.

Yaşantımızdaki bu değişiklik beni bile rahatlatmıştı, belki de boyutlanan Oligarşiyle birlikte aleyhimize yürürütülen iftira ve aşağılama kampanyasından kurtulmamızın sevinciydi bu. Bana da bu yeni hayat, bir serüven hem de bir aşktan doğduğu için serüvenlerin en büyüğü olarak görünüyordu. Servetimizi kaybedişimiz evliliğimizi daha da çabuklaştırmıştı ve San Fransisko'nun aşağı mahallesi Pell Street'e küçük eve gelin olarak ilk adamımı attım böylece.

Ve bütün bunlardan geri kalan tek şey Ernest'e tattırdığım mutluluktu. Onun fırtınalı hayatına kışkırtıcı bir unsur olarak değil barış ve huzur verici bir güç olarak girmiştim. Onun aldığı aşk armağanı buydu, benimkiyse bu uğraşta ledeki sefaleti unutturmak ya da bir sevinç ateşi yakmaktan büyük bir zevk olabilir miydi benim için?

Bu sevgili bıkkın gözler! Hayatını başkalarına adamıştı. Kahramanlık ölçüsüydü bu, onun için. Savaşçı ruhuyla, döğüşçü vücuduyla ve kartal zekasıyla bana bir şair kadar tatlı ve sevgi dolu yaklaşmayı bildiriyordu. Şarkıları eylem hali-

ne koyan bir şair. Hayatının sonuna kadar hep insanlık sevgisinin şarkısını söyledi; bu insanlığa duyduğu saf sevgi yüzünden hayatını verdi, çarmıha gerildi.

Bütün bu uğraş gelecekte bir armağan alırım umudu için değildi. Dünyayı kabul edişine gelecekteki hayat diye bir şey yoktu. İçinde ölümsüzlüğün yandığı bir insan olmasına rağmen, kendi için geleceği kabullenmiyordu; ondaki büyük çelişki de buydu. Materyalist tek gerçekliğin soğuk ve acımasız felsefesine inanıyordu bu sıcak ruhlu insan. Ruhunun yüceliğinden ölümsüz bir insan olduğuna inandığımı ve bunu tamamiyle anlayabilmek için sonsuza kadar yaşamam gerektiğini tekrarlar dururdum onu bu felsefeden uzaklaştırmak için. Ama o, böyle anlarda güler, beni kollarıyla sarar ve«tatlı metafizikçim» derdi; bu ara gözlerindeki yorgunluk ta silinirdi ve orlarda bence ölümsüzsüğünün habercisi ve tanığı mutlu bir sevda ateşinin tutuştuğunu görürdüm.

Bazen de «düalistim» (77) derdi bana ve sonra Kant'ın Tanrıyı ululaştırmak için saf akılla aklı nasıl yok ettiğini anlatırdı. Kant.a aramızda bir parelellik bulur ve beni aynı şekilde suçlardı. Suçumu kabullenip, bu biçim düşüncenin akılcı bir yol olduğu söylediğimde, beni kollarında sıkar ve ancak Tanrının sevgili bir kuluna yaraşacak bir sıcaklıkta gülmeye başlardı.

Yetenek ve gücünün soyaçekim ve ortamın

(77) Felsefede iki bencilik taraftarı.

etkisiyle açıklanmasını kabullenmiyordum, bir başka deyişle hayatın bile dokusunda bulunan bilimin soğuk parmaklarını kavrayabileceğine, çözümleyebileceğine ve tanımlayabileceğine inamıyordum.

Evrenin Tanrının nesnel bir görüntüsü, ruhuna onun bir yansıması olduğuna inanıyordum. Ernest bana «tatlı metafizikçim» dediğinde sen de ona «benim ölümsüz meteryalisim» diye karşılık veriyordum; kendini düşünmeden başkaları için fedakarca çırpındığı ve ruhunun yüceliğinin bile farkına varmayacak kadar kibirden yoksun, alçakgönüllü olduğu için meteryalistliğini bağışlıyordum. Ama bir anlamda kibirli sayılırdı. Bir kartal nasıl kibirli olmazdı? İnsanın kendini Tanrı gibi hissetmesi, bizzat Tanrının bu duyguyu hissetmesinden daha güzeldir, derdi. Ölümlü oluşunu söylerken bu yüzden bir heyecan duyardı. Bütününü okumak fırsatı bulamadığı ve şairini tanımadığı bir şiirden mısralar okumak çok hoşuna giderdi. Bu parçayı, yalnız o sevdiği için değil, benliğiyle Tanrı anlayışı arasındaki çelişkiyi açıklayabildiği için buraya aktarıyorum. Ateşli bir heyecanla ürpererek aşağıdaki mısraları okuyan bir adam nasıl dayanıksız bir tohum, ömürsüz bir ateş ve değişen bir biçim olabilir?

Giderek sevince boğulmak, ([78])
Giderek kudrete kavuşmak,
Benim doğuştan hakkımdır.
Ve bütün gücümle haykırmak isterim bunu,

Bu övgü marşını uzun hayatımın sonuna kadar.
Tanrıların öldüğü bir yaşta
Ölüm benim de tepeme binse,
Her zaman her yerde tattığım mutlulukların
Şarabıyla dolu kadehimi bitirmiş olacağım.
Kadının şehvetini, iktidarın tuzunu
Kibiri ve ne varsa herşeyi tatmış olacağım.
Bu şarabın tortusunu diz çöküp içerim,
Çünkü içkinin sarhoşluğu hoştur
Ve bana içmek arzusu verir
Ölüme içmek, hayata içmek...
Hayatım bir gün uçar giderse
Kadehimi bir başka bene veririm,
Cennet bahçelerinden kovduğun kişi
Bendim Tarım! Bendim oradaki!
Toprak çöküp, gök devrildiğinde
Ben yine orada olacağım Tanrım
Benim olan güzelliklerle dolu dünyada,
İlk hayat çığlıklarımızdan,
Aşk ve şehvet gecelerimize kadar,
Tatlı acılarımızla dolu benim dünyamda.

---

(78) Bu şiirin sahibi hiç bir zaman öğrenilememiştir. Elimize bütün geçen bu parçadır.

Benim alçakgönüllü, ılık kanım
Daha yaratılmamış, ama gerçek bir
halk için atar nabzımda;
Dünya arzusuyla heyecanlı bu kan
Senin gaddar cehenneminin ateşini sön-
dürecektir,
Ben insanım; bütün etimle insan
Ve bütün yalın ve kibirli ruhumla in-
san,
Ana rahmindeki ılık gecemden
Bedenimin toza dönüşeceğine kadar
Bizim lekelerimizle kemik, etimizle et
bu dünya
Bizim çaldığımız havayla döner.
Bu yeryüzü cennetinde susuzluk hiç
dinmiyecek
Ta derinliklere kadar bu hayatı etki-
leyecek.
Ben bal dolu kadehimi bitirdiğimde
Gökkuşağının bütün renkleri sönüp git-
tiğinde
Deliksiz bir uykunun sonsuz huzuru
Benim düşlerimi bozamayacaktır.
Cennet bahçelerinden kovduğun kişi
Bendim Tanrım! Bendim oradaki!
Toprak çöküp, gök devrildiğinde
Ben yine orada olacağım Tanrım
Beni en güzel dünyamda,
Kuzey kızılığında uyanışımızdan
Aşk ve şehvet gecelerimize kadar
En sevgili zevklerimizi saklayan benim
dünyamda.

Ernest hayatı boyunca çalışmaktan yorgun düşmüştü. Vücudunun sağlam yapısı onu ayakta tutuyordu, ama gözlerindeki bitkinlik ifadesini saklayamıyordu. Ah o yorgun sevgili gözler! Günde en çok dört buçuk saat uykusu vardı; buna rağmen işlerini bitirmeye yine de yetmiyordu kalan zamanı. Propaganda çalışmalarına bir an olsun ara vermiyor, çok önceden işçi birliklerinde yapacağı konuşmaları hazırlıyordu. Sonra seçim kampanyası başladı. Ernest gücünün son sınırına kadar didindi. Sosyalist yayımevlerinin kapatılması aldığı bir kaç kuruş yazarlık hakkını da ona kaybettirmiş, geçim sıkıntısı çekmeye başlamıştık; bütün çalışmalarının dışında evin ekmeğini de kazanmak zorundaydı. Bilimsel ve felsefik dergiler için durmadan çeviriler yapıyordu. Seçim kampanyası çalışmalarından geç vakit, bitkin bir halde evde dönüyor, bundan sonra da gün ışıyıncaya kadar çeviri yapıyordu. Ayrıca dersleri de vardı. Hayatının sonuna kadar olağanüstü başarıyla sürdürdüğü öğrenimini terketmedi.

Bütün bu işler arasında beni sevmeye ve beni mutlu etmeye zaman buluyordu. Hayatlarımızı birleştirerek kendimi herşeyimle veriyordum ona. Steno ve daktilo öğrenip sekreteri oldum. Sık sık bana işlerini yarı yarıya hafiflettiğimi söylüyordu ve ben de uğraşının gerçek değerini kavramak için bütün gücümle öğrenmeye çalışıyordum. Birbirimizden hoşnutluk, uyum içinde çalışıyor ve herşeyi birlikte tadıyorduk.

Sonra arada bir, işten çaldığımız sevgi anlarımız da vardı; bir tek sözcük, hafif bir okşa-

yış, bir sevdalı bakış... ve bunlar ne kadar kaçamak olursa o kadar tatlı oluyordu. Havanın arı ve parlak olduğu, alçaklığın, bencilliğin ulaşamadığı ve insanlık için çalışılan doruklarda yaşıyorduk. Biz aşkı seviyorduk ve aşk ta karşımıza hep en güzel renkleriyle çıkıyordu. Ve ben çabamda başarısızlığa uğramadım. İnsanlar için böylesine didinen bu insana, bir parça huzur yorgun gözlü, ölümlü sevgilime bir parça sevinç taşıdım!

PİSKOPOS

Evliliğimden kısa bir süre sonra Piskopos Morehouse'la karşılaştım. Ama olayları tarih sırasıyla anlatmalıyım. I.P.H. toplantısındaki patlayışından sonra dostların ısrarına karşı duramayan iyi yürekli Piskopos bir tatil yapmıştı. Ama bu tatilden Kilisenin öğretisini duyurmakta daha kararlı olarak döndü. Müminlerini büyük bir şaşkınlığa sürükleyerek I.P.H.'daki konuşmasını ilk vaazında aynen tekrarladı. Bütün gelişmesiyle ve kaygılandırıcı ince ayrıntılarıyla Kilisenin İsa'nın öğretisinden uzaklaştığını ve İsa yerine para hırsının din adamlarının kalbinde yer ettiğini anlattı.

Kendi arzusuyla mı, yoksa zorla mı götürüldüğü bilinmiyordu ama bilinen tek şey özel bir sağlık yurduna kapatıldığıydı. Bu arada gazeteler de Piskopos'ta başgösteren akli dengeleri acıklı bir dille anlatıyor ve onun yüce bir insan olduğunu belirtiyorlardı. Sanatoryuma girdikten sonra onu bir suçlu gibi gözaltında tutmaya başlamışlardı. Bir kaç defa onunla görüşmeye gittimse nın başında, yanına salmadılar. Toplumun gad-

dar iradesi altında ezilen, vücutça da ruhça da bir sakatlığı olmayan bu kutsal insanın başına gelenler beni çok üzmüştü. Piskopos soylu ve iyi bir insan olduğu kadar sağlıklıydı da. Ernest'in dediği gibi tek zayıf tarafı biyoloji ve sosyoloji konusunda bilgisiz oluşu, bu yüzden nasıl bir yol izlemesi gerektiğini bilememesiydi.

Beni en çok korkutan bu Kilise adamının içine yuvarlandığı güçsüzlük uçurumuydu. Eğer gerçeklerin yine kendi gördüğü gibi olduğunda ısrar ederse ölünceye kadar burada tutarlardı onu. Ve kimse de yardımına koşamazdı. Ne parası, ne durumu, ne de kültürü kurtarabilirdi onu buradan. Görüşleri toplum için bir tehlike yaratıyor ve toplum böylesine tehlikeli görüşlerin sağlıklı bir insandan gelemeyeceğine inanıyordu. Daha doğrusu kamuoyunun tutumu bana böyle görünüyordu.

Piskopos ruhunun saflığı ve soyluluğu yanında akıllı bir insandı. Durumun vahametini kavradı. Bir örümcek ağına düştüğünü farketti ve buradan kurtulmaya çabaladı. Babam, Ernest ve benim gibi dostlarının yardımından yoksun olduğu için kendi başının çaresine bakmak durumundaydı. Sağlık yurdundaki yalnızlığı içinde kendine geldi, sağlığına kavuştu. Artık gözlerine hayaletler de görünmez olmuştu; beyni de, toplumun ödevinin Tanrının kuzularını korumak olduğu düşüncesinden arındı. Dediğim gibi tam olarak sağlığına kavuşmuştu; gazeteler ve Kilise adamları bu dönüşü sevinçle selâmladılar. Artık vaazları da. hayalet görmeden önceki vaazları olmuştu. Düşkırık-

lığına uğramıştım. Ya da düşüncelerinden mi caymıştı? Belki de baskı öylesine ağırdı ki kurulu düzenin çarklarında ezilip gitmişti.

Onun görkemli evinde ziyarete gittim. Epey değişmiş, zayıflamış ve yüzünde kırışıklar belirmişti. Ziyaretimin hoşuna gitmediğini hemen anladım. Konuşurken kolunun ağzını sinirli sinirli çekiştiriyordu. Gözlerini benden kaçırmak için bakışlarını sağda solda dolaştırıyordu; konuşurken ikide bir susuyor, bir konudan diğerine atlıyor, insanı sıkacak kadar saçmalıyordu. Aydınlık ve iyilik parlayan gözleri, korkusuz ve ruhu gibi arı bakışlarıyla İsa'ya benzettiğim güçlü ve sakin Morehouse miydi bu adam? Ona öyle bir oyun oynanmıştı ki, sırtüstü yenik düşmüştü. Zaten narin ruhlu bir insandı. Örgütlenmiş yırtıcı insanlara karşı koyacak gücü yoktu.

Yüreğimi bir kederin doldurduğunu hissediyordum. Birbiriyle çelişen sözler söylüyor ve sorabileceğim sorulardan müthiş korktuğu yüzünden öylesine rahat okunuyordu ki, sorma cesaretini kendimde bulamadım. Dalgın bir edayla bana hastalığından söz etti; kilisedeki yönetici değişikliklerinden, org onarımından ve hayır işlerinden konuştuk bir süre. Sonunda gitmek için ayağa kalktığımda yüzünde öyle bir rahatlık ifadesi belirdi ki, gözyaşlarımı içime akıtmış olmasaydım kahkahalarla gülmekten kendimi alamazdım.

Zavallı cılız kahraman; Ben farkında bile değilken o bir dev gibi çarpışıyordu. Milyonlarca

benzeri arasında yapayalnız sürdürüyordu savaşını. Akıl hastanesi korkusu ve gerçeğe, adalete bağlılığı arasında içinde bir savaş vardı onun ve o bütün kalbiyle adalete, gerçeğe sarılmak istiyordu. Ama öylesine büyük bir yalnızlık içindeydi ki bana bile açamıyordu içini. Dersini iyi, çok iyi almıştı!

Kısa bir süre sonra Piskopos hakkında başka bir haber duyuldu: Kaybolmuştu. Kimseye haber vermeden ortadan kaybolmuştu. Kayboluşunun üstünden haftalar geçti, ondan bir haber çıkmadı. Bu arada bir takım söylentiler dolaşıyordu kulaktan kulağa: Bir sinir buhranında intihar ettiğini ileri sürenler de vardı. Ama elinde ne var ne yok, hepsini kentteki evini, Menlo Park'taki yazlık malikanesini, tablolarını, sanat koleksiyonlarını, hatta sevgili kütüphanesini bile sattığı öğrenilince bu yöndeki söylentilerin hemen ardı arkası kesildi. Ortadan kaybolmadan önce bütün varlıklarını gizlice paraya dönüştürdüğü anlaşılıyordu.

Bu haberi duyduğumuz günlerde biz de büyük bir geçim sıkıntısı içindeydik, ancak yeni evimize yerleşip, bir parça rahatlayınca onu düşünecek zamanı bulabildik. Ve bir gün herşey aydınlanıverdi.

Bir akşam, havanın kararmasına doğru, Ernest'e akşam yemeği için pirzola almaya gidiyordum. Tam kasaptan çıkarken, köşebaşındaki bakkaldan aynı anda çıkan bir adama takıldı gözüm. Tuhaf bir duyguyla daha yakından bakmak istedim. Ama adam köşeyi dönmüş ve hızla yürü-

meye başlamıştı bile. Düşük omuzları, iyice indirilmiş şapkası ceketinin yakası arasından görünen kır saçları bende bir takım belirsiz anılar uyandırıyordu. Karşıya geçeceğim yerde adamı izlemeye başladım. Elimde olmadan beynimin içinde oluşmakta olan bir ihtimalden kendimi kurtarmak için adımlarımı sıklaştırdım. Hayır, imkansız bir şeydi bu. Parçaları dökülmüş her yanı sökük boyuna göre fazla uzun kaba kumaştan işelbisesi içindeki adam o olamazdı. Yaptığım harekete kendim de gülerek, adamı izlemekten caydım. Ama bu sırt, bu kır saçlar bende yine bildik bir insan izlenimi doğuruyordu. Koşarak yetiştim ve yanından geçerken yüzüne baktım; ve sonra ani bir geri dönüş yapınca karşımda Piskoposu buldum.

O da aniden durdu, şaşkınlıktan dona kalmıştı. Elinde tuttuğu koca kesekağıdı yere düştü, kaldırıma çarpınca patladı ve ayaklarımızın dibine patatesler yayıldı. Bana şaşkınlık ve korkuyla baktı, sonra omuzlarını düşürerek, kederli bir iç çekti.

Ona elimi uzattım. Avuçları ter içindeydi. Sıkkın bir edayla öksürüyor ve alnından terler süzülüyordu. Çok korktuğu her halinden anlaşılıyordu.

— Patatesler! diye mırıldandı ölgün bir sesle. Onlar çok değerlidir.

Birlikte yerden patatesleri toplayıp, kolunun altında korunaklı bir biçimde yerleştirdiği kesekâğıdın içine yeniden doldurduk. Onu görmekten nasıl mutlu olduğumu anlatmaya çalıştım ve

hemen birlikte evimize gitmeyi önerdim.

—Babam sizi görünce çok sevinecektir, dedim. İki adım ötede oturuyoruz.

İmkansız, dedi. Gitmeliyim. Allahaısmarladık.

Sanki tanınabileceğinden korkuyormuş gibi kaygılı bakışlarla etrafını süzdü ve ayrılmaya hazırlandı.

Sonra yanısıra yürümekte ve onu bırakmamakta kararlı olduğumu görünce:

— Bana adresinizi verin, diye ekledi. Daha sonra görmeye gelirim sizi.

— Hayır, diye karşılık verdim. Şimdi gelmelisiniz.

Kolunun altında tuttuğu patateslere ve diğer elindeki küçük paketlere baktı.

— İnanın bana imkansız şimdi gelmem. Bu kabalığımı bağışlayın; bir bilseniz!

O an kapıldığı heyecanla bana çözülecek gibi göründü, ama hemen yine kendini topladı.

— Bu erzaklar var, diye devam etti. Çok acıklı korkunç bir olay. İhtiyar bir kadıncağız. Bunları hemen ona götürmem gerek. Aç, kadın. İmdadına koşmalıyım hemen. Anlıyorsunuz değil mi? Sonra gelirim, söz veriyorum.

— O halde ben de sizinle geleyim, dedim. Çok uzak mı gideceğiniz yer?

Çaresizlikle iç çekti.

— İki ev adası ilerde, dedi. Acele edelim.

Piskoposun yol göstericiliğiyle kendi oturduğum mahalleyi de tanımış oldum. Bu evler ara-

sında böyle korkunç sefaletlerin gizli olabileceği aklımın ucundan bile geçmemişti. Bu bilgisizliğim sefalete düşmüş insanlara bugüne kadar iyilik yapmaktan öte bir ilgi beslemeyişimden ileri geliyordu. Ernest bu tür yardımların bir işe yaramayan çareler olduğunu, sefaletin bir ülsere benzediğini, yardımlarla ağrısını azaltmaya değil, yaranın kökünden kazınmasını gerektiğini söylüyordu haklı olarak. Onun önerdiği reçete basitti: İşçiye emeğinin ürününü ve işbaşında saçlarını ağarttıktan sonra bir emekli maaşı vermek. Bunlar olsa sokaklarda dilenen kalmayacaktı. Bu düşüncenin doğruluğuna kesin olarak inandıktan sonra ben de ihtilal için çalışmaya başlamıştım. Bir takım toplum yaralarını onarmak için boş yere zamanımı harcamıyordum, çünkü bozuk düzen başka bir yerde yeniden doğuruyordu aynı yarayı.

Piskoposun peşinden, içerdeki, oniki adım kadar uzunluğunda, on adım kadar genişliğinde bir odaya girdim. İçerde, kendi dediğine bakılırsa, altmış dört yaşında, ihtiyar bir kadın vardı. Beni görünce şaşırdı ama yine de içten bir «hoşgeldin» demekten geri durmadı; bu arada dizlerinin üstündeki pantolonu onarıyordu. Yerde, kadının ayakları dibinde, bir yığın pantolon daha daha vardı. Piskopos odada ne odun ne de kömür olmadığını görünce almak için dışarı çıktı.

Yerdeki pantalonlardan birini aldım ve yaptığı işe baktım.

— Altı sent, bayan, dedi başını salayarak; bu

arada dikişini sürdürüyordu yine. Yavaşça ama bir an bile olsa ara vermeden dikiyor, dikiyordu. Sanki bu kadıncağızın hayat düsturu «Dikmek, dikmek, dimek»ti.

— Bütün bu iş için yalnızca altı sent mi ödüyorlar? Ne kadar zamanınızı alıyor?

— Evet bütün verdikleri bu, diye karşılık verdi. Her işi biten pantalon için altı sent: Bir tanesi iki saat zamanımı alıyor... Ama patron bunu bilmez, diye ekledi telaşla, sıkıntısı olduğunu göstermekten utanır gibi. Hızlı çalışıyorum. Ellerimde romatizma var. Gençler benden daha becerikli. Onlar saatte bir parça atıyorlar. İyi adamdır patron. İhtiyarladığım ve makinelerin sesi beni sersemlettiği için, parçaları eve getirmeme izin verdi. Bu iyiliği yapmasaydı açlıktan ölmüştüm şimdi...

«Evet, atölyede çalışanlar, sekiz sent alırlar parça başına. Ama ne diyebilirim ki, genç kadınları doyuracak iş yokken benim gibi bir ihtiyara iş vermeleri bile bir lütuf. Bazen bitirilecek bir pantalonum olur elimde. Bazen de şimdi olduğu gibi sekiz tane olur.

On günde kaç saat çalıştığını sordum, mevsimlere göre bunun değiştiğini söyledi.

— Yazın, siparişler artınca sabahın beşinden akşamın dokuzuna kadar çalışırım. Ama kışın çok soğuk olur burası. Ellerimin donmasını önleyemem. O zaman daha geç saatlere kadar, bazen geceyarısına kadar çalışmam gerekir.

«Evet, bu yaz bereketsiz oldu iş. Geçim sı-

kıntısı arttı. Ulu Tanrım gazaba geldi herhal. Patronun bu hafta verdiği ilk iş bunlar... İş olmayınca, ekmek de olmaz diyen doğru demiş. Ama ben alışığım. Zaten bütün hayatım boyunca dikiş diktim. Eskiden memleketimde, şimdi de otuzüç yıldır burada, San Fransisko'da....»

«İnsan kirasını ödeyince gerisi kolaylaşıyor. Ev sahibi çok iyi bir insan ama kirasını her ay ister tabii. Zaten hakkı da, değil mi? Bu oda için topu topu üç dolar alıyor benden. Hiç te pahalı sayılmaz. Ama ben yine de her ay üç doları bulup buluşturmakta zorluk çekiyorum.

Sustu ama elleri yine susmuyor, dikişe devam ediyordu.

— Bu kazancınızla geçinebilmek için çok kısmışsınızdır harcamalarınızdan.

Onaylayıcı bir baş hareketi yaptı.

— Kira ödendikten sonra gerisi kolay geliyor. Tabii kendimi etle besleyemiyorum kahvem için süt de alamıyorum, ama her gün bir öğün, hatta bazen iki öğün yemek yapıyorum.

Bu son sözcükler bir çeşit gururlanma ile çıkmıştı ağzından. Ama sessizce dikişine devam ederken iyilik okunan gözlerinin hüzünlendiğini ve dudaklarının sarktığını farkettim. Bakışları dalıp gitmişti. Hırsla gözünün önünde dikiş dikmesini engelleyen buğuyu sildi elleriyle.

— Hayır, dedi, insanı yıkan açlık değil. İnsan alışıyor zamanla. Ben kızım için ağlıyorum. Onu makineler öldürdü. İşi zordu, ama güçlü kuvvetliydi kızım; nasıl öldüğüne akıl sır erdire-

medim. Gençti de, daha kırk yaşındaydı; otuz yıldır çalışıyordu üstelik. Erkeğim ölünce çaresiz çocuk yaşta başladı çalışmaya. Fabrikadaki kazan patlamıştı, elden ne gelir? O zaman on yaşındaydı, ama çok kuvvetli bir kızdı yaşına göre. Onu dikiş makinesi öldürdü. Bütün atölyede ondan hızlı çalışan yoktu. Çok düşündüm bunu, çok, gece gündüz... Bu yüzden atölyeye ayak atamam şimdi. Dikiş makineleri başımı döndürür ve sanki «Öldürdüm onu! öldürdüm onu!» diye bağırarak çalışırlarmış gibi gelir bana. Bütün gün hep bu şarkıyı tekrarlar o makineler. Aklıma kızım gelir, elim ayağım durur.

İhtiyarlamış gözleri yine buğulanmıştı ve dikişine devam edebilmek için yeniden silmek zorunda kaldı gözlerini.

Piskopos'un merdivenleri zorlukla tırmanan ayak seslerini duydum, hemen koşup kapıyı açtım. Görülecek bir haldeydi! Sırtına yarım torba kömür yüklemiş, onun üstüne de bir kucak odun koymuş merdivenleri tırmanmaya çalışıyordu. Yüzü gözü kir içindeydi ve yorgunluktan terler derecikler halinde süzülüyordu şakaklarından. Çuvalı sobanın yanında sırtından attı ve kaba bir mendille yüzünü kuruladı. Gözlerime inanamıyordum. Bir kömürcü gibi eli yüzü kapkaraydı Piskopos'un. Sırtına ilk düğmesi kopuk bir işporta gömleği, ayaklarına da hamalların giydiği bir pantalon geçirmişti. Bu görünüşte en gülünç olan, parçaları dökülmüş, topuklarına düşen ve kalçasının üstünde bir meşin kemerle tutturulmuş pantalonuydu.

Piskopos'un elleri yanıyordu ama ihtiyar kadının şişik elleri soğuktan neredeyse donmuştu. Oradan ayrılmadan önce Piskopos sobayı tutuşturdu, ben de patatesleri soyup kaynattım. Zamanla bu kadınınkine benzer, hatta daha korkunç şartlar altında yaşayan bir sürü insanın daha varolduğuna tanık oldum mahallemizde.

Eve döndüğümüzde, Ernest'i geciktiğim için beni merakla bekler bulduk. Buluşmalarının ilk heyecanı geçtikten sonra Piskopos sandalyenin arkalığına yaslandı, bacaklarını uzatarak rahat bir soluk aldı. Kaybolduğundan beri ilk gördüğü dostları bizmişiz; özelllikle son haftalarda yalnızlık artık canına tak etmiş. Bize bir sürü şey anlattı, ama en çok kutsal Efendisinin buyruklarını yerine getirirken duyduğu sevinçten söz etti.

— Şimdi gerçekten, onun kuzularını besliyorum, dedi. Ve büyük bir ders aldım: İnsanın midesi boş oldukça ruhunun düzelmesine imkân olmadığını anladım artık. Kuzular ekmek, yağ, patates ve etle beslenmek ister; ancak bundan sonra ruhları daha ince besinleri alabilir.

Pişirdiğim yemeği büyük bir iştah ile yedi. Eski evimizde hiç onu böyle iştahlı görmemiştim soframızda. Hayatı boyunca şimdi olduğu kadar hiç sıhhatli olmadığı söyledi.

— Şimdi heryere yayan gidiyorum, dedi ve birden sanki bağışlanmaz bir suçmuş gibi konforlu arabalarda yolculuk yaptığı zamanları hatırlayınca yüzü kızardı.

— Sağlığım yerinde ve kendimi mutlu, çok

mutlu hissediyorum. Ancak şimdi Tanrının sevgili kullarından biri olabildim.

Ama yüzünde sürekli bir hüzün okunuyordu, çünkü dünyanın bütün acılarını yüreğinde hissetmeye başlamıştı. Ve artık gerçekleri daha çiğ bir ışık altında, kütüphanesini dolduran kitaplardan ayrı bir gözle görmeye başlamıştı.

— Ve bütün bu olup bitenlerin tek sorumlusu sizsiniz delikanlı, dedi Ernest'e.

Ernest bu suçlamadan sıkıldı.

— Ben... ben sizi uyarmıştım, dedi tedirgin bir sesle.

— Hayır yanlış anlamayın, ben sizi suçlamıyorum, aksine teşekkür ediyorum. Bana yolumu buldurdunuz, yaşanan hayata döndürdünüz. Beni gerçeklerden uzaklaştıran peçeleri, örtüleri kaldırdınız. Geceme ışık saçtınız, ben de gün ışığını görür oldum. Ve ayrıca çok ta mutluyum şimdi...

Sözünün burasında derin bir tereddüt geçirdi, korkulu gözlerle ekledi sonra:

— Peşimi bıraksalar. Kimseye bir kötülüğüm dokunmuyor ki. Neden rahat bırakmıyorlar beni? Beni kahreden takip etmeleri değil, bu takibin korkunçluğudur. İsterlerse kamçılayarak derimi yüzsünler, ateşte yaksınlar, başaşağı çarmıha gersinler, razıyım. Ama o akıl hastanesini düşündükçe kanım donuyor damarlarımda. Bu yerlerin nasıl olduğunu bir bilseniz! İnsanı isyan ettirir! Sanatoryumda öyle şeyler gördüm ki... Zır deliler. Onları düşünmek bile dehşete düşürüyor beni.

Hayatımın geri kalan kısmını ulumalar, vahşet içinde hapsolmuş bir halde tamamlamak istemem. Hayır ...Hayır! dayanamam!

Acınacak bir haldeydi. Kabusu gözünün önünde canlanınca elleri titremeye, vücudu ürpererek kasılmaya başlamıştı. Ama bir anda yine kendini topladı.

— Özür dilerim, dedi. Sinirlerim çok zayıfladı, ondan böyle oluyor. Ama Tanrım nereyi kısmet etmişse orada olsun sonum! Ben kim oluyorum da yakınıyorum yazgımdan?

Ona bakarken içimden «Ey büyük din adamı! kahraman! Tanrının kahramanı!» diye bağırmak geçiyordu.

Akşam boyunca yaptıkları hakkında durmadan bize bilgi verdi.

— Evimi daha doğrusu evlerimi, neyim var neyim yok sattım. Ama bu işi gizli yapmazsam elimden alacaklarını biliyordum. Bu da korkunç bir şey olurdu benim için. İki ya da üçyüz bin dolarla ne kadar çok patates, ekmek, et, kömür ya da odun alınabileceğini hesaplayarak bazen sevinçten coşuyorum.

Sonra Ernest'e dönerek konuşmasını sürdürdü:

— Haklıymışsınız delikanlı, emeğe değerinin korkunç altında para ödeniyormuş gerçekten. İkiyüzlü müminlere kuru nasihattan başka hiç bir emek harcamadım ben hayatımda. Ama bunun karşılığında yarım milyon dolar alıyordum. Bununla ne kadar erzak alınabileceğini öğreneceği-

me kadar gerçek değerini anlayamamıştım bu miktarın. Bundan sonra bütün bu ürünlerin benim olduğunun ve bunları üretmek için, hiç bir emek harcamadığımın farkına vardım. Sonra bunları üretmek için çalışanlar, yararlanamıyorlardı bunlardan. Yoksulların arasına inince ürünleri ellerinde çalınanlarla ve bu hırsızlık yüzünden aç ve sefil yaşayanlarla karşılaştım.

— Parayı mı? Onu değişik bankalara ayrı ayrı adlarla yatırdım. Artık elimden alamazlar paramı, çünkü farketmeleri imkansız bu oyunumu. Parayla o kadar çok yiyecek alınıyor ki! Eskiden paranın ne işe yaradığının bile farkında değildim.

— Propaganda çalışmalarımız için bir parça verebilirmisiniz acaba, diye kaygılı bir sesle sordu Ernest. Çok yardımı olurdu mücadelemize.

— Öyle mi sanıyorsunuz? dedi Piskopos. Benim siyasete pek güvenim yok. Sanırım hiç te anlamıyorum.

Ernest böyle konularda çok anlayışlıydı, sosyalist partinin parasızlık yüzünden çektiği sıkıntıları çok iyi bilmesine rağmen önerisini tekrarlamadı.

— Kirası ucuz evlerde yaşıyorum, diye devam etti Piskopos. Ama yakalanırım korkusuyla aynı yerde uzun zaman kalmıyorum. Ayrıca kentin değişik mahallelerinde iki oda daha tuttum; evet, biliyorum bu müsriflik ama durum böyle gerektiriyor. Hem yemeğimi evde yaparak, aradabir üçüncü sınıf lokantalara giderek masraflarımı

kısmaya çalışıyorum. Bu arada keşifte bulundum: **Tamales** ([79]) akşam hava soğudumu insana çok iyi geliyor. Yalnız pahalı bir parça, ama on sente üç kap veren bir yer buldum. Diğerlerininki kadar iyi değilse de insanın içini ısıtıyor.

İşte delikanlı, sonunda gerçek görevimi senin sayende buldum bu dünyada. Bu görev Tanrının buyruğudur.

Bana baktı ve gözleri parlayarak:

— Biliyosunuz, beni kuzularımı beslerken yakaladınız. Tabii bu sırrı ikiniz de kimseye açmayacaksınız.

Bunları kayıtsız bir edayla söylüyordu ama sözlerinin arkasından gerçek bir korkunun varlığı belli oluyordu. Ayrılırken bizi görmeye geleceğine söz verdi.

Ama ne yazık ki, ertesi hafta gazetelerde zavallı Piskopos'un başına gelen felaketi okuduk. Morehouse Napa akıl hastanesine hapsedilmiş ve durumundan umut kesilmiş. Onu görmek, yeni bir gözlemden geçirilmesi ya da bir araştırma açılması için harcadığımız bütün çabalar boşa çıktı. Sağlığından bütünüyle umutsuz olmadıklarını belirten baştan savma karşılıklardan başka bir şey öğrenemedik.

---

(79) Tamales: Herhalde bir meksika yemeği. O devrin edebiyatında çok sık geçmesine rağmen tam olarak terkibi bize kadar ulaşmadı. Sıcak ve çok baharatlı bir yemek olduğu kabul ediliyor.

— İsa, zengin müridine varını yoğunu satmasını buyurmuştu, diyordu Ernest acılı. Piskopos bu buyruğa uydu ve deliler evine kapatıldı. İsa'dan bu yana çok şey değişti. Varını yoğunu yoksula veren zengine çılgın gözüyle bakarlar şimdi. Toplumun yargısı bu. Kim ne diyebilir?

GENEL GREV

Ernest 1912 yılının sonlarında milletvekili seçildi. Hearst'ın ([80]) silinmesinin büyük ölçüde katkısı olduğu sosyalizme korkunç ölçüde kayışın kaçınılmaz bir sonucuydu bu. Bu devin yok edilmesi plütokrasi için çok kolay oldu. Hearst her yıl çeşitli yayınlarını - gazete, dergi gibi... çıkarabilmek için her yıl onsekizmilyon dolar harcıyordu ama bu miktarın daha fazlası, orta orta sınıftan aldığı ilanlarla yine kendine dönüyordu. Tröstler kendine ilan vermediği için ([81]) tek gelir kaynağı orta sınıftı. Onu yıkmak için, tröstlerin gazetelerine ilan vermeleri için orta sınıfın tüccarlarına, küçük fabrikatörelerine bir buyruk vermesi yeterdi. Orta sınıf henüz bütü-

(80) Kaliforniyalı genç bir milyoner olan William Randolph Hearst yörenin en kudretli gazete patronu olmuştu. Önemli kentlerin hemen hepsinde baskı yapan gazeteleri çöküş halinde olan orta sınıfla birlikte proletaryaya da sesleniyordu. Öylesine yaygın bir müşteri kitlesi bulmuştu ki, eski Demokrat Partinin yönetimini ele

nüyle ortadan kalkmamıştı; iskeleti güçsüzdü ama hâlâ kırılmamıştı. Ekonomiden ve siyasetten anlamıyan, güçsüz ama varlıklarını sürdürmekte direnen küçük sanayiciler plütokrasinin himmetine kalmışlardı. Büyük sermayedarların buyruğunu alır almaz Hearst'ın gazetelerine verdikleri ilanları hemen kestiler.

Ama Hearst yılmadı, kahramanca mücadelesini sürdürdü. Yıllık birbuçukmilyon dolar zararı cebinden ödeyerek, gazetelerini maliyetinin altında sattı. Parasız yayınlamaya devam etti ilanları. Plütokrasinin yeni bir buyruğuyla, bayağı müşterileri mektup üstüne mektup yazarak, bedava da olsa ilanlarının gazetelerinde yayınlanmasını istemediklerini bildirdiler Hearst'a. Ama o direndi. Adli yetkilerden bir çok uyarı aldı, ama boyun eğmekte ısrarı karşısında, Mahkemeye saygısızlık diye bir suç uydurulup altı ay hapse mahkum edildi. Bunun ardından tazminat davaları

---

geçirmesi hiç te zor olmadı. Siyaset alanında anormal bir tutum içindeydi ve küçük burjuva kapitalizmiyle yumuşatılmış güçsüz bir sosyalizm savunuculuğu yapıyordu. Bu girişimin hiç bir sonuç vermeyeceği belliydi, ama yine de kısa bir süre plütokrasiye korkulu düşler gördürdü.

(81) Bu kargaşa döneminde, ilanlara ödenen para insanı şaşkınlığa sürükleyecek rakkamlara ulaşmıştı. Rekabet ancak küçük kapitalistler arasında sürüyor ve ilanları da bunlar veriyordu. Ama bir tröstün el attığı bir alanda, rekabetin devam etmesine imkân yoktu; işte bu yüzden tröstler ilan vermeye gerek duymuyorlardı.

tufanı başladı. Bu beladan yakayı sıyırması imkansızdı. Plütokrasi onu ölüme mahkum etmişti ve bu kararı uygulatmak için mahkemeleri elinde tutuyordu. Onunla birlikte yeni yeni canlandırmakta olduğu Demokrat Parti de çöküp gitti. Bu çifte darbe, seçmenlerinin karşısına izlenecek iki yol çıkarıyordu: Bu yollardan biri Sosyalist Partiye, diğeri ise Cumhuriyetçi Partiye çıkıyordu. Sözümona sosyalist olan Hearts'ın propagandasının meyvalarını böylece toplamış olduk; Parti mensuplarının büyük çoğunluğu bizim saflarımıza katılmayı yeğlediler.

Aynı dönemlerde köylülerin giderek yoksullaşması, eğer **Granges Politics** sonunda bir işe yaramayan çıkışını yapmasaydı partiyi daha da güçlendirmiş olurdu. Ernest ve diğer sosyalist önderler çiftçilerle uzlaşabilmek için umutsuzca çırpındılar. Ama sosyalist gazetelerin ve yayımevlerinin yıkılması işlerini çok zorlaştırmıştı ve fısıltı gazetesi arzulanan etkiyi sağlayamıyordu. İşte Bay Calvin gibi, eskiden köylü olan ve mallarını kaybetmiş politikacılar köylülere yanaştılar ve onların siyasi gücünü yönü bir propaganda içinde harcadılar.

— Zavallı çiftçiler! diyordu Ernest alaylıca gülerek. Tröstler avuçlarının içine aldı onları.

Durum çiftçiler için tam dediği gibiydi. Tam bir uyum içinde başbaşa veren yedi konsoryum korkunç kazanç fazlalarını birleştirerek bir çiftlik karteli kurulmuştu. Nakliye ücretlerini düzenleyen demiryolları, fiyatları düzenleyen Borsa uzun

bir zamandır çiftçileri sömürmekteydi ve çiftçiler gırtlaklarına kadar borç içindeydiler. Öte yandan bankerler ve tröstler de çiftçilere büyük miktarlarda borçlar vermişlerdi. Ağa yakalanmıştı artık çiftçiler ve ağı çekmek kalıyordu yalnızca. Bu işi de yeni kurulan çiftlik karteli yüklendi.

1912 buhranı tarım ürünleri piyasasında zaten korkunç bir fiyat düşmesine yol açmıştı. Şimdiyse köylüleri iflas ettirecek fiyatlara inmişti, bu arada demiryolları da taşıma ücretlerine, çiftçilerin belini kırmak için görülmemiş ölçüde zam yapmıştı... Böylelikle köylüler eski borçlarını ödeyemezken, yeni borçların altına girmeleri sağlanmıştı. Zamanında ödenmeyince de çiftçiler karşılığında topraklarını bırakmak zorunda kaldılar. Kendi topraklarında, tröst hesabına kahya işçibaşı, ya da sıradan ırgat olarak çalışmaya başladılar. Yalnızca geçimlerini sağlayacak bir para karşılığı birer köle gibi bağlandılar. Hepsi de plütokrasinin mensubu olduğu efendilerinden ayrılamazlardı, yine onların borusunun öttüğü kentlere gidip yerleşemezlerdi. Topraktan koparlarsa yapılacak tek iş serserilikti, bunun sonu da açlıktan ölmekti. Hatta bu yol bile serseriliğe karşı çıkarılan ve şiddetle uygulanan sert kanunlarla onlara yasaklandı. Tabii, bu arada özel durumları sayesinde mallarını elinden çıkarmayan tek tük çiftçi, hatta tarım birlikleri vardı, ama bunlar anmaya değmeyecek kadar azdı ve ertesi sene çeşitli yöntemlerle bunlar da tröstlerin ege-

menliğine sokuldular. ([82])

1912 güzünde sosyalistlerin genel düşüncesi bu merkezdeydi, Ernest'in dışında hepsi kapitalist rejimin sonunun geldiğine inanırlardı. Buhranın şiddeti, işsiz kalabalıklarının giderek büyümesi, çiftçilerin ve orta sınıfın yokedilmesi sendikaların bütün cephelere uğradıkları kesin bozgunlar plütokrasinin çok yakın bir gelecekte çökeceği kanısını onlarda güçlendiriyor, ona meydan okumanın zamanının geldiğine inanıyorlardı.

Düşmanlarımızın gücünü ne kadar da küçümsüyormuşuz meğer! Hemen her yerde, sosyalistler durumun sağlıklı bir gözlemini yaptıktan sonra, gelecek seçimlerde sandıktan daha büyük bir çoğunlukla çıkacaklarını haykırıyorlardı. Plü-

---

(82) Eski Roma köylüleri bile, bu küçük sanayiciler ve çiftçiler kadar hızlı yokedilmemişlerdi. Yirminci yüzyıl bu konuda, Eski Roma'da bulunmayan bir uygulama hızına sahipti. Bir çok çiftçi aile, topraklarını kaybetmemek arzusuyla, ilkel toplum tarzına dönerek, her türlü ticaret ilişkilerinden kaçarak yaşamaya başladılar. Ne alıyor ne satıyorlardı ve aralarında mal değiş tokuşu yapıyorlardı. Korkunç sıkıntılar ve yoksulluk içinde yaşıyorlardı ama yine de dayanıyorlardı. Bu hareket giderek genişledi. Rakipleri bunun karşısında ilginç olduğu kadar mantıklı ve basit bir taktik uyguladılar. Yönettiği hükümetle çiftçilerin vergilerini ağırlaştırdı. Alış veriş etmediği için parası da olmayan çiftçiler zayıf noktalarından vuruldular ve vergilerini ödeyebilmek için topraklarını satmak zorunda kaldılar.

tokrasi meydan okumayı kabul etti ve bize ölçe biçe bir sert şamar attı, gücümüzü parçalayarak bizi bozguna uğrattı. Gizli ajanlarını halkın arasına salarak, sosyalizmin Tanrı tanımaz ve inançsız bir görüş olduğu düşüncesini yaydı. Başta Katolik Kilisesini olmak üzere bütün kiliseleri ileri sürüp, bir kısım emekçi oyunun bizden kopmasını sağladı. Yine gizli ajanları aracılığıyla yokolan bir partiyi **Granges Politics**'i canlandırdı, kentlerde ve bütünüyle kaybolmakta olan orta sınıf arasında bu partiye oy sağladı.

Ama yine de, sosyalizme her geçen gün artan bir eğilim vardı. Resmi mevkileri ve yürütme kurullarında çoğunluğu ele geçirmemizi sağlayacağını umduğumuz bir zafer yerine azınlıkta kalmış olduğumuzu gördük. Adaylarımızın ellisi Meclise seçilmişti ama 1913 ilkbaharında koltuklarında yerlerini aldıkları zaman hiç bir yetkiye sahip olmadıklarını farkettiler. Ama ne de olsa **Granges Politics**'ten daha talihliydiler. Bu partiden seçilen oniki kadar milletvekili, eski sahipleri bırakmadığı için koltuklarına bile oturamamışlardı. Mahkemeler Oligarşinin oyuncağıydı tabii Ama bu olayları bırakıp 1912 kışının kargaşalıklarından söz etmeliyim.

Ülkeyi saran buhran tüketimin müthiş ölçüde düşmesine yol açmıştı. İşsiz ve parasız emekçilerin satın alma güçleri kalmamıştı. Üstelik plütokrasinin elinde de görülmemiş derecede bol bir üretim artığı belası vardı. Bunu dışarıya satmak zorundaydı ve dev girişimlerine para bulabilmek için kaynaklara ihtiyacı vardı. Bu üretim

artığını dünya piyasasına satmak için gösterdiği cürektarca gayret, Almanya'yla arasının açılmasının nedeni oldu. Ekonomik çatışmaların ardından silahlı çatışmalar gelir, bu defa da öyle oldu. Ulu savaşçı Alman İmparatoru güçlerini hazırladı; Birleşik Devletler de boş durmadılar, hazırlıklarını tamamladılar. Bu savaş kara bir bulut gibi dolaşıyordu ve bir dünya felaketi için bütün sahne hazırdı. Çünkü bütün dünya buhranlara sahne oluyor, her ülkede işçi olayları patlak veriyor, çıkar çatışmaları her geçen gün yeni boyutlara erişiyordu; her yerde orta sınıflar çatırdayıp çöküyor, her yerde işsizler ordusu çığ gibi büyüyor, her yerde toplumsal bir devrimin uğultusu duyuluyordu ([83]).

Oligarşinin Almanya'ya savaş açmasının on kadar nedeni vardı. Savaş gibi korkunç bir kargaşalık doğuracak olayların içinde, uluslararası haritaların yeniden düzenlenmesinde ve yeni antlaşmalarla ve bağlaşmalarla çok şey kazanacağını hesaplıyordu. Üstelik bu düşmanlık döneminde ulusal üretim artığının büyük bir bölümünü tüketmek, bütün ülkeleri tehdit işsizler or-

(83) Uzun bir süredir bu mırıldanmalar ve uğultular işitiliyordu. Daha 1906 yılında, Lord Avebury, Lordlar Kamarasında şu konuşmayı yapıyordu: «Avrupa'nın tedirginliği, sosyalizmin yayılması ve anarşinin sinsi sinsi parlaması; eğer bir ihtilal olmasını istemiyorlarsa hükümetlerin ve egemen sınıfların, ücretleri arttırmak, iş saatlerini azaltmak ve hayati önem taşıyan malların fiyatlarını indirmek konusunda tedbirler alması gerektiğini

dusunu sayı bakımından düşürmek ve oligarşiye rahatlamak, büyük tasarılarını olgunlaştırmak, gerçekleştirmek imkanı doğuyordu. Bu tür bir kargaşalık onu dünya piyasasında güçlendirdi belki de. Savaş, bir daha dağıtmaya gerek duymayacağı sürekli ordu da sağlardı. Yine ayrıca, halkın kafasında «Oligarşiye karşı Sosyalizm» düsturunun yerini «Almanya'ya karşı Amerika» alacaktı.

Daha doğrusu sosyalistler olmasa bütün bu nimetleri sağlayacaktı oligarşiye savaş. Peel Street'teki dört odalı küçük evimizde Batı işçi önderlerinin gizli bir toplantısı oldu. Önce Partinin takınması gereken tutumu tartıştılar. Sosyalistler savaş durumuyla ilk defa karşılaşmıyorlardı ama

---

hatırlatan uyarılardır.» Borsacıların yayın organı olan **Wall Street Journal** Lord Avebury'nin konuşmasını yorumlayarak şöyle diyordu: «Bu sözler bir aristokrat, Avrupa'nın en tutucu kurumunun bir üyesi tarafından söylenmiştir. Bu da konuya daha dikkatle eğilmek gereğini ortaya koymaktadır. İleri sürdüğü ekonomi politik anlayışı kitaplardan daha ileridir. Bu bir uyarıdır. Savaş ve Donanma Bankaları bu sözlere dikkat buyurun!» Aynı dönemde, Amerika'da, **Harper's Weekly**'de Sydney Brooks şunları yazıyordu: «Siz Washington'da sosyalistlerin seslerini yükseltmelerini istemiyorsunuz. Neden ki? Olup bitenleri zaten en geç hep politikacılar farkeder. Belki bu kehanetimle alay etmeye kalkacaklardır ama rahatlıkla şunu söyleyebilirim ki; gelecek Başkan seçimlerinde sosyalistler bir milyondan fazla oy toplayacaklardır.»

Amerika'da ilk defa oluyordu bu. ([84]) Gizli toplantıdan sonra ulusal örgütümüzle ilişki kurduk ve kısa bir süre sonra, Uluslararası Büroyla aramızda Atlantik üstünden gizli telgraflar gidip gelmeye başladı.

Alman sosyalistleri bizimle birlikte hareket etmeye hazırdılar. Sayıları beş milyon kadardı; Alman ordusunun büyük bir bölümünü bunlar oluşturuyordu ve işçi sendikalarıyla da yakın ilişkiler içindeydiler. İki ülkede birden sosyalistler savaşa karşı gözüpek bir direnişe geçtiler ve hükümetleri genel grevle tehdit ettiler ve hemen hazırlıklarına giriştiler. Üstelik bütün ülkelerin devrimci partileri, isyanlar, ihtilaller pahasına da olsa uluslararası barışın her çareye başvurularak sağlanması gereğini bir sosyalizm ilkesi olarak dünyaya duyuruyordu. Biz Amerikalıların biricik büyük zaferimiz, genel grevdi. 4 aralıkta Berlin Amerikan

---

(84) Uluslararası Sosyalist Büro ancak yirminci yüzyılın başlarında, uzun yıllardır üstünde düşünülen, savaş halinde sosyalistlerin takınacağı tutumu kesin olarak tanımlayabilmiştir: «Ne diye bir ülkenin emekçileri kapitalist efendilerinin ekmeğine yağ sürmek için diğer bir ülkenin emekçileri ile savaşa tutuşsun?» 21 Mayıs 1905'te, Avusturya'yla İtalya arasında bir savaş patlak verecekken, İtalyan, Macar ve Avusturya sosyalistleri Triyeste'de toplanıp, savaş halinde iki ülkede birden genel greve gideceklerini bildirdiler. Ertesi yıl Fas sorunu Fransa, Almanya ve İngiltere'yi savaşın eşiğine getirince bu ülkelerin sosyalistleri aynı tehdidi tekrarladılar.

elçisi geri çağrıldı. Aynı gece bir Alman filosu Honolulu'ya saldırdı, üç Amerikan kruvazörünü ve bir gümrük botunu batırdı, başkenti topa tuttu. Ertesi gün Almanya'yla Amerika arasında savaş ilân edilmişti bile ve ilanın üstünden bir saat bile geçmeden her iki ülkeden sosyalistler genel grevi başlattılar.

Alman Savaş İlahı ilk defa kendi ulusunun insanlarıyla karşı karşıya geliyordu. İmparatorluğunu ayakta tutan onlardı, tek başına, onlarsız kendi de bir hiçti. Şaşırtıcı olan isyanlarının barışçıllığıydı. Döğüşmüyorlardı; hiç bir şey yapmıyorlardı; ama onların bu hareketsizliği Kayzer'i eli kolu bağlı bırakıyordu. Savaş köpeklerini baş kaldıran proletaryanın üstüne salmak için dört gözle bir bahane bekliyordu. Ama böyle bir fırsat çıkmadı: Ne Amerika'yla savaş için ordusunu harekete geçirebiliyordu, ne de isyancıları cezalandırmak için bir iç savaş çıkarabiliyordu. İmparatorluğunun tek bir çarkı işlemiyordu. Ne trenler çalışıyor, ne telgraflar gidip geliyordu, çünkü bütün emekçiler gibi tren işçileri ve telgrafçılar da greve katılmışlardı.

Amerika'da da olaylar aynı Almanya'daki gibi gelişti. Örgütlü emekçiler artık tutacakları yolu anlamışlardı. Kendi seçtikleri alanda yenik düşünce, burayı terkedip, sosyalistlerin siyaset arenasına geçmişlerdi: Çünkü genel grev siyasî amaçlı bir grevdi. Daha önce öyle acımasızca ezilmişlerdi ki başka bir umutları olmadığından grevi gönülden desteklediler. Aletlerini bir kenara atan milyonlarca insan işlerini bıraktılar. Bunların ara-

sında özellikle makine işçileri örgütlerinin darmadağın edilmesinden sonra kinle bilenmiş bakışlarıyla göze çarpıyorlardı; belirli bir düzenleri olmamasına rağmen grevlerini destekleyen metal işçileriyle tekvücut olmuşlardı.

Bu arada sıradan işçiler ve serbest ameleler de işlerini bırakmışlardı. Genel grev içinde her şey öylesine bir ortak hareket içinde yürüyordu ki tek bir insanın bile çalışma imkanı bulması düşünülemezdi. Bu arada hareketin en etkin taraftarları kadınlar oldu. Kocalarının savaşa gidip ölmelerini engellemek istiyorlardı. Bir süre sonra genel grev düşüncesi halka maloldu ve iş mizaha bile döküldü. Bundan sonra salgın bir hastalık gibi her tarafta yayıldı. Bütün okullarda öğrenciler greve gidiyor ve ders yapmak için gelen öğretmenler sınıfları boş buluyorlardı. Grev ulusal bir dava havası kazanmıştı. Emekçilerin gösterdiği bu dayanışma, herkesin kafasını uğraştırıyordu. Sonuçta bu dev oyunda kimse tehlikede değildi. Herkes suçlu olunca kim cezalandırılacaktı?

Birleşik Devletler felç olmuştu. Kimse komşu kentte bile ne olup bittiğini bilmiyordu. Ne gazete, ne mektup ne de telgraf vardı yararlanacak. Küçük büyük bütün yerleşme merkezleri sanki kutup köyleri gibi dünyadan uzak, bir başlarına kalmışlardı. Hayat durmuştu. Bu tuhaf durum bir hafta sürdü.

Biz San Fransisko'da, körfezin karşı kıyısında bile, Okland'da ya da Berkeley'de ne olup bittiğini bilmiyorduk. Grev duygulu insanlara ezici,

olağanüstü bir etki yaratmıştı. Çok ulu bir şey ölmüş, bir doğaüstü güç yok olmuştu sanki. Ülkenin nabzı atmıyor, ulus ölü gibi hareketsizdi.. Sokakta ne tramvayların, kamyonların uğultusu, ne fabrika düdükleri, ne havada elektrik tellerinin cızırtısı ne de gazetecilerin bağırışları duyuluyordu. Yalnızca, hayaletler gibi bir başlarına, kayar gibi giden derin sessizliğin, yürüyüşlerini bile kararsız bir hale getirdiği insanlara rastlanıyordu tek tük.

Bu uzun sessiz haftada oligarşi dersini almış, hem de iyi almıştı. Grev bir uyarıydı. Bir daha olmamalıydı bu. Gözünü açmalıydı.

Sekiz gün sonra, önceden kararlaştırıldığı gibi Alman ve Amerikan telgrafçıları işlerinin başına döndüler. Onların aracılığıyla iki ülkenin sosyalist önderleri yöneticilere ültimatomlarını iilettiler. Ya savaş bırakılacaktı ya da genel grev sürdürülecekti. Anlaşmayı sağlamak pek zaman almadı. Savaş ilanları iptal edildi ve iki ülke halkı da yeniden çalışmaya başladılar.

Barışın bu yolla sağlanması, Almanya'yla Amerika arasında bir anlaşma imzalanmasına yol açtı. Gerçekte bu anlaşma, Alman İmparatoru ile Amerikan Plütokrasisinin, ortak düşmanları olan ülkelerinin ihtilalci proletaryasına karşı bir ikili dayanışma sözleşmesiydi. Daha sonra Alman sosyalistleri ayaklanıp, İmparatorlarını başlarından attıklarında, plütokrsi haince seyirci kalıp, yardımına koşmadı. Oysa bu anlaşmaya imzasını koyarken oligarşi büyük rakibini dünya piyasasından silmenin yollarını düşünüyordu. İmparator

safdışı kalınca, Almanya'nın dışarıya satacağı üretim fazlası kalmadı. Ayrıca devlet sosyalist olunca halk bütün ürettiğini tüketecekti. Şüphesiz ürünlerinden bazılarını, kendi üretmediği mallarla değiştirecekti, ama bu tüketilmeyen bir üretim fazlası değildi.

Alman İmparatoruna oligarşinin ihanetini öğrenince Ernest:

— Oligarşinin kendini temize çıkaracak bir bahane bulacağına eminim. Her zaman olduğu gibi en doğru biçimde hareket ettiğine kendini inandıracaktır, diyordu.

Gerçekten, Oligarşi bir süre sonra ulusal üretim artığımızı dışarıya satmak için namussuz bir rakibi dünya piyasasından silmekle Amerikan halkının çıkarlarını gözettiğini bildirdi.

— Ama işin en saçma yönü, diyordu Ernest, kendi çıkarlarımızı bu budalalara korutacak kadar güçsüz oluşumuz. Dışarıya daha çok mal satmak imkanı yaratmışlar, bu artık daha az tüketmek zorunda olduğumuz anlamına gelir.

SONUN BAŞLANGICI

Daha 1913 ocağında, Ernest olayların nasıl bir gelişme göstereceğinni farkına varmıştı; ama diğer sosyalist önderleri Demir Ökçenin başlatmaya hazırlandığı saldırı tehlikesine karşı uyandırmak imkanı bulamadı. Onlar kendilerine çok güveniyorlardı, oysa olaylar hızla doruğa yaklaşıyorlardı. Evrensel bir buhranın çanları çalmaya başlamıştı. Dünya piyasasının görünür efendisi Amerikan oligarşisi, ellerinde ne tüketebilecekleri ne de satabilecekleri üretim fazlaları olan, yirmi kadar ülkeye kapılarını kapatmıştı. Bu ülkeler için tek çıkar yol düzenlerini radikal bir revizyondan geçirmekti. Üretimi arttırma yöntemi işlerliliğini kaybedince bu ülkelerde kapitalizm bir daha dirilmemecesine yıkıldı.

Bu ülkeler devrimci ilkeleri benimsediler. Tam bir kargaşa ve şiddet dönemi oldu. Kurumlar ve hükümetler her yerde çatırdıyordu. İki ya da üç ülkenin dışında bir zamanların efendileri

kapitalistler varlıklarını korumak için korkunç bir mücadeleye girişmişlerdi. Ama militan işçi sınıfı hükümetleri onların ellerinden aldı. Karl Marks'ın kanıksanmış kehaneti doğrulanıyordu: «İşte kapitalist özel mülkiyeti için çanlar çalmaya başlıyor, başkalarının elinden mülklerini alanların, şimdi mülkleri elinden alınacaktır.» Bir yerde kapitalist hükümet yıkılır yıkılmaz yerini hemen kooperatif bir cumhuriyet alıyordu.

Diğer ülkelerde zafere ulaşmış işçi kardeşlerimiz bize mesajlar uçuruyorlardı: «Neden Birleşik Devletler geride kalıyor?» ; «Amerikan devrimcileri, uyanınız!» ; «Amerika'ya ne oluyor böyle?»

Ama biz evrensel hareketi izliyemiyorduk. Dev kültesiyle oligarşi yolumuzu tıkıyordu.

— Baharda eyleme geçmemizi bekleyin, diye karşılık veriyorduk; o zaman göreceksiniz bizi!

Bu karşılığın arkasında büyük sırrımız yatıyordu aslında. **Granges Politics**'i kendi safımıza çekmiştik; güz seçimlerinde kazandıkları oniki Devletin yönetimini baharda ele geçirecekler, bunun hemen ardından buralarda kooperatif cumhuriyetler kurulacaktı. Gerisi kolaydı.

— Ama çiftçilerin bu yönetimleri ele geçirmeleri engellendi diyelim. o zaman ne olacak diye soruyordu Ernest.

Arkadaşları ona felaket habercisi adını takmışlardı aralarında.

Oysa kafasını kurcalayan ana sorun, bu köylülerin Devletlerde yönetimi ele geçirmelerinde karşılaşabilecekleri engeller değildi. O bir takım büyük işçi sendikalarının amaçlarından uzaklaştı-

ğını ve yeni kastlar kurulmakta olduğunu seziyor ve korkuyordu.

— Ghent, oligarşiye ne yapması gerektiğini öğretti, diyordu. Onun «İyilikçi Feodalizm» kitabını başlarının ucundan ayırmadıklarına kalıbı basarım. ([85])

Altı işçi liderleriyle yaptığı hararetli bir tartışmadan sonra Ernest'in bana dönüp sakin bir sesle :«Her şey bitti artık! Demir Ökçe kazandı. Sonumuz göründü.» dediği o akşamı hiç unutmayacağım.

Evimizdeki bu küçük toplantının resmi bir özelliği yoktu. Ama diğer arkadaşlarıyla görüşbirliğine varan Ernest, işçi liderlerinden ilk genel grevde adamlarını harekete geçirme teminatı istiyordu. Makine İşçileri Birliği Başkanı O'Connor bu sözü vermemekte en çok direnendi.

— Sizi o modası geçmiş kısmi grev ya da boykot yönetiminiz başımıza zamanında ne belalar sarmıştı, unuttunuz mu bunu? diyordu Ernest.

O'Connor ve diğerleri başlarını sallıyorlardı.

— Ama bir genel grevle neler yapılabileceğini de gördünüz bu arada, diye devam etti Ernest. Almanya savaşını durdurduk. Böylesine güzel

---

(85) **Our Benevolent Feudalism** (Bizim İyi Feodalitemiz) 1902 yılında yayımlandı; kapitalistlerin kafasında oligarşi düşüncesini doğuranın Ghent olduğu söylenir Bu inanç Demir Ökçenin üç yüzyılında, İnsan Kardeşliği döneminin ilk yüzyılında süregelmiştir. Bugünkü bilgilerimizle Ghent'in boş yere kötülenen bir adam olduğu gerçeğini kabulleniyoruz.

emekçi dayanışmasına ve güçbirliğine tarihte rastlanmamıştır. Dünyayı emekçiler yönetebilir ve yönetmelidir de. Eğer bizle birlik olursanız kapitalizmi çökertiriz. Bu sizin tek umudunuz, tek çıkar yolunuz. Eski taktiğinizle gidersiniz bozguna uğrayacağınızı şundan anlayın ki, mahkemeler efendileriniz tarafından yönetilmektedir. ([86])

---

(36) İşte mahkemelerin işçi sınıfına karşı takındıkları düşmanca tavrı ortaya koyan bir kaç örnek karar: Maden bölgelerinde çocukların istihdamı bilinen bir şeydir. Pirensylvanie'de, 1905 yılında emekçiler ,işe alınan küçük çocukların yaşları ve öğrenim durumları hakkındaki ana babalarından alınan yeminli sözlerin belgelerle de ispat edilmesini zorunlu kılan bir kanunun çıkartılmasını başardılar. Ama bu kanun, anayasaya aykırılık gerekçesiyle Luzern Mahkemesi tarafından iptal edildi. Gerekçe olarak aynı sınıfın çeşitli yaş gruları arasında ayırım yapıldığı gösterildi. Yüksek Mahkeme de bunu onayladı. Yine 1905 yılında, NewYork Mahkemesinin özel bir toplantısında, küçük yaştaki çocukların ve kadınların akşam dokuzdan sonra fabrikalarda çalışmalarını yasaklayan kanunu, «bir sınıfın imtiyazına» işlediği gerekçesiyle, anayasaya aykırı bulup, iptal etti. Aynı dönemde fırın işçilerinin durumu da çok kötüydü. Günlük çalışmalarını on saate indiren kanun, Yüksek Mahkeme tarafından anayasaya aykırı bulunmuş, ayrıca şu ilginç gerekçeye de iptal karında yer verilmişti: «Fırıncılık mesleğinde çalışma saatlerini sınırlandırarak kişilerin ve sözleşmelerin bağımsızlığına müdahalede bulunmak için hiç bir geçerli neden bulunamamıştır.»

— Çok acele ediyorsunuz, diye karşılık verdi O'Connor. Bütün yolları bilmiyorsunuz siz. Daha başka yollarda vardır. Biz ne yaptığımızı biliriz. Grevler bıktırdı. Zaten bizi de böyle yenik düşürdüler. Ama adamlarımızı bir defa daha sokağa dökmemize bir daha hiç gerek kalmayacak sanırım.

— Peki nasıl bir yol tutmayı tasarladığınızı bana söyler misiniz?

O'Connor gülmeye başladı, başını sallayarak:

— Size bütün söyleyeceklerim, uyumadığımız ve şimdi de düş görmediğimizdir.

— Tuttuğunuz yol yüzünüzü kızartacak bir yol değildir, umud ederim, dedi Ernest meydan okur bir edayla.

— Biz kendi işimizi herkesten iyi biliriz sanıyorum.

— Saklamaya uğraştığınıza göre karanlık bir işi andırır, dedi Ernest öfkeli bir sesle.

— Biz şu işlerin bedelini terle ve kanla ödedik, kazancı da bize ait olmalıdır. İnsanoğlu öncelikle kendini düşünmek zorundadır.

— Eğer tuttuğunuz yolu bana açıklamaktan siz çekiniyorsanız, ben söyleyeyim dedi büsbütün öfkelenen Ernest. Önünüze atılan bir kaç kuruşla aldatıldınız. Düşmanla anlaştınız. Evet yaptığınız bu, emekçilerin davasına ihanet ettiniz. Ve savaş alanından kaçıyorsunuz korkaklar gibi.

— Size hiç karşılık vermeyeceğim, dedi O'Connor soğuk bir sesle. Yalnız sanırım nasıl davranmamız gerektiğini sizden daha iyi bildiğimizi söylemeliyim.

— Diğer emekçilerin ne olacağı sizi hiç ilgilendirmiyor değil mi? Dayanışmayı parçalıdınız.

— Söyleyecek bir gözüm yok, dedi O'Connor Makine işçileri Birliği başkanı olduğuma göre, temsil ettiğim insanların çıkarlarını korumak görevi de bana düşer.

Emekçi liderlerinin gitmesinden sonra, felaketleri izleyen bir sakinliği andırır havada Ernest bundan sonra olayların nasıl bir gelişme gösterebileceğini bana anlatmaya başladı.

— Sosyalistler, sanayi alanında yenik düşen örgütlenmiş emekçilerin, siyaset alanında kendilerini desteklemeye karar verdikleri gün sevince boğulmuşlardı. Oysa, Demir Ökçe, sendikaları kendi alanlarında yendikten sonra şimdi siyaset alanına bir piyonu olarak sürüyor. Bu bizim için bir sevinç değil, bir kaygı kaynağı olmalıdır. Demir Ökçe artık akıllanmıştır. Ona genel grevde, gücümüzü tanıttık. Bir ikincisinin gerçekleşmemesi için bütün tedbirlerini almıştır.

— Ama nasıl engelleyebilir böyle bir girişimi?

— Büyük sendikalara para yardımı yaparak. Paraları ceplerine indiren sendikalar başlatılacak bir genel grevde bizim yanımızda yer almayacaklardır. Bir başka deyişiyle, genel grev gerçekleştirilemeyecektir.

— Ama Demir Ökçe sürekli olarak böyle masraflı bir siyaset güdemez.

— Bütün sendikalara para verecek değil ki! Gereği yok zaten vermesine. Bak nasıl olacağını söyleyeyim :Demiryolu, demir, çelik, makine, tek-

nik yapım işçilerinin ücretleri arttırılacak ve iş saatleri azaltılacaktır. Bu sendikalar üyelerine giderek daha iyi şartlar sağlayacaklar ve bunlara kaydolmak cennette yer kapatmak gibi bir şey olacaktır.

— Ben yine pek bir şey anlamadım. Diğer sendikalar ne olacak? Bu dediğin işkolları dışında da bir sürü sendika var.

— Diğer sendikalar giderek zayıflayacak ve tek tek yok olacaklardır. Çünkü bizim mekanik uygarlığımızın temel ihtiyaçları demiryolu, mekanik ve metal işçileri tarafından görülür. Onların bağlılığını tam olarak sağladıktan sonra Demir Ökçe, diğer işkollarındaki işçilere meydan okuyabilecektir. Sanayi mekanizmasının özünü demir, çelik, kömür, makineler ve taşıma işleri oluşturur.

— Ama, dedim, yalnız kömür işinde çalışan bir milyona yakın insan var.

— Bunlar özelliksiz işçilerdir. Onlar hesaba bile katılmazlar. Ücretlerini azaltırken, iş saatlerini arttıracaklardır. Onlar da bizler gibi köleleşecekler ve herkesten daha alçak bir düzeyde yaşatılacaklardır. Nasıl çiftçiler, ellerinden topraklarını alan efendileri hesabına kendi topraklarında çalışıyorlarsa, onlar da böyle hizmet görmek zorundadırlar. Bu daleveranın dışında kalan sendikaların da başına aynı iş gelecek. Onların yakın bir gelecekte sarsılmaya ve dağılmaya başladığını sen de göreceksin. Üyeleri, açlığın ve ulusal kanunların zoruyla işe koşulacaklardır.

« Farley ([87]) ve grev kırıcıları ne olacak biliyor musun? Söyliyeyim, işlerini kaybedeceklerdir, çünkü bundan böyle grev olmayacaktır. Kölelerin ayaklanışı olursa olur artık. Farley ve çetesi ancak köle bekçiliği yapabileceklerdir. Tabii bu sözlerle anlatılmayacak, kanunu öngördüğü zorunlu çalışmayı yerine getirmekle yükümlü oldukları söylenecek... Bu büyük sendikaların ihaneti mücadeleyi uzatmaktan öte bir işe yaramayacaktır, ne zaman ihtilal olur, kimse bilemez.

— Oligarşiyle büyük sendikaların bu müthiş işbirliği karşısından bir gün olup bunlara karşı ihtilalin zafere ulaşacağını ileri sürmek hayal olmaz mı? Bu işbirliği sonsuza kadar sürebilir.

Hayır anlamına başını salladı Ernest.

— Bizim görüşümüze göre, sınıflar ve kastlar üstünde kurulmuş bütün sistemler içlerinde kendi çöküşlerinin tohumlarını saklarlar. Bir toplum sınıflar üstüne kurulmuşsa, bunun içinde kastların ortaya çıkmasını engellemeye imkan yoktur. Demir Ökçe de bu kuralı bozamayacak ve sonunda bu kastlar tarafından yok edilecekitir. Oligarşi üyeleri daha şimdiden kendi aralarında kast-

---

(87) James Farley, o dönemin ünlü grev kırıcısı. Yetenekli, ama cesareti ahlâk yönünü çok geride bırakmış bir insandı. Demir Ökçe egemenliği sırasında çok yükseldi ve Oligrşiye kabul edildi. Sonunda, 1932 yılında, kocası bu tarihten otuz yıl önce grev kırıcılar tarafından öldürülmüş olan Sarah Jenkins adlı bir kadın tarafından öldürüldü.

lar oluşturuyorlar; bu arada sendikalar da kendi kastlarını kuracaklardır. Bu pek gecikmez. Demir Ökçe bunları engellemek için elinden geleni yapacaktır ama başaramayacaktır.

«Ayrıcalıklı sendikalar, Amerikan emekçilerinin üst tabakasını ellerinde bulundurmaktadırlar. Bunlar güçlü kuvvetli ve yetenekli insanlardır. Bu sendikalara kendilerini refaha ulaştıracak bir iş bulabilmek için girmişlerdir. Bütün nitelikli Amerikan işçileri bu ayrıcalıklı işçi sendikalarına üye olmak için can atacaklardır. Oligarşi bu hırsı ve yaratacağı rekabet duygusunu kamçılayacaktır. Olaylar bu şekilde gelişmese birer devrimci olacak bu adamlar, Oligarşinin buyruğuna girip devrimcileri bastırmak için kullanılacaklardır.

«Öte yandan, bu işçi kastlarının, bu ayrıcalıklı sendikaların üyeleri, örgütlerini dışa kapalı birlikler haline getirmeye uğraşacak ve başaracaklardır da. Üyelik babadan oğula geçecektir ve halk denilen ölümsüz güç kaynağından damarlarına yeni bir kan gelmeyecektir. Bu da işçi kastlarının zayıflamasına ve sonunda çökmesine yol açacaktır. Sonra kurum olarak, Eski Roma'daki saray koruyucularına benzer görev yükleneceklerdir. geçici kudretleriyle. Sarayiçi ayaklanmalar olacak ve iktidar durmadan el değiştirecektir. Bu bunalımlar kastların kaçınılmaz sonunu yakınlaştıracak ve halkın güneşi doğacaktır.

Büyük sendikaların ihanetiyle patlak veren kıyım hareketlerinde Ernest'in bu yavaş sosyal

evrim tablosunu çizdiğini unutmamak gerek. Bu görüşü onunla hiç paylaşmadım ve şu şartları yazarken bile paylaşamıyorum; şimdi, Ernest ölmüş olmasına rağmen bütün Oligarşiyi silip süpürecek bir ihtilalin eşiğindeyiz. Ernest'in kehanetini, yalnızca onun olduğu için yazıyorum. Bu inancı yine de onun bir dev gibi çarpışmasını engellemedi ve şimdi işaretini beklediğimiz ayaklanmaya ve büyük katkıda o bulundu. ([88])

— Ama, dedim Oligarşi varlığını sürdürürse, her geçen yıl onu daha çok zenginleştirecek üretim fazlası ne olacak?

Şu ya da bu şekilde harcama yoluna gidecektir ve bir yolunu bulacağından hiç kuşkun olmasın. Geniş yollar yapılacak, bilim ve özelllikle sanat doruğuna ulaşıcak. Oligarşi halkı tamamen buyrukları altına aldıktan sonra bunlar için zaman harcamaya başlayacaklardır. Güzelliğin ve sanatın hayranı olacaklardır. Onların yönetiminde, yüksek ücretler alan sanatçılar çalışacaklardır. Dehalar için bulunmaz bir fırsat olacaktır bu ve orta sınıfın burjuva zevklerine hizmetten kurtulacaklardır. Bu büyük bir sanat çağı olacak ve yeni kurulacak masal kentlerinin yanında şimdi-

---

88) Everhard'ın sosyal kehanetleri ilginçtir .Geçmişteki olayları gördüğü rahatlıkla, ayrıcalıklı sendikaların ihanetini, işçi kastlarının doğuşunu, yavaş yavaş çöküşünü ve onlarla can çekişen Oligarşi arasında sürdürülen hükümet mekanizmasını ele geçirme mücadelesini önceden görmüştü.

ki kentler çok bayağı ve soluk kalacaktır. Bu masal kentlerinde Oligarşinin üyeleri oturacak ve güzelliğe tapınacaklardır. (89)

«Böylece, emekçi çalıştıkça ortaya çıkan üretim fazlası harcanacaktır. Bu dev sanat eserlerinin ve büyük kentlerin kurulması milyonlarca sıradan işçiyi açlığa sürükleyebilecektir çünkü üretim fazlasının çokluğu harcamaların da çok olmasını zorunlu kılmaktadır. Oligarşi bin, belkide onbin yıl sürdürecektir bu yapı işlerini. Mısırlıların ve Babillilerin düşleyemedikleri kadar büyük yapılar dikeceklerdir ve devirleri geçince kentleri yine ayakta kalacak, Emekçi Kardeşliği yolları dolduracak ve onların kurduğu evlerde emekçiler oturacaklardır.

Oligarşi bunları yapmak zorundadır, çünkü başka türlü davranamaz. Tıpkı Eski Mısır'da egemen sınıfların halktan çaldıkları fazlalarla tapınaklar, piramitler yapmaları gibi, Oligarşi de üretim fazlasını büyük yapımlar aracılığıyla tüketmek yoluna gidecektir. Oligarşinin egemenliğin-

---

(89) Everhard'ın sezgisine hayranız. Ardis ve Asgard gibi görkemli kent düşüncesinin Oligarşi üyelerinin kafasında bile oluşmadan, o bu kentleri ve kaçınılmaz yapımlarını görmüştü. O günden bu yana üç yüzyıl Demir Ökçe ve dörtyüz yıldır İnsan Kardeşliği dönemi geçti ve biz halâ Oligarşinin yaptığı yollarda yürüyor, kentlerinde oturuyoruz. Biz de daha görkemli kentlerin yapımını sürdürüyoruz ama Oligarşininkiler de halâ ayakta ve ben bu satırları en gözalıcılarından birinde, Ardis'te yazıyorum.

de bir din din adamları kastı değil ama bir sanatçı kastı türeyecektir. İşçi kastları da şimdiki ticarî burjuvazinin yerini alacaktır. Onların altında, açlıktan ve hastalıktan kırılan ama yine de durmadan yenilenen ayaktakımının, halkın ana kitlesinin bulunduğu uçurum olacaktır. Ve bir gün, o gün ne zamandır bilinemez, o halk uçurumdan çıkacaktır: İşçi kastları ve Oligarşi parçalanacaktır; yüzyıllarca sürecek çalışmadan sonra sıradan insanın egemenliği başlayacaktır. O günü görürüm diye umud etmiştim; ama şimdi hiç bir zaman göremeyeceğimi biliyorum.

Sustu ve uzun uzun süzdü beni, sonra ekledi:

«Sosyal evrim insanı umutsuzluğa sürükleyecek kadar yavaş, öyle değil mi sevgilim?»

Kollarımla sardım onu, başını göğsüme yasladı.

— Uyumam için bir şarkı söyle bana, diye mırıldandı uysal bir çocuk gibi, bir hayâl gördüm ve unutmak istiyorum onu.

SON GÜNLER

1913 ocağının sonuna doğru Oligarşinin ayrıcalıklı sendikalara karşı takındığı tutumunun değiştiği kamuoyunca anlaşıldı. Gazeteler, demiryolu, demir, çelik, makine işçileri ve makinistler için görülmüş bir ücret artışı ve iş saatlerinde yine görülmemiş bir azaltma yapıldığı haberini duyurdular. Ama Oligarşi bunun hemen duyulmasından çekiniyordu. Gerçekte ücretler çok daha fazla yükseltilmişti ve bu ayrıcalıklar bildirilenden çok daha fazlaydı. Ama hiç bir şey gizli kalmaz. Bu talihli işçiler sırlarını karılarına açıyor, onlar da gevezelik edip ağızlarından kaçırıyor ve giderek bütün emekçi kesimi gerçeği olduğu gibi öğreniyordu.

Bu, XIX. yüzyılda «tayın artığı» adı verilen anlayışın mantıki ve açık bir gelişimiydi. Dönemin sanayi kargaşalığı arasında işçiyi kazanca ortak etme denemeleri yapılmıştı. İşlerine ortak etme yönüyle, kapitalistler işçilerdeki başkaldırma ar-

zularını bastırıyorlardı. Ama bir sistem olarak kâr ortaklığı saçma, hatta imkânsız bir şeydi. Bu genel bunalımın içinde ancak bazı özel durumlarda uygulanabilirdi; eğer sermaye ve emek kârı ortak olarak bölüşülürse, tekrar başlangıç noktasına dönülmüş oluyordu.

Böylece uygulamada imkânsız olduğu ortaya çıkan kâr ortaklığından, haraç ortaklığı doğdu. Ayrıcalıklı sendikaların parolası: «Bize daha çok ödeyin bunu halktan çıkarırsınız» oldu. Ve bu bencil siyaset bazı yerlerde semeresini verdi. Müşteriye giderek daha çok fazla ödetmek, aslında örgütlenmemiş ya da zayıf örgütlenmiş işçilere daha çok ödetmek anlamına geliyordu. Tekelleşme yoluna girmiş sendikalara üye olan daha güçlü arkadaşlarının ücret artışları, gerçekte bu zayıf işçilerin sırtına yükleniyordu. Tekrarlıyorum: Bu tasarı, Oligarşinin ayrıcalıklı sendikalarla yaptığı işbirliği sayesinde çok geniş bir uygulama alanı buldu. (90)

---

(90) Bütün demiryolları sendikaları bu anlaşmaya yanaştılar. «Tayın payı» siyasetinin ilk defa XIX. yüzyılda Lokomotif Makinistleri Kardeşlik Birliği tarafından uygulanması ilgi çekicidir. P.M. Arthur adında biri yirmi yıldır bunun liderliğini sürdürmekteydi. 1877 yılında Prensylvanie demiryolları grevinden sonra, lokomotif makinistlerine diğer sendikalardan ayrı bir yol izleme tasarısını kabul ettirdi. Bu bencil tasarı olağanüstü bir başarı gösterdi. İşçilerin haraçtan pay alma olayına «Arthürüzasyon» adı verildi. Bu sözcüğün kökenini araştıran etimologlar çıkmaza girdilerse de artık durumu anlamışlardır sanırım.

Ayrıcalıklı sendikaların hiyaneti öğrenilince, emekçi kesiminde mırıltılar ve uğultular yükselmeye başladı. Bu sendikalar uluslararası birliklerden çekilip, bütün dış ilişkilerini kestiler. Bunu karışıklıklar ve şiddet olayları izledi. Bu sendika üyelerine hain gözüyle bakılmaya başlandı; barlarda, genelevlerde, sokaklarda, atölyelerde, bu sendikalılar alçakça yalnız bıraktıkları arkadaşları tarafından öldürülmeye başlandılar. Bir sürü başkan dövüldü, çoğu da öldürüldü. Ayrıcalıklı sendikalılardan hiç birinin güvenliği kalmamıştı. İşe birlikte gidiyor, birlikte dönüyorlardı. Kaldırımda yürürken her an çatılardan ya da pencerelerden atılacak tuğlalarla kafalarını patlatmamak için tetikteydiler. Onlara silahlanma izni verildi ve yetkililer bu konuda onlara yardımcı oldular. Onlara saldıranlar ağır hapis cezalarına çarptırılıyor ve gaddarca işkencelere uğratılıyorlardı .Ayrıcalıklı sendikalılar dışında kimsenin silah taşıma izni yoktu ve bu yasağı çiğneyenler büyük bir suç işlemiş gibi ağır cezalara çarptırılırdı.

Emekçi dünyası, bütün bunlara rağmen hainlerden öcünü almayı sürdürdü. Kendiliğinden kastlar türüyordu. Hainler çocukları, hiyanete uğramışların çocukları tarafından kovalanıyor, bu yüzden de okula gidemiyor, sokağa çıkamıyorlardı. Hainlerin karıları ve aileleri de tepki görüyor, onlara mal satan dükkana kimse uğramıyordu.

Her taraftan sert tepkilerle karşılaşınca bu sendikalılar kendi aralarında topluluklar kurma-

ya başladılar. Düşman bir proletarya arasında yaşamanın imkansızlığını kavrayarak başka mahallelere göçtüler. Oligarşi hemen onlara yardım elini uzattı. Etrafları geniş bahçelerle, oyun alanlarıyla çevrilmiş, havadar, sağlık kurallarına uygun, modern evler yapıldı. Çocukları kendileri için yapılan okullara devam ediyor ve özel pratik elişi ve uygulamalı bilim dersleri görüyorlardı. Bu yalnız bırakılmadan kaçınılmaz olarak bir kast doğdu. Ayrıcalıklı sendikalar, işçi sınıfının aristokrasisini oluşturdular ve diğer işçilerden ayrıldılar. Daha rahat evlerde oturuyor, daha iyi giyiniyor, daha iyi besleniyor, daha iyi muamele görüyor ve tayın paylarına daha büyük bir hırsla sarılıyorlardı.

Bu arada diğer emekçilere her zamankinden daha gaddarca davranılıyordu. Bir çok hakları ellerinden alındı. Ücretleri ve ekonomik geçim düzeyleri birden düştü.

Halk okulları giderek laçkalaştı ve bir süre sonra ilk öğrenim zorunluğunu kaldırdılar. Genç kuşakta okuma yazma bilmeyenlerin oranı tehlikeli oranda arttı.

Birleşik Devletler'in dünya pazarına el koyması bütün dünyayı sarsmıştı. Kurumlar, iktidarlar yıkılıyor ya da değişiyordu her tarafta. Almanya, İtalya, Fransa, Avusturalya ve Yeni Zellanda kooperatif cumhuriyetler olmuştu. İngiliz imparatorluğundan durmadan parçalar kopuyordu. İngiltere'nin başında bir sürü derdi vardı. Hindistan tam bir isyan içindeydi. Bütün Asya tek bir

ses olmuş «Asya Asyalılarındır!» diye bağırıyordu. Ve Uzak Doğunun sonunda Japonya, sarı ırkları beyazlara karşı sürüyor, kışkırtıyordu. Kıtalararası bir imparatorluk düşü gören ve bunu gerçekleştirme çabasında olan Japonya bu arada kendi proletaryasını eziyordu. Savaş, Kuli ve Samuray kastları arasında oldu ve sosyalist emekçi Kuliler kitle halinde öldürüldüler. Tokyo sokaklarında ve Mikado sarayında saldırı sırasında tam kırk bin Kuli öldürüldü. Kobe tam bir mezbahaydı: Pamuk işçilerinin makinalı tüfeklerle taranması, modern savaş araçlarıyla toptan imha konusunda en korkunç örnek olarak klasikleşti. Ve Japon Oligarşisi bu kargaşalardan iyice vahşileşerek çıktı. Doğuya egemenliğini kabul ettirdi ve Hindistan dışında, dünya pazarının Asya kesimini ele geçirdi.

İngiltere, varlığını kökünden sarsan bir gayret pahasına da olsa kendi proletaryasının isyanını bastırmayı ve Hindistan'ı elinde tutmayı başardı. Bu arada bir sürü büyük sömürgesinin elinden çıkmasına engel olamadı. Sosyalistler Avusturalya ve Yeni Zellenda'yı koperatif cumhuriyetler haline getirmeyi başardılar. Kanada da ana vatandan bağlarını koparmayı başardı. Ama bu arada Kanada Demir Ökçeyle elbirliği ederek patlak veren sosyalist devrimi bastırdı. Demir Ökçe, isyanlarını bastırabilmeleri için Meksika ve Küba'ya yardım ediyordu. Ve sonunda Demir Ökçe, Yeni Dünyada Panama Kanalından, Kutup Denizine kadar olan bütün Kuzey Amerikayı tek bir siyasi birlik haline getirdikten sonra sağlam

kökler saldı.

İngiltere bir çok büyük sömürgesini feda ederken Hindistan'ı elinde tutabilmişti: Bu başarısı de geçiciydi. Hindistan için Japonya ve bütün Asya'yla kopacak savaş, bir parça gecikmiş oldu o kadar. Bu toprakları eninde sonunda kaybetmeye mahkûmdu ve bu olayın ardından da Birleşmiş Asya ülkeleriyle dünyanın geri kalan kısmı arasında her an bir savaş patlak vermesi beklenebilirdi.

Bütün dünya çalkalanırken Birleşik Devletlerde de barışın egemen olması imkânsızdı. Büyük sendikaların kayışı, proleterlerin bir başkaldırma hareketini doğmadan öldürmüş, ama her tarafta şiddet kol gezer olmuştu. Emekçi kargaşalarının, köylü hoşnutsuzluğunun ve orta sınıfın can çekişmeleri arasında yeni bir din doğmuş, hızla yayılmaya başlamıştı. Yedinci gün Mesihî tarikatına bağlı bir gurup faaliyete geçmiş, halk arasında olağanüstü bir ilgi görmüştü.

— Bu evrensel çalkantının ortasında bir bu eksikti! diye bağırıyordu Ernest. Böylesine çeşitli ve birbirine taban tabana zıt eğilimlerin ortasında nasıl bir dayanışma umabiliriz?

Gerçekten dinî hareket giderek gelişiyordu. Dünya nimetlerinden ağzının payını almış, sefalet içinde kıvranan halk, bir sanayi beyinin girmesinin devenin iğne deliğinden geçmesi kadar zor olduğu cennette bir yer arıyordu kendine. Yırtıcı gözlü vaizler ülkeyi dört dönüyorlardı; Yetkililerin bütün engellemelerine ve bunlar hakkın-

da soruşturmalar açmalarına rağmen, birbirini izleyen açık hava toplantılarında bu dinî ateş durmadan körükleniyordu.

Son günler, geldi diye basıyorlardı feryadı. Kıyamet başlamıştı. Dört rüzgar kopmuştu. Tanrı ulusları birbirine düşürmüştü. Hayalet ve mucizelerle dolmuştu dört bir yan. Bölük bölük peygamber, evliya türemişti. Binlerce insanlar işlerini bırakıyor, dağlara, çok yakında yüzkırkbir sevgili kuluyla yeryüzüne inecek Tanrıyı seyretmeye koşuyordu. Ama Tanrı bir türlü ortaya çıkmıyor ve onlar açlıktan kırılıp gidiyorlardı. Umutsuzluk içinde yiyecek bir şey bulmak için çiftlikleri talan ediyorlardı; bozgun ve kargaşa kır kesimlerine de yayılıyor, bu da malsız mülksüz çiftçilerin felaketlerini arttırmaktan öte bir işe yaramıyordu.

Ama bu çiftlikler ve buğday depoları Demir Ökçenin malıydı. Bir sürü birlik kırlara gönderildi ve dindarlar tüfek zoruyla işlerinin başına döndürüldüler. Ama isyanlar, kargaşalıklar devam etti. Halkı kışkırtmak suçundan önderleri öldürüldü ya da tımanareye tıkıldı. Dindarlar işkencelere gönül sevinciyle katılıyorlardı. Ülke bulaşıcı bir akıl sarsıntısı geçiriyordu. Çöllere, dağlara ,bataklıklara varıncaya kadar her yerde, Florida'dan Alaska'ya uzanan bütün yörelerde nasılsa sağ kalmış yerliler hayaletler gibi zıplayıp duruyor ve Mesih'in inmesini bekliyorlardı.

Bu kargaşalığın ortasında, olağanüstü güven ve huzuruyla Oligarşi denilen bu canavar gittikçe boy atıyordu. Demir eli ve ökçesiyle, bu kay-

naşan milyonlarca yaratığın üstüne basıyor, bu kargaşadan bir düzen yaratıyor, ve posa haline gelmiş bu topluma kurumlarını, kanunlarını benimsetiyordu.

— Biz yerimizi alacağımıza kadar bekleyin, diyordu köylüler.

Bay Calvin ise Pell Street'teki evimizde bize şöyle konuşuyordu:

— Ele geçirdiğimiz Devletleri görüyor musunuz? Göreve başlar başlamaz, ardımıza siz sosyalistleri alarak onlara başka şarkılar söyleteceğiz.

— Milyonlarca gayrimemnun ve yoksul bizim safımızdadır, diyordu sosyalistler. **Granger**'ler, çiftçiler, orta sınıf ve gündelikçiler bizim saflarımıza katıldılar. Kapitalist sistem parça parça olacak. Bir ay içinde Meclise elli üyemizi sokacağız. İki yıl içinde, Başkanlıktan Belediye köpek yakalayıcısına kadar bütün mevkileri ele geçireceğiz.

Ama Ernest, bunlara başını sallıyarak şöyle karşılık veriyordu :

— Kaç tüfeğiniz var? Yeterince kurşunu nereden temin edebileceğinizi biliyor musunuz? Kim ya bileşimleri savaşta yumruktan daha etkindir bunu böyle bilin.

SON

Ernest'le birlikte Waşhington'a gitme zamanı geldiğinde, babam bizimle gelmek istemedi. Proleter hayata çok alışmıştı. Bizim sefil mahalleyi geniş bir sosyoloji laboratuarı gibi görüyordu, önüne geçilmez bir araştırma tutkusuna kendini kaptırmış gibiydi. Emekçilerle sıkı sıkı dost olmuş ve bir sürü aileyi en mahrem yönleriyle tanımıştı. Bu arada çeşitli beden işlerinde de çalışıyordu; bunlar onun için bir oyalama olduğu kadar birer bilimsel araştırmaydı da; kazma kürek sallamaktan büyük zevk duyuyor ve her defasında cepleri notlarla dolu ve yeni bir şey anlatmak için can attığı belli olan bir yüzle dönüyordu eve. Dört dörtlük bilgindi o. Oysa çalışmasının hiç bir gereği yoktu, Ernest yaptığı çevirilerle üçümüzü de geçindiriyordu. Ama babam hayalinin peşinde koşmakta ısrar ediyordu, ikide bir iş değiştirdiğine bakılırsa su semenderi gibi şey olmalıydı bu hayali. Dolaşarak satmak için aldığı ayakkabı

bağları ve pantalon askılarını eve getirişini ve birşeyler almak için köşedeki küçük bakkal dükkanına gittiğimde, siparişlerimi getirmek üzere tezgahın ardından çırak yerine babamın karşıma çıkışını, hiç bir zaman unutmayacağım. Karşımızdaki kahvede bir hafta kadar garsonluk yaptığını duyuca da şaşmadım. Bu işinden sonra sırasıyla gece bekçiliği, gezgin patates satıcılığı, bir ambalaj atölyesinde etiket yapıştırıcılığı, bir karton kutu fabrikasında hamallık, bir tramvay hattı yapımında sakalık yaptı. Dağılmasından çok kısa bir süre önce de bulaşıkçılar sendikasına üye oldu.

Piskopos örneğinin, hiç olmazsa giyim yönünden onu etkilediği açıkça belli oluyordu, çünkü o da ucuz pamuklu işçi gömleği ve askılı, kalçalarda daralan pantalon giyiyordu. Eski yaşantısından yalnızca akşam yemeklerine iyi giyimli oturmak alışkanlığını bırakmamıştı.

Ben nerede olursa olsun Ernest'le mutluluk duyabilirdim; bu şartlar altında babamın mutlu olmasıda benim mutluluğumu iyice arttırıyordu.

— Küçükken, diyordu, çok meraklı bir çocuktum. Herşeyin nedenini, nasılını sorardım. Bu yüzden fizikçi oldum zaten. Bugün hayat bana çocukluğumdaki kadar yine meraklı geliyor; zaten hayatı yaşanacak yapan da bu merakımız.

Bazen Market Street'in kuzeyinde, mağazaların ve tiyatroların bulunduğu semtlere açılıyordu; oralarda gazete satıyor, ev işleri görüyor, araba kapılarını açıyordu. Bir gün, arabanın kapısı-

nı kapatırken Wickson'la burun buruna gelmiş. Aynı akşam büyük bir keyif içinde olayı bize anlattı.

— Tam kapıyı kaparken Wickson bana dikkatlice baktı ve «Hay şeytan canımı alsın!» diye mırıldandı. Evet aynen böyle söyledi: «Hay şeytan canımı alsın!» Yüzü kıpkırmızı kesildi ve şaşkınlığından bana bir bahşiş vermeyi bile akıl edemedi. Ama çok çabuk kendini toplamış olmalı ki, araba beş on metre uzaklaşmadan geri dönüp, kaldırımın kenarına yanaştı. Başını pencereden uzatıp:

— Profösör! Siz misiniz? Bu kadarı da fazla artık! Ne yapabilirim sizin için?

— Kapınızı kapadım, diye karşılık verdim. Bana bir bahşiş vermeniz gerekirdi

— Sırası mı bunun! diye homurdandı. Ben zahmete değecek bir yardımdan söz ediyorum.

«Ciddi olduğu her halinden anlaşılıyordu; taşlaşmış vicdanı canlanıvermişti sanki. Ona karşılık vermeden önce bir süre düşündüm ben de. Konuşmak için ağzımı açtığımda pür dikkat kesilmişti, ama bir de sözlerimi bitirdiğimde yüzünü görmenizi isterdim.

— Peki dedim, bana evimi, Sierra İplik fabrikalarından hisse senetlerimi geri veriniz.

Babam sözünün burasında sustu.

— Nasıl bir karşılık verdi? diye sordum sabırsızlıkla.

— Hiç. Nasıl bir karşılık verebilirim ki? Sözü

yine ben aldım: «Mutlu olduğunuzu sanıyorum» dedim. Bana şaşkın ve meraklı gözlerle bakıyordu. Israr ettim: «Söyleyin, mutlu musunuz?»

«Birden, arabacıya sürmesini emretti ve öfkeyle sövdüğünü duyabildim ancak. Herifçioğlu evimi, hisse senetlerimi vermediği gibi bahşişimi de vermedi. Görüyorsun ya sevgili kızım, babanın bu bahşiş işlerinde de pek kısmeti yok.»

Ben Ernest'le Washington'a giderken babam mahallemiz Pell Street'te kaldı. Göründüğü kadarıyla olayların akışı, doğal yatağından çıkmıştı ve son darbe sandığımızdan çok daha erken inecekti. Düşündüğümüzün tersine, seçilmiş sosyalist milletvekillerinin Meclisteki yerlerini almaları engellenmedi. Her şey yolunda gidiyordu ve bu olumlu gelişimin altında uğursuzca tasarılar sezen Ernest'e gülüyordum.

Sosyalist arkadaşları, güçlerinden emin ve tasarılarını gerçekleştirmekte iyimser bulduk. Mecliste seçilmiş bir kaç Granger gücümüzü arttırmıştı ve yapılacak işler konusunda, birlikte ayrıntılı bir program hazırladık. Ernest vargücüyle ve bütün iyi niyetiyle bu çalışmalara katılıyor ama yine de «İş savaşa geldiğinde, yumruk değil tüfektir zaferi getiren» sözünü tekrarlamaktan kendini alamıyordu.

İşler ilk defa köylülerin son seçimlerde ele geçirdikleri oniki Devlet'in yönetimini almaya gittiklerinde sarpa sarmaya başladı. Yeni gelenlere görevleri verilmiyor, eskiler, seçimlerde usulsüzlük olduğu bahanesiyle yerlerinden ayrılmak

istemiyorlardı; memurların becerisiyle işleri içinden çıkılmaz hale getirdiler? Bu konuda son sözü söylemek yetkisine sahip mahkemeler de onların ellerindeydi.

Durum çok ciddiydi. Oyuna getirilen köylüler zora başvururlarsa herşey yıklabilirdi. Biz sosyalistler, bütün gücümüzle onları durdurmaya uğraşıyorduk. Ernest günlerce bir defa bile gözünü kırpmadı. Köylülerin **(Granges Politics)** önderleri de tehlikeyi sezmişler bizle işbirliği halindeydiler. Ama bu da bir işe yaramadı. Oligarşi şiddet istiyordu ve kışkırtıcı ajanları faaliyete geçirdi. Köylü ayaklanmalarını doğuranların onlar olduğu su götürmez bir gerçektir.

İsyan oniki Devlet'te birden patlak verdi. Malsız mülksüz köylüler zorla hükümetleri ele geçirdiler. Bu tutum anayasaya aykırı olduğu için, Birleşik Devletler ordusu hemen harekete geçti. Demir Ökçe'nin, zanaatkâr, çiftçi ya da tarım işçisi kılığındaki ajanları durmadan kışkırtıyorlardı. Kaliforniya'nın başkenti Sacramento'da köylüler düzeni sağlamayı başardılar. Birden, hedef seçilen bu kente sürülerle gizli polis sevkedildi. Muhbirlerden oluşan birlikler bir çok binaları ve fabrikaları kundakladılar, yağma ettiler ve halkı kendileriyle birlikte yağmaya katılacaklarına kadar kızıştırdılar. Bu taşkınlığı besleyebilmek için yoksulların mahallelerine sel gibi içki akıtıldı. Ve durum kıvamını bulunca, gerçekte Demir Ökçenin askerleri olan Birleşik Devletler birlikleri sahneye girdi. Onbirbin erkek, kadın, çocuk Sacramento sokaklarında ya da evlerinde öldürüldü. Ulu-

sal Hükümet, bu Devletin yönetimini eline aldı, böylece Kaliforniya için herşey bitmiş oluyordu,

Her yerde buna benzer olaylar tekrarlanıyordu. **Granges Politics** bütün Devletlerde yokedildi, her yer kana boyandı. Önce gizli ajanlar başıbozukluğu yaymışlar, ardından Kara Yüzler ortaya çıkmış ve sonunda düzenli birlikler imdada çağrılmıştı. Bütün kırsal kesimlerde isyan ve korku egemendi. Kundaklanmış çiftliklerin, dükkânların, köylerin ve kentlerin dumanları gece gündüz tütüyordu. Ve işe dinamiti de soktular. Köprüleri, tünelleri uçurdular, trenleri yoldan çıkardılar. Zavallı çiftçiler kitle halinde tüfekleniyor ve asılıyordu. Öc te gaddarca alınıyordu: Bir sürü subay ve plütokrat ta bu arada öldürüldü. İnsanlar kana ve öce susamışlardı. Düzenli ordular, sanki kızılderililerle çarpışır gibi saldırıyorlardı köylülerin üstüne ve aman dinlemiyorlardı. Oregon'da ikibinsekizyüz asker bir dizi dinamit infilakıyle öldürüldü, bir sürü askeri tren de mühimatıyla birlikte havaya uçuruldu. Artık askerler de çiftçiler gibi canlarının kaygısına düşmüş, vahşi bir ölüm kavgası sürdürüyorlardı.

Milis meselesine gelince, 1903 kanunu yürürlüğe girmiş ve ölüm tehdidi altında bir Devletin emekçileri bir başka Devletin emekçilerini kurşunlamaya başlamışlardı. Tabii buna karşı çıkanlarda az olmazdı. Bir çok subay öldürüldü, bir çok insan savaş mahkemeleri tarafından kurşuna dizilmeye mahkum edildi. Ernest'in Bay Kowalt ve Bay Asmunsen hakkındaki kehanetleri de kor-

kunç bir kesinlikle doğrulandı. İkisi de milise alınmış ve Missuri'deki köylülere karşı yürütülen baskı harekatına katılmak üzere silah altına çağrılmışlardı. İkisi de bunu reddetmişlerdi. Günah çıkartacak zamanı bile vermediler onlara. Hemen savaş mahkemesinin karşısına çıkardılar ve davaları pek uzun sürmedi. İkisi de idam mangasına sırtlarını dönerek can verdiler.

Bir sürü delikanlı milise katılmamak için dağlara sığındılar. Kanun kaçakçıları oldular, cezalandırılmaları için ortalığın durulması beklenir sanılıyordu ama onlar hiz zaman kaybetmediler. Hükümet, dağda oturan kanunlara saygılı bütün vatandaşlara düze inmeleri için üç ay bir zaman tanıdı. Bu sürenin bitiminde yarımmilyon asker dağlık yörelere sevkedildi. Ne bir adlî karar vardı ve ne de bir mahkeme kararı. Karşılarına kim çıkarsa vurdular. Bütün birlikler, dağda kalanların hepsinin kanun kaçağı olduğu ilkesinden hareket ediyordu. Korunaklı bazı tepelere üslenmiş çeteler uzun süre kahramanca direndiler ama sonunda dağlarda milis kaçaklarından tek bir canlı kalmadı.

Bu arada Kansas milisine verilen ceza halka en etkili ders oldu. Bu büyük ayaklanma **Grangers** taraflarına karşı yürütülen harekatın başında patlak vermişti. Milise bağlı altıbin kişi isyan bayrağını açtılar. Haftalardır heyecanlı ve öfkeli görünüyorlardı, kampta tutulmalarının da nedeni buydu zaten. Ama ayaklanmanın kışkırtıcı ajanlar eliyle düzenlendiği kuşkusuzdur.

22 nisan gecesi isyan patlak verdi ve askerler subaylarını öldürdüler. Bu katliamdan çok az sayıda subay kurtulabildi. Bu, Demir Ökçe'nin öngördüğü sınırları aşıyordu, kışkırtıcı ajanlar fazla tahrik etmişlerdı. Ama bundan yararlanan yine Demir Ökçe olacaktı. Patlamaya çoktan hazır tutuyordu güçlerini ve olayları Milisin başlatması bundan sonra yapacakları için kendine hak sağlıyordu. Yerden biter gibi kırkbin asker Milis kampının etrafında bitiverdiler ve bir çember içine aldılar. Zavallı Milisler cephanelikten aldıkları kurşunların tüfeklerine uymadığını gördüler. Bunun üzerine teslim olmak için beyaz bayrak açtılarsa da karşı taraf görmemezliğe gelerek, tek bir isyancıyı sağ bırakmadı.. Altıbin milis son erine kadar katledildi. Önce uzaktan top ve şarapnallerle bombalandılar, sonra asker çemberini kırmak için umutsuz bir yarma harekâtına girişliklerinde makineli tüfeklerle biçildiler. Olaya tanık olan biriyle konuştum: Bana, tek bir milisin bile, bu ölüm kusan silahlara yüzelli metreden fazla sokulamadığını anlattı. Dağ taş cesetle doluymuş. Son bir süvari saldırısıyla yaralıların da kılıç ve tabancayla canları alınmış ve atların nalları altında ezilmişler.

Grangers isyanının kanla bastırıldığı sırada, örgütlenmiş emeğin son can çekişmesi olan, maden işçileri isyanı patlak verdi. Yediyüzellibin işçi greve gitti. Ama bu sayıca üstünlüklerinden yararlanamayacak kadar dağınıktılar. Kendi bölgelerinde çembere alınıp, öldürüldüler ya da teslim olmaya zorlandılar: Kitle halinde tutsak olma

olaylarının ilki oldu bu. Pocock ([91]) köle bekçiliği ününe burada kavuştu ve proletaryanın taşkın kinini üstüne çekti. Sayısız süikast düzenlendi ama sanki tılsımlıymış gibi hepsinden sıyırmayı becerdi. Ülke içinde dilediğince dolaşmak özgürlüklerini elerinden alan Rus pasaportu düzeninin kabulünü de ona borçludur maden işçileri.

Bu arada sosyalistler olumlu bir tutum sürdürüyorlardı. Köylüler ateş ve kan içinde can verirken sendikalar parça parça olurken sakin sakin oturuyor gizli örgütümüzü güçlendiriyorduk. Köylülerin bize çıkışmalarına aldırmıyor, haklı olarak bizim ayaklarımızın devrimin intiharı anlamına geleceğini söylüyorduk. Önceleri bütün pro-

---

(91) **Albert Pocock**, James Farley gibi o çağlarda büyük bir etkinliğe ve üne sahip grev kırıcılardan biriydi ve öleceğine kadar ülkenin bütün madenlerinde görerini sürdürmeyi başardı. Oğlu Lewis Pocock ta aynı görevi sürdürdü ve beş kuşak boyunca bu aile kömür madenleri bekçiliğini bırakmadı. Birinci Pocock diye bilinen ilk Pocock şöyle tesvir edilir: «Kır saçlarla çevrelenmiş, çıkık elmacık kemikli, iri çeneli uzun ve ince bir baş... Soluk bir ten, pırıltısız ela gözler, madeni bir ses ve alçak gönüllü bir tutum.» Yoksul bir ailenin çocuğuydu ve hayata bir kahvede garsonlukla atılmıştı. Daha sonra bir tramvay şirketine dedektif olarak girdi ve sonunda profesyonel grev kırıcılığına kadar yükseldi. Beşinci Pocock diye bilinen son Pocock, kızılderili yüresinde küçük bir madenci ayaklanmasında bir bombayla havaya uçurularak öldürüldü. Bu olay Milattan sonra 2073 yılında geçmişti.

letaryayla bir anda boğuşmayı göze almayan Demir Ökçe, şimdi bizim ayaklanmamızı bekliyor, ve bir hamlede işini bitirmek istiyordu. Saflarımıza sızmış bir sürü kışkırtıcı ajana rağmen böyle bir hareketten kendimizi tutmayı başardık. Ajanların yöntemleri o sıralar henüz çok ilkeldi, öğrenecek çok şeyleri vardı ve bizim Mücadele Gruplarımız onları yavaş yavaş temizledi. Bu acımasız ve kanlı bir mücadele oldu ama hayatımız ve devrim için döğüşüyorduk ve düşmana kendi silahlarıyla vurmak zorundaydık. Ama yine de mertliği hiç bir zaman elden bırakmıyorduk. Demir Ökçe'nin ajanlarından hiç biri mahkeme edilmeden öldürülmedi. Bu arada yanlış kararlar da verdik belki, ama bunların sayısı bir elin parmaklarını geçmez. Mücadele Gruplarımız yoldaşlarımızın en mert, en gözüpek ve en fedakarları arasından seçiliyordu. On yıl kadar sonra, bu grupların başkanlarından aldığı raporlara dayanarak bu Mücadele Guruplarına yazılan kadın ve erkeklerin hayatlarının beş yılı aşmadığını hesaplamıştı Ernest. Bu Mücadele Guruplarını oluşturanların hepsi kahramandı ve için tuhaf yönü öldürmekten tiksiniyorlardı. Bu özgürlük tutkunları duygularını bastırıyorlardı, ama böylesine soylu bir dava için her türlü fedakarlığa katlanmaya hazırdılar. (92).

(92) Bu eylem grupları Rus İhtilalindeki mücadele örgütleri örnek alınarak kurulmuştu; Demir Ökçenin bütün baskına rağmen, onunla birlikte üç yüzyıl yaşadı. Yüksek amaçları olan ve ölümden korkmayan erkek ve

Üç yönlü bir çalışma sürdürmek zorundaydık bundan böyle. Önce kendi saflarımızı kışkırtıcı ajanlardan temizlemeliydik; sonra gizli genel İhtilal örgütünün dışında Mücadele Guruplarını oluşturmalıydık; üçüncü olarak ta Oligarşinin bütün bünyesine, işçi kastlarına, özellikle tel-

---

kadınlardan oluşan bu Mücadele Gurupları olağanüstü bir etki yarattılar ve yöneticilerin vahşi gaddarlıklarını yumşattılar. Mücadeleleri yalnızca Oligarşinin ajanlarına karşı sürdürlükleri gizli savaşta sınırlanmıyordu. Oligarşi yöneticilerinin kendileri bile bu gurupların uyarı ve kararlarına uymak zorunluluğunu duyuyorlardı ve uymayanlar sık sık ölüm cezalarına çarptırılıyordu: aynı durum Oligarşinin alt düzeydeki yöneticileri, ordu subayları ve işçi birlikleri şefleri için de geçerliydi. Bu örgütlü intikamcıların verdikleri kararlar son derece adaletliydi ve en ilginci heyecansız ve hak gözeten yargılamalardı Hiç bir karar acele verilmiyordu. Biri yaaklandığında ona tarafsız bir yargılanma ve kendini savunma hakkı tanınıyordu. Bazen de, bazıları hakkında gıyabında karar vermek zorunluğu doğuyordu, tıpkı Millattan sonra 2138 yılında general Lampton'a olduğu gibi. Oligarşinin muhafızları arasında o belki de en kan dökücü en gaddarıydı. Proleterlere karşı yürütüğü zalim tutumu değiştirmesi için kendisine yapılan üç uyarıdan sonra bu ölüm kararı verilmişti. General bu karardan sonra kendini koruyan muhafızların sayısını tedbirleri arttırdı. Yıllarca Mücadele Gurupları boşu boşuna kararlarını uygulamaya çalıştılar. Kadınlı erkekli bir sürü fedai girişimlerinde başarısızlığa uğrayıp Oligarşi tarafından acımazısca katledildiler. Bu dava-

graf, sekreter, katip sendikalarına ordunun içine, muhbirlerin ve köle bekçilerinin arasına sızmalıydık. Bu ağır ve tehlikeli bir işti ve sık sık çabalarımız ağır başarısızlıklarla sonuçlanıyordu.

Meydan savaşını Demir Ökçe kazanmıştı ama bu yeraltı savaşında, bu sinirleri yıpratıcı ve korkunç bir savaşta da biz direniyorduk. Burada hiç bir şey görünmüyor, bir saniye sonrası kestirilemiyordu; ama bu körler savaşında da bir düzen,

---

dan sonra haça germe, yine yasal bir idam biçimi olarak kabul edildi. Ama sonunda bu mahkum da cellâtını buldu: onyedi yaşındaki narin bir olan Madeleine Provence amacına ulaşmak için generalin sarayında özel terzi olarak tam iki yıl çalışmıştı. uzun korkunç işkencelerden sonra bir hücrede Oligarşinin bekcileri tarafından öldürüldü. Ama bugün masal kenti Serles'te, bronz heykeli Kardeşlik Anıtında yer almaktadır. Kişisel deneylerimizle insan öldürmenin ne olduğunu bilmeyen bizler, bu mücadele Guruplarını insafcızca yargılamayalım. Onlar insanlık uğruna hayatlarını verdiler ve bu dava için kurbanlarının sayısı onlara hiç bir zaman çok görünmüyordu. Sonra onları, duygularına kanlı ifadeler bulmaya zorlayan o acımasız çağın zorunluklarıydı. Mücadele Gurupları, Demir Ökçenin sinesinden söküp atamadığı tek diken olarak direndi. Bu ilginç ordunun babası Everhard'dı. Bu ordunun üçyüz yıl yaşaması ve başarılarını sürdürmesi örgütleme ustalığının ve geleceğe bıraktığı temelin sağlamlığının en güzel kanıtıdır. Ekonomi ve sosyoloji alanındaki çalışmalarının büyüklüğüne ve İhtilalin genel başkanı olarak başarısına rağmen bu örgüt Everhard'ın temel eseri olarak kabul edilebilir.

bir amaç, bir yön vardı. Ajanlarımız Demir Ökçenin bütün örgütlerine, onların ajanları da bizim içimize sızıyordu. Karanlık, acı veren, entrika ve düzen dolu, süikastlerin ve karşı süikastlerin birbirini izlediği bir mücadeleydi bu. Ve bütün hepsinin ardında, ölüm olanca şiddeti ve korkunçluğuyla bizi gözlüyordu. Kadınlar. erkekler kayboluveriyorlardı birden, arkadaşlarımızın en sevgililileri en iyileri yok oluveriyorlardı. Bugün yanımızdayken ertesi gün görünmüyorlardı; onları bir daha hiç göremeyeceğimizi biliyorduk, öldüklerini de..

Hiç bir yer bizim için güvenli değildi. Bizimle birlikte savaşan biri Demir Ökçenin bir ajanı olabilirdi. İki taraflı çalışanlar bile vardı; ama ne olursa olsun biz gene de çabalarımızı güven ve inanç üstüne temellendirmek zorundaydık. Sık sık ihanete uğradık: İnsanın yaratılışı zayıftır. Demir Ökçe para verebilir o zevk ve huzur kentlerinde yaşama şansı önerebilirdi. Bizim sağlayabileceğimiz soylu bir amaca hizmetten duyulan gururdan başka bir şey değildi ve bu mertliğin karşılığında onları sürekli tehlike, işkence ve ölüm bekliyordu.

Bu insanî zaafı cezalandırmak için tek çaremiz öldürmekti ve hainleri öldürmek te bizim için bir gereklilikti. İçimizden birinin ihaneti ortaya çıktığında üç ya da dört sadık intikamcı hemen peşine takılıyordu. Düşmanlarımız hakkında aldığımız kararları uygulamakta, Pocock'la olduğu gibi, bazen başarısızlığa uğradığımız da oluyor-

du ama içimize sızmış hainlerin cezalandırılması mutlaka gerçekleştirilirdi. Bazı askadaşlarımız iznimizle Demir Ökçeye satılıyor ve masal kentlerine girip, gerçek satılmışlarla aldığımız kararları uyguluyorlardı. Öylesine bir dehşet salmıştık ki, bize ihanet etmek sadık kalmaktan daha tehlikeli bir hale gelmişti.

Devrim bizim için dinî bir nitelik kazanmış tı. Onun özgürlük mihrabına tapınıyorduk. Onun kutsal ruhu aydınlatıyordu bizi. Kadın erkek hepimiz kendimizi davaya adıyor ve yeni doğan çocukları da Tanrıya olduğu gibi, şimdi de Devrime kurban ediyorduk. Hepimiz insanlığın sadık hizmetkarlarıydık.

KAN KIRMIZI UŞAK ÜNİFORMASI

Granges Partisinin seçimleri kazandığı eyaletlerin yerle bir edilmesinden sonra, bu partinin üyeleri de meclisten silindiler. Vatana hiyanetten haklarında dava açıldı ve yerleri Demir Ökçenin kuklaları tarafından işgal edildi. Sosyalistlerse mecliste, acınacak kadar küçük bir azınlık oluşturuyor ve sonlarının yaklaştığını hissediyorlardı. Meclis te senato da birer gürdürü sahnesiydi sanki. Kamu çıkarlarına ilişkin sorunlar önce geleneksel törenlere uyularak uzun uzun tartışılıyor, sonra hasıratlı ediliyordu; yapılan tek iş Oligarşinin buyruklarına anayasal kılıflar bulmaktı..

Korkulan son gelip çattığında Ernest kargaşasının tam merkezinde bulunuyordu. Mecliste işsizlere yardımın tartışıldığı günlerdi. Geçen yılki buhran proletaryanın büyük bir kesimini sefaletin, açlığın kucağına atmış ve kargaşaların devamı onları bu uçuruma iyice itmekten öte bir işe yaramamıştı. Oligarşinin adamları ve onların iş-

birlikçileri ürün fazlasıyla karınlarını tıkabasa doyururken milyonlarca insan açlıktan ölüyordu. ([93])

Bu sefil insanlara uçurum halkı adını takmıştık ([94]). Bu kanun önerisini, sosyalistler, çektikleri korkunç sefaleti biraz olsun hafifletmek için Meclise getirmişlerdi. Ama Demir Ökçe bu kanun önerisini beğenmemişti. O kendi bildiği yoldan milyonlarca insana iş bulmaya uğraşıyordu; bizim görüşümüzle hiç uyuşmuyordu bu yol; ama önerimizin geri çevrilmesi için buyruğunu

---

(93) XIX. yüzyılda İngiliz egemenliğindeki Hindistan'da da benzer şartlar vardı. milyonlarca yerli açlıktan ölürken, efendileri onların emeklerinin ürününü çalıyor ve bu sayede debdebe ve sefahat içinde yaşıyorlardı. Bu aydınlık çağda dedelerimizin yaptıklarından utanmamamız elde değil; sosyal evrim içinde kapitalist safhayı insanlığın evriminde maymunluk safhasıyla bir tutarak ancak kendimize felsefik bir teselli bulabiliriz. İnsanlık evrimi sırasında bu aşağı safhalardan da geçmez zorundaydı doğal olarak ve bu safhaların balçığından ve lekelerinden sıyrılmasıda pek kolay olmayacaktı.

(94) Bu deyim, XIX. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış H.G. Walls tarafından ilk defa kullanılmıştır. Yüreği sıcak bir insan sevgisiyle dolu bu adam aynı zamanda bir sosyoloji peygamberiydi. Eserlerinden bazılarının bir çok parçaları «Sezişler» ve «İnsanlığın Oluşumu» adlı eserleri ise tam olarak günümüze kadar gelmiştir. H.G. Wells Oligarşiden ve Everhard'dan önce, kitaplarında **zevk kentleri** diye geçen olağanüstü kentlerin yapımından söz etmiştir.

vermişti. Ernest ve yoldaşları çabalarının bir sonuç vermeyeceğini biliyorlardı, ama herşeyin belirsiz bir halde olmasından öylesine bıkmışlardı ki, iyi ya da kötü bir sonuç almakta kararlıydılar. Onlara istemedikleri görevler yükleyen kanun güldürür-istemedikleri görevler yükleyen bu kanun gürdürüsüne bir son vermek istiyorlardı. Bunun son sahnegelenden daha kötüsünü ummamıştık hiç.

O gün, halka ayrılmış dinleyici sıralarında oturuyordum. Hepimiz korkunç olayların patlak vereceğini biliyorduk. Havada yüzüyordu sanki tehlike ve koridorlarda sıra sıra dizilmiş askerlerle, solan kapılarının bile önlerinde birikmiş subaylarla gözle görülecek kadar somutlaşmıştı. Oligarşi esaslı bir darbe indirmek üzereydi, besbelli. Ernest söz almıştı. Sanki karşısındakilerin yüreklerini yumşatmak vicdanlarını uyandırmak gibi delice bir umuda kapılmışçasına işsiz insanların sefaletini anlatıyordu; ama Cumhuriyetçi ve Demokrat üyeler gülüşüyor, onunla alay ediyor iki de bir gürültü ve bağırışlarla sözünü kesiyorlardı. Ernest birden taktik değiştirdi:

— Ne dersem diyeyim, sizi hiç bir şekilde etkileyemeyeceğimi biliyorum. Siz de etkilenecek ruh yok çünkü. Omurgasız, yumşakça hayvanlarsınız. hepiniz. Siz büyük bir kurumla kendinize, Cumhuriyetçi ya da Demokrat adını yakıştırıyorsunuz. Bu mecliste ne Cumhuriyetçi var ne Demokrat, ne de bu adları taşıyan partiler. Siz tükürük yalayıcılar, pezevenklersiniz, Plütokrasinin kuklalarısınız. Demir Ökçenin sırtınıza geçir-

diği kan kırmızısı uşak üniformasıyla özgürlük aşkından dem vuruyorsunuz!

Öfkeli çığlıklar sesini boğuyordu: «Haddini bil, çizmeyi aşma!». Küçümser bir edayla uğultunun dinmesini bekledi. Sonra hepsini sıkmak ister gibi kollarını açtı ve arkadaşlarına dönerek, bağırdı:

— Bu besili hayvanların böğürtülerini iyi dinleyin!

Uğultu bu sözlerle iyice şiddetlendi. Başkan üyeleri sessizliğe davet etmek için tokmağını kürsüsüne vuruyor, arada bir kapının ağzına yığılmış subaylara soru dolu bakışlar fırlatıyordu. «İsyan!» diye haykıranlar oldu ve tostoparlak vücuduyla göze çarpan New York'lu bir milletvekili «Anarşist!» diye bağırdı. Ernest'in hali hiç de güven verici değildi. Bütün kasları kavganın heyecanıyla titriyordu, yırtıcı bir hayvanın yüzünü andırıyordu yüzü; ama bu arada yine de soğukkanlılığını kaybetmiyordu.

— Unutmayın, diye bağırdı uğultuyu bastıran bir sesle, siz bugün proletaryaya acımazsanız, bir gün gelecek o da size acımıyacaktır.

«İsyan», «Anarşist» haykırışları yeri göğü tutacak kadar artmıştı.

— Bu tasarıya olumlu oy vermeyeceğinizi biliyorum, diye sürdürdü Ernest konuşmasını. Çünkü efendilerinizden bu yönde bir buyruk aldınız. Halk hükümetini yıkan, halkın karşısına kan kırmızısı utanç elbiselerinizle çıkan sizler bana «anarşist» diyorsunuz. Cehennem ateşine imanım yoktur, ama bazen üzülürüm böyle, olduğuna

şimdi keşke imanım olsaydı diyorum, çünkü cehennem bile sizi hakettiğiniz gibi cezalandıramaz. Sizin gibiler varoldukça cehennem uzay için her zaman gerekli olacaktır.

Kapılarda bir kıpırdanma oldu. Ernest, başkan ve bütün milletvekilleri o yöne doğru baktılar.

— Neden askerlerinizi, içeri girip işlerini bitirme buyruğunu vermiyorsunuz Başkan? diye sordu Ernest. Planınızı harfiyen uygulayacaklardır.

— Başka planlarımız, var, oldu gelen karşılık; askerler de bunun için buradalar zaten.

— Bizimle ilgili planlar sanıyorum, diye alaylıca konuştu Ernest. Cinayet ya da buna benzer bir şey...

Cinayet sözüyle birlikte uğultu yeniden başladı. Ernest sözünü duyuramıyordu ama gürültü her an kesilir umuduylâ ayakta duruyordu. İşte bu sıralarda olan oldu. Dinleyici sırasından ancak patlamanın ışığını görebildim. Kulakları sağır edici bir patlama sesi duydum. Ernest'in dumanlar arasında önce sendeleyip sonra yuvarlandığını gördüm. Askerler bütün kapılardan içeri dalıyorlardı. Arkadaşları öfkeyle ayağa fırlamışlar, saldırmaya hazırdılar. Ernest bir an doğrularak, kolunu kaldırdı ve elini sallayarak onları yatıştırdı.

— Bu bir komplo, dikkali olun! diye bağırdı kaygıyla. Sakın yerinizden kımıldamayın, yoksa mahvolursunuz.

Tam askerler yanlarına vardığında tekrar

yere yuvarlandı. Hemen ardından salonu boşalttılar, artık bende bir şey göremiyordum.

Kocam olmasına rağmen yanına sokulmama izin vermediler. Kimliğimi öğrenir öğrenmez de hemen tutukladılar. Aynı sırada Washington'da bulunan bütün sosyalist milletvekilleri, bu arada otelinde tifo ateşiyle yorgan döşek yatmakta olan Simpson da tutuklandı.

Yargılama çok kısa sürdü. Bütün sanıklar önceden verilmiş karar gereğince mahkum edildiler. Ernest'in idama mahkum edilmemesi tam bir mucize oldu. Bu Oligarşinin bir gafletiydi ve bu gaflet ona pahalıya maloldu. O dönemde kendinden çok emindi Oligarşi. Başarısından sarhoş, bir avuç gözükaranın onu temellerinden sarsabileceğine ihtimal bile vermiyordu. Yarın büyük ihtilal patlak verdiğinde ve bütün dünya kitlelerin ayak sesleriyle sarsıldığında Oligarşi gerçeği, bu bir avuç közükara kahramanın ne kadar büyüyebileceğini çok geç anlayacaktır. ([95])

---

(95) Anılarının zamanında okunabileceğini düşünerek, vatana hitanet için kurulan bu mahkemenin verdiği cezalar üstüne ayrıntılı bilgi veremiyor. Notlarında buna benzer başka eksiklere de rastlanıyor. Meclisin elliiki sosyalist üyesi de yargılanmış ve suçlu bulunmuştu. Ama işin tuhafı hiç biri ölüme mahkum edilmemişti. Ernest ve aralarında Théodore Donnelson ve Matthew Kent'in de bulunduğu onbir arkadaşı müebbet hapse mahkum edilmişti. Diğer kırk milletvekili ise otuzla kırkbeş yıl yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırılmışlardı; ve anılarda adı geçen, patlamanın olduğu gün otelin tifo

Devrimcilerin umutlarını, kaygılarını ve gizli planlarını bilmekten öte kendim de bir devrimci olduğumdan, onlara yüklenmek istenen Meclis'te bomba patlatma suçlamasına karşılık verebilecek birkaç kişiden biriyim. Bu bomba olayıyla, Meclisin içindekiler kadar dışardaki sosyalistlerin de uzak yakın hiç bir ilişkileri olmadığını çekinmeden ve kuşkusuzca söyliyebilirim. Bombayı kimin attığını bilmiyorduk ama bunun bizden biri olmadığından emindik.

Öte yandan bazı kanıtlar bu işin Demir Ökçe tarafından gerçekleştirildiğini göstermekteydi. Bunu ispat edemezdik tabii, bu yargımız tahminlere dayanıyordu yalnızca. Bütün bildiğimiz Hükümetin gizli ajanlarının Meclis Başkanına verdikleri raporda, sosyalist milletvekillerinin tedhiş hareketlerine başlamayı kararlaştırdıklarını ve bu işe belirli bir günde başlayacaklarını bildirmeleriydi. Bu başlama günü olarak ta bombanın patladığı gün gösteriliyordu. Bu yüzden Mec-

---

ateşinden yattığı belirtilen Arthur Sispson onbeş yılla en hafif cezayı yiyen tutuklu oldu. Despotizmin uşaklarına karşı duyduğu ateşli kin ve inatçı boyuneğmezliği yüzünden onu hücresinde açlıktan ölüme terkettiler. Küba adasında, üç arkadaşıyla birlikte sürgün edildikleri Cabanas'ta son nefesini verdi. Millet meclisinin elliki sosyalisti, Birleşik Devletlerin dört bir yanındaki askeri kalelere hapsedildiler. Bunlar arasında Dubois ve Woods Porto Riko'ya, Everhard ve Merrywather uzun bir süredir askeri hapishane olarak yararlanılan San Fransisco körfezindeki Alkatraz adasına gönderilmişlerdi.

lise askerler doldurulmuştu. Bizim bombadan haberdar olmadığımız, gerçekten bir bombanın patladığı ve yetkililerin önceden tedbir aldıkları düşünülürse, Demir Ökçenin bir şeyler bildiği kolaylıkla ileri sürülebilir. Biz Demir Ökçenin bu süikasttten sorumlu olduğunu, bu işi, suçu bize yüklemek ve bizi mahvetmek amacıyla tasarlayıp gerçekleştirdiğini söylüyorduk.

Başkan uşak üniformasını sırtına geçirmiş bütün Meclis üylerine kararlaştırılan işareti verdi. Ernest'in konuşması sırasında bu olayın patlak vereceğini hepsi önceden biliyordu. Ama işin doğrusu, bunların hepsi de bu tedhiş hareketinin sosyalistler tarafından tasarlandığını içtenlikle inanmışlardı. Mahkemede de bir çoğu, yine içtenlikle Ernest'i bombayı atmaya hazırlanırken gördüklerini ve bombanın zamanından önce patladığını ileri sürdüler tanıklık ifadelerinde. Tabii hiçbiri böyle bir şey görmemişti ama korkuyla ateşlenen hayalgüçleri onları böyle sanılara sürüklemişti.

Mahkemede Ernest şöyle konuştu:

— Eğer bomba atmak niyetinde olsaydım, böyle zararsız bir havai fişekten yararlanacağıma aklı başında bir insan inanabilir mi? İçinde yeterince barut bile yoktu. Epey duman çıkardı ama benden başka kimseyi yaralamadı. Tam ayaklarımın dibinde patlamasına rağmen beni bile öldürmedi. Ben böyle bir iş yapmaya kalkıştığımda hiç kuşkunuz olmasın etrafı yakıp yıkarım. Benim atacağım bombada yalnız duman bulunmaz.

İddia makamı ise, bombanın etkisiz oluşunu

ve zamanından önce patlamasını sosyalistlerin beceriksizliğine bağlıyor, Ernest'in sinirliliği yüzünden bombayı elinden düşürdüğünü ileri sürüyordu. Ernest'i bombayı tutarken ve elinden düşürdüğünü gördüklerini söyleyenlerin tanıklıklarıyla bu iddia güçleniyordu.

Oysa bizden kimse bombanın nasıl atıldığını bilmiyordu; patlamasından bir saniye önce sesini duyduğunu ve ayaklarının dibinde yere düştüğünü gördüğünü söylemişti bana Ernest. Bunu mahkemede de tekrarladı ama kimseyi inandıramadı. Halk deyişiyle bu iş «kotarılmıştı». Demir Ökçe bizi mahvetmeyi kararlaştırmıştı, ne yapsak boşunaydı.

Gerçek ergeç ortaya çıkar, derler ([96]). Ama bu

(96) Avis Everhard bu sırrın gün ışığına çıktığını görebilirdi ama birkaç nesil daha yaşayabilseydi. Bundan yüzyıl kadar önce, yani onun ölümünden altıyüz yıl sonra Pervaise'nin itirafları Vatikan'ın gizli arşivlerinde ele geçirilmişti. Belki yalnız tarihçileri ilgilendirmesine rağmen, bu gizli belge üstüne birkaç söz etmek yersiz olmayacaktır sanırım.

Pervaise, Fransız kökenli bir Amerikalı olup 1913 yılında, cinayet suçundan New York cezaevinde yargılanacağı günü bekliyordu. İtiraflarından gerçekten katil olmadığını, heyecanlı karakterli bir insan olduğunu da öğreniyoruz. Bir kıskançlık buhranı sırasında karısını öldürmüştü. O dönemde bu olaylara sık sık rastlanırdı. Bütün itirafları boyunca, çektiği ölüm korkusu ve bu sondan kurtulmak için ne olursa olsun yapmaktaki kararlılığı açıkça görülmektedir. Gizli ajanlar işlediği cinayetin ceza-

sözün doğruluğundan artık kuşku duyuyordum. O günden bu yana ondokuz yıl geçti, sürekli ça-

---

sının mutlaka ölüm olacağını telkin ederek, onu istedikleri gibi kulanmaya hazırlamışlardı. O dönemde ölüm cezası elektrikli sandalyede verilirdi. Uzman doktorların denetiminde suçlu sandalyeye bağlanır ve vücuduna elektrik verilirdi. Bu idam yöntemi o yıllarda çok tutuluyordu. Elektrikli sandalyede bayıltarak öldürmenin resmi bir idam biçimi olarak kabul edilmesi için uzun yılların geçmesi gerekti.

Kötü kalbli olmayan ama yaratılışının şiddete eğilimli olduğunu sanan ve hücresinde kaçınılmaz ölümü beklemekte olan bu adam mecliste bir bomba atmaya kolaylıkla razı olmuştu. İtiraflarında Demir Ökçenin ajanlarının kendisine bombanın zararsız olduğunu ve kimseyi öldürmeyeceğini söylediklerini yazmaktadır. Onarım gerekçesiyle kapatılan bir salona gizlice sokulmuştu. Uygun bir anda bombayı fırlatacaktı; Ernest'in söylevine ve salondaki uğultulara kendini kaptırdığından az daha görevini yerine getirmeyi de unutuyormuş.

Pervaise cezaevinden çıkartıldığı gibi hayatının sonuna kadar da aylık bağlandı. Ama rahatı uzun sürmedi. 1914 eylülünde kalp romatizmasına yakalandı ve ancak üç gün yaşadı. İşte bu ara katolik bir papaz çağırıp itiraflarını yaptı. Peder Durban'a öylesine önemli göründü ki bu itiraflar, hemen yazıya geçirdi ve kendi de yeminli tanık olarak imzaladı. Bundan sonra olup bitenleri ancak tahmin edebiliriz. Belge Roma'ya gönderilecek kadar önemliydi. Bu itirafların yüzyıllarca gün ışığına çıkmaması için nüfuzlu kimselerin baskı yaptıkları açık-

balarımıza rağmen bombayı kimin attığını bir türlü ortaya çıkaramadık. Demir Ökçenin bir uşağıydı kuşkusuz ama kimliği konusunda hiçbir

---

tır. Ancak geçen yüzyılda ünlü İtalyan bilgini Lorbia araştırmaları sırasında bir rastlantı sonucu bunları ele geçirmiştir.

Bugün, 1913 yılında Mecliste patlayan bombanın sorumlusu olduğundan hiç kuşkumuz kalmamıştır. Pervaise'nin itirafları da gün ışığına çıkmamış olsaydı bile aklı başında bir insanın elliki miletvekilini hapse gönderenin ve sürüyle suçun sorumlusunun Oligarşi ve onlardan önce kapitalistler olduğundan kuşkusu olamazdı.

Masum kıyımının en klasik örneği olarak, 1880 yıllarında Şikago'da ortaya çıkan ve kendilerine Haymarket anarşistleri diye bir ad yakıştırılan emekçilere karşı gaddarca ve büyük bir zevkle uygulanan cinayetleri verebiliriz. Kapitalistlerin kendi mal mülklerini yakma ve tahrip olaylarını ayrı bir yöntem olarak belirtmeliyiz. Bu tür olayların sorumlusu olarak birçok masum cezalandırılmış, yargıçlar önceden kararlaştırılan cezalara suçlu aramaya girişmişlerdi.

Yirminci yüzyılın ilk on yılında kapitalistlerle Batı Madencileri Federasyonu arasında patlak veren anlaşmazlıklarda benzer, ama daha kanlı bir taktik uygulanmıştı. Kapitalistlerin ajanları İndependance tren garını havaya uçurdular. Onüç kişi öldü, çok sayıda insan yaralandı. Kolorado Devletinin yaşama ve yargılama mekanizmasını ellerinde bulunduran kapitalistler bu saldırıyı madencilerin düzenlediğini ileri sürdüler onları mahkum etmelerine de ramak kalmıştı. Bu olayda Pervaise gibi kullanılan Romaines, kapitalistlerin ajanları bu işi ken-

ipucu elde edemedik. Bugün de, bu olayı tarihin esrarlı olayları arasında saymaktan öte bir şey gelmiyor elimizden.

---

disine önerdiklerinde bir başka Devletin, Kansas'ın bir cezaevinde tutuklu bulunuyordu. Ama Romaines'in itirafları sağlığında yayımlandı ve bütün kamuoyu gerçeği öğrendi.

Aynı dönemde iki güçlü ve inanmış emekçi lideri olan Moyer ve Haywood'un başından geçenler de ilginç tir. Biri Batı Madencileri Federasyonu başkanı, diğeri sekreteriydi. İdaho'nun eski valisi esrarlı bir şekilde öldürülmüştü. Sosyalistler ve emekçiler bu cinayetin maden sahiplerinin işi olduğunu açıkça söylediler. Fakat, Kolorado ve İdaho valilerinin gizli anlaşmalarının sonucu Moyer ve Haywood, Ulus ve Eyalet anayasası ihlâl edilerek kaçırılıp bu cinayeti işlemekle suçlanarak cezaevine atıldılar. Amerikan sosyalistleri lideri Eugene V. Debs şu sözlerle bu tertibi protesto etti : «Satın alamadıkları, gözdağı veremedikleri oyuna getirilmek ve öldürülmek isteniyor. Aslında, onların gözünde Moyer ve Haywood'un tek suçu işçi sınıfına sarsılmaz bağlılıklarıdır. Kapitalistler ülkemizi soydular, siyasetimizi adileştirdiler, adalet mekanizmasına çamur buladılar; demir pabuçları altında bizleri çiğnediler ve şimdi gaddar egemenliklerine boyun eğmeyenleri katletmeye kalkışıyorlar. Kolorado ve İdaho valileri, efendilerinin, plütokrasininin buyruklarını yerine getirdiler yalnızca. Kavga plütokrasiyle emekçiler arasındadır. İlk şiddetli darbeyi indiren plütokrasi olacaktır belki de ama son darbe mutlaka bizden gelecektir.»

SONOMA'NIN GÖLGESİNDE

O dönemde başıma gelenler konusunda şahsım adına söylenecek pek bir şey yok. Suçum belirtilmeksizin altı ay cezaevinde tutuldum. Şüphelilerdendim yalnızca. Bu korkunç sözcüğü kısa bir süre içinde bütün devrimciler pek iyi öğrenecekti.

Bu sıralarda, henüz oluşum aşamasından olan gizli servisimiz çalışmaya başlamıştı. Tutukluluğumun ikinci ayının sonuna doğru gardiyanlardan biri, gizli servisle ilişkili bir devrimci olduğunu bana bildirdi. Birkaç hafta sonra da, cezaevi hekimliğine atanan Joseph Parkhurst'un Mücadele Guruplarımızdan birinin üyesi olduğunu öğrendim.

Oligarşiyi örgütümüz bir örümcek ağı gibi sarıyordu. Dış dünyada olup biten herşeyi öğreniyordum ve tutuklanmış liderlerimiz de Demir Ökçenin uşağı görünümündeki mert arkadaşlarımızla sürekli ilişki halindeydiler. Ernest te Pasifik kıyı-

sında, üçbin mil uzakta bir cezaevinde yatmasına rağmen sürekli haberleşebiliyor, düzenli olarak birbirimize mektup yollayabiliyorduk.

Tutuklu olsun, serbest olsun bütün liderlerimiz görüldüğü gibi harekâtı tartışmak yürütmek imkanına sahiptiler. Birkaç ay içinde bir çoğunu kaçırmak bizim için zor olmazdı; zindanların eylemlerimize gem vuramadığını öğrendikten sonra hiç bir zamansız girişimde bulunmamaya karar verdik. Elliiki milletvekilinden başka üçyüzden fazla işçi lideri tutuklu bulunuyordu. Hepsinin, ortak bir harekâtla aynı anda kurtulması gerektiğine karar verdik. Bir kısmının kurtulması Oligarşinin şiddetini üstümüze çeker, geri kalanların kurtulmasını da imkansızlaştırırdı belki de. Bütün ülke çapında uygulanacak harekât proletarya üstünde korkunç büyük bir psikolojik etki yaratacak ve bu gösteri bize karşı duydukları güveni arttıracaktı.

Sonuçta, altı ay sonunda salıverildiğimde, ortadan kaybolmam ve Ernest için bir sığınak bulmam kararlaştırıldı. Benim gözden kaybolmam bile kolay bir iş değildi. Cezaevinden çıkar çıkmaz Demir Ökçenin casusları peşime takıldılar. İzimi kaybettirip Kaliforniya'ya kapağı atmalıydım. Bunu epey gülünç bir biçimde gerçekleştirebildik.

Rus pasaport sistemi bizde de uygulanmaya başlanmıştı. Bütün kıtayı gerçek adımla katetmem imkansızdı. Ernest'i tekrar görmek için izimi tamamen kaybettirmeliydim; takip edilirsem

onun da yakalanacağı açıktı. Bir proleter kıyafeti içinde de yolculuk yapamazdım. Oligarşinin bir üyesi gibi görünmeliydim. Oligarşinin doruğunda yaşayanlar bir avuç insandı ama Bay Wickson gibi birkaç milyonluk, ikinci derecede zenginler binlerceydi. Bu zenginlerin karıları ve kızları genellikle çok gezerdi ve ben de kendimi bunlardan biri gibi gösterecektim. Birkaç yıl sonra işi gerçekleştirmem imkansızdı, çünkü pasaport sistemi erkek, kadın, çocuk, kim olursa olsun herkesin en küçük bir yer değiştirmede başvurmasını ve kaydını gerekli kılan bir hale getirilmişti.

Zamanı gelince peşimdekileri yanlış bir izin peşine taktık. Ve bir saat sonra Avis Everhard artık yoktu; aynı anda Felice Van Verdighan adlı bir bayan iki hizmetçisi, ayrı bir bakıcısı olan fino köpeğiyle, (97) birkaç dakika sonra batıya hareket edecek olan trenin bir Pulman (98) vagonuna biniyordu.

Bana eşlik eden kızların üçü de devrimciydi ve iki tanesi Mücadele Guruplarımızın kayıtlı üyeleriydi; üçüncüsü geçen yıl bir gurubumuza

---

(97) Bu gülünç görüntü, dönemin kalbsiz efendilerinin tutumunu güzel sergilemekte ve belgelemektedir: insanlar açlıktan ölürken köpeklere bakıcılar tutulmaktadır. Ama bu maskaralığa Davanın geleceğini yakından ilgilendirdiği için Avis Everhard kuşku uyandırmamak amacıyla katlanmak zorundaydı.

(98) O dönemin en güzel lüks vagonlarına, bunları ilk defa yapan adamın adı verilmişti.

girmiş ve altı ay sonra Demir Ökçe tarafından tutuklanmıştı; köpeğin bakıcılığını o üstlenmişti. İki oda hizmetçimden biri Bertha Stole oniki yıl önce ortadan kayboldu, diğeri Anna Roylston ise hala yaşamaktadır ve İhtilal içinde giderek daha önemli görevler yüklenmektedir. (99)

Kazasız belasız bütün Birleşik Devletleri geçip Kaliforniya'ya vardık. Tren Oakland'da XVI. sokak garında durduğunda indik. Ve Felice Van Verdighan bir daha geri dönmemek üzere iki hizmetçisi, fino köpeği ve bakıcısıyla ortadan kayboldu. Kızlar emin arkadaşlar tarafından götürüldü. Ben de bir başka gurubun peşine takıldım. Trenden indikten yarım saat kadar sonra San Fransisko koyunda bir balıkçı teknesinde yolalıyordum. Rüzgar değişik yönlerden esiyordu ve gecenin büyük bir kısmında serseri bir yol izledik. Ama Ernest'in tutuklu bulunduğu Alkatraz'ın ışıklarını gördükçe içimi mutlu bir sıcaklık

---

(99) Sürekli tehlike içinde yaşamasına rağmen Anna Roylston doksanbir yaş gibi olağanüstü uzun bir ömür sürdü. Poçock'lar nasıl savaş bölüklerinin fedailerinden kurtulmuşlarsa o da Demir Ökçenin ajanlarına hiç yakalanmadı. Korkunç tehlikelerin ortasında mutlu, görkemli bir hayat sürdü. Mücadele Gruplarının fedailiğini yaptı: Kızıl Bakire adıyla ün saldı ve İhtilalin en seçkin simalarından biri oldu. Altmışdokuz yaşında «kanlı» Halcliffe'i adamlarının ortasında öldürdü ve tek bir sıyrık almadan kurtulmayı başardı. Devrimcilerin Oxark dağlarındaki gizli bir sığınağında eceliyle öldü.

dolduruyordu. Şafakta, uzun süre kürek çekerek Marin adalarına yanaşabildik. Orada bütün gün gizlendik; ertesi gece yükselen denizle ve ardımızdan esen hafif bir meltemle San Pablo koyunu iki saatte geçtik ve Petaluma Creek'e doğru çıkmaya başladık.

Bir arkadaş orada beni atlarla bekliyordu ve hiç zaman kaybetmeden yıldızların aydınlığında hemen yola koyulduk. Kuzeyde, atlarımızın burnunu çevirdiğimiz Sonoma dağlarının belirsiz siluetleri görünüyordu. Aynı adı taşıyan eski kenti sağımızda bırakarak dağların arasına sokulan bir yardan ilerlemeye başladık. Araba yolu önce bir orman yoluna daha sonra bir patikaya dönüştü, sonunda yaylanın otlakları arasında kayboldu. Sonoma'nın doruğunu atlarımızla aştık. En emin yoldu bu. Bizi gören kimse olmadı. Şafak sökerken kuzey yamacının doruğundaydık, günün ilk bulanık aydınlığı içinde çalılar arasından dev ağaçların boy attığı ve yazın sıcaklığını hala koruyan boğazın yatağına indik. Benim çok iyi tanıdığım bir yöreydi burası ve artık yolgöstericiliği ben üstlenecektim. Kendi seçtiğim saklanma yerimize gelmiştik. Bir çiti aşarak geniş bir çayırdan geçtik; sonra meşelerle kaplı küçük bir tepeyi aşarak daha küçük bir çayıra vardık. Yeni bir tepeye tırmandık; yöreye özgü, gövdelerinin rengi bakıra çalan ağaçların gölgesindeydik şimdi. Güneşin ilk ışınları biz tepeyi tırmanırken sırtımızı ısıtmaya başladı. Çalılıklardan bir keklik sürüsü çığlıklarla havalandı. İri bir tavşan sessizce ve şimşek hızıyla yolun karşı kıyısına fır-

ladı. Bunun ardından dal dal boynuzlu, boynu ve omuzları güneşten kızıllaşmış bir geyik aniden önümüze çıktı, yamacı tırmanıp, tepede gözden kayboldu. Bir süre dörtnala geyiğin peşinden gittikten sonra, onun izlemek tenezzülünde bulunmadığı dönemeçli bir yoldan dağ yamaşlarından kopan maden parçalarıyla suları gölgelenmiş bir gölü çevreleyen heybetli ağaçlara doğru indik. Bu yolu karış karış bilirdim. Bir zamanlar dostlarımdan bir yazarındı bu çiftlik; o da devrimci olmuştu ama talihi bizim kadar yüzüne gülmemişti, çünkü esrarlı bir şekilde ortadan kaybolmuş ve kimse ne zaman nasıl öldüğünü öğrenememişti. Yollandığım bu sığınağı ondan başka bilen kimse yoktu. Doğa sevgisi yüzünden bu çiftliğe olağanüstü yüksek bir para ödemesi çiftlik sahipleri arasında şaşkınlık uyandırmıştı. Onların, ödediği fiyatı duyduklarında başlarını düşünceli düşünceli sallayarak, verdiği paranın yüzde altısını bile çıkaramayacağını söyleyişlerini bana anlatmaktan büyük bir zevk duyardı.

Ama şimdi ölmüştü O ve çiftlik te çocuklarının tapusuna geçmemişti. Kaderin cilvesi, ta Spreckels yöresinden Sennett ovasının meydana getirdiği doğal sınıra kadar Sonoma dağlarının bütün doğu ve kuzey yamaçları Bay Wickson'un malıydı. İçinde tatlı eğimli çayırlar, boğazlar, fundalıklar bulunan binlerce hektar genişliğinde bir geyik parkı yaptırmıştı buraya da; hayvanlar burada vahşi doğadaki kadar özgürce yaşıyorlardı. Toprağın eski sahipleri kovulmuş, geyiklere yer açabilmek için bir Devlet akılhastanesi yıktı-

rılmıştı. Üstelik Wickson'un av evi sığınağımdan çeyrek mil kadar ötedeydi. Bu bir tehlike değil, bir teminattı bizim için. Çünkü Oligarşinin ikinci sınıf prenslerinden birinin kanadının altında sayılırdık. Herhalde Demir Ökçenin casuslarının Ernest'i ve beni aramayı düşünecekleri en son yer Wickson'un geyik parkıydı.

Atlarımızı göl kıyısındaki ağaçlara bağladık. Çürümüş bir ağacın kovuğundan arkadaşım bir sürü öteberi çıkardı: elli kiloluk bir torba un, çeşitli konserveler, mutfak araçları, battaniyeler, bir branda, kitaplar, kalem defter, bir tomar zarf, beş galonluk bir bidon gaz ve koca bir demet urgan. Bu epey yüklü mühimatı sığınağımıza taşıyabilmek için epey yolculuk yapmamız gerekecekti.

Bereket uzak değildi sığınak. Urgan demetini alarak önden yürümeye başladım. İki ağaçlıklı tepenin arasına yeşil bir yol gibi sokulup bir derenin sarp yamacında aniden bitiveren fundalarla ve sürgünleri birbirlerine dolanan üzüm kökleriyle dolu bir açıklıkta ilerledim. Kaynakların beslendiği ve en şiddetli sıcakların bile kurutamadığı bir dereydi bu. Her tarafta ağaçlarla kaplı tepeler yükseliyordu; ve bazılarının bir araya sık bir şekilde toplanmış olması, insanda bunların dikkasiz bir dev tarafından buraya atılmış izlenimini uyandırıyordu. Yüzlerce metreye varan bu tepeler kaya damarlarından yoksundu; Sonoma'nın ünlü bağ toprağı, kırmızı volkan toprağından oluşuyordu yalnızca bileşimleri. Bu tepeciklerin

arasında dere kendine dik eğimli ve dar bir yatak açmıştı. Derenin yatağına inmek için ayaklarımız kadar ellerimizden de yararlanmak zorunda kaldık; oraya varınca suyun akış yönünde yüz metre kadar ilerledik. Ve büyük mağaranın ağzına vardık. Dışarıdan mağaranın varlığı hiç anlaşılmıyordu. Sıradan bir mağara değildi zaten bu. Ağaççıkların ve çalıların arasından sürüne sürüne ilerledikten sonra insan birden kendini yemyeşil bir uçurumun kıyısında buluyordu. Yüz adım kadar boyu, bir o kadar eni, elli adım kadar da derinliği vardı. Tepelerin o dev tarafından buraya atıldıkları çağda meydana gelen çatlaklar ve bir toprak kayması yaratmıştı bu mağarayı; su sızıntıları da yüzyıllar boyu durmadan kemirmişlerdi dört bir yanından. Mağaranın bir karış bile çıplak yüzeyi yoktu. Yeşil bitkilerden bir halı sarmıştı her tarafı. Narin baldırıkaralardan, altın sarısı eğrelti otlarından heybetli palamutlara, çamlara kadar binbir türlü bitki... Bu dev ağaçlar uçurumun duvarlarında bile boy atıyordu. Bazıları kırkbeş derece kadar yere doğru eğilmişlerdi ama çoğu yumşak topraktan dimdik fırlamışlardı.

Böylesine uygun bir sığınak bulamazdık. Kimse buraya gelmezdi, yakındaki Glen Ellen köyünün çocukları bile. Eğer mağara bir iki mil uzunluğunda bir boğazın yatağında olsaydı bu yöredeki herkes hiç kuşkusuz öğrenirdi burayı. Ama boğaz sayılmazdı bu su yolu, hepsi hepsi beşyüz metre boyu vardı. Mağaranın üçyüz metre kadar yükseğinde bir yerde düz bir otlağın orta-

sındaki bir pınardan kaynaklanıyordu; yüz metre kadar aktıktan sonra açık araziye çıkıyor ve engebeli, otlarla kaplı bir alanda nehre ulaşıyordu.

Yoldaşım, urganın bir ucunu bir ağacın gövdesine sardıktan sonra diğer ucuna beni bağlayıp uçuruma sarkıttı. Kendimi göz açıp kapayıncaya kadar aşağıda buldum, aynı yolla bütün erzağı da yanıma indirdi. İpi sarıp çalıların arasına gizledi ve bana içten bir «hoşçakal» dedikten sonra uzaklaştı.

Anılarıma devam etmeden önce, İhtilalin bu alçakgönüllü erinden, ordumuzun saflarını oluşturan sayısız yiğit yüreklilerden biri olan bu yoldaştan, John Carlson'dan söz etmeliyim. Wickson'un yanında, av köşkündeki ağıllarda çalışıyordu. Sonoma dağlarını da zaten, Wickson'un atlarıyla aşmıştık. John Carlson yirmi yıl bu sığınağın koruculuğunu yaptı. Ve bu süre içinde mertçe olmayan tek bir düşüncenin bile aklından geçmediğine eminim, hatta rüyasında bile. Öyle ağır zekalı bir insandı ki İhtilalin onun için ne anlama gelebileceğini kendi kendine sormaktan kendini alamazdı insan. Ama özgürlük aşkı bu kasvetli ruha huzurlu bir aydınlık veriyordu. Bazı açılardan hayalgücünün zengin olmayışı daha yararlıydı. Kendini hiç kaybetmez, buyruklara harfiyen uyardı; ne meraklı ne de gevezeydi. Bir gün ona nasıl devrimci olduğunu sordum.

— Gençliğimde askerdim, dedi. Almanya'da. Orada her delikanlı zamanı gelince askerlik yapmak zorundadır. Bulunduğum birlikte ben yaşlar-

da bir arkadaşım vardı. Babası sizin dediğiniz gibi bir ajitatördü. Alman imparatoruna hakaretten, daha doğrusu onun hakkında gerçeği söylemekten tutuklanmıştı. Oğlu durmadan bana halktan, emekten sözeder ve emeğin kapitalistler tarafından nasıl sömürüldüğünü uzun uzun anlatırdı. Bana dünyaya yeni bir gözle bakmayı öğretti bu delikanlı ve böylece ben de sosyalist oldum. Söyledikleri güzel ve doğruydu, sözlerini hiç bir zaman unutamadım. Birleşik Devletler'e gelir gelmez hemen sosyalistlerle ilişki kurdum, bir bölgede resmi üye kaydedildim. O zamanlar S.L.P. zamanlarıydı Sonra Parti içinde bölünmeler ortaya çıktığında bölgemdeki S.P.'ye girdim. O zamanlar San-Fransisko'da, bir at kiralayıcısında çalışıyordum. Büyük yer sarsıntısından önceki yıllardır. Tam yirmiiki yıl Partiye aidat ödedim. Hâlâ üyesiyim ve aidatlarımı da vermeye devam ediyorum. Tabii şimdi bunlar büyük bir gizlilik içinde yapılıyor. Bu ödevi sürdüreceğim ve sonunda kooperatif bir cumhuriyet kurulursa mutlu olacağım.

Yalnız kalınca gaz fırının üstünde yemeğimi pişirdim ve etrafa çeki düzen verdim. Sonraları, Carlson ya sabahın alaca karanlığında ya da gece çöktükten sonra gelip bir iki saat mağarada çalışmaya başladı. Önceleri brandanın altında yatıyordum; daha sonra küçük bir çadır diktik. Güvenliğimizden bütünüyle emin olduktan sonra küçük bir ev yaptık. Uçurumun kıyısından bakabilecek bir insanın görüş açısının dışındaydı evimiz. Bereketli bir bitki örtüsü evin önünde doğal

bir perde meydana getiriyordu. Zaten ev dik duvarlardan birine yaslanmıştı ve bu duvarın içinde, kalın ağaç gövdeleriyle payanda vurulmuş, rutubetsiz ve havalı iki küçük oda oyduk. İnanın bana, epey rahattı evimiz. Daha sonraları Alman tedhişçisi Biedenbach da yanımıza saklanmaya geldiğinde, eve dumanı çekecek bir aygıt yaptı, böylece kış geceleri çıtırdayan bir ateş karşısında oturma zevkine de kavuştuk.

Sözün burasında da bu yumşak ruhlu tedhişçi, devrimci arkadaşlarımız arasında yanlış tanınan bu Biedenbach hakkında bir şeyler söylemeliyim. Biedenbach hiç bir zaman Davaya ihanet etmemiştir. Genellikle sanıldığı gibi yoldaşları tarafından da idam edilmemiştir. Bütün bunlar Oligarşinin uşakları tarafından uydurulan balonlardır. Yoldaş Biedenbach unutkan ve hafızası zayıf biriydi. Gizli parolayı hatırlayamadığı için Carmel yeraltı sığınağında nöbetçilerimizden biri tarafından ateş edilerek öldürülmüştü. Bu acı duyulacak bir hataydı, hepsi bu. Onun Mücadele Gurubuna ihanet ettiğini ileri sürmek tamamen yalandır. Dava uğruna onun kadar içtenlikle ve mertlikle çalışmış insan az bulunur. ([100])

İşte ondokuz yıl var ki benim seçtiğim bu sığınak sürekli olarak bizlere hizmet görmekte; bu süre içinde bir istisnanın dışında tek bir ya-

---

(100) O döneme ait belgeler üstüne yaptığımız araştırmalarda, Beidenbach diye birine hiç rastlayamadık. Everhard'ın elyazmalarından başka hiç bir yerde ondan söz edilmemektedir.

bancı keşfedemedi burayı ([101]). Oysa Wickson'un

(101) Glen Ellen'den güneye doğru yol alan meraklı bir yolcu yedi yüzyıl önceki eski yolu izleyen bir bulvarda bulur kendini. Bir çeyrek mil kadar sonra, ikinci köprüyü aştığında, sağında ,dalgalı topraklar arasından bir gurup ağaçlıklı tepeciğe doğru bir neşter yarası gibi uzanan bir dereyatağı farkedecektir. Bu dereyatağı Mösyö Chauvet adlı ,altına hücum döneminde Kaliforniya'ya gelmiş bir Fransız göçmeninin, özel mülkiyet döneminde topraklarında kurduğu geçiş hakkını hatırlatmaktadır insana. Ağaçlıklı tepelerse, Everhard'ın sözünü ettiği tepelerdir. 2368 yılındaki büyük yer sarsıntısı bu tepeciklerden birinin yamacını sökmüş ve Everhard'ların sığındığı mağara bu şekilde meydana gelmiştir. Ama elyazmalarının ortaya çıkmasından sonra yapılan kazılar sırasında sözüedilen ev, iki oyma oda ve uzun bekleyiş sırasında biriken çöpler bulunmuştur. Yine sözü edilen dumanı çeken alete de diğer ilginç kalıntılar arasında rastgelinmiştir. Bu konuya yakınlık duyan incelemeciler, kısa bir süre sonra yayımlanacak olan Arnold Bentham'ın broşürünü okuyabilirler. Tepeciklerin bir mil kuzeybatısında, Wild Water ile Sonoma nehrinin birbirine kavuştuğu yerde Wake Robin Lodge yöresi bulunmaktadır. Eski haritaların da gösterdiği gibi Wild water'in ilk adının Graham Creek olduğu farkedilir. Ama bu ikinci ad tutmuştur. Avis Everhard, Demir Ökçe'nin ajan provokatör kisvesi altında olayların ve insanların arasında eylemini sürdürürken birkaç defa sığındığı yer bu Wake Robin Logge olmuştur. Ona bu evde oturma hakkını tanıyan resmi izin belgesi hala arşivlerde bulunmaktadır ve Oligarşinin kinci sınıf prenslerinden birinin, Wickson'un imzasını taşımaktadır.

av köşkünden çeyrek mil ve Glen Ellen köyünden de bir mil uzaklıktaydı ancak. Sabah akşam giden gelen tren seslerini dinliyor, saatimi tuğla fabrikasının düdüğüyle ayarlıyordum.

BAŞKALAŞIM

— Herşeyinle değişmelisin, diyordu mektubunda Ernest. Hayatına bir ara verip, yeni bir kadın olmaya çalışmalısın, yalnız kılığını kıyafetini değil, elbiselerin altındaki benliğini bile değiştirmelisin. Kendini yeni baştan yapmalısın, öyle ki ben bile seni tanımamalıyım. Sesin, davranışların, hallerin, duruşun, yürüyüşün, bütün kişiliğin değişmeli.

Bu buyruğa uydum. Günde bir kaç saat eski Avis Everhard'ı, yeni ben diye adlandırdığım kadının kişiliği içine gömme çalışmaları yapmaya başladım. Böyle sonuçlar ancak uzun çalışmalarla elde edilebilir. Yeni kişiliğimin sesi oturuncaya ve bu sesi doğal olarak benimseyeceğine kadar hiç ara vermeden çalışmalarımı sürdürdüm. Rolümü iyi oynayabilmem için yeni sesime yaratılışımın bir parçası olarak alışmalıydım. Kendimi bile aldatacak kadar kendime maletmeliydim bu sesi. Yeni bir dili öğrenirken insan aynı duyguya

kapılır, fransızcayı örneğin. Önce belirli bir zorlamayla, mantığının denetiminde konuşur. İngilizce düşündükten sonra bunu fransızcaya çevirir, ya da fransızca okur ama anlamak için önce ingilizceye çevirir. Sonra giderek bu çabalar, kendiliğindenlik kazanır ve öğrenci adımını emin olarak atmaya başlar, ingilizceye hiç başvurmadan fransızca okur, yazar ve düşünür.

Aynı şekilde yeni kişiliklerimiz içinde, yapmacık rollerimizi gerçek diye benimseyeceğimiz, eski kişiliğimize dönebilmek için irade ve çaba göstermemiz gerekeceği ana kadar çalışmalarımızı sürdürmeliydik. Başlarda el yordamıyla ilerliyor ve sık sık karamsarlığa kapılıyorduk. Yeni bir sanat yaratıyorduk ve öğreneceğimiz çok şey vardı elbette. Ama bu çalışma her tarafta sürdürülüyor ve yeni ustalar yetişiyordu; yavaş yavaş beceri ve yetenekler birikiyordu. Bu birikim, İhtilal okulu eğitim programında yer alan, elden ele dolaşan bir elkitabı haline geldi. ([102])

---

(102) Bu dönemde kişilik değiştirme gerçek bir sanat haline gelmişti. İhtilalciler bütün sığınaklarda bu sanatın okullarını kurmuşlardı. Sıradan komedyenlerin, peruk, takmasakal, takmakirpik gibi aksesuarlarına rağbet etmiyorlardı. İhtilal oyunu bir ölüm kalım oyunuydu. böyle bir maskeleme tuzak olabilirdi insana. Kişilik değiştirme kökten, insanın özüne işleyen bir şey, onun bir ikinci mizacı olmalı, Kızıl Bakire'nin, bu sanatın doruğuna eriştiği ve uzun meslek yaşantısı başarısının buna bağlı olduğu söylenir.

Bu sıralarda babam ortadan kayboldu. Sürekli ve düzenli gelen mektplarının birden ardı arkası kesildi. Bir daha da onu Pell Street mahallesinde gören olmadı. Yoldaşlarımız onu her tarafta aradılar. Ülkenin bütün cezaevleri gizli servisimiz tarafından didik didik edildi. Sanki yer yarılmış ta içine girmişti ve bugün bile nasıl kaybolduğuna dair en küçük bir bilgiye sahip değilim. ([103])

Sığınakta tam altı ay yalnız kaldım ama bu süreyi boşa geçirmedim. Örgütümüz her geçen gün büyüyor ama önümüzdeki dağ gibi yığılı işler bir türlü azalmıyordu. Ernest ve diğer liderler tutuklu buludukları cezaevlerinden neler yapılması gerektiğini kararlaştırıyorlar, bunları uygulamak ta biz, dışarıdakilere düşüyordu. Kulaktan kulağa propaganda, bütün dallarıyla casusluk örgütümüzün denetlenmesi, gizli basımevlerimizin kurulması, binlerce sığınağımız arasında bütün ülkeyi bir ağ gibi saran haberleşme zincirinin şu ya da bu nedenle kopan halkalarını onarma...

---

(103) Bu aniden kaybolmalar dönemin dehşet verici özelliklerindendi. Şarkılarda, hikayelerde hep bu motife rastlanır. Üç yüzyıl boyunca şiddetini sürdüren yeraltı savaşının kaçınılmaz sonuçlarından biriydi bu. Bu kaybolma olayı devrimciler kadar, Oligarşi üyelerinin ve ayrıcalıklı işiçlerin de başına geliyordu. Arkalarında en küçük bir iz, bir haber bırakmadan erkekler, kadınlar, çocuklar kayboluyorlardı; bir daha kimse onları görmüyor ve akibetlerini orten esrar perdesi kalkmıyordu.

Daha önce de dediğim gibi, iş hiç bitmiyordu. Altı ayın sonunda iki yeni yoldaşın gelmesiyle yalnızlığım sona erdi. Bunlar mert, özgürlük aşığı iki genç kızdı: Laura Petersen 1922'de ortadan kayboldu, Kate Bierce ise daha sonra Du Bois'le evlendi ve hâlâ bizle birlikte yaşamakta, yeni çağın şafağını beklemektedir. ([104])

Ani bir ölüm tehlikesinden canlarını zor kurtarmış iki genç kız sığınağa geldiklerinde ateşli bir heyecan içindeydiler. Onlara San - Pablo koyunu geçiren balıkçı gemisinin tayfaları arasında bir casus, Demir Ökçenin bir ajanı varmış; kendini bir devrimci olarak tanıtıp , örgütümüzün en gizli servislerine kadar sızmış. Hiç kuşkusuz benim izimdeydi. Bu casus çünkü uzun bir süredir Oligarşinin gizli servisinin benim ortadan kaybolmamdan tedirgin olduğunun habeleri ulaşıyordu. Bereket, bundan soraki olayların da gösterdiği gibi öğrendiklerini kimseye aktaracak fırsatı bulamamıştı. Herhalde sığınağımı bulup, beni ele geçirdikten sonra raporunu vermeyi tasarlamıştı. Elde ettiği bilgiler de kendisiyle birlikte yokoldu. Kızlar Petaluna Creek'te gemiden inip, atlara bindiklerinde bir bahane uydurarak yanlarından ayrılmayı becermiş. Sonoma'ya doğru yol alırlarken John Carlston kızları kendi atıyla önden yolladıktan sonra yayan geri dönmüş. İçinde bir takım kuşkular uyanmış. Casusu enselemiş, kıt ha-

---

(104) Bugün Ardis'in kütüphanecisi olan Du Bois budevrimci çiftin soyundan gelmedir.

yalgücüyle anlalatabildiklerinden ne yaptığı konusunda bir fikir edinebildik.

— Hesabını gördüm, dedi yalnızca. Hesabını gördüm, diye tekrarladı; bu ara gözleri pırıldıyor, çalışmanın yıprattığı elleri sanki bir şey anlatmak istiyormuş gibi açılıp kapanıyordu. «Hiç gürültü etmedi. Cesedi sakladım. Bu gece dönüp, toprağın derinliklerine gömeceğim onu.»

Bu dönem boyunca kişiliğimde tanık olduğum başkalaşıma kendim de şaşıyordum. Öyle bir an geliyor, bazen bir zamanlar bir üniversite kentinde huzur içinde yaşamış bir kız olduğuma bazense şiddet ve ölüm sahneleri karşısında bile soğukkanlılığını kaybetmeyen bir devrimci olduğuma inanasım gelmiyordu. Bunlardan bir tanesi imkansız olmalıydı: eğer biri gerçekse diğeri düştü, ama hangisi? Bu, bir mağaranın içinde sürdürdüğüm şimdiki hayatım, yoksa yalnızca bir kâbus muydu? Yoksa çaylardan, danslardan, toplantılardan ve konferans salonlarından başka heyecan tatmamış bir isyânkar kızın düşlediği daha yüksek bir hayat mıydı bu sürdürdüğüm? Öyle sanıyorum ki, insanlığın kırmızı bayrağı altında toplanmış bütün herkes mutlaka düşünmüştür bunu.

Eski hayatımdaki insanları sık sık hatırlıyordum ve bunlar da arada bir yeni hayatımda boy gösterip sonra yine kayboluyorlardı. Piskopos Morehouse için de aynı şey oldu. Örgütün gelişmesinden sonra onu aramalarımız hiç bir sonuç vermedi. Bir ihtiyarlar yurdundan diğerine durmadan dolaştırılıyordu. Napa sağlık yurdundan Sto-

ckton'a, oradan da Santa Clara vadisindeki Agnews hastanesine nakledilmişti. İzini buraya kadar sürebildik. Ondan sonra ne olduğu belli değildi. Hakkında ölüm kaydı da yoktu. Şu ya da bu şekilde kaçmış olmalıydı. Onu bir daha korkunç bir ortamda, Şikago Kommününün ölüm girdabında göreceğim, bir an için de olsun göreceğim hiç aklıma gelmezdi.

Sierra iplik fabrikalarında kolunu kaybeden ve benim hayatımı Devrime adamama neden olan adamı, Jackson'u bir daha göremedim; ama ölmeden önce neler yaptığını hepimiz öğrenmiştik. Hiç bir zaman ihtilalcilerin safına katılmadı. Kaderinin acılığı ve kendisine yapılan kötülüklerin bilincinden atamadığı anıları ile bir anarşist oldu; düşünce yöntemi olarak değil, öç tutkusuyla kinle kamçılanmış yırtıcı bir hayvan gibi bunu kendine bir eylem kılavuzu olarak kabullendi. Bir gece, herkesin uykuda olduğu bir saatte, bekçileri atlatmayı başararak Pertonwaithe sarayını havaya uçurdu. Tek bir insan sağ kurtulamadı, bekçiler bile. Ve yargılanmasını beklediği cezaevinde, kendini yatak örtüleriyle boğduğunu duyduk.

Dr Hammerfield ve Dr Balingford'un akibetleri Jackson'unkinden epey değişik oldu. Onlar, ekmek yedikleri kuruma sadık kaldılar ve armağan olarak kiliseden emirlerine saraylar tahsis edildi. Şimdi bu saraylarda herkesle barışık hayatlarını sürdürmektedirler. İkisi de Oligarşinin savunucusudur. İkisi de epey şişmanladılar. «Dr Hammerfield, diye açıkladı bir gün Ernest, meta-

fiziğini Demir Ökçeye Tanrının onayını aldıracak biçimde değişikliğe uğrattı, Demir Ökçenin her yaptığında kutsal güzelliği buldu ayrıca Haekel'-in sözünü ettiği uçucu omurgayı görünmez bir hayalet biçimine soktu. Dr Hammerfield ile Dr Balingford arasındaki tek fark, ikincisinin Oligarşinin Tanrısını daha fazla uçucu ve daha az omurgalı olarak kabul etmesidir.»

Jackson davası üstüne yaptığım araştırmalar sırasında tanıdığım Sierra iplik fabrikalarının sarı ustabaşısı Peter Donnelly hepimizi büyük bir şaşkılığa sürüklemişti. 1918 yılında Frisco kızıllarının ([105]) yaptığı bir taplantıda bulunmuştum. Mücadele Gruplarımızın en yetkini, en acımasızı ve kandökücüsüydü Frisco. Örgütümüze kesin bir bağlılık içinde de değildi. Böyle bir anlayışı teşvik etme cesaretini kendimizde bulamıyorduk. Bizden olmamalarına rağmen yine de aramızda dostça ilişkiler vardı. O gece beni aralarına sürükleyen son derece önemli bir meseleydi. Yirmi kadar erkeğin ortasında, maskesiz olan tek insan bendim. Meselemi çözümledikten sonra, toplantıdakilerden biri bana yol gösterdi. Karanlık bir dehlizden geçerken, bir kibrit yaktı, yüzüne yaklaştırdıktan sonra maskesini sıyırdı. Peter Donnelly'in heyecanlı yüz çizgileri çıktı karşıma, sonra kibrit söndü.

— Yanınızdakinin ben olduğunu bilesiniz istedim, dedi karanlıkta. Dallas'ı, Müdür Dallas'ı

(105) San Fransisko'ın kısaltılmış adı. (Çevirenin notu)

hatırlıyor musunuz?

Dediği adamın tilki yüzü canlandı gözümün önünde.

— Öyle bilin ki, önce onun hesabını gördüm, dedi Donnelly gururla. Sonra Kızılların arasına katıldım.

— Peki nasıl oluyor da burada bulunuyorsunuz siz? diye sordum. Ya karınız? Çocuklarınız?

— Öldüler, oldu karşılığı. Zaten bu yüzden... Hayır, diye sürdürdü konuşmasını heyecanla, onların öcünü almak için değil. Onlar huzur içinde, yataklarında öldüler... hastalık, er ya da geç insan ağına düşüyor hastalığın. Onlar hayattayken elimi kolumu bağlıyorlardı, şimdi olmadıklarına göre kaybettiğim erkekliğin öcünü rahatlıkla alabilirim. Eskiden sarı ustabaşı Peter Donnelly idim şimdiyse Frisco Kızıllarının 27 numarasıyım. Şimdi gelin, sizi dışarı çıkartayım.

Daha sonraları yine ondan söz edildiğini duydum. Bütün ailesinin öldüğünü söylerken kendi açısından doğru söylüyormuş, oğullarından birinin Timothy'nin hayatta olmasına rağmen. Çünkü bu oğlu Kiralık Asker ([106]) olarak Oligarşinin

(106) İşçi kastları dışında, subayları Oligarşi üyeleri olan ve ücretli askerlerden meydana gelen düzenli bir ordu, yani askeri bir kast oluşmuştu. Yeni rejimde uygulama imkânı olmayan milisin yerini tutuyordu bu kurum. Demir Ökçenin gizli servisi dışında, polisle ordu arasında bağıntıyı sağlayan bir Kiralık Askerler gizli servisi kurulmuştu.

hizmetine girmişti ve babası onu ölmüş kabul ediyordu. Frisco Kızılları, her yıl oniki adam öldüreceklerine ve bu sayıya ulaşamadıkları takdirde intihar edeceklerine ant içerlerdi. Ama kurbanlar tesadüfen seçilmezdi. Bu çılgınlar sık sık toplanır ve haklarında kovuşturma açtıkları Oligarşi üyeleri ve bunların uşakları için karar verirlerdi. Cezaları uygulayacaklar kura ile seçilirdi.

O akşam beni oraya kadar sürükleyen, neden böyle bir yargılamaydı. Demir Ökçenin bölge gizli servisinde yıllarca tutunmayı başarmış yoldaşlamızdan biri Frisco Kızıllarının hedefi olmuştu ve o akşam yargılanıyordu. Tabii kendisi orada bulunmuyordu ve yargıçlarının da bizden biri olduğunu öğrenmelerine imkan yoktu. Görevim kimliği ve mertliği konusunda tanıklık etmemdi. Bu davadan nasıl haberdar olduğum merak edilebilir. Gizli ajanlarımızdan biri Frisco Kızıllarının üyesiydi. Düşmanlarımızı olduğu gibi dostlarımızı da gözlemek zorundaydık ve bu kör inançlılar grubu da denetimimiz dışında bırakamayacağımız kadar önemliydi.

Biz tekrar Peter Donnelly ve oğluna dönelim. Baba için herşey yolunda gitti, ta ki ölüm infazı kendine çıkacağına ve öldüreceği adamın oğlu olduğunu öğreneceğine kadar. Eski olağanüstü aile tutkunluğu yine canlandı ve oğlunu kurtarmak için yoldaşlarına ihanet etti. Plânları kısmen bozulduysa da, bu bir düzine kadar Frisco Kızılının öldürülmesini önleyemedi, neredeyse bütün Mücadele Gurubu yokolacaktı. Hayatta

kalanlar ihanetinin cezasını verdiler.

Oğlu da pek yaşamadı. Frisco Kızılları onu öldürmeye ant içmişlerdi çünkü. Oligarşi onu kurtarmak için elinden geleni yaptı. Ülke içinde bölge bölge dolaştırıldı. Kızıllardan üçü onu ele geçirmeye çalışırken canlarını verdiler. Sonunda, bizden bir yoldaşa, Anna Roylston'a başvurdular. Bizim örgüt bu iş için ona izin vermedi ama kendi başına buyruk bir insandı Anna ve disiplini kabullenmezdi. Üstelik olağanüstü zeki ve sevimliydi, kimse onu alt edememişti. Hiç bir devrimci tipine girmiyor, kendi başına bir sınıf yaratıyordu.

Bu işi yapmaması için bütün karşı koymamıza rağmen, onu caydıramadık. Ayrıca Anna Roylston, bir bakışta erkekleri çileden çıkartacak kadar cazibeliydi. Genç yoldaşlarımızdan en az bir düzinesinin kalbini kırmış ama kalbini çaldığı yirmi kadar delikanlıyı da örgütümüzün hizmetine sokmuştu. Bir türlü evlenmeye yanaşmıyordu. Çocukları çok seviyor ama bir çocuğun, hayatını adadığı Davadan onu döndürebileceğini düşünüyordu.

Timothey Donnelly'nin kalbini kazanmak Anna Roylston için çocuk oyuncağı oldu. En ufak bir vicdan azabı duymadı çünkü o sıralarda Nashville kıyımı patlak vermiş, Donnelly'nin kumandasındaki Kiralık Askerler bu kentte sekizyüz dokumacıyı öldürmüşlerdi. Ama Anna Roylston, Donnelly'i kendi elleriyle öldürmedi. Onu tutuklayıp, Frisco Kızıllarına teslim etti. Bu olay geçen yıl oldu ve devrimciler şimdi onu yeni adıyla, «Kı-

zıl Bakire» diye anıyorlar ([107]).

Daha sonra tanıyacağım kişiler arasında en ünlüleri albay İngram ve albay Van Gilbert oldu. Albay İngram Oligarşinin basamaklarını çok hızlı tırmanmış ve Almanya'ya elçi atanmıştı. İki ülkenin proletaryası da ondan nefret ediyordu. Demir Ökçenin uluslararası bir casusu olarak Berlin'de bulunduğum sıra, onunla karşılaştım, beni evine davet etti ve büyük yardımlarda bulundu. Hemen belirtmeliyim ki, çift taraflı çalışmam Devrim adına çok önemli işleri gerçekleştirmemi sağladı. Albay Van Gilbert ise «Öfkeli Van Gilbert» adıyla ün yaptı. Şikago Kommününden sonra yeni ceza kanunun hazırlamasında çok önemli katkısı oldu. Ama bundan önce, ceza yargıcı olarak şeytanlığa varan kötülüğüyle ölüm cezasına çarptırılmıştı zaten. Onu yargılayıp, cezalandıranlardan biri de bendim. Cezayı infaz eden yine Anna Roylston oldu.

Eski yaşantımdan karşıma çıkanlardan biri de Jackson'un avukatıydı. Sanırım eski hayatımın insanları arasında son gördüğüm bu adam, Joseph Hurd'du. Tuhaf bir karşılaşma oldu. Şika-

---

(107) İkinci İhtilalin bastırılmasından sonra ancak Frisco Kızılları yeniden eyleme geçebildiler. İki kuşak boyunca etkinliğini sürdürdü bu gurup. Sonunda Demir Ökçenin bir ajanı aralarına sızıp, bütün sırlarını öğrendi ve bu da onların toptan yokedilmesine yol açtı. Bu olay 2002 yılında geçti. Grubun üyeleri üçer hafta arayla teker teker öldürüldüler ve cesetleri San Fransisko'nun mahallelerinde teşhir edildi.

go Kommününden iki yıl kadar sonra, bir akşam geç vakit Ernest'le birlikte Benton Harbour Sığınağına gidiyorduk ([108]). Mişigan gölünde, Şikago'nun karşı kıyısındaki bu sığınağa vardığımızda bir casusun yargılaması sona ermek üzereydi. Ölüm kararı verilmiş, mahkum götürülmeye hazırlanıyordu. Bizi görür görmez bu zavallı, muhafızlarının ellerinden sıyrılıp kendini ayaklarımın dibine attı. Kollarını dizlerime dolayıp, bir ruh taşkınlığı içinde merhamet dilenmeye başladı. Korkulu yüzünü bana kaldırdığında Joseph Hurd'u tanıdım. Hayatının bağışlanmasını isteyen bu dehşet içindeki yaratığın görüntüsü kadar, karşılaştığım en korkunç olaylar bile beni etkilememişti. Hayata delice bağlı bu adam, yoldaşların bütün çabalarına rağmein bana öyle yapışmıştı ki, bir türlü sökülmüyordu. Sonunda onu sürükleye sürükleye çekip götürdüklerinde, baygın yere yuvarlandım. Yürekli insanların ölümünü görmek bir korkağın hayatının bağışlanmasını dilenmesini dinlemekten daha az acı vericidir.

---

(108) Benton Harbour sığınağı, giriş kapısı bir kuyunun içinde gizli olan bir yeraltı mezarlığıydı. İyi bakım görmüştür bugün bile ziyaretçiler koridor labirentini aşarak Avis Everhard'ın sözünü ettiği olayın geçmiş olması gereken toplantı salonuna varabilirler. Onun arkasında tutukluların kapatıldığı hücreler ve idamların infaz edildiği ölüm odası vardı; daha da ilerdeyse kaya içine oyulmuş uzun ve dolambaçlı koridorlardan oluşan mezarlık bulunuyordu; bu koridorların iki yanında bölmeler içinde devrimcilerin mezarları bulunuyordu.

KAYBOLMUŞ BİR OLİGARŞİ ADAMI

Ama, eski hayatımın anıları, yeni hayatımı hikaye ederken beni çok ilerilere sürükledi. Hapisteki arkadaşlarımızın toplu olarak kurtarılması çok sonraları, ancak 1905 yılında gerçekleşebildi. Bu hareket çok karmaşık olmasına rağmen tam bir başarıyla uygulandı ve bu bizim için onur ve cesaret verici bir başarı oldu. Küba'dan Kaliforniya'ya kadar geniş bir alana yayılmış sayısız zindanlardan, askeri cezaevlerinden ve kalelerden, bir gece içinde elliki milletvekilinden ellibirini ayrıca üçyüz kadar sosyalist lideri kurtardık. Hiç bir yerde başarısızlığa uğramadık. Hapisten kurtuldukları gibi, önceden kararlaştırılan sığınaklara da ulaştılar. Kurtarmadığımız tek milletvekili, Cabanyas'ta tutuklu bulunan ve işkence altında can veren Arthur Simpson oldu.

Bu olayı izleyen onsekiz ay Ernest'le birlikte sürdürdüğüm hayatın belki de en mutlu dönemi

oldu; bütün bu süre içinde bir an olsun birbirimizden ayrılmadık oysa toplum hayatının içine girdiğimizde çoğunlukla birbirimizden ayrı yaşamak zorunda kaldık.

Nasıl şimdi kaçınılmaz ihtilâli bekliyorsam, o firar akşamı da Ernets'i aynı sabırsızlıkla bekliyordum. Onu öyle uzun bir zamandır görmemiştim ki, planlarımızın karşılaşacağı en küçük bir aksiliğin onu o adada tutsak bırakabileceği düşüncesiyle çıldıracak gibi oluyordum. Saatlar yüzyıl gibi uzun geliyordu. Yapayalnızdım. Biedenbach ve sığınağımızda kalan gözükara üç delikanlı silâhlanarak dağın karşı yamacında nöbete yatmışlardı. Sanırım o gece, ülkenin her tarafında, yoldaşlarımız sığınaklarının dışındaydılar.

Şafak yaklaşırken, göğün aklaşmaya başladığı bir saatte yukarılardan beklediğim işaret geldi, bende hemen karşılığını verdim. Karanlıkta, ilk aşağı inen Biedenbach'ı, kocam diye az daha kucaklıyordum; ve bir dakika kadar sonra Ernest'in kollarındaydım. İşte o anda değişimimin tam olduğunu' davranışlarıyla, gülümseyişleriyle, sözleriyle ve ses tonuyla eski Avis Everhard olabilmek için kendimi zorlamam gerektiğini farkettim. Eski kimliğimim içinde kendimi zorlayarak, ancak irade zoruyla tutabiliyordum. Edindiğim yeni kişilik öylesine bir kendiliğindenlik kazanmıştı, öylesine içime işlemişti ki gerçek kişiliğimi bir an olsun unutmamak zorundaydım.

Küçük kulübemize girince, ışığın altında Ernest'in yüzünü görebildim. Cezaevinde kaldığı

günlerin solukluğundan başka hiç bir iz bırakmamıştı bu hayat onda, ya da bana böyle geliyordu. Yine aynıydı, aynı sevgilim, aynı kocam , aynı kahramanımdı. Ama bir çeşit genişyüreklilik çizgilerini uzatmıştı. Bu soylu ifade, yüzçizgilerinde varolan o isyankar canlılığı daha bir ortaya çıkarıyordu. Belki eskiye oranla daha ciddiydi ama gözlerindeki o alaylı ışık kaybolmamıştı. Yirmi kilo kadar zayıflamasına rağmen, yine de çok yakışıklı görünüyordu. Bütün tutukluluğu sırasında kaslarını çalıştırmış, demir gibi sertleştirmişti. Aslında, eskiye oranla daha da kıvamındaydı şimdi. Uzanıp, okşamalarım arasında uyuyuncaya kadar saatler geçti. Ben gözlerimi bir an bile kapamadım. Çünkü mutluluktan uçuyordum, ayrıca firar ve uzun at yolculuğunun yorgunluklarını onunla paylaşmamıştım.

Ernest uyurken, elbiselerimi değiştirdim, saçıma başka bir biçim verdim ve böylece yeni kişiliğime tekrar dönmüş oldum. Biedenbach ve diğer yoldaşlar uyandıklarında küçük bir oyun oynamam için bana yardım ettiler. Mutfak ve yemek odası olarak kulandığımız yeraltı odasında bütün hazırlıklarımızı bitirmiştik ki, Ernest kapıyı açtı, içeri -girdi. Tam bu sırada Biedenbach bana «Marie» diye seslendi ve ben de karşılık vermek için yüzümü döndürdüm. İhtilâlin ünlü bir kahramanını ilk defa gören genç bir kız yoldaşın meraklı ilgisiyle Ernest'e baktım. Ama Ernest bana şöyle bir baktıktan sonra birini arar gibi bakışlarını sabırsızca odanın içinde dolaştırdı. Marie Holmes

adıyla ona tanıtıldım.

Düşkırıklığını iyice pekiştirmek için, sofraya bir tabak fazla koyduk ve bir sandalyeyi de boş bıraktık. Ernest 'in giderek artan kaygısını gördükçe içimden sevinç çığlıkları atmak geçiyordu. Uzun süre dayanamadı.

— Karım nerede? diye sordu aniden.

— Uyuyor, dedim.

Oyunun önemli bir anıydı. Ama sesim de ona öylesine yabancıydı ki, hiç bir şey farketmedi. Yemek devam etti. Bir kahraman hayran genç kız oyununu sürdürerek heyecanla ve durmadan konuşuyordum; kahramanımın da o olduğu açıktı. Bu heceyanlı hayranlığım öyle bir noktaya ulaştı ki, niyetimin ne olduğunu farkedinceye kadar kollarımı boynuna dolayıverdim ve dudaklarından öptüm. Beni kollarıyla itti sıkkın ve şaşkın gözlerle etrafındakilere baktı... Yoldaşlar kahkahalarla gülmeye başladılar, sonra durumu açıkladık. Ernest önce kuşkuyla karşıladı sözlerimizi. Beni dikkatle süzüyor ve pek tatmin olmuşu andırmıyordu; başını sallıyor, inanmak istemiyordu. Tekrar eski Avis Everhard olup, kendisinden ve bu kadından başka kimsenin bilmediği sırları kulağına fısıldadığımda ancak, gerçek karısı olduğuma inandırabildim onu.

Aynı gün, daha sonra beni kollarına alırken, az önceki durumdan sıkıldığını ve çok karılı bir adam duygusuna kapıldığını anlattı.

— Sen benim sevgili Avis'imsin, ama aynı zamanda bir başkasın da. Sen tek bir kişilik içinde

topladığın iki kadınla haremimi oluşturuyorsun. Şimdilik ne olursa olsun belirli bir güvenliğimiz var. Ama Birleşik Devletler bizim için yaşanılmaz hale gelirse, Türk vatandaşı olmak hakkına sahip olmuş sayılırım. ([110])

Sığınağımızda gerçek mutluluğu tattım. Ciddi çalışmalara çok uzun zaman veriyorduk ama çalışmamız hep yanyanaydı. Hayattan çaldığımız bir zaman parçası içinde birbirimize ait olacaktık, bu yüzden saatlerin, dakikaların hatta saniyelerin bile bizim için büyük değeri vardı. Kendimizi yalnız hissetmiyorduk çünkü yoldaşlar durmadan gelip gidiyor, devrimci entrikalar dünyasının yankılarını savaş cephesindeki mücadelelerin hikâyesini, bize yeraltına taşıyorlardı. Bu gizli, tehlikeli işler arasında neşemizi de kaybetmiyorduk. Yorucu çalışmalara bazen de acılara katlanıyorduk, ama saflarımızdaki boşluklar hemen dolduruluyordu; hep önünden gidiyorduk hayatın, ölümün darbeleri ve karşıdarbeleri arasında gülmeye ve sevmeye zaman bulabiliyorduk. Aramızda sanatçılar, bilginler, öğrenciler, müzisyenler, şairler vardı; bu inde, oligarşinin saraylarında olağanüstü kentlerinde rastlanmayan soylulukta ve incelikte bir kültür boy atıyordu. Zaten yoldaşlarmızdan bir çoğu, özellikle bu rüya kentlerini ve saraylarını güzelleştirmekte kullanılıyordu ([111]).

---

(110) O dönemde, çok karılı aile düzeni Türkiye'de halâ vardı.

Sürekli olarak sığınağımızın içinde de kalmıyorduk. Geceleri sık sık, vücutlarımızın zindeliğini korumak için, dağda atla geziyor ve bu iş için de Wickson'un hayvanlarından yararlanıyorduk. Bu bineklerin ne kadar devrimciyi taşığını bir bilseydi! İyi bildiğimiz yörelere kır gezileri bile yapıyor, şafakla geldiğimiz bu yerlerden güneş batarken ayrılıyorduk. Wickson'un kaymağı ve yağları da emrimizdeydi; Ernest de bu arada, kekliklerini, tavşanlarını rastgelirse geyiklerini avlamaktan geri durmuyordu. ([112]).

Aslında sığınağımız güven verici bir yerdi. Daha önce de söylemiştim, sığınağımıza tek bir yabancı adamını atmamıştı; şimdi bu olayı açıklarken genç Wickson'un koybolma olayını saran esrar perdesini kaldıracağımı sanıyorum. Şimdi o öldüğüne göre, çekinmeden konuşabilirim. Mağaramızın dibinde bir yer, günün bazı saatlerinde güneş alıyordu. Oraya nehir kumu taşımıştık, güneş vurunca kuruyan ve ısınan bu kumlarda güneşlenmek hoş oluyordu. Bir öğle sonrası, elim-

---

(111) Bu Avis Everhard'ın bir vesvesesi değildir. Sanat ve düşünce dünyasının ustaları hep devrimcilerin arasından çıkmıştır. Bir kaç Oligarşi mensubu müzisyen ve şarkıcının dışında, çağın bütün büyük yaratıcıları, adları günümüze kadar ulaşmış bütün sanatçıları devrimciydi.

(112) O çağda bile, kaymak ve yağ, ilkel yöntemlerle inek sütünden elde ediliyordu. Besinlerin laboratuvarlarda üretimi henüz başlamamıştı.

de Mendenhall'den bir kitapla kumlara uzanmıştım; bütün bedenim gevşemişti. Kendimi öylesine rahat ve güven içinde hissediyordum ki, şairin ateşli heyecanı bile beni duygulandıramıyordu. ([113])

Yanıbaşıma bir toprak topağı düşünce kendimi topladım. Sonra yukarıdan bir yuvarlanma sesi duyuldu, hemen ardından bir delikanlı toz haline gelmiş mağara yüzeyinde son bir kayıştan sonra, karşıma dikiliverdi. O zamanlar tanımadığım Philip Wickson'du bu. Bana sakin sakin baktı, sonra şaşırdığını belirtmek için hafif bir ıslık çaldı.

— Vay canına! diye bağırdı, sonra hemen kendini toplayarak ekledi: Özür dilerim. Burada birinin olacağını sanmıyordum.

Ben onun kadar soğukkanlılık gösteremedim. Olağanüstü durumlar karşısında nasıl davranılması gerektiğini bilmeyecek kadar toydum henüz. Daha sonraları, uluslararası bir casus olduktan sonra bu olay başıma gelseydi herhalde böyle şaşkınlığa sürüklenmezdim, bundan emi-

---

(113) O dönemin tarihini taşıyan bütün belgelerde sürekli olarak Rudolph Mendenhall.ın sözü edilmektedir. Yoldaşları ona «Alev» adını takmışlardı. Hiç kuşkusuz bir dahiydi o; başka yazarlar tarafından eserlerine alınan birkaç olağanüstü ve büyüleyici şiirden başka, eserlerinden günümüze kalan bir şey yoktur. 1928 yılında Demir Ökçe tarafından idama mahkum edilmiştir.

nim. Ama yine de bir sıçrayışta ayağa fırlayıp, bağırarak tehlikeyi yoldaşlara duydurdum.

— Ne oluyor? diye sordu delikanlı, bana merakla bakarak. Ne diye bağırıyorsunuz?

Yukarıdan yuvarlanırken aşağıda birileriyle karşılaşacağını beklemediği belliydi Bunu farkedince rahatladım.

— Neden bağırdığımı sanıyorsunuz? diye karşılık verdim.O zamanlar çok beceriksizdim gerçekten.

— Hiç bir şey anlamıyorum dedi başını sallayarak, burada başka arkadaşlarınız da olduğundan başka. Ama yine bu iş bana karışık geldi, karanlık bir yön var. Siz başkasına ait topraklarda bulunuyorsunuz. Buraları babamın özel mülküdür ve...

Tam bu sırada arkasından, her zamanki kibarlığı ve tatlılığı içinde Biedenbach'ın sesi duyuldu:

— Eller yukarı genç beyefendi...

Genç Wickson önce kollarını kavaya kaldırdı, sonra ona doğru 30.30'luk bir otomatik tüfek doğrultmuş Biedenbach'a yüzünü döndürdü. Soğukkanlılığını kaybetmemişti.

— Vay, vay, dedi, bir ihtilâlci yuvasına düşmüşüm demek, bana kalırsa bir eşekarısı yuvası daha doğru olur. Ama burada fazla kalamayacaksınız ,bundan emin olabilirsiniz.

— Belki de siz bu düşüncenizi değiştirecek kadar çok kalırsınız burada, diye sakince karşılık verdi Biedenbach. Bu arada, benimle içeri gelmenizi rica edeceğim.

— İçeriye mi? Genç adam şaşkına dönmüştü. Yoksa burada bir yeraltı mezarlığı mı var? tü. Yoksa bir yeraltı mezarlığı mı var? Böyle şeylerden söz edildiğini duymuştum.

— Girince göreceksiniz, dedi Biedenbach en tatlı sesiyle.

— Ama bu yaptığınız kanunsuz bir iş, diye karşı koymaya çalıştı delikanlı.

— Evet, ama sizin kanunlarınız açısından, dedi tedhişçi imalı bir edayla. Bizim kanunlarımıza göre, hiç te böyle değildir, emin olabilirsiniz. Yaşadığınız o zülum ve gaddarlık dünyasından çok değişik bir dünyaya girdiğinizi kafanıza sokmalısınız.

— Bu tartışılabilir, diye mırıldandı Wickson.

— Güzel, tartışmak için bizimle kalın o halde.

Delikanlı gülmeye başladı ve tutsak düştüğü adamın peşinden yürüdü. Yerin dibine en fazla gömülü odaya yerleştirildi ve yoldaşlardan biri de başına nöbetçi bırakıldı. Biz de mutfakta ne yapmamız gerektiğini tartışmaya koyulduk.

Biedenbach gözlerinden yaşlar dökerek, onu öldürmemiz gerektiğini ileri sürdü, ama çoğunluk bu korkunç önerisini reddedince bayağı sevindi. Öte yandan, bu genç Oligarşi mensubunun çekip gitmesine de izin veremezdik.

— Onu tutalım ve eğitelim.

— Herşeyin bir çözüm yolu vardır, dedi Ernest.

— O halde, hukuk konusunda onu aydınlat-

mak hakkının bana bırakılmasını istiyorum, diye bağırdı Biedenbach.

Hepimiz gülerek bu öneriyi onayladık. Philip Wickson'u tutuklayacak ve ona ahlâk ve sosyoloji anlayışımızı öğretecektik. Ama bu arada, delikanlının bıraktığı bütün izleri, özellikle mağaranın yamacında bıraktıklarını yok etmeliydik. Bu görev Biedenbach'a düştü; yukarıya bağlı bir ipin ucunda bütün gün çalışıp, en küçük izleri bile ortadan kaldırdı. Hatta mağaranın ağzından boğazın girişine kadar olan izler bile silindi. Akşama doğru John Carlson gelip, genç Wickson'dan ayakkabılarını istedi.

Ama delikanlı ayakkabılarını vermek istemiyor ve ısrar edilirse döğüşmeye niyetli görünüyordu. Ernest'in demirci pençesi bütün direncini kırdı. Daha sonraları Carlson bu dar kunduraların ayaklarında su toplamalarına ve nasırlara yolaçtığından yakınacaktı; bu ayakkabılardan önemli bir iş için yararlanmıştı. Delikanlının izlerini silmeyi bıraktığımız noktada, bu ayakkabıları giyerek sola soğru yürümeye başlamıştı. Millerce yürümüş, tepelerin etrafını dolanmış, dorukları aşmış, boğazları katetmiş sonunda bir akarsuyun içinde izleri yoketmişti. Dereye girince ayakkabılarını çıkarmış, suyun içinde böyle uzun süre yürüdükten sonra kendi ayakkabılarını giyerek dışarı çıkmıştı. Bir hafta kadar sonra Wickson ayakkabılarına kavuşmuştu.

O gece avköpekleri dışarı salınmış, sığınakta gözümüze bir damla uyku girmemişti. Ertesi gün

havlaşarak boğazı indiler ama Carlson'un onlar için hazırladığı yanlış izlerin peşine düştüler ve ulumaları uzakta, dağın doruklarında kayboldu. Bu sırada bütün yoldaşlar elde silah, tetikte bekliyorlardı; otomatik tabancaları, tüfekleri ayrıca Biedenbach'ın yaptığı bir düzine kadar cehennem makineleri vardı. Arayanlar yanlışlıkla sığınağımıza girseler kimbilir nasıl şaşkınlığa uğrarlardı.

Önceleri bir Oligarşi mensubu, daha sonra gözükara bir devrimci olan Philip Wickson'un kaybolma olayının esrarını da bu şekilde aydınlatmış oluyorum. Sonunda onu da Devrim yoluna çevirdik. Genç ve henüz kemiklememiştı beyni, sağlıklı bir âhlakı vardı. Birkaç ay sonra onu babasının atlarından birine bindirip Sonuma dağlarını aşırdık; Petaluma Creek'te bir balıkçı teknesine atladı ve gizli yeraltı örgütümüzün de yardımıyla Carmel sığınağına kolayca ulaştı.

Orada sekiz ay kaldı ve artık bizden ayrılmak istemiyordu. Bunun iki nedeni vardı. Birincisi Anna Roylston'a sevdalanması, ikincisise gerçekten bizden biri olmasıydı. Aşkının umutsuzluğundan tamamen emin olduktan sonra ancak, arzularımıza boyun eğdi ve babasının yanına döndü. Demir Ökçe bize karşı tasarılarında, girişiği hareketlerde birbiri ardına başarısızlığa uğramaya başladı. Kendi örgütü içinde bizim hesabımıza çalışan ne kadar çok adam olduğunu bilseydi bu başarısızlığının nedenini anlardı. Genç Wickson sonuna kadar Davaya olan sadakatini

sürdürdü ([114]). Ölümüne de bu sadakati neden oldu. 1927'deki korkunç fırtınaya denk gelen büyük şefler toplantısına katılmaktan geri durmadı ama zatürreye yakalandı ve kurtulamayarak öldü.

(114) Bu genç adamın durumu olağanüstü değildir. Oligarşiye mensup bir çok genç ya ahlâklı olma dürtüsüyle ya Devrimin görkemli tablosuyla büyülenerek, ahlâk yönünden ya da romantikçe hayatlarını Devrim idealine adadılar. Daha önceleri, Rus soylularının oğulları da, ülkelerindeki ihtilallerde benzer şekilde davranarak devrimcilerin saflarına katılmışlardı.

UÇURUMUN BÖĞÜREN HAYVANI

Sığınaktaki uzun yaşantımız sırasında dış dünyada olup bitenleri en küçük ayrıntısına kadar öğreniyor, savaşa tutuştuğumuz Oligarşinin gerçek gücünü bu şekilde saptayabiliyorduk. Bu geçiş döneminin ortaya çıkardığı yeni kurumlar giderek daha kalıcı ve sürekli bir niteliğe bürünüyorlardı. Oligarşi geniş olduğu kadar karmaşık bir hükümet mekanizması yaratmayı başarmıştı ve bu mekanizma, bütün engellemelerimize ve sabotajlarımıza rağmen işlemeye devam ediyordu.

Devrimcilerin bir çoğu için bu, beklenmedik bir olaydı. Böyle bir ihtimali akılarına getirmemişlerdi. Ama yine de bütün ülkede hayat günlük akışına devam ediyordu. Tarlalarda ve madenlerde insanlar köle gibi çalışıyorlardı. Ana madde sanayileri ise büyük bir gelişme içindeydi. Büyük işçi kastları üyelerinin gönülleri hoş edilmişti, onlar da canla başla hizmet görüyorlardı. Hayat-

larında ilk defa sanayide bir huzur dönemiyle karşılaşıyorlardı. Ne işgünü saatlerinin indirilmesiyle, ne grevlerle, ne lokavtlarla, ne de sendika aidatlarıyla kafalarını yoruyorlardı. Eskiden oturdukları kötü, pis kulübelerin yanında saray gibi duran rahat evlerde, kendilerine ait kentlerde yaşıyorlardı. Daha iyi besleniyorlar, daha az çalışıyorlar, daha çok tatil yapıyorlar, daha zengin ve değerli eğlencelerden yararlanıyorlardı. Bu arada şanssız kardeşleri, yetenekli olmayan emekçileri, Uçurumun eziyet gören halkını umursamıyorlardı bile. Bütün insanlık bir bencillik çağına giriyordu. Ama bu bencillik hepsi için doğru sayılamazdı, çünkü bu işçi kastları arasına, Kardeşlik ve Özgürlük aşkıyla yaşayan, midesinden başka şeyleri düşünebilen bizden bir sürü ajan sızmıştı.

Bu geniş döneminde boy atan ve mükemmel bir şekilde işleyen bir başka kurum da Kiralık Askerlerdi. Eski düzenli ordudan kökünü alan bu askeri birlikler, sömürgelerdeki güçleri saymadan olağanüstü durumlarda bir milyon kişiye kadar yükseltilebiliyordu. Kiralık Askerler ayrı bir sınıf oluşturuyorlardı. Kendilerine ait kentlerde yaşıyor, özerk bir hükümet tarafından yönetiliyor ve bir sürü ayrıcalıktan yararlanıyorlardı. Üretim artığının büyük bir kısmını bunlar tüketiyordu. Halkın diğer sınıflarıyla bütün iyi ilişkilerini kaybetmişlerdi ve apayrı bir sınıf bilinci, apayrı bir sınıf ahlâkı yaratmışlardı. Onların arasında da

bizden binlerce ajan vardı. ([115])

Bu arada, itiraf etmek gerekir ki, Oligarşi de umulmadık bir biçimde gelişmiş, bir sınıf olarak topyekün bir tavır takınmıştı. Her üyesinin üstüne düşen bir görev vardı ve bu görevi mutlaka yerine getirmek zorundaydı. Artık zengin, boş gezenin kalfası genç kalmamıştı ortada, onların güçlerinden Oligarşiyi kudretlendirmek için yararlanılıyordu. Ya orduda yüksek düzeyde subay oluyor ya da sanayide yönetmen, yönetmen yardımcısı görevlerine getiriliyorlardı. Uygulamalı bilimler alanında uzmanlaşıyorlardı, aralarından bir çok ünlü bilgin çıkmıştı. Hükümetin kilit noktalarına getiriliyor, sömürgelerde yüksek görevlere atanıyor, ve çeşitli gizli servislere bunlardan binlercesi alınıyordu. Sanat, Kilise, bilim ve edebiyat alanlarında özel bir eğitimden geçiyor, sonra Oligarşinin sonsuza kadar egemenliğini sağlayacak biçimde halkın anlayışını şartlandırma işlerine girişiyorlardı.

Önce onlara bu anlayışın erdemi aşılanıyor, daha sonra onlar da bunu halka aşılamaya başlıyorlardı. Dış dünyadan ilk izlenimleri edinmeye başladıkları çağda, daha bebekken bu düşüncelerle beslenmeye başlıyorlardı: kemikleri, ilikleri

---

(115) Demir Ökçenin son günlerinde Kiralık Askerlerin ağırlığı artmıştı. Oligarşiyle işçi kastları arasında ortaya çıkan bunalımlarda, entrika ve fesatlara göre ağırlığını bu kefelerden birine koyarak güç dengesini sağlıyorlardı.

kadar onlardan bir parçaydı bu anlayış. Kendilerinin hayvan eğiticisi, yırtıcı canavar bekçisi olduklarına inanıyorlardı. Ayaklarının altında, sürekli bir isyan uğultusu duyuyorlardı. Ölüm kol geziyordu aralarında; bombalar, kurşunlar, bıçaklar, insanlığın yaşaması için sindirmeleri gereken Uçurumun böğüren hayvanının dişleriydi onların gözlerinde. Kendilerinin insanlık soyunun kurtarıcısı ve yüksek bir ülkü için varlıklarını feda eden kahramanlar olduklarına inanıyorlardı.

Uygarlığı ayakta tutan gücün kendi sınıfları olduğuna ve bir an zayıf düşseler, bu canavarın kendileriyle birlikte dünyada iyi, güzel, neşeli ve hoş ne varsa hepsini koskoca yapışkan karnına indireceğine sarsılmaz bir inanç besliyorlardı. Onlar olmasa heryerde bozgunculuk başgösterecek ve insanlık ancak yüzyıllar süren çabadan sonra kurtulduğu o karanlık çağa yeniden dönecekti. Bozgunculuk düşüncesi korkunç bir görüntü olarak daha küçük yaştan beyinlerine sokuluyor, onlar da kendi çocuklarına aynı korkuyu iletiyorlardı. Ayaklar altında ezilmesi gereken bir hayvandı bu halk ve onu ezmek onların en önde gelen ödeviydi. Kısacası, zayıf insanlığı yırtıcı canavara karşı çabalarıyla ve bitmek bilmeyen fedakarlıklarıyla koruyorlardı; bunun böyle olduğuna ve yaptıkları işin doğruluğuna mutlak emindiler.

Bütün Oligarşi sınıfına özgü bu ahlak anlayışı üzerine söylenecek daha çok şey var. Demir

Ökçeyi böylesine güçlü yapan da bu anlayıştı. Bir çok yoldaşımız bunu çok geç anladılar. Çoğunluğu Demir Ökçenin kudretini onun cezalandırma, ödüllendirme sistemine bağlıyordu. Bu yanlıştı. Cennet ve cehenem bir yobazın dinî inancının temel öğelerini oluşturabilir ama bunlar genellikle iyi ve kötü kavramlarının birer yansımasıdır. İyiye duyulan sevgi, iyilik yapmak arzusu, iyi olmayana karşı hoşnutsuzluk, kısacası ahlâk anlayışı dinin temel öğesidir. Aynı şey Oligarşi için de söylenebilirdi. Tutuklamalar, sürgüne göndermeler, bir yanda alçaltmalar öte yanda onurlandırmalar, sarayların, büyük refah kentlerinin varlığı olağandır. Oligarşinin en büyük gücü yaptıklarının doğru olduğuna inanmasıdır. İstisnalar kuralı bozmaz, Demir Ökçenin içinde boy attığı baskı ve haksızlık ortamını hesapdışı tutabiliriz. Bütün bunlar biliniyor, kabul ediliyor. Sorun, Oligarşinin gücünün, yaptığının doğruluğundan emin olmasında yatmaktadır. ([116])

---

(116) Kapitalizmin dayanıksız ve uyumsuz ahlâk anlayışından, Oligarşi uyumlu, kesin, çelik gibi keskin ve dayanıklı, buna karşılık saçma ve bilimsizlikten uzak, hiç bir egemen sınıfın yaratamadığı bir ahlâk anlayışı ortaya çıkarmıştı. Biyoloji ve evrim teorilerinin çürütülmesine rağmen Oligarşi bu ahlâka tam bir inanç besliyordu; bu inançla üçyüz yıl, insanlığın dalgalarını zaptedebildiler. Metafizikçi ahlâkçı için derin, korkunç can sıkıcı bu örnek, materyalist için de kuşku uyandırıcı ve düşündürücü olmalıdır.

Devrimin gücünü de, şu son korkunç yirmi yılda, namuslu olma bilinci beslemiştir. Ne fedakârlıklarımızı ne de şehitlerimizin kahramanlığını başka türlü açıklamanın imkanı yoktur. Mendhall bu nedenle Dava için canını verdi, bu nedenle ölümünden bir gece önce Kuğunun Şarkısını besteledi. Yalnız namuslu olmak için Hubert, sonuna kadar arkadaşlarını satmayı reddederek işkenceler altında son nefesini verdi. Aynı nedenle, Anna Roylston annelik mutluluğuna dirsek çevirdi ve John Carlson, yakınmadan, Glen Ellen sığınağının sadık bekçiliğini yüklendi. Kadın, erkek, genç, ihtiyar, ateşli, uysal, zeki, ya da sıradan bütün devrimci yoldaşları sorguya çekin, onları bu yola iten nedenin doğruluğa olan susuzlukları olduğunu göreceksiniz.

Biz tekrar hikâyemize dönelim. Ernest ve ben sığınağımızı terketmeden önce Demir Ökçenin kudretinin ne kadar arttığını iyice anlamıştık. İşçi kastları, Kiralık Askerler, binlerce ajan ve polis, Oligarşinin buyruğuna girmişti. Özgürlükleri yok olmuştu ama buna karşılık hayatlarında hiç bir zaman göremedikleri maddi bir rahatlığa kavuşmuşlardı. Öte yandan Uçurum Halkının umutsuz kitleleri hayvanca bir yaşama düzeyine, korkunç sefalete kayıtsızlıkla katlanmaya başlamışlardı. Bu sürü içinde üstün güçlü proleterlerin varlığını farkeder etmez Demir Ökçe hemen bunları ayrıcalıklı işçi kastlarına ya da Kiralık Askerlerin arasına sokuyordu. Böylece bütün hoşnutsuzluk bastırılmış, proletarya doğal önderle-

rinden yoksun bırakılmış oluyordu.

Uçurum Halkının durumu acınacak kadar kötüydü. Artık onlar için okullar bile yoktu. Pislik kaynayan işçi mahallelerinde hayvanlar gibi yaşıyor, aşağılık bir yaşantının ve sefaletin ortasında çürüyorlardı. Eski haklarının hepsi ellerinden alınmıştı. Bu emek tutsakların iş seçmek özgürlüğü bile tanınmamıştı. Konut değiştirmek, silâh sahiplenmek ya da taşımak hakları da yoktu. Birer serf durumundaydılar, ama çiftçiler gibi toprağa değil, makineye ve emeğe bağımlı birer serf. Ne zaman ki büyük yollar, hava alanları, kanallar, tüneller, yeraltı geçitleri, tahkimat yapımı gibi olağanüstü zor işler karşısında kalınıyor bunlara ihtiyaç duyuluyordu, işçi mahallerinden onbinlercesi toplanıyor zorla ya da kendi rızasıyla iş alanlarına götürülüyorlardı. Şimdi de bu serf orduları, aile hayatının imkansız olduğu, bir hayvan sürüsünün ahırlarını andıran köhne barakalarda yatıp kalkarak Ardis'in yapımına çalışıyorlar. Gerçekte, Oligarşinin böylesine korktuğu Uçurumun böğüren hayvanı burada, bu işçi mahallerindedir; ama onu yaratan yine Oligarşidir, insanoğlunun içindeki maymunu ve kaplanı yoketmek istemeyen yine odur.

Şu sıralar, bundan önce kentlerin hepsini, Ardis'i bile gölgede bırakacak olağanüstülükte bir kent yapımı için yeni işçi toplamalarına girişileceği söylentisi dolaşıyor. ([117]) Biz, devrimciler, bu

(117) Ardis'in yapımı 1942'de, Asgard'ınki 1984'te

büyük eserin yapımını sürdüreceğiz, ama sefil serflerin emekleriyle olmayacak bu. Bu büyüleyici kentin duvarları, kuleleri, kubbeleri şarkılarla yükselecek ve olağanüstü güzelliği içinde inlemeler ve iççekişler değil, müzik ve neşe kucaklaşacak.

Ernest tekrar dünyaya dönmek ve eyleme geçmek için korkunç sabırsızdı, çünkü ilk ihtilâl için ortam istenen kıvama gelmiş gibiydi, Şikago Kommününde acınacak bir başarısızlığa uğrayacak ilk ihtilâl için... Ama bu arada benliğini sabıra alıştırıyor, ve bu zahmetli uğraşı sırasında, İlinois'ten onu bambaşka bir insan olacak biçimde değiştirmesi için getirttiğimiz Hadly çalışırken ([118]), o, ilk ihtilâlin başarısızlığa uğraması halinde, bilinçli proleterlerin nasıl örgütleneceğini ve Uçurum Halkına nasıl bir temel eğitim uygulana-

---

bitmişti. Bu son kentin yapımı tam elliiki yıl sürmüş ve sürekli olarak yarım milyonluk bir serf ordusu çalıştırılmıştı. Bazı dönemlerde ,istihdam edilen yüzbinlerce vasıflı işçi ve sanatkârın dışında, bunların sayısı milyonu aşıyordu .

(118) Devrimciler arasında teşrih alanında büyük ustalığa sahip bir çok hekim bulunuyordu. Avis Everhard'ın deyimiyle bunlar bir insanı başka biri haline getirebilirlerdi. Onlar için yara izlerinin ya da doğuştan bozuklukların yok edilmesi bir çocuk oyuncağıydı. Yüzçizgilerinizi öylesine itinalı bir biçimde değiştirirlerdi ki, böyle bir işlemin yapıldığını kanıtlayacak en küçük bir izkalmazdı geride. En rahat iş gördükleri uzuv burundu.

bileceğini tasarlıyordu kafasında.

1917 yılının ocağında ancak sığınaktan ayrılabildik. Herşey hazırdı. Hemen ajan provakatör olarak Demir Ökçenin hizmetine girdik. Ben Ernest'in kızkardeşi olacaktım. Bu yerler üst düzeyde Oligarşi mensupları ve yoldaşlarımız tarafından sağlanmıştı. Gerekli bütün kağıtlarımız tamamdı, hatta geçmişimiz bile güven verici bir hale getirilmişti. Oligarşinin gizli servisinin yardımıyla, bu, sanıldığı kadar zor gerçekleşecek bir iş değildi. Çünkü gizli servis denilen bu gölgeler dünyasında, insanların kimlikleri her zaman bir esrar perdesinin ardında gizlidir. Ajanlar hayaletler gibi gider, gelir, emirleri yerine getirir, görevlerini yapar, iz kovalar, çoğunlukla bilmedikleri üstlerine raporlar sunar ya da hiç görmedikleri ve bundan sonra da göremeyecekleri ajanlarla işbirliği yaparlar.

Deri ve saç nakli onların en küçük hünerlerinden sayılırdı. İnsanın yüz ifadesini bile büyücülüğe varan bir ustalıkla değiştiriveriyorlardı. Gözler, kaşlar, dudaklar ve ağızlar da tanınmayacak biçimlere dönüştürülebiliyordu. Dile, ses borusuna gırtlağa ya da genize yapılacak müdahalelerle ses tonu ve konuşma tarzı tanınmayacak hale geliyordu. Bu umutsuzluk çağı umutsuz çareler gerektiriyordu ve devrimci hekimler de ihtiyaçları karşılayacak düzeye yükselmişlerdi. Yarattıkları mucizeler arasında, olgun bir insanın boyunu birkaç parmak kısaltmak ya da uzatmak bile vardı. Bu sanat artık yeryüzünden silinmiştir. Zaten buna ihtiyacımız da yoktur.

ŞİKAGO KOMMÜNÜ

Ajan provakatör olarak serbestce dolaşma hakkını elde ettiğimiz gibi, proletarya ve devrimci arkadaşlarımızla ilişki kurma imkanına da sahiptik. Sözüm ona Demir Ökçeye hizmet eder görünürken, gizlice Dava uğruna bütün gücümüzle çalışıyorduk; böylece iki cephede de dolaşabiliyorduk. Oligarşinin gizli servislerinde bizden çok adam vardı ve bir dizi eleme ve denetlemeye rağmen hepsini söküp atmayı başaramamışlardı.

Ernest, 1918 ilkbaharının başında yapılması tasarlanan ilk ihtilâlin planlarına geniş ölçüde katılmıştı; 1917 sonbaharında henüz hazır değildik ve yapılacak çok işimiz vardı; zamansız patlayacak bir ihtilâlin başarısızlığa uyrayacağı mutlaktı. Böylesine karmaşık bir girişimde, erken atılacak bir adım felaketimiz olurdu. Demir Ökçe de bunu sezmiş, planlarını bu yönde geliştirmişti.

İlk darbeyi Oligarşinin sinir sistemine indirmeyi kararlaştırmıştık. Genel grevden aldığı dersi unutmamıştı ve telgrafçıların beklenebilir bir hareketine tedbir olmak üzere telsiz telgraf istasyonlarını Kiralık Askerlerin denetimine vermişti. Biz de kendi açımızdan bu tedbirleri bozacak karşı tedbirler almıştık. Verilecek bir işaretle ülkenin bütün kentlerinden, bütün sığınaklarından, barakalarından gözükara yoldaşlarımız fırlayacak ve telsiz telgraf istasyonlarını havaya uçuracaklardı. Böylece ilk darbede Demir Ökçe yere yuvarlanacak, elini kolunu oynatamaz hale gelecekti.

Bu sırada, başka yoldaşlar da köprüleri, tünelleri dinamitleyecekler ve bütün demiryolu ulaşımını felce uğratacaklardı. Kiralık Askerlerin, polisin kurmaylarından ve Oligarşinin yürütme kurullarında yüksek düzeydeki görevlilerden bazılarını kaçırmak için guruplar oluşturulmuştu; böylelikle hemen her tarafta patlak verecek çatışmalara düşman yöneticelerinin katılması engellenecekti.

Parola verilir verilmez bir çok şey aynı anda gerçekleştirilecekti. Demir Ökçenin gerçek güçlerini ölçmesine imkan olmadığı Kanadalı ve Meksikalı vatanseverler bizi desteklemeye koşacaklar, kadın yoldaşlar - yalnız kadınlar, çünkü erkeklerin başka işleri olacaktı - gizli basımevlerimizden çıkan afişleri dağıtacak, sağa sola yapıştıracaklardı. Demir Ökçenin içinde yüksek görevlerde bulunan biz ve bizim gibilerse hemen servislerde başıbozukluk ve bozgunculuk çıkaracaktık. Kira-

lık Askerlerin arasında binlerce yoldaşımız vardı. Onların görevleri de silah depolarını havaya uçurmak ve etkili silâhların mekanizmalarını bozmaktı. Aynı işlemler Kiralık Askerlerin ve ayırıcalıklı işçilerin özel kentlerinde de tekrarlanacaktı.

Kısacası, ani, etkili ve şaşkına döndürücü bir darbe indirmek istiyorduk. Oligarşi kendine gelinceye kadar, yok edilecekti. Bu harekatta korkunç saatler geçirecek ve bir çok yoldaşımızı da kurban edecektik ama devrimcileri ölüm düşüncesi geri letemez. Tasarımızda, örgütlenmemiş Uçurum Halkının da efendilerinin saraylarına ve kentlerine saldırmasına bağlıydı bir çok şey. Hayatların kaybolmasının, mal mülkün yerlebir edilmesinin ne önemi vardı? Uçurumun canavarı böğürecek, polis ve Kiralık Askerler öldürecekti; bu kesindi. Ama böyle olmasa da Uçurumun canavarı böğürmeyecek, polis ve Kiralık Askerler öldürmeyecek miydi? Bu, bizi tehdit eden tehlikelerin birbirlerini etkisiz bıraktığı anlamına geliyordu. Bu arada biz de nispeten bir güven içinde işimizi görecek ve bütün sosyal mekanizmanın yönetimini ele geçirecektik.

Tasarımız böyleydi; her ayrıntı önce gizlice incelenmiş, daha sonra o gün yaklaştıkça giderek daha çok yoldaşa duyurularak, tartışılmıştı. Girişimin çok insan tarafından bilinmesi tehlikeliydi. Ama iş oraya kadar varmadı. Casusluk örgütü aracılığıyla tasarlanan ihtilali Demir Ökçe çok-

tan öğrenmiş ve bize yeni, kanlı bir ders vermeye hazırlanıyordu. Bu gösteri için seçilen yer Şikago olmuştu.

Bütün kentlerin içinde ihtilâl için en uygun olanı Şikago'ydu ([119]). Eskiden kanlı kent diye ün yapmış Şikago bu ününü bir defa daha doğrulayacaktı. Kapitalizm döneminde burada bir çok grev ezilmiş ve işçilerin unutamayacağı kadar çok insan ölmüştü. Burada, ayırıcalıklı işçiler arasında bile ihtilâl ateşi için için yanıyordu. Hayat şartlarının değişmesine ve kendilerine sağlanan haklara rağmen egemen sınıflara duydukları kin bir türlü sönmemişti. Kiralık Askerler de aynı ruh halindeydi, bunlardan üç birlik toptan bizim saflara geçmeye hazırdı.

Şikago her zaman emekle sermaye arasında patlak veren fırtınaların merkezi olmuştur; sokak kavgalarının, cinayetlerin, sınıf bilincinin ve örgütleşmenin kapitalistlerde olduğu kadar emekçi-

---

(119) Şikago XX .yüzyılın sanayi cehennemiydi. Bir süre milletvekilliği yapmış, ünlü İngiliz işçi önderi John Burns'un bu konuda ilginç bir anısı vardır. Birleşik Devletler'i gezerken, Şikago hakkında ne düşündüğünü soran bir gazeteciye şu karşılığı vermiş :«Şikago! cehennemin bir minyatürüdür.» Bir süre sonra, gemiyle İngiltere'ye dönerken, bir başka gazeteci Şikago hakkındaki kanılarının değişip değişmediğini sormuş. «Evet, değişti, demiş John Burns. Artık cenehhemin, Şikago'nun bir minyatürü olduğuna inanıyorum.»

lerde de gelişmiş bulunduğu, bir zamanlar, okul öğretmenlerinin bile sendika kurup duvarcı yamakları ve alçıcılar sendikalarıyla Amerikan İşçi Konfederasyonuna katıldığı kent Şikago, bu ilk ihtilâl adını verdiğimiz zamansız fırtınanın merkezi oluyordu.

Fırtınanın bir an önce patlaması için Demir Ökçe gerginliği hızlandırıyordu. Bunu da ustaca yapıyordu. Bütün halk, ayırıcalıklı işçiler bile ağır eziyetlere uğratılıyordu. Anlaşmalar, sözleşmeler çiğneniyor, en küçük suçlara en ağır cezalar veriliyordu. Uçurum Halkı kırbaçla daldığı kayıtsızlık uykusundan uyandırılıyordu. Demir Ökçe canavarı böğürtmek istiyordu. En basit güvenlik tedbirleri bile inanılmayacak bir kayıtsızlık içinde ihmal ediliyordu. Ordugâhta kalan Kiralık Askerler arasında tam bir başıbozukluk egemendi; diğerleri kentten alınarak ülkenin çeşitli yörelerine sevkedilmişlerdi.

İşin sonuna varmak için uzun zaman beklememiz gerekmedi; birkaç haftalık işti hepsi hepsi. Bazı belli belirsiz söylentiler bize kadar ulaşıyor ama gerçeği tam olarak öğrenmeyi bir türlü başaramıyorduk. Bu ihtilâl hazırlıklarının kendiliğinden geliştiğini ve bizi arzuladığımız sonuca ulaştıracağını düşünüyorduk, ama bu hareketin bizzat Demir Ökçe tarafından gizlice hazırlandığından hiç kuşkulanmamıştık; bu konuda en küçük bir haber bile ulaşmamıştı bize. Bu karşı saldırının düzenlenip, gerçekleştirilmesini olağanüstü usta bir biçimde başarmıştı Demir Ökçe.

Hemen Şikago'ya gitme emrini aldığımda New York'ta bulunuyordum. Bu emri bana ulaştıran Oligarşinin mensuplarından biriydi; adını bilmediğim ve yüzünü de daha önce görmediğim halde bunun bir Oligarşi adamı olduğunu hemen anladım. Verdiği bilgiler pek açık seçik değildi. Satırlar arasında ihtilâl girişiminin ortaya çıkarıldığı, devrimcileri havaya uçurmak için bir kıvılcımın yeterli olduğu yazılıydı. Benim de mensubu olduğum Demir Ökçe ajanları ya uzaktan ya da bizzat savaş alanına giderek bu kıvılcımı çakmakla görevliydi. Karşımdaki Oligarşi adamının delici bakışları karşısında soğukkanlılığımı kaybetmediğim için öğünebilirim, ama kalbim delice çarpıyordu. O insanı öfkeden kudurtacak emirleri sayarken içimden bağırmak, onu ellerimle boğmak arzusu geçiyordu.

Ondan ayrılır ayrılmaz kalan zamanımı hesapladım. Eğer talih yüzüme gülerse trene atlamadan önce yöredeki devrimci önderlerden biriyle birkaç dakika da olsa görüşebilirdim. İzlenmemek için gerektiği gibi davranarak deli gibi İlk Yardım Hastanesine koştum ve talihliymişim ki, hemen başhekimin, yoldaş Galvin'in yanına çıkarıldım. Soluk soluğa haberi ona ulaştırmak için ağzımı açmıştım ki beni susturdu.

— Haberim var, dedi Irlanda ateşi yanan gözleriyle çelişen sakin bir sesle. Ziyaretinizin nedenini biliyorum. Çayrek saat kadar önce haber bana ulaştı ve etrafa yaydım. Buradaki yoldaşla-

rın kışkırtmaya kapılmamaları için elimizden geleni yapacağız. Edilecekse yalnız Şikago kurban edilmelidir.

— Şikago'yla bağlantı kurmaya çalıştınız mı? diye sordum.

Başını salladı. Telgraf bağlantısı kopuk. Şikago bütün dünyadan kopuk bir durumda şimdi. Cehennemin bütün alevleri oraya boşalacak.

Bir an durdu, yumruklarını sıktığını gördüm. Sonra patladı :

— Oraya gitmek istedim!

— Bir çok şeyi önleyebilme imkânı var halâ, dedim, eğer tren kaza yapmaz, oraya zamanında varabilirsem; ya da gerçeği öğrenmiş gizli servisteki arkadaşlar orada zamanında olabilirseler.

— Siz, gizli servistekiler bu defa fena atlatıldınız dedi.

Utançla başımı salladım.

— Bu sır iyi saklanmış belli ki, diye karşılık verdim. Bunu önceden yalnız şefler biliyordu herhalde. Biz henüz Demir Ökçenin şefleri olacak düzeye erişememiştik. Ah, Ernest burada olsaydı! Belki de şimdi Şikago'dadır ve belki de beklediğimiz felâket başımıza gelmez.

Doktor Galvin olumsuz bir işaret yaptı.

— Son aldığım haberlere göre Boston ya da New Haven'e yollanmış. Düşman hesabına gördüğü bu gizli hizmet canını korkunç sıkıyor olmalıdır, ama bu bile bir sığınakta kapalı kalmaktan iyidir.

Gitmek üzere ayağa kalktım, Galvin sertçe elimi sıktı.

— Cesaretinizi kaybetmeyin, dedi bana «gülegüle» yerine. Eğer ilk ihtilâli başaramazsak, bir ikincisini yaparız, ve bu defa daha akıllıca davranırız. Güle güle, talihiniz açık olsun. Sizi bir daha görüp göremeyeceğimi bilmiyorum. Orada korkunç şeyler olacak, ama orada olabilmek için hayatımın on yılını verebilirim.

Yirminci Yüzyıl ([120]) New York'tan akşamın altısında hareket eder ve Şikago'ya sabahın yedisinde varırdı. Ama o gece yolda çok zaman kaybetti. Önümüz sıra bir katar gidiyordu. Bulunduğum vagonda benim gibi Demir Ökçenin gizli servisinde görevli Hartman yoldaş vardı. Önümüzden kalkan katardan o haberdar etti beni. Öndeki tren, Yirminci Yüzyıl'ın tıpatıp bir kopyasıydı ama yolcu taşımıyordu. Yirminci Yüzyıl uçurulmaya kalkışılacak olursa, hedefi şaşırtmak için düşünülmüştü. Bulunduğumuz trende de insan yoktu; bizim vagonda ancak oniki, onüç yolcu sayabildim.

— Bu trende önemli insanlar olmalı, dedi Hartman. Arkada özel bir vagon görmüştüm.

İlk lokomotik değiştirmesi yapıldığında gece çökmüştü, bir parça temiz hava almak ve neler yapılabileceğini araştırmak için perona indim. O

(120) O dönemin en hızlı treni olarak ün yapmış trenin özel adı.

özel vagonun kapısından içeri bakınca daha önce tanıdığım üç adam gördüm. Hartman haklıydı. Biri General Altendorff, diğer ikisiyse Oligarşinin beyni sayılacak Masson ve Vanderbold'du.

Mehtaplı bir geceydi ama heyecandan bir türlü uyuyamıyordum. Sabah beşte kalkıp, giyindim.

Yüznumara bakıcısına ne kadar geciktiğimizi sordum. «İki saat» dedi. Melez bir kadıncağızdı. Yüzü çökmüş, sürekli bir kederle sanki hep açık tuttuğu gözlerinin altında koca koca morluklar yer etmişti.

— Neyiniz var? diye sordum.

— Yok bir şeyim Bayan, oldu karşılığı. Dün gece pek uyuyamadım da.

Ona daha dikkatlice baktım ve özel işaretlerimizden birini verdim. Karşılık alınca, bizden biri olduğundan kuşkum kalmadı.

— Şikago'da korkunç olaylar patlak verecek, dedi. Önümüzde bomboş bir tren var. Bu trenin ve askeri katarların yüzünden gecikiyoruz,

— Askeri trenler mi? diye sordum.

Onaylayıcı bir işaret yaptı. «Bütün hatlar bunlarla dolu. Bütün gece düzinelercesini yolda geçtik. Hepsi de Şikago'ya yollanıyorlar. Hava yoluyla da sevk yapılıyor. Şikago'da iyi bir dostum vardı diye ekledi özür diler gibi. Bizden biri. Kiralık Askerler arasında.»

Zavallı kız! sevgilisi, bizim saflarımıza geçen birliklerden birindeydi.

Hartman'la sabah kavaltımızı vagon resto-

randa ettik; bir şeyler yiyebilmek için kendimi zorladım. Gök bulutlanmıştı, ve tren yeni günün puslu havasînde bitmeyen bir şimşek gibi çakarak ilerliyordu. Masa hizmeti gören zenciler bile korkunç bir takım şeyler olacağını anlamışlardı. Her zamanki el hafifliklerini kaybetmişler, sanki bitkinleşmişlerdi; servisleri geç yapıyorlardı; akılları başka taraftaydı ve ikide bir vagonun ucunda, mutfağın dibinde toplaşarak aralarında fısıl fısıl bir şeyler konuşuyorlardı. Hartman durumu çok umutsuz buluyordu.

— Ne yapabiliriz? diye belki yirminci defa, omuzlarını kaldırarak sordu. Sonra dışarıyı göstererek:

— Herşey hazır! dedi. Görüyorsunuz işte! Bütün demiryolları, kenti otuz kırk kilometre genişliğinde bir denetim çemberine alınmış.

Garaj yollarında duran askerî katarları gösteriyordu. Demiryolu kenarında yatakları ateşte yemeklerini ısıtan askerler, hızını hiç azaltmadan önlerinden yılan gibi kayan trenimize meraklı gözlerle bakıyorlardı.

Şikago'ya girdiğimizde heryer sakindi. Henüz olağandışı bir olay olmadığı anlaşılıyordu. Kentin yan mahallelerinde sabah gazeteleri dağıtıldı. Onlarda da hiç bir haber yoktu ama aslında, sıradan okuyucuların farkına varamayacağı çok haber vardı gazetelerde. Demir Ökçenin hünerli eli seziliyordu her sütunda. Oligarşi zırhının bazı zayıf noktalarını bilerek açık ediyorlardı, ama tabii

açıkça yazılmıyordu hiçbir şey. Herşey beceriyle yapılıyordu. Bu 27 ekim günü gazeteleri, entrika roman türünün en usta örneklerinden biriydi.

Yöredeki haberlerden eser yoktu ki, bu da besbelli işinin ehli birinin oyunuydu. Şikago'yu bir esrar perdesiyle sarıyor, bu da o sıradan bir okuyucuda Oligarşinin yerel haberleri vermeye cesareti olmadığı kanısını uyandırıyordu. Bir palavra haber yankı uyandırıyor, ülkenin her tarafında başgösteren karışıklıklardan ve bunlara karşı gerekli tedbirlerin alınacağından dem vuruluyordu. Bir başka haber de, telsiz telgraf istasyonlarına karşı girişilen bir dizi dinamitleme olayını anlatıyor, suçluları ihbar edenlere yüksek ödüller verileceğini bildiriyordu. Buna benzer, gerçekte olmayan ama ihtilâlcilerin planlarıyla uyuşan olaylar sergileniyordu gazetelerde. Bütün bunlardan amaç Şikago'daki yoldaşlarda bir ihtilâlin başladığı kanısını uyandırmak ve bazı yerlerde başarısızlığa uğradıklarını sezinleterek onları telâşa sürüklemekti. Herşeyi bilmeyen biri, bütün ülkeyi bir ihtilâl için gerekli kıvama gelmiş sanabilirdi.

Yine başka bir habere göre, Kaliforniya'da Kiralık Askerlerin isyanı öylesine ciddi bir durum almıştı ki, altı birlikleri dağıtılmış ve askerler aileleriyle özel kentlerinden sürülerek işçi mahallelerine atılmışlardı. Oysa Kaliforniya'daki Kiralık Askerler Oligarşinin en sadık köleleriydi. Ama bütün dünyayla ilişkisini koparmış Kaliforniya'da bunu kaç kişi bilebilirdi? Yine bölük pörçük

bir haberde New York'ta halkın ayaklandığı, ayırıcalıklı işçilerin de bunlara katıldığı ama askeri birliklerin duruma egemen oldukları yazıyordu.

Oligarşinin yalan haberlerini yaymak için yararlandığı kurum yalnız basın değildi. Daha sonraları, değişik biçimlerde, o akşam, özellikle devrimcilerin eline geçeceği kesin olan telgraflar gönderildiğini öğrendik.

— Artık Demir Ökçenin bizim hizmetimize ihtiyacı kalmadı sanıyorum, dedi Hartman tren gara girerken; elindeki gazeteyi bıraktı. Bizi buraya göndermekle boşuna zaman kaybettiler. Tasarıları umduklarından bile başarılı bir biçimde kendiliğinden gerçekleşti. Birazdan etraf cehenneme dönecektir.

Az önce indiğimiz trene bakmak için geri döndü.

— Tahmin etmiştim zaten, dedi. Gazeteler trene girdiğinde özel vagonu trenden ayırmışlar.

Hartman çok bitikti. Onu yüreklendirmek istedim ama çabalarım bir sonuç vermedi. Birden kısık bir sesle ama hızlı hızlı konuşmaya başladı garda yürürken. Önce ne olduğunu anlamadım.

— Emin değildim, dedi, kimseye de bir şey söylemedim. Haftalar var ki uğraşıyorum ama bir türlü emin olamadım. Knowlton'a dikkat edin. Ondan kuşkulanıyorum. Sığınaklarımızın bir çoğununun yerini biliyor. Yine yüzlercemizin hayatını elinde tutan biri ve onun bir hain olduğunu sanıyorum. Bu yalnızca bir kuşku belki ama bir

süredir onda bir değişiklik farkediyorum. Bizi satmış olması mümkündür ya da satacaktır. Eminim diyebilirim. Bu kuşkularımdan kimseye söz etmek istemiyordum ama neden bilmem içimde Şikago'dan sağ çıkamayacakmışım gibi bir duygu var. Gözünüzü Knowlton'un üstünden ayırmayın. Onu sınayın, maskesini düşürmeye çalışın. Fazla bir bilgim yok. Bu bir sezgi, bugüne kadar hiç bir ipucu bulamadım.

Tam bu sırada gardan çıkıp, kaldırımda yürümeye başladık.

— Bunu unutmayın, dedi Hartman aceleyle, Knowlton'un üstünden gözünüzü ayırmayın.

Haklıymış. Bir ay geçmiş geçmemişti ki Knowlton ihanetini hayatıyla ödedi. Kurallara uygun olarak Milwaukee'li yoldaşlar tarafından cezası infaz edildi.

Sokaklar sakin, olağandan daha sakindi. Şikago ölmüştü sanki. Ne giden gelen, ne taşıtlar vardı yollarda. Yer ve hava tramvayları işlemiyordu. Arada bir acele adımlarla yürüyen insanlarla karşılaşıyorduk. Yürüyüşlerinden belirli bir hedefe gittikleri anlaşılıyordu; ama yine de evlerinin başlarına yıkılması ya da kaldırımın ayaklarının altında çökme ihtimallerinden birini tercih etmeye çalışır halleri vardı. Ama yine de başıboş dolaşan çocuklara rastlıyorduk gözlerinde sanki olağanüstü ve heyecanlı olaylar bekliyorlarmış gibi bir merak pırıltısı farkediliyordu.

Bir yerden, güney tarafından uzaklarda bir yerden bir patlamanın boğuk uğultusu çarptı ku-

laklarımıza. Başka bir şey duyulmadı. Yine sessizlik çöktü. Çocuklar, yavru geyikler gibi sesin geldiği yöne kulak kabarttılar. Bütün yapıların kapıları, kapalı bütün dükkanların kepenkleri inikti. Ama olağandan çok polis ve bekçi görülüyordu etrafta, arada bir Kiralık Askerler arabalarla geçiyorlardı.

Hartman'la birlikte Demir Ökçenin gizli servis yöre şeflerine gitmeyi gereksiz bulduk. Bugün patlayacak olaylar yüzünden bu davranışımızın bağışlanacağını tahmin ediyorduk. Devrimci arkadaşlarla karşılaşırız umuduyla, güney kesiminin büyük işçi mahallesine doğru yürümeye başladık. Ama biliyorduk ki çok geçti. Yine de korkunç sessiz bu sokaklarda hiç bir iş etmeden duramazdık. Neredeydi Ernest? Kendi kendime bunu soruyordum hep. Ayırıcalıklı işçi ve Kiralık Askerlerin kentlerinde neler olup bitiyordu? Ya kalelerde?

Sanki bu soruma karşılık verir gibi ansızın uzun haykırışlar kulaklarımı dolduruverdi. Çok uzaktan geldiği için boğuk boğuktu bu haykırışlar. Sonra bunu bir dizi patlama sesi izledi.

— Kaleden geliyor! diye bağırdı Hartman. Tanrı bu üç birliğe acısın!

Yol kavşağında, zahire depoları yönünde büyük bir duman bulutu gördük. Bir ilerki kavşakta da, batı kesiminin üstünde yükselen başka duman bulutları farkettik. Kiralık Askerlerin kenti üstünde büyük bir balon süzülüyordu; birden patlayıverdi ve parçaları dört bir yana dağıldı. Ha-

vada geçen bu acıklı olay bize yeni bir bilgi vermiyordu, çünkü bu balonun bizim arkadaşlar mı yoksa düşman tarafından mı patlatıldığını bilmiyorduk. Kaynağı belirsiz, sanki dev bir kazanda kaynayan suyun fokurtusunu andırır bir ses duyuluyordu. Hartman bunun makinalı tüfeklerin, mitralyözlerin sesi olduğunu söyledi bana.

Ama yürüdüğümüz yörede en küçük bir olağanüstülükle karşılaşmamıştık henüz. Polisler ve otomobilli birliklerle karşılaştık bir ara. Sonra bir yangın söndürmekten geldikleri belli olan itfaiyecilerle karşılaştık. Otomobilden bir subay itfaiyecilere seslendi. Bunlardan biri de bağırarak karşılık verdi: «Hiç su yok! Ana arkları havaya uçurmuşlar.»

— Bizimkiler su yollarını yok etmişler, dedi Hartman heyecanla. Böyle, zamansız, kopuk ve başarısızlığa uğrayacağı önceden belli bir girişimde bunları yapabilirsek, çabalarımızın olgunlaştığı bir zamanda topyekün neler başaramayız ki?

Soru soran subayın arabası hızla yoluna devam etti. Ve hemen aynı anda kulakları paralayıcı bir ses yükseldi. Araba, insanlarla birlikte bir duman bulutu içinde havaya uçtu, sonra bir enkaz yığını halinde bu defa cesetlerle yere çöktü.

Hartman sevinçten çılgına dönmüştü.

— Bravo, bravo! diye tekrarlıyordu kısık bir sesle. Bugün proletarya bir ders alıyor ama ders te veriyor.

Bir polis olay yerine doğru koşmaya başla-

mıştı. Bir askerî otomobil de bu arada yetişti. Bana gelince, olayın anidenliği karşısında şaşkına dönmüştüm. Gözlerimin önünde olup bitenlerden hiç bir şey anlamıyordum, polis bizi yakaladığında ancak kendime gelebildim. Bunlardan biri Hartman'ı vurmaya hazırlanıyordu. Ama Hartman soğukanlılığını kaybetmeden parolayı verdi; polisin üzerine yönelttiği tabancanın titrediğini, sonra namlunun yere döndüğünü gördüm; düşkırıklığına uğramış gibi homurdandı. Öfke içindeydi ve bütün gizli servise lânet okuyordu. Böyle adamların hep işlerine engel olduğundan yakınıyordu. Hartman da gizli istihbarat servislerinin yeterli bir başarı gösterdiği, aksine polisin çok beceriksiz olduğu karşılığını veriyordu, gerçek bir ajan alınganlığıyla.

Sanki düşten uyanır gibi, olup bitenleri bir anda anladım. Enkazın etrafında bir sürü insan toplanmıştı ve iki tanesi yaralı subayı başka bir arabaya taşımaya çalışıyordu. Sonra aniden korkuya kapılarak dört bir yana kaçışmaya başladılar. Yaralı subay da, bu arada yere fırlatılmıştı. Homurdanan polis te kaçıyordu. Hartman'la nedenini bilmeden kör bir dehşete kapılarak bu uğursuz yerden koşarak uzaklaşmaya başladık.

O an olağanın dışında bir şey olmadı ama az önceki olayın nasıl olup bittiğini kafamda kendime açıklayabildim. Kaçanlar çekingen adımlarla geri dönüyorlardı ama arada bir gözlerini, yolun iki tarafını sarp bir boğazın yamaçları gibi çevreleyen büyük yapıların üst pencerelerine dikiyorlar-

dı. Bu yüzlerce pencerenin birinden atılmıştı bomba ama hangisinden? İkinci bomba atılmamıştı ama atılacağı korkusu vardı, adamlarda.

Biz de pencerelere göz gezdirmeye başladık. Herhangi birinin ardında ölüm namlusunu üstümüze çevirmiş, her yapı bir tuzak olabilirdi. Bu büyük kent denilen modern cangılda böyleydi işte savaş! Her sokak bir boğaz, her yapı bir dağdı. İnsanlığın ilk çağlarından bu yana, etrafımızda dönüp duran savaş arabalarına rağmen pek bir şey değişmemişti.

Bir sokağın köşesinde, bir kan gölü içinde boylu boyunca yatmakta olan bir kadınla karşılaştık. Hartman kadına doğru eğildi. Bense, bayılmamak için bütün gücümle çabalıyordum. O gün daha bir sürü ölü görecektim ama kitle halinde kıyım bile beni ayaklarımın dibinde, yerde yatmakta olan bu ilk ceset kadar etkileyemeyecekti.

— Göğsüne bir kurşun yemiş, dedi Hartman.

Kolunun altında, bebeğini tutan bir ana gibi bir afiş tomarı tutuyordu sımsıkı. Ama ölürken bile, ölümüne neden olan şeylerden kopmaya yanaşmamıştı. Ölüm nedeninin bu olduğunu Hartman'ın kadının elinden zorlukla çekebildiği kâğıtlara baktığımızda anladık. Devrim bildirileriydi bunlar.

— Bir yoldaşmış! diye bağırdım.

Hartman Demir Ökçeyi lânetlemekle yetindi ve yolumuza devam ettik. Bir çok defa polisler ya da devriyeler tarafından yolda durdurulduk

ama parolayı verir vermez salınıveriyorduk hemen. Artık pencerelerden bomba atılmıyordu. Yoldaki tek tük insanlar da birden yok olmuş ve çevremiz mutlak bir sessizliğin uçurumuna yuvarlanmıştı. Ama o büyük kazan uzaklarda kaynamasını, fokurdamasını sürdürüyor, dört bir yönden boğuk patlamalar duyuluyor ve duman sütunları giderek artarak, uğursuzca göğe yükseliyorlardı.

UÇURUM HALKI

Birden, olayların görüşünüşü değişti: havada bir heyecan dalgası yüzüyordu sanki. Son hız otomobiller geçti yanımızdan. İçindekiler bağırarak bizi uyardılar. İlerdeki dönemeçte arabalardan biri hızını hiç kesmeden döndü ve aynı anda hemen ardında yerde büyük bir çukur meydana getiren bombanın patlaması bir oldu. Polislerin yan yollara kaçışarak gözden silindiklerini gördük ve artık uğultusunun giderek arttığı korkunç bir olayın patlamak üzere olduğunu biliyorduk.

— Mert yoldaşlarımız geliyor. dedi. Hartman.

Son savaş otomobili de kaçarken bizimkilerin baş kısmı azgın bir nehir gibi yolun başında göründü. Kaçan araba bir an durakladı, askerlerden biri hızla koşup, yol kenarına bir şey bıraktıktan sonra tekrar arabaya atladı. Araba hemen hızla yola atıldı, köşeyi dönüp gözden kayboldu.

Hartman bırakılan nesnenin yanına koştu.

— Yaklaşmayın! diye bağırdı bana.

Ellerinin ustaca bir şeyler yaptığını görüyordum. Yanıma geldiğinde alnında ter damlaları pırıldıyordu.

— Zararsız hale getirdim, dedi. Tam zamanında davranmışım. O asker işinin ehli değilmiş. Bombayı yoldaşlarımız için hazırlamış, yalnız iyi zamanlayamamış. Erken patlayacaktı. Ama artık hiç patlamayacak.

Olaylar giderek hızlanıyordu. Yolun karşı kıyısında, bir blok ev ötede, bir yapının üst pencerelerinden birinde insanlar farkettim. Tam bunu Hartman'a haber verecektim ki, evin bütün cephesini bir alev ve duman bulutu yaladı, korkunç bir patlamayla hava sarsıldı. Kısmen yıkılan cephenin ardında yapının demir iskeleti görünüyordu şimdi. Hemen peşinden karşıdaki evin cephesi de benzer patlamalarla darmadağın oldu. Tabancalar ve otomatik tüfekler çalışmaya başladı. Bu yükseklerdeki çatışma birkaç dakika sürdü, sonunda yatıştı. Evlerden birinde yoldaşlarımız, diğerinde kiralık Askerler vardı mutlaka ve yolun üstünden kanlı bir mücadele sürdürüyorlardı; ama hangi yöndekilerin bizden olduğunu anlamamıza imkan yoktu.

Bu sırada ilerleyen ordu yanımıza kadar gelmişti. İlk saflar düşman gurupların bulunduğu evlerin önünden geçerken çatışma daha şiddetli bir biçimde yeniden başladı. Bir yönden sokağa bombalar atılıyor, karşı yönden de bu eve bom-

bayla karşılık veriliyordu. Hiç olmazsa şimdi hangi evde yoldaşlarımızın bulunduğunu biliyorduk. Yoldan giden yoldaşlarını düşmanın bombalarından korumak için canla başla çalışıyorlardı.

Hartman beni kolumdan yakalayarak, bir yapının girişine sürükledi.

— Bizim yoldaşlar değil bunlar, diye bağırdı kulağımın dibinde.

Bu çıkmaza açılan bütün kapılar kapalı ve kilitliydi. kaçacak bir çıkış bulamadık. Ve ilk saflar önümüzden geçmeye başladı. Bu bir ordu değil, bir güruh yolu kaplayan taşkın bir seldi; içkinin ve acıların çılgına döndürdüğü uçurum halkıydı bu, haykırarak efendilerinin kanını içmek için yürüyorlardı. Uçurum halkını daha önceden tanırdım: izbelerinde yaşamıştım, onları tanıdığımı sanırdım. Ama o gün sanki onları ilk defa görüyordum. O sessiz uyuşukluğundan silkinmişti: şimdi insanın kanını dondurucu bir güç, elle tutulacak kadar somut öfke köpükleriyle, uğultulu dalgalarıyla bir deniz, dükkânlarından yağmalanan alkolle, kinle ve kan susuzluğuyla sarhoş bir canavarlar sürüsüydü; baldırıçıplak adamlar, pırtılar içinde kadınlar, sersefil çocuklar; yüzlerinde iyi adına ne varsa silinmiş ve yalnız şeytanca bir hırsın okunduğu kararmış ruhlar; maymunlar ve kaplanlar; avurtları çökük veremliler ve kıllı devler; vampir bir toplumun bütün kanlarını emip bitirdiği solgun hayvanlıkla ve kötülükle çarpılmış yüzler; her tarafı şiş kadınlar, ölü ka-

falı sakallı ihtiyarlar; eriyen bir gençlik, çürüyen bir ihtiyarlık; çirkin, çarpık şeytan yüzleri, hastalıkların ve bitmez tükenmez açlığın eğdiği, büktüğü vücutlar; hayatın artıkları, köpükleri, ağzı köpüklü öfkeden kuduran çapulcular!

Nasıl başka türlü olabilirlerdi ki? Uçurum halkının sefaletinden ve yaşama acısından başka kaybedecek hiçbir şeyi yoktu. Ya ne kazanabilirdi? Korkunç bir öç zevkinden başka hiç bir şey. Bu kızgın insan lavı seli içinde, görevleri Uçurum halkını ayaklandırıp düşmanı uğraştırmak olan insanların, yoldaşların, kahramanların olduğu geldi aklıma.

Bu anda benliğimde büyük bir değişme olduğunu farkettim. Kendi adıma ya da başkalarının adına duyduğum ölüm korkusu uçmuştu yüreğimden. Tuhaf bir heyecanla, kendimi yeni bir hayat karşısında yeni bir insan gibi hissediyordum. Hiç bir şeyin önemi yoktu artık. Dava bugün kaybedilmişti belki yarın tekrar aynı canlılıkla, aynı gençlikle dirilecekti. Ve o anı izleyen saatlerde birbirini kovalayan korkunç olayların ortasında sükuneti hiç kaybetmedim. Ölümün hiç bir anlamı yoktu şimdi gözümde ,hayatın da. Bazen olayları dışarıdan izliyor, bazen girdabına kapılıp aynı merakla içlerinde yaşıyordum. Artık yıldızlar yüceliğine erişmiştim ve herşeyi, her olayı soğukkanlılıkla değerlendirebiliyordum. Bu yolu tutmasaydım, sanırım ölürdüm.

Bizi farkettiklerinde kalabalık yarım mil kadar yol almıştı. İnanılmayacak kadar sefil çullar içinde, yanakları çökük, kara gözleri çukurlarına batmış bir kadın Hartman'la beni gördü. Çırtlak bir sesle haykırdı ve kalabalığın bir kısmını da peşinden sürükleyerek bize doğru atıldı. Birbirine dolanmış beyaz saç örgüleriyle kalabalığın bir adım önünde yürüyüşünü halâ görür gibi, oluyordum; saçlarının arasındaki bir yaradan akan kanlar alnından sızıyordu. Elinde bir balta sallıyordu; kuru ve kırış kırış diğer eli bir yırtıcı kuş pençesi havayı döğüyordu. Hartman benim önüme geçti. Açıklamalarla geçirilecek zaman yoktu. Kılığımız kıyafetimiz yerindeydi, bu da onlara yetiyordu. Yumruğu kadının iki gözünün arasına indi ve onu geriye yuvarladı, ama ardındaki insan duvarının itmesiyle kadın yine şaşkın ve bilinçsizce ileri atıldı; bu ara elindeki balta Hartman'ın omuzuna indi.

Bundan sonra kendimi kaybettim. Kalabalığın altında kaldım. Bulunduğumuz küçük aralık çığlıklarla, sövgülerle dolmuştu. Üstüme yağmur gibi sille tokat iniyordu. Elbiselerimi ve etimi paralıyorlardı. Parça parça edeceklerdi beni. Yere düşüp, boğulmak üzereydim. Üstümdeki basıncın dayanılmaz olduğu bir anda güçlü bir el beni omuzumdan kavradı ve şiddetle çekti. Bu sırada bayılmışım.

Hartman bu aralıktan sağ çıkamadı. Beni korumak için ilk darbelere kendini hedef etmişti. Beni de bu kurtarmıştı çünkü daha sonra sıkışıklık öy-

lesine artmıştı ki, beni tırmalamaktan, tartaklamaktan öte bir şey yapamamışlardı.

Delice bir hareketliliğin içinde gözlerimi tekrar açtım. Etrafımdaki herşey bu girdabın çarkında yuvarlanıyordu. Nereye olduğunu bilmeden sürükleniyordum bu insan seliyle. Serin hava yanaklarımı okşuyor, ciğerlerime doluyordu. Güçlü bir kolun beni belimden yakalayıp, öne doğru sürüklediğini hissettim. Ayaklarımı yere basarak elimden geldiğince ona yardımcı olmaya çalışıyordum. Bir erkek paltosunun oynadığını görüyordum önümde. Orta dikişinden baştan aşağı yırtılmıştı, adamın adımlarıyla uyumlu olarak bir nabız düzenliğiyle bir açılıp, bir kapanıyordu. Bunu seyrederdururken yavaş yavaş kendimi topladım. Sonra yanaklarıma ve burnuma binlerce iğnenin batmakta olduğunu hissettim, o zaman yüzümden kanlar fışkırdığını farkettim. Şapkam kaybolmuştu ve darmadağınık saçlarım rüzgarda uçuşuyordu. Başımda derin bir sızı hissedince, kalabalığın arasında birinin saçlarımdan çektiğini hatırladım. Göğsüm ve kollarım ısırıklar ve morartılar içindeydi.

Zihnim aydınlanıyordu; yürüyüşümü durdurmadan, beni tutan, beni kalabalığın arasından çekip kurtaran adamı görmek için yüzümü döndürdüm. Bilinçli davranışımı farketti.

— Her şey yolunda, dedi boğuk bir sesle. Sizi hemen tanıdım.

Ama ben onu tanıyamamıştım. Ama bir karşılık vermeme fırsat bulamadan, canlı bir şeyin

üstünde yürüdüğümü anladım. Arkamdakilerin istemiyle eğilip bakamadım ama bunun binlerce ayağın ezdiği bir kadın olduğunu anladım.

— Her şey yolunda, diye tekrarladı. adam. Ben Garthwaite'im.

Sakallı, kirli ve çullar içindeydi ama üç yıl önce Glen Ellen'deki sığınağımızda bizle birlikte birkaç ay geçiren bu iriyarı adamı hemen hatırladım. Kendisinin de Demir Ökçenin gizli servislerine sızmış bir ajan oldunu belirtmek için parolayı söyledi.

— Fırsatını bulur bulmaz sizi buradan kurtaracağım dedi, ama dikkatli yürüyün, yanlış bir adım atıp düşmeniz ölmeniz demektir!

O gün her şey birden olup bitiyordu, kalabalık ta birden duruverdi. Önümdeki iriyarı kadına sertçe çarptım (yırtık paltolu adam kaybolmuştu) peşimden gelenler de bana çarptılar. Ve mitralyözlerin, tüfeklerin takırtısıyla birlikte haykırışlar, lânetlemeler, can çekişme çığlıkları bir anda cehenneme çevirdi etrafı. Önce hiç bir şey anlamadım. Etrafımdakiler yere yuvarlanıyorlardı. Önümdeki kadın, acıyla karnını tutarak iki bükolmuştu. Bacaklarımın dibinde bir adam ölümün pençesinde can çekişiyordu.

Kalabalığın en önünde olduğumuzu farkettim. Önümüz sıra giden yarım mil uzunluğundaki insan kütlesinin birden nasıl kaybolduğunu hiç bir zaman öğrenemedim, şimdi bile korkunç bir bombayla bir anda yok mu edildiklerini yoksa kaçtıklarını mı halâ sorarım kendime. Ama bildiğim tek şey kalabalığın o an ortasında değil tam

başında olduğumuzdu ve bir kurşun yağmuru etrafımızdaki bütün canlıları silip süpürüyordu.

Ölüm kalabalığı bir parça seyreltince, kolumu hiç bırakmayan Garthwaite sağ kalanları peşinden sürükleyerek bir işhanının geniş avlusuna soktu. Soluk soluğa ağır bir insan kütlesinin bizi yapıştırdığı kapı diplerinde bir süre bekledik.

— İyi mi oldu yaptığım sanki! diye yakınıyordu Garthwaite. Sizi bu fare deliğine soktum. Sokakta daha iyiydik, hiç olmazsa az da olsa bir şansımız vardı, burada o da yok. Şimdi yapacak tek bir iş kalıyor: «Vive la Révolution!» (121)

Sonra beklediğimiz başımıza geldi. Kiralık Askerler acımasızca insan katletmeye başladılar. Üzerimizdeki korkunç başınç kıyım süresince azalmaya başladı. Ölüler ve can çekişenler yuvarlandıkça rahatlıyorduk. Garthwaite ağzını kulağıma yaklaştırarak korkunç gürültü içinde duyamadığım bir şeyler bağırdı. Daha fazla beklemeden beni yakalayıp yere fırlattı ve can çekişen bir kadını üstüme kapadı. Sonra yanıma sokuldu ve kendi vücuduyla beni iyice gizledi. Üstümüzde ölülerden ve can çekişenlerden bir tepe oluşmuştu, bunların üstünde de yaralılar inleyerek sürükleniyorlardı. Ama az sonra bütün hareketler kesildi, arada bir inlemeler, sızlanmalar duyuluyordu, yalnızca.

---

(121) Metinde Fransızca, «Yaşasın Devrim!» anlamına gelir.

Garthwaite'nin yardımı olmasaydı mutlaka ezilirdim, onun yardımıyla bile o basınçtan nasıl sağ çıktığıma halâ şaşarım. Çektiğim acı bir yana, bir şeyi merak ediyordum: ne olacaktı bunun sonu? Ölürken neler hissedecektim? Şikago mezbahalarında kanla vaftiz edilmiştim. O güne kadar ölüm benim gözümde bir kuramdı ama o günden bu yana kolay olduğu kadar önemsiz bir gerçek.

Bu arada Kiralık Askerler henüz yaptıklarıyla yetinmemişlerdi. Yaralıların işini bitirmek ve ölü taklidi yapanları aramak için avluya doluştular. Bir yığının içinden çekilen bir adamın bağışlanma için yakarışını duydum. Bir tabanca sesi sözlerini tamamlatmadı ona. Bir başka yığından bir kadın bağırarak fırladı ve ateş açtı. Yere yuvarlanmadan önce altı el ateş etti, ama nasıl bir sonucu oldu bilemiyorum çünkü bu acıklı olaylara ancak kulağımızla tanık oluyorduk. Aynı tür olaylar defalarca tekrarlandı, hepsi de bir tabanca sesiyle düğümlendi. Aralarda subaylarının baskısıyla askerler homurdanarak ve dişlerinin arasından söverek cesetlerin arasında canlı insan arıyorlardı.

Sonunda bizim yığının önüne geldiler. Ölü ve yaralıları kaldırdıkça üstümüzdeki basınç azalıyordu. Garthwite parolayı verdi. Ama duyan olmadı. Bu defa sesini yükseltti.

— Dinleyin şunu, dedi bir asker. Aynı anda bir subayın kesin buyruğu duyuldu:

— Dikkat! Durun!

Garthwaite gerekli olan bilgiyi verdi hemen ama Demir Ökçenin hizmetinde olduğumu kanıtlamam için benim kısa bir sorgudan geçmem gerekti.

— Bunlar ajan provakatör, tamam, dedi subay.

Henüz tüysüz, çok zengin bir aileden olduğu anlaşılan bir delikanlıydı subay.

— Pis meslek! diye homurdandı Garthwaite. İstifamı verip, orduya gireceğim. Sizin işiniz iyi.

— Hak ettiniz, diye karşılık verdi genç subay. Size bu konuda yardım edebilirim. Sizi nasıl bir halde bulduğumu söylemem yeter.

Garthwaite'nin adını ve numarasını aldı, sonra bana döndü:

— Ya siz?

— Ben evleneceğim, dedim şımarıkça ve bütün bunlardan yakamı kurtaracağım.

Etraftaki yaralıların işini askerler bitirirken biz rahat bir sohbet havasına daldık. Bütün bunlar bana şimdi bir düş gibi geliyor ama o zaman çok olağan görünmüştü. Garthwaite ve genç subay modern savaşla kentin içinde sürdürülen sokak ve gökdelen çatışmaları arasındaki yöntem farklılıkları üstüne derin bir tartışmaya girişmişlerdi. Saçlarımı düzeltip, eteğimin yırtıklarını iğnelerken onları dikkatle dinliyordum. Ve bu arada kıyım ara vermeden sürdürülüyordu. Bazen bir tabanca sesi subayın ya da Garthwaite'nin sesini boğuyor, onları söylediklerini tekrarlamak zorunda bırakıyordu.

Bu Şikago Kommünü kıyımında üç gün ge-

çirdim ve bütün bu süre içinde Uçurum halkının öldürülmesinden ve gökdelenler arasında kanlı çatışmalardan başka hiç bir şey göremediğimi söylersem kıyım konusunda yeterli bir fikir vermiş olurum. Bizimkilerin kahramanca eylemlerini göremedim. Kazdıkları lâğımların ve bombalarının patlamalarını duydum yalnızca. Bu arada tek bir hareket izleyebildim, bizimkilerin balonla kalelere saldırmalarını. Bu ikinci gün oldu. Üç isyancı birlik son erine kadar yokedilmişti kaleler Kiralık Asker kaynıyordu; ve uygun bir rüzgar altında bir işhanından bolanlarımız salındı.

Arkadaşımız Biedenbach, Glen Ellen'den ayrıldıktan sonra çok etkili bir patlayıcı bulmuştu ve bu balonlara bulduğu patlayıcılar yüklenmişti. Bunlar sıcak havayla doldurulmuş, kabaca ve aceleyle yapılmış balonlardı ama bu işi görmeye yeterlerdi. Bütün olayları bir çatıdan izledim. İlk balon kaleleri tuturamamış ve kırlık yörede gözden kaybolmuştu; haberini daha sonraları alacaktık. Balonu Burton ve Sullivan yoldaşlar yönetiyormuş. Tam altlarından son hız Şikago'ya gitmesi emredilen bir askeri trenin geçtiğini görmüşler ve bütün patlayıcı maddeleri lokomatifin üstüne bırakmışlar. Enkazı demiryolundan dört günde kaldıramadılar. İşin güzel yönü ağırlığından kurtulan balon birden yükselmiş ve oniki mil öteye inmişti; iki kahramanımız da sağ salim kurtulmuşlardı.

İkinci balon felâkete uğradı. Alçaktan uçtu-

ğu ve iyi yönetilmediği için kurşunlanarak patlatıldı. Dümeninde Hertford ve Guinness bulunuyordu; onlar da balonları gibi paramparça oldular. Biedenbach umutsuzluğa düşmüş - bütün bunlar bize sonradan anlatıldı - üçüncü balona tek başına binmiş. O da alçaktan uçmuştu ama talihine ciddi bir yara almamıştı balonu. Bir gökdelenin tepesinden seyrettiğim olayı şimdi yine görür gibi oluyorum. Sürüklenen şişik balon ve kara bir nokta gibi altında asılı bir insan. Kaleyi göremiyordum ama balonun tam altında olduğunu söylüyordu etraftakiler. Patlayıcı maddelerin düşüşünü değil ama balonun hızla yukarılara doğru fırladığını gördüm. Kısa bir süre sonra korkunç bir duman sütunu göğe yükseldi, ardından patlamanın uğultusu duyuldu. Tatlı Biedenbach kaleyi havaya uçurmuştu. Bunun ardından iki balon daha aynı anda yükseldi. Bir tanesi patlayıcı maddelerin infilakiyle havada pramparça oldu; bunun sarsıntısı ikinci balonu da patlattı ama tam kalenin içine düşen bu balon herşeyi havaya uçurdu. İki yoldaş hayatlarını kaybetmişlerdi ama düşmana korkunç bir zarar vermişlerdi.

Ben tekrar Uçurum halkına döneyim, çünkü işim onlarlaydı. Kentte ne varsa yok ediyor, adam öldürüyorlardı ama batıya, Oligarşi mensuplarının oturduğu kesime bir türlü ulaşamıyorlardı. Savunma tedbirlerini öylesine sağlam almışlardı, kentin göbeğinde patlayan en korkunç tehlikelerden bile onlar karılarıyla, çocuklarıyla bu-

runları kanamadan kurtuluyorlardı. Bu korkunç günler sırasında çocuklarının parklarda güle oynaya eğlendikleri ve başlıca oyun konularının da ayakların altında proletaryayı ezmek olduğu söylenir.

Kiralık Askerler hem Uçurum halkıyla hem bizimkilerle mücadele etmenin kolay olmadığının bilincindeydiler. Şikago bu günlerde de kanlı geleneklerini bozmadı, devrimcilerden bir kuşak ölüp gittiyse de, yanlarında bir kuşak düşmanı da beraberlerinde sürüklediler. Demir Ökçe kayıplarını açıklamadı tabii, ama en azından yüzotuz bin Kiralık Asker öldürülmüştü. Ne yazık ki yoldaşlarımız için öldürmekten başka yapacak bir şey yoktu. Bütün ülkenin desteklediği bir isyan olması gerekirken, Oligarşinin üstlerine atılan güçlerine karşı yapayalnız kalmışlardı. Bu iş için her saat, her gün, trenler yüzbinlerce askeri Şikago'ya boşaltmıştı.

Ama Uçurum halkı da bitecek değildi. Öldürmekten yorulan askerler geniş bir harekata girişip, halkı sığır gibi sürerek Mişigan gölüne dökmeyi kararlaştırdılar. Garthwaite'le ben genç subayla konuşurken bu iş başlamıştı. Bu tasarı başarıya ulaşmamışsa, yoldaşlarımızın olağanüstü çabaları sayesinde olmuştur bu. Bütün halkı tek bir sürü haline getirebileceklerini sanan Kiralık Askerler bu sefil insanlardan ancak kırkbinini göle dökebildiler. Denetim altına aldıkları bir gurubu sürerken belirli bir yerde yoldaşları-

mız bir kargaşa yaratıyor ve bu arada zavallılar gösterilen açık yollardan kaçıp kurtuluyorlardı

Genç subaya rastlayışımızdan kısa bir süre sonra bunun bir örneğiyle karşılaştık. Bizim de içinde bulunduğumuz toplamaları sürüyordu askerler; güney ve doğudaki çekilme yollarını takviyeli birlikler kesmişti. Daha önce karşımıza çıkan birlikler de bunları doğudan destekliyorlardı. Önümüzde açık olan tek yön kuzeydi ve bütün kalabalık diğer üç yönden üstüne yağan mitralyözlerin ve otomatik tüfeklerin ateşi altında eriye eriye kuzeye yani göle doğru akmaya başladı. Başına gelecekleri mi hissetti ya da bu canavarın bilinçsizce bir silkinişi mi oldu bilemiyorum ama kalabalık birden batıya açılan yan bir yola saptı. İlk yolkavşağında geri döndü, geldiği yere doğru, güneye, işçi mahallesine doğru akmaya başladı.

Tam bu sırada Garthwaite'le ben, çatışma bölgesinden uzaklaşmak için batıya doğru ilerlemeye çalışıyorduk, ama aksilik bu ya kavganın tam göbeğine düştük. Bir köşeyi döndüğümüzde uğultulu bir kalabalığın üstümüze doğru yürüdüğünü gördük. Garthwaite beni kolumdan tuttu, kaçmak için fırladım ama olay yerine son hız yetişen mitralyözlerle donatılmış zırhlı otomobillerden birinin tekerlekleri altında kalacaktım az daha, dostum zamanında geri çekmeseydi; arabaların arkalarında makinalı tüfekli askerler vardı. Daha nişan almaya zaman bulamadan kalabalık sel gibi üstlerine boşanacak, harekete geçmeden

bu insan denizi onları boğacak gibiydi.

- Şurada burda askerler ateş ediyorlardı ama bu tek tük atışlar, öfkeden köpürerek durmadan ilerleyen bu kalabalıkta büyük bir tepki doğurmuyordu. Mitralyözleri kullanmak bu durumda epey zordu. Kullandıkları otomobillerle yolu kapamışlar, atıcılar bunların üstlerinde, arkalarında ya da aralarında siperlenmişlerdi. Durmadan asker geliyordu alana, buradan çıkmamız imkansız gibiydi; Garthwaite beni kolumdan tutmuş, sırtımızı bir evin duvarına dayamıştık.

Mitralyözler işlemeye başladığında kalabalık la aralarında on metre var yoktu. Bu korkunç ateş salvosu karşısında tek bir insan canlı kurtulamazdı. Kalabalık durmadan besleniyor ama bir türlü ilerleyemiyordu. Bir ölü ve can çekişen insan dağı olup çıkıyordu. Arkada olanlar öndekileri itiyor, Uçurum halkı iki ev duvarı arasında kırılıp gidiyordu. Yaralılar, kadınlar, askerler, bu korkunç yığının tepesinden aşağı, arabaların tekerlekleri ya da askerlerin ayakları dibine yuvarlanıyor, orada süngüyle delik deşik ediliyorlardı. Bu zavallılardan birinin ayağa fırlayıp, bir askerin üstüne atılarak boğazını ısırdığını gördüm. İkisi de, birbirlerine sarılı bir halde yığının içinde kayboldular.

Ateş kesildi. İş bitmişti. Halkın çılgınca yarma hareketi durdurulmuştu. Zırhlı araçların tekerleklerinin önleri temizlensin diye buyruklar verildi. Bu ceset tarlası içinde arabalar hareket edemezdi ve yan yola sapmak istiyorlardı. Bekle-

nilmeyen olay patlak verdiğinde askerler tekerleklerin aralarındaki cesetleri temizlemekle uğraşıyorlardı. Nasıl olduğunu daha sonra öğrendik. Sokağın köşesinde içine yüz kadar yoldaşımızın gizlendiği bir ev varmış. Bir evden diğerine damlardan, duvarlardan bir yol açarak Kiralık Askerlerin yığın halinde durduğu yerin dibindeki eve kadar ulaşmışlar. Karşı - kıyım o zaman oldu.

Ansızın, yapının tepesinden bir bomba sağnağı başladı. Otomobiller paramparça oldu, bir anda askerlerin çoğu da aynı sondan kurtulamadılar. Sağ kalanlarla birlikte çılgınca koşmaya başladık. Sokağın karşı ucunda bir evden üstümüze ateş açıldı. Askerler sokağa cesetlerden bir halı sermişlerdi, bu defa onların cesetlerinden bir halı vardı sokakta. Benle Garthwaite'ye gelince, sanki hayatımızı görünmeyen güçler koruyordu. Daha önce olduğu gibi yine yapının girişine sığındık. Bomba sesleri kesilince Garthwaite başını uzatıp sağa sola bakındı.

— Kalabalık tekrar geliyor, diye bağırdı bana. Buradan çıkmalıyız.

Kan içindeki sokak boyunca elele tutuşarak koştuk, en yakın köşe başına bir an önce varmak isterken, ikide bir kayıyor tökezleniyorduk. Yan bir sokakta kaçan askerlere rastladık. Onlara bir şey olduğu yoktu. Yol açıktı. Arkamızı bakmak için bir an durduk. Kalabalık yavaşça ilerliyordu. Ölülerin tüfeklerini alıyorlar, yaralıların işlerini de bitiriyorlardı. Bize yardımeden genç subayın sonuna da tanık olduk bu ara. Dirseğinin

üstünde zorlukla doğrulmuş ve otomatik tabancasıyla kalabalığa rastgele ateş ediyordu.

— Terfi umudum da sönüyor, dedi Garthwaite gülerek, tam bir kadın elindeki kasap bıçağıyla subayın üstüne atılırken. Haydi gidelim buradan! Yanlış yöne saptık yine, ama ergeç kurtulacağız.

Tenha sokaklardan bu defa doğuya doğru koşmaya başladık, her köşebaşında beklenmedik olaylarla karşılaşmak vardı. Güneyde koca bir yangının kızıllığı bütün göğü tutmuştu; işçi mahalleleriydi yanan. Sonunda, bitkin ve bir adım daha atamayacak bir halde kaldırım kenarına oturdum. Bütün uzuvlarım berelenmiş, kırılmış, sızlıyordu; ama yine de Garthwaite'nin bir sigara sararken bana söylediği sözler karşısında gülümsemekten kendimi alamadım.

— Sizi bu felâketlerden kurtarayım derken büyük beceriksizlikler gösterdiğimi biliyorum. Ama bu işin ne başı belli ne sonu. Herşey arapsaçı gibi karma karışık. Kurtulmak için ne kadar çabalasak, sanki görülmeyen bir el bizi tehlikenin ortasına itiyor. Sizi çekip çıkardığım o sokaktan ancak bir kaç sokak ötedeyiz şimdi. Burada, dost düşman birbirlerine karışmış. Tam bir kargaşa. Şu lânet evlerde kimler var hiç bilinmiyor. Öğrenmeye çalışanın başına hemen bombalar yağıyor. İnsan sakin sakin yürüse de halkla karşılaşınca mitralyözle biçiliyor ya da Kiralık Askerlerle karşılaşsa kendi yoldaşları tarafından bombala-

nıyor. Bunlardan başka kalabalık ta sizi öldürmek istiyor.

Hüzünle başını salladı, sigarasını yakıp yanıma oturdu.

— Ve karnım da öylesine acıktı ki. Şu kaldırım taşlarını bile yiyebilirim.

Birden ayağa fırladı, sokağın ortasından koca bir taş aldı ve bunu bir dükkânın vitrinine indirdi.

— Zemin kat, pek iyi değildir, dedi kırıktan içeri girmeme yardım ederken. Ama daha iyisini bulamayız. Siz burada bir parça kestirin, ben de bilgi toplayayım etraftan. Sizi buradan kurtaracağım ama zamana, çok zamana, sonsuz zamana ihtiyacım var... bu arada yiyecek bir şeylere de.

Bir saraç dükkânında bulunuyorduk, bana tay derilerinden köşede bir yatak yaptı. Çektiklerim yetmiyormuş gibi korkunç bir ağrı saplanmıştı başıma. Uyumak için gözlerimi yummaktan başka yapacak bir şey yoktu.

— Döneceğim, dedi ayrılırken. Bir otomobil bulacağıma söz veremem ama mutlaka yiyecek getireceğim.

Garthwaite'yi tekrar ancak üç yıl sonra görebildim. O gün biri ciğerlerine diğeri boynuna iki kurşun yiyerek hastaneye kaldırılmış.

KÂBUS

Öncek gece trende uyuyamadığım için gözlerimden uyku akıyordu, hemen dalmışım. İlk uyandığımda geceydi, Garthwaite henüz dönmemişti. Saatimi kaybettiğimden zamanı da kestiremiyordum. Bir süre gözlerimi yumarak sırtüstü yattım, kulaklarıma yine uzaklardan boğuk patlama sesleri çalındı: cehennem azabı sürüyordu halâ. Dükkânın ön tarafına yürüdüm. Büyük yangınlar aydınlatıyordu göğü ve sokak gün gibi aydınlıktı: küçük harfli bir kitap bile okuyabilirdi insan. Birkaç sokak ötede el bombalarının ve tüfeklerin takırtısı duyuluyordu, sonra uzaklarda bir dizi büyük patlama oldu. Tekrar deri yatağıma girdim ve uyumuşum.

Bu defa uyandığımda, sarı ve solgun bir ışığın yanıbaşıma kadar süzüldüğünü gördüm. Bu ikinci günün şafağıydı. Yine dükkânın ön tara-

fına ilerledim. Solgun ışıklarla beneklenmiş bir duman bulutu kaplamıştı bütün göğü. Yolun karşı tarafında zavallı bir köle sendeleyerek yürüyordu. Bir eliyle böğrünü tutuyor, ardında kanlı bir çizgi bırakıyordu. Korku dolu bakışlarını etrafında döndürürken, bir an bana doğru yöneltti. Yüzünde yaralı bir hayvanın acılı ve sessiz ifadesi okunuyordu. Beni görüyordu ama aramızda en küçük bir sevgi bağı, özellikle onun açısından kalmamıştı. İki büklüm olup sürünmeye devam etti. Bu dünyada kimseden bir yardım bekleyemezdi. Efendilerin katıldığı bu büyük sürek avının avlarından biriydi yalnızca. Bütün umudu, bütün aradığı içine girebileceği bir delik bulmak, orada vahşi bir hayvan gibi saklanmaktı. Köşeden geçen ambülansın gürültüsüyle irkildi. Ambülanslar kendisi gibiler için değildi. Acılı bir homurtuyla kendini bir giriş kapısına attı. Bir dakika kadar sonra çıktı, umutsuz yürüyüşüne tekrar başladı.

Yatağıma dönüp bir saat kadar Garthwaite'nin dönmesini bekledim. Başağrım hafiflemediği gibi giderek artıyordu. Gözümü açmak için çaba harcıyordum, bakışlarımı bir nesneye dikmek bayağı bir işkence oluyordu benim için. Beynim fena halde zonkluyordu. Zorlukla, sendeleyerek kırık camdan dışarı çıktım, içgüdümle ve işi talihe bırakarak bu mezbahadan kurtulurum umuduyla geçtim. Ve bu andan sonra yaşadığım tam bir kâbustu. Bunu izleyen saatlerin anısı bir düş

silikliğiyle kaldı aklımda. Bir çok şeyi olduğu gibi açık seçik hatırlıyabiliyorum ama görüntüler arasında, kopukluklar var; bu aralarda ne olduğunu öğrenemedim ve hiç bir zaman da öğrenemeyeceğim.

Dönemeçte bir adamın bacaklarına takıldığımı hatırlıyorum. Bu az önce izlediğim zavallıydı ve sürünerek buraya kadar varabilmiş, yolun ortasında kalakalmıştı. Nasırlı elleri şimdi bile gözümün önünde canlanıyor. Günlük çalışmanın yıprattığı ve çarpıttığı, bir parmak nasır tutmuş bu eller, elden çok bir hayvanın pençesini andırıyorlardı. Ayağa kalkıp, tekrar yola koyulacağım sıra, zavallı kölenin yüzüne baktım ve halâ yaşadığını farkettim: gözleri, bir parça anlamsızca da olsa bana bakıyor, beni görüyordu.

Bundan sonra yine hatırlayamadığım bir süre geçirmiştim. Hiç bir şey bilmiyor, hiç bir şey görmüyor, yalnızca sığınacak bir köşe arıyordum. Baştan aşağı cesetlerle dolu bir sokağa yolum düşünce kâbus devam etmeye başladı. Başıboş gezinen birinin aniden bir ırmakla karşılaşması gibi bir şeydi bu. Ama bu ırmak akmıyordu. Ölümün bütün soğukluğu içinde donmuş sokağın bir ucundan diğerine uzanıyor, kaldırımları bile kaplıyordu: şurada burada tümsekler oluşturmuş cesetler bu ölüm ovasının düzlüğünü bozuyorlardı. Zavallı Uçurum insanları, tuzağa düşürülmüş zavallı köleler, bir sürek avında öldürülmüş Kalifor-

niya tavşanları gibi yatıyorlardı orada ([122]). Bu kasvetli yolun iki yönünde göz gezdirdim: ne bir hareket görülüyor, ne de bir ses duyuluyordu. Koca yapılar binlerce gözleriyle seyrediyorlardı olayı. Ama bu ara nehrin ortasında bir elin kımıldadığını farkettim. Bu kolun can çekişir gibi bir hareketle kımıldadığına ve hemen yanında korkunç bir hayalet gibi kanlı bir başın yükseldiğine yemin edebilirim; bu baş bana anlamsız bir kaç söz söyledikten sonra tekrar düştü ve bir daha kımıldamadı.

Sessiz yapılarla çevrili bir başka sokak hatırlıyorum ve bu, bana dehşetle Uçurum halkıyla ilk karşılaştığım zaman hissettiklerimi aklıma getiriyor; bu defaki bir akıntıydı yalnızca ve bana doğru akıyordu. Sonra birden korkacak bir kılığım olmadığını farkettim. Bu insan seli yavaşça ilerliyor ve derinliklerinden inlemeler, yakınmalar. İlenmeler, çılgınca sövgüler ve isterik çığlıklar yükseliyor. Genci, ihtiyarı, zayıfı, hastası, güçsüzü, umutsuzu, Uçurumun artıkları yürüyor. Güneydeki işçi mahallesi yangını bunları sokak çatışmaları cehennemin içine püskürtmüş; nere-

---

(122) O zamanlar nüfus öylesine dağınık bir yerleşme gösteriyordu ki,, vahşi hayvanların çoğalması kısa bir süre içinde bir felâket halini alıyordu. Kaliforniya'da tavşan toplama geleneği yerleşmişti. Belirli bir gün, bir yörenin bütün çiftçileri çeşitli yönlerden daha önceden hazırlanmış geniş kafeslere gireceklerine kadar tavşanları sürerlerdi. Burada da sopalarla bu tavşanlar öldürülürdü.

ye gittiklerini ve başlarına ne geldiğini hiç bir zaman öğrenemedim. ([123]).

Yine askerlerin izlediği bir insan sürüsünden kurtulmak için vitrinini kırarak bir dükkâna girdiğimi hatırlıyorum sisler arasından. Daha önce uzun süre gözleyip bir hayat belirtisi görmediğim bir sokakta tam yanı başımda bir bombanın patlaması bir silik anı olarak kalmış. Hatırımda tutabildiğim son anım bir tüfek atışıyla başlıyor. Birden otomobilli bir askere hedef olduğumu görüyorum . Atıyor ama vuramıyor, ona işaretler yapıp, parolaları sayıyorum. Bu arabaya nasıl olup da girdiğimi bilmiyorum. Yeni bir tüfek sesiyle gözlerimi açtığımda Pell Street'te tanıdığım George Milford'un kaldırıma çöktüğünü görüyorum; ateş eden yanıbaşımdaki asker. Aynı anda asker bir daha ateş ediyor ve Milford iki büklüm olup öne doğru kapaklanıyor, sonra yere seriliyor. Asker gülüyor, otomobil son hız uzaklaşıyor.

Bundan sonra bütün bildiğim, yanımda bir aşağı bir yukarı koşan bir adamın ayak sesleriyle derin bir uykudan uyandığımdır. Yüz çizgileri gergindi bu adamın burnuna doğru ter damlaları akıyor. İkide bir ellerini göğsüne bastırıyor, her adımatışında yere kan damlıyordu. Üstünde bir

---

(123) Güney işçi mahallesinin kaza sonucu mu yandığı yoksa Kiralık Askerler tarafından mı kundaklandığı uzun süre tartışma konusu olmuştur; bugün, Kiralık Askerlerin şeflerinden aldıkları buyruk gereği mahaleyi ateşe verdikleri kesin olarak anlaşılmış bulunmaktadır.

Kiralık Asker üniforması vardı. Duvarların ardından boğuk bomba sesleri duyuluyordu. Bulunduğum yapıdakilerin bir başka yapıdakilerle çatışma halinde olduğu anlaşılıyordu.

Az sonra bir hekim yaralı askeri pansuman yapmaya geldi, saatın öğleden sonra iki olduğunu öğrendim. Başağrım geçmemişti, hekim bana yüreğimi yatıştıracak ve rahatlık verecek bir reçete yazdı. Tekrar uykuya daldım, uyandığımda yapının yanındaydım. Yörede çatışmalar durmuştu, kalelere saldırıya geçen balonları seyretmeye koyuldum. Biri kolunu belime dolamıştı, ve ben de ona yaslanmıştım. Onun Ernest olması bana çok doğal geliyordu ama bu ara saçlarının kirpiklerinin neden kızıl olduğunu kendi kendime soruyordum.

Bu korkunç kentte büyük bir rastlantıyla birbirimize kavuşmuştuk. New York'tan ayrıldığımdan bile haberi yoktu, dinlendiğim odaya girdiğimde gözlerine inanamadı. Bu andan sonra Şikago Kommünü konusunda yeni bir bilgi edinemedim. Balonların saldırısını seyrettikten sonra Ernest beni tekrar içeri soktu. Bütün öğle sonrası ve gece uyumuşum. Üçüncü günü de orada geçirdik ve dördüncü gün Ernest yetkililerden izin, bir de otomobil alınca Şikago'dan ayrıldık.

Başağrım geçmişti ama bedenen ve ruhen korkunç bir yorgunluk içindeydim. Otomobilin içinde Ernest'e yaslanmış, tasasız bir gözle bizim kentten çıkmamızı kolaylaştırmaya çalışan

askerleri seyrediyordum. Çatışmalar merkezden uzak yörelerde sürüyordu yalnızca. Şurada burada halâ bizimkilerin egemenliğinde bulunan yerlere askeri birlikler gönderiliyordu, çember içine alınıyordu. Böylece çember kurulmuştu yoldaşlarımızı ele geçirmek için: ama ancak ölü ele geçirebilirlerdi, ve onlar da kanlarının son damlasına kadar çarpışıp, kahramanca öldüler. ([124]).

Bu tür kuşatılmış bölgelere yaklaştığımızda askerler arabamızı durduruyor ve bizi yol değiştirmeye zorluyorlardı. Bir defasında, yoldaşlarımızın elinde bulunan iki yöre arasında kalan yanmış yıkılmış bir yoldan geçmek zorunluluğu doğdu. İki yönden de savaşın uğultusu yükseliyor, araba dumanları tüten harebeler ve sarsılan duvarlar arasından kendine bir yol bulmaya çalışıyordu. Bazen karşımıza çıkan enkaz yığınlarından ileliyemiyor, etrafından dolanmak zorunda kalıyorduk. Bir döküntü labirentine saplanıyor, kaplumbağa hızıyla gidebiliyorduk.

---

(124) Bu yapıların çoğu bir haftadan çok dayanmıştır düşmana; aralarında onbir gün dayanan bile çıkmıştır. Yapılar kaleler gibi ancak saldırıyla ele geçirilebiliyordu ve Kiralık Askerler her katı ayrı ayrı fethetmek zorunda kalıyorlardı. Kanlı bir savaştı bu ve hiç ara verilmeden sürdürülüyordu. Bu savaşlarda devrimciler üstte olmanın yararını görüyorlardı. Hepsi ööldürüldüler ama çok ağır faturalar ödeterek. Şikago'nun onurlu proleteryası ününe yaraşır bir kahramanlık gösterdi. Verdikleri ölü kadar düşman öldürmeyi başardılar.

İşçi mahalleleri, atölyeler ve ne varsa herşey baştanaşağı yıkılmıştı ve halâ için için yanmaya devam ediyordu. Sağımızda, uzakta, geniş bir duman perdesi göğü karartıyordu. Şoför orasının Pullman olduğunu, daha doğrusu bu korkunç yıkımdan önce orada öyle bir kent olduğunu, Kommünün üçüncü günü öğle sonrası oraya posta götürdüğünü anlattı. En kızgın savaş burada oldu, sokaklar arabaların geçemeyeceği kadar çok cesetle doluydu, dedi.

Yapımevlerinin bulunduğu kesimde, harabolmuş bir evin yıkıntıları arasından geçerken araba bir ölü tepeciğinin önünde durdu. Çarpmaya hazır bir dalgayı andırıyordu bu tepe. Ne olup bittiğini tahmin etmek kolaydı. Saldırıya geçen halk köşeyi dönerken yan yola yerleştirilmiş mitralyözler kısa mesafeden hepsini taramışlardı. Ama askerler de felaketten kendilerini kurtaramamışlardı. Onların ortasında da bir bomba patlamış olmalıydı, çünkü ölü tepeciklerinin hızını kestiği kalabalık, bunu sağın solundan aşmış, otomobillerin ve mitralyözlerin üstünde köleler ve Kiralık Askerler parçalanmış vücutları ve yırtılmış elbiseleriyle sarmaş dolaş yatıyorlardı.

Ernest arabadan atladı. Yalnız pamuklu bir gömleğin örttüğü omuzların üstünde bir tutam beyaz saç çarpmıştı gözüne. O sırada ben başka yöne bakıyordum, ancak tekrar yanıma gelip, araba hareket ettikten sonra açıkladı:

— Piskopos Morehouse'ymiş.

Az sonra kırlara çıktık, dumanla kaplı göğe

son bir bakış fırlattım. Bir patlamanın zor duyulur sesi çarptı kulaklarımıza. O zaman yüzümü Ernest'in göğsüne yaslayarak kaybedilen Dava için ağlamaya başladım. Kolu beni sevgiyle, hiç bir sözün karşılayamayacağı bir anlamla sıkıyordu.

— Bu defalık kaybedildi sevgilim, yalnızca bu defalık, ama yarın... Bundan çok şey öğrendik. Yarın, Dava, daha bilgili ve düzenli olarak ayaklanacak.

Otomobil bir istasyonda durdu, buradan New York trenine binecektik. Peronda beklerken, üç tren Şikago yönünde yıldırım hızıyla geçtiler. Tıklım tıklım üstü başı perişan Uçurum insanlarıyla doluydu.

— Kentin yeniden yapımı için toplanan işçiler, dedi Ernest. Şikago'dakilerin hepsi öldürülmüş olmalı.

TEDHİŞÇİLER

New York'a dönüşümüzden birkaç hafta sonra ancak, Davanın uğradığı felaketin büyüklüğünü anlayabildik. Sonuç acıydı ve çok kana malolmuştu. Ama yinede ülkenin dört bir yanında isyanlar patlak vermeye devam ediyor, yine köle kıyımlarına başvuruluyordu. İdamlar birbirini izliyordu. Dağlar ve ıssız yöreler acımasızca izlenen kaçaklarla ve isyancılarla doluydu. Sığınaklarımız da başlarına ödüller konan yoldaşlarla doluydu. Ama buraları casusların aracılığıyla Demir Ökçenin askerleri tarafından tek tek ele geçiriliyordu.

Umutları bir anda yıkılınca bütün dirençlerini ve cesaretlerini kaybedenler tedhiş hareketlerine başlamışlardı. Bize bağlı olmayan mücadele gurupları çıkıyordu böylece ortaya ve başımıza

büyük belalar açıyorlardı ([125]). Bu çılgınlar kendi hayatlarını feda ederken bizim tasarılarımızı da baltalıyor ve silkinip toparlanma çabalarımızı geciktiriyorlardı.

Bütün bu kargaşanın üstünde Demir Ökçe; toplumsal dokuyu sarsarak, yoldaşlarımızı bulup çıkarmak için Kiralık Askerleri, ayrıcalıklı işçi kastlarını ve gizli servisleri biçerek acımasızca ve

---

(125) Bu umutsuzluk döneminin tarihi kanla yazılmıştır. En güçlü dürtü öçtü; bu tedhişçiler hayatlarını umursamıyor, gelecekten de bir şey beklemiyorlardı. **Danitler** ki bunlar adlarını Mormon mitolojisindeki öç meleklerinden alıyorlardı, **Great West** dağlarında türediler daha sonra Panama'dan Alaska'ya kadar bütün Pasifik kıyılarına yayıldılar. Örgütlerin en korkuncu olan **Walkyries'** in bütün üyeleri kadındı. Buraya yalnızca yakınları Oligarşi tarafından katledilmiş kadınlar alınıyordu. Öldürünceye kadar tutsaklarına işkence ederlerdi. Ün yapmış diğer bir kadın örgütü ise **Savaş Dulları**'ydı **Berserkers** de, İskandinav mitolojisinin savaşçı ilahlarından adını alan **Walkyries**'e bağlı bir örgüttü. Hayata hiç bir değer vermeyen insanlardan kuruluydu. Kiralık Askerlerin **Bellona** kentini içindeki yüz binden fazla insanla yok eden, bu örgüttü. **Bedlamites** ve **Helldamites** iki kardeş köle birliğiydi. Pek uzun zaman yaşamayan Tanrının Gazabı adı verilen dini bir mezhep etrafında toplanmışlardı. Korkunç ciddi bu örgütler çok tumturaklı adlar alıyorlardı. Bunların arasında, **Kanayan Kalpler, Şafak Çocukları, Sabah Yıldızları**, Flamanlar, Üçüz Üçgenler, Üç çubuklar, Rübonikler ve Öç**çüler, anılmaya değer.**

kin duymadan cezalandırarak, yönetilen bütün saldırılara karşılık vererek ve savaş hattındaki gediklerini açılır açılmaz kapatarak güvenli adımlarla telâşsızca amacına doğru ilerliyordu. Bu arada Ernest ve diğer işçi önderleri devrimci güçleri yeniden örgütleme çabalarına adamışlardı kendilerini. Bu çabanın büyüklüğü ancak şöyle anlaşılır ki... ([126]).

(126) Everhard'ın elyazmaları burada cümlenin ortasında kesilivermektedir. Avis, Kiralık Askerlerin geldiğini anlamış olmalı ki, kaçmadan ya da yakalanmadan önce elyazmalarını korunaklı bir yere saklıyabilmiş. Bunu bitirmeye ömrünün yetmemesi üzücüdür. Bitirilebilseydi, yediyüz yıldır Ernest Everhard'ın idamını saran esrar perdesi de herhalde kalkmış olurdu.

Birlik Yayınları : 1

LENİN

Halkçı İktisat

Halkçılığın ekonomik çıkmazını irdeleyen temel eser.

15 TL.

Birlik Yayınları : 2

JACK LONDON

Demir Ökçe

Plütokrasinin, devrimci çabaları ve ezilenlerin direncini yoketmek için, sarı sendikalar ve Kiralık Askerleriyle giriştiği kanlı faşist hareketlerin romanı.

20 TL.

Birlik Yayınları : 3

JACK LONDON

Uçurum Halkı

Sınıflı toplumların kaçınılmaz sonucu, üretim araçlarına sahip olmayanların içine yuvarlandıkları sefalet uçurumunun çarpıcı romanı.

15 TL.

OCAK AYINDA ÇIKACAK KİTAPLARIMIZ

Birlik Yayınları: 4

DİMİTROF

İŞÇİ VE SENDİKA

★

Birlik Yayınları: 5

MARKS

DEVRİM — KARŞIDEVRİM

★

Birlik Yayınları: 6

OSCAR LANGE

EKONOMİ POLİTİK

★

20 lira